

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ

ΕΠΙΣΗΜΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΕΜΠΤΗ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ
2023

ΤΟΥ 84^{ου} ΤΟΜΟΥ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Σελίς

ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	467
ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ Α.Μ. ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ κ.κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ 2023-2024	470
ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΩΤΑΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΓΙΑ ΕΡΑΝΟ ΠΡΟΣ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΩΝ ΠΛΗΜΜΥΡΟΠΑΘΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	472
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ κ.κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ: ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΗΡΩΩΝ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ	474
ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΝΙΚΟΛΑΟΥ: Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ κ. κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	479
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ κ.κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ: ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕ ΘΕΜΑ: «Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΕΝ ΠΟΡΕΙΑΙ ΣΤΗΝ “ΑΪΛΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ” ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΗΣ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑΣ»	485
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ κ.κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ: ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΩΣ ΠΡΕΣΒΕΥΤΟΥ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ ΠΟΝΤΙΩΝ ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗΣ	490
ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΜΑΣ: ΣΤ' ΗΡΑΚΛΕΙΔΙΑ	499
ΙΩΑΝΝΗ ΧΡ. ΠΙΑΓΚΟΥ: ΣΤ' ΗΡΑΚΛΕΙΔΙΑ: ΓΛΩΣΣΑ - ΠΙΣΤΗ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ	511
ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΜΑΣ: Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΤΗΣ 28ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940 ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ	520
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΑΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Γ': Η ΚΟΣΜΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ	525
ΠΡΩΤ. ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΣΚΟΥ: Η ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ ΑΓΑΠΗΣ	528
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΙΩ. ΚΑΤΣΙΑΡΑ: ΘΕΟΛΟΓΩΝΤΑΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΜΗΧΑΝΗΣ	531
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗ: Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ (1923) ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ	536
ΑΝΔΡΕΑ ΧΑΤΖΗΧΑΜΠΗ: ΜΕΤΑΝΘΡΩΠΟΣ: Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΗΜΟ ΣΑΡΙΕΝΣ ΣΕ ΗΜΟ ΔΕΥΣ	543
ΙΩΑΝΝΗ Δ. ΚΑΚΟΥΔΑΚΗ: Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1912	549
ΓΙΩΡΓΟΥ Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ: Ο ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΔΙΑΚΟΣΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ	553
ΚΩΣΤΗ ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ: Ο ΤΙΜΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ	560
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ: ΑΓΙΟΣ ΝΕΟΦΥΤΟΣ, Ο ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΗΣ	567
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΟΛΕΒΑ: Η ΚΑΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ	575
ΕΚ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΝ: ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΙΟΡΔΑΝΙΑ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ	578
ΜΑΡΙΑ ΡΙΤΖΑΛΕΟΥ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΨΗΦΙΔΩΤΩΝ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΝΑΚΑΡΙΑΣ	586
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΟΛΕΒΑ: ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΠΑΙΤΕΙ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΠΡΟΤΥΠΩΝ	591

Τὸ περιοδικὸ "ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ" εἶναι τὸ ἐκφραστικὸ ἔντυπο τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Οἱ πρωταρχικοὶ του στόχοι εἶναι ἡ χριστιανικὴ καλλιέργεια τοῦ ποιμνίου Τῆς καὶ ἡ κωδικοποίηση τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων Τῆς Ἐκδίδεται προνοία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Γεωργίου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Γραφεῖα: Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου, Λευκωσία, τηλ. 22-554-691, Τηλεμοιότυπο 22-346-307. E-mail: apostolosvarnavas@hotmail.com Ἐτήσια συνδρομὴ: Γιὰ τὴν Κύπρο €20.00. Γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐρώπη €30.00. Γιὰ τίς ἄλλες χώρες €30 – ἢ \$50. – ISSN 1012 – 7151 ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ. ΑΡΙΘΜΟΣ Κ.Ε.Τ. : 119-01-014943-01 IBAN: CY13 0050 0119 0001 1901 0149 4301 SWIFT HEBACY2N

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ ΜΕ ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΤΟΥΣ, ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΤΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΜΟΡΦΗ. Η ΣΥΝΤΑΞΗ ΕΠΙΦΥΛΑΣΣΕΙ ΣΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΗΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΑ ΣΥΝΤΕΜΝΕΙ ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ Ή ΝΑ ΕΝΘΕΤΕΙ ΟΠΟΙΟΝΔΗΠΟΤΕ ΠΙΝΑΚΑ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ Ή ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΚΡΙΝΕΙ, ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΕΣΥΠΗΡΕΤΗΘΟΥΝ ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΜΑΣ.

ΜΗΝΥΜΑ
ΤΗΣ Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΟΣ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ
ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

(1η Σεπτεμβρίου 2023)

† Β Α Ρ Θ Ο Λ Ο Μ Α Ι Ο Σ

ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

ΠΑΝΤΙ ΤΩι ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΧΑΡΙΝ, ΕΙΡΗΝΗΝ ΚΑΙ ΕΛΕΟΣ

ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ ΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΚΤΙΣΕΩΣ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Τιμώτατοι ἀδελφοί Ἱεράρχαι καί προσφιλέστατα τέκνα ἐν Κυρίῳ,

Εὐδοκία τοῦ Ἀρχηγοῦ καί Τελειωτοῦ τῆς πίστεως ἡμῶν, εἰσερχόμεθα σήμερον εἰς τό νέον ἐκκλησιαστικόν ἔτος καί ἐορτάζομεν ἐν ψαλμοῖς καί ὕμνοις, διά τριακοστήν πέμπτην φοράν, τήν Ἡμέραν προστασίας τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος.

Χαιρόμεθα διά τήν ἀπήχησιν τῶν οικολογικῶν πρωτοβουλιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὄχι μόνον εἰς τόν χριστιανικόν κόσμον, ἀλλά καί εἰς ἄλλας θρησκείας, εἰς κοινοβούλια καί πολιτικούς, εἰς τόν χῶρον τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν, τῆς ἐπιστήμης, τῶν οικολογικῶν κινήματων καί τῆς νεολαίας. Οὕτως ἢ ἄλλως, ἡ οικολογική κρίσις, ὡς παγκόσμιον πρόβλημα, μόνον μέ παγκόσμιον εὐαισθητοποίησιν καί κινήτοποιήσιν δύναται νά ἀντιμετωπισθῇ.

Ἐκφράζομεν ἐπίσης τὴν ἱκανοποίησίν μας, ἐπειδὴ ἔχει ὀριστικῶς κατανοηθῆ ἡ ἄμεσος συνάφεια οἰκολογικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων, καὶ δὴ τὸ γεγονός ὅτι ἡ καταστροφή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος θίγει πρωτίστως τοὺς πτωχοὺς τῆς γῆς. Ὁ συνδυασμὸς περιβαλλοντικῶν καὶ κοινωνικῶν δράσεων ἀποτελεῖ ἐλπίδα διὰ τὸ μέλλον, ἐφ' ὅσον μόνον τότε ὑπάρχει βιώσιμος ἀνάπτυξις καὶ πρόοδος, ὅταν μεριμνῶμεν συγχρόνως διὰ τὴν ἀκεραιότητα τῆς δημιουργίας καὶ τὴν προστασίαν τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι τονίζεται σήμερον ἡ ἀναγκαιότης μιᾶς «οἰκολογικῆς διευρύνσεως» τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Γίνεται μάλιστα λόγος περὶ «τετάρτης γενεᾶς» δικαιωμάτων, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτισμικῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων ἀλληλεγγύης, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν περιβαλλοντικῶν προϋποθέσεων των. Ὁ ἀγὼν διὰ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου δέν εἶναι δυνατόν νά ἀγνοήσῃ τὸ γεγονός ὅτι αὐτὰ ἀπειλοῦνται ὑπὸ τῆς κλιματικῆς ἀλλαγῆς, ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως ποσίμου ὕδατος, εὐφόρου ἐδάφους καὶ καθαρᾶς ἀτμοσφαιρας, καὶ γενικώτερον ὑπὸ τῆς «περιβαλλοντικῆς ὑποβαθμίσεως». Αἱ ἐπιπτώσεις τῆς οἰκολογικῆς κρίσεως ὀφείλουν νά ἀντιμετωπίζωνται ἐξόχως εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι αὐτὰ, εἰς ὅλας τινὰς πτυχὰς καὶ διαστάσεις, ἀποτελοῦν ἀδιάσπαστον ἐνότητα καὶ ὅτι ἡ προστασία των εἶναι ἀδιαίρετος.

Εἰς αὐτὴν τὴν συνάφειαν ἀνήκει καὶ ἡ ἀντιμετώπισις τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα προεκάλεσεν ἡ ἐπίθεσις τῆς Ρωσσίας κατὰ τῆς Οὐκρανίας καὶ συνδέονται μέ φοβεράς οἰκολογικάς καταστροφάς. Κάθε πολεμικὴ ἐνέργεια εἶναι καὶ πόλεμος κατὰ τῆς κτίσεως, εἶναι μία σοβαρωτάτη ἀπειλή κατὰ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ ρύπανσις τῆς ἀτμοσφαιρας, τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ ἐδάφους ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς, ὁ κίνδυνος πυρηνικοῦ ὀλοκαυτώματος, ἀπελευθερώσεως ἐπικινδύνου ἀκτινοβολίας ἀπὸ τοὺς πυρηνικοὺς σταθμοὺς παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, ἡ καρκινογόνος σκόνη τῶν βομβαρδισμένων κτηρίων, ἡ καταστροφή τῶν δασῶν καὶ ἡ ἀχρήστευσις καλλιεργησίμων ἀγροτικῶν ἐκτάσεων, ὅλα αὐτὰ μαρτυροῦν ὅτι ὁ λαὸς καὶ τὸ οἰκοσύστημα τῆς Οὐκρανίας ὑπέστησαν καὶ συνεχίζουν νά ὑφίστανται ἀνυπολογίστους ἀπωλείας. Ἐπαναλαμβάνομεν γεγονυῖα τῆ φωνῆ: Νά τερματισθῆ ἀμέσως ὁ πόλεμος καὶ νά ἀρχίσῃ ὁ εἰλικρινῆς διάλογος.

Ἐνώπιον ὅλων αὐτῶν τῶν προκλήσεων, ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία συνεχίζει τὸν ἀγῶνα της ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς δημιουργίας,

έν ἐπιγνώσει ὅτι ἡ μέριμνά της διὰ τό φυσικόν περιβάλλον δέν εἶναι μία πρόσθετος δρᾶσις εἰς τήν ζωήν της, ἀλλά οὐσιαστική ἔκφρασις καί πραγμάτων αὐτῆς, ὡς προέκτασις τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἰς ὅλας τὰς μορφάς καί διαστάσεις τῆς καλῆς μαρτυρίας της ἐν τῷ κόσμῳ. Αὐτή ὑπῆρξε καί ἡ τιμαλφεστάτη παρακαταθήκη τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς οἰκολογικῆς θεολογίας μακαριστοῦ Μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου. Τιμώντες τήν μεγάλην προσφοράν του, κατακλείομεν τό παρόν Πατριαρχικόν Μήνυμα ἐπί τῇ ἑορτῇ τῆς Ἰνδίκτου μέ ὅσα ἔγραψε περί τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὡς ὀλισθητικῆς ἀπαντήσεως εἰς τὰ σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα: «Στή Θεία Λειτουργία ὁ φυσικός καί ὑλικός κόσμος καί ὅλες οἱ αἰσθήσεις μετέχουν σέ μία ἐνότητα ἀδιάσπαστη. Δέν ὑπάρχει ἀντίθεση μεταξύ ὑποκειμένου καί ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος, δέν ὑπάρχει ἡ κατακτητική στάση τοῦ ἀνθρώπινου λόγου ἀπέναντι στόν κόσμο πού τόν περιβάλλει. Ὁ κόσμος δέν κεῖται ἔναντι, δέν (εἶναι) ἀντικείμενον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά προσλαμβάνεται καί κοινωνεῖται. Ἡ Θεία Κοινωνία εἶναι ὄχι μόνο ἔνωσή μας μέ τόν Θεό καί τούς ἄλλους, ἀλλά καί πρόσληψη τροφῆς, ἀποδοχή καί καταξίωση τοῦ φυσικοῦ μας περιβάλλοντος, ἐνσωμάτωση τῆς ὕλης καί ὄχι χρήση τῆς ὕλης. Ἡ ἱερότητα πού συνοδεύει αὐτή τήν στάση, τό θεῖο ρῖγος πού διαπερνᾷ αὐτή τήν σχέση, εἶναι ὁ ἀντίποδας τῆς Τεχνολογίας καί ἡ ἀπάντηση στό οἰκολογικό μας πρόβλημα. Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι καί γι' αὐτόν τόν λόγο ὅ,τι καλύτερο ἔχει νά προσφέρῃ ἡ Ὁρθοδοξία στόν σύγχρονο κόσμο».

Εὐλογημένον ἐκκλησιαστικόν ἔτος, ἀδελφοί καί τέκνα ἐν Κυρίῳ!
 ,βγκ' Σεπτεμβρίου α'

ΜΗΝΥΜΑ
ΤΗΣ Α.Μ. ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ
κ.κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΧΡΟΝΙΑΣ 2023-2024

Αγαπητοί μας μαθητές και μαθήτριες,

Χαίρομαι γιατί μου δίνεται η ευκαιρία να σας χαιρετήσω εγκάρδια με την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς και να σας διαβιβάσω τις ευλογίες της Εκκλησίας και τις δικές μου ευχές για κάθε πρόοδο, υγεία και επιτυχία στη νέα, μακρά περίοδο, που ξανοίγεται από σήμερα μπροστά σας.

Ξέρω πως δεν είναι και τόσο ευχάριστο από την ανεμελιά του καλοκαιριού να ρίχνεστε στη μελέτη. Η πείρα, όμως, όλων των μεγαλύτερων και των προηγούμενων γενιών επαληθεύει το αρχαίο γνωμικό που λέει ότι οι ρίζες της παιδείας είναι πικρές, αλλά είναι γλυκές οι καρποί της. Θα πρέπει, ως εκ τούτου, να χρησιμοποιήσετε επωφελώς τη σχολική περίοδο για να αποκτήσετε γνώσεις και να τελειοποιήσετε τον χαρακτήρα σας. Γιατί δεν είναι μόνο γνώσεις που προσφέρει η Παιδεία, προσφέρει και αγωγή. Σήμερα, μάλιστα, που γνώσεις προσφέρονται από το διαδίκτυο και πολλές άλλες πηγές, ο ρόλος του σχολείου, για παροχή αγωγής και δημιουργία χρηστών πολιτών, καθίσταται ουσιωδέστερος.

Αγαπητά μου παιδιά,

Ζείτε σε μια εποχή με πολλές ευκολίες και ανέσεις για τη μάθηση. Ζουν, ακόμα, μεταξύ μας άνθρωποι, που μεγάλωσαν σε μια καθαρά γεωργική εποχή με τον λύχνο πετρελαίου και το Ησιόδειο άροτρο. Οι γονείς σας έζησαν σε μια βιομηχανική εποχή, κάνοντας χρήση των επιτευγμάτων της Επιστήμης, όπως είναι οι ηλεκτρικές συσκευές, τα αυτοκίνητα και άλλα, που θεωρούνται, από σας, αυτονόητα σήμερα. Εσείς ζείτε σε μια ηλεκτρονική εποχή με αφθονία γνώσεων και πληροφοριών και ευκολία πρόσβασης σ' αυτές.

Σ' αυτόν τον κατακλυσμό πληροφοριών ελλοχεύουν, όμως, και πολλοί κίνδυνοι. Ατονεί, πρώτα, η κρίση μας. Μάθαμε να εκτελούμε διαταγές, να εφαρμόζουμε οδηγίες. Η πιο μικρή βλάβη στις συσκευές μας μάς οδηγεί σε

αδιέξοδο, ανατρέχουμε σε ειδικούς. Έτσι φτάσαμε στο σημείο να σκέφτονται μόνον μερικοί, επί πληρωμή, εγκέφαλοι. Μα και η ελεύθερη βούλησή μας έχει περιθωριοποιηθεί. Δεν μπορούμε να επιλέξουμε μεταξύ δύο ή περισσότερων καταστάσεων. Μας επιβάλλουν η προπαγάνδα και η διαφήμιση τι θα επιλέξουμε. Μέσα στο κλίμα αυτό της εποχής μας, πολλές φορές, ατονούν και οι πνευματικές αξίες και υπερτονίζονται οι υλικές. Ένας μεγάλος του καιρού μας, ο Χαλκηδόνας Μελίτων είπε, πολύ πετυχημένα, πως η κατάσταση της κοινωνίας μας μοιάζει με προθήκη καταστήματος στην οποία εκτίθενται και ακριβά και φτηνά αντικείμενα και όπου το βράδυ, κάποιιο χέρι άλλαξε τις τιμές και έβαλε τις χαμηλές τιμές στα ακριβά αντικείμενα και τις ψηλές στα φτηνά. Πλήρης ανατροπή της κλίμακας των αξιών, δηλαδή, αποπροσανατολισμός των ανθρώπων.

Ακριβώς εδώ φαίνεται η αξία του σχολείου. Θα αναπτύξει την κριτική μας σκέψη και θα ενισχύσει τη βούλησή μας στήνοντας αναχώματα στην ισοπεδωτική τάση της εποχής. Θα στήσει μέσα στους μαθητές και την ορθά ιεραρχημένη κλίμακα των αξιών.

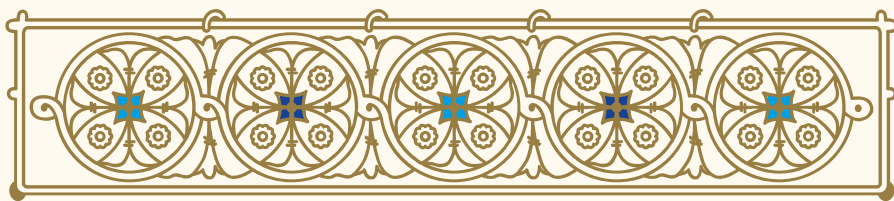
Κι αν οι μαθητές της εποχής μας, σ' όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης, οφείλουν να επαγρυπνούν για τους πιο πάνω κινδύνους, εσείς, οι Κύπριοι μαθητές του καιρού μας, οφείλετε να γρηγορείτε και για ένα άλλο θέμα: **την επιβίωσή μας στη γη των πατέρων μας, όπου βρισκόμαστε εδώ και τριήμισι χιλιάδες χρόνια.** Η διαχείριση του εθνικού μας θέματος είναι ασφαλώς ευθύνη της εκλελεγμένης Κυβέρνησης του Κράτους. Οφείλουμε, όμως, όλοι να θωρακίσουμε τους εαυτούς μας απέναντι στην προπαγάνδα των ξένων και στον πειρασμό της ευμάρειας. Το σχολείο θα σας διδάξει την Ιστορία, τις αξίες και τον πολιτισμό των προγόνων μας. Κι εσείς να ενστερνισθείτε αυτές τις αξίες, να ακούσετε τους βηματισμούς των προγόνων μας και να τους μετατρέψετε σε κραδασμό συνείδησης. **Στους ώμους όλων εναποθέτει η πατρίδα τις ελπίδες για την απελευθέρωση.**

Με τις σκέψεις αυτές σας χαιρετώ και πάλι όλους, μαθητές και εκπαιδευτικούς, ευχόμενος κάθε ευλογία από τον Θεό στη νέα σχολική χρονιά.

Με πατρικές ευχές.

†: Κύπρος Γιώργος

Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου
4 Σεπτεμβρίου 2023.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ
ΤΗΣ ΑΓΙΩΤΑΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΓΙΑ ΕΡΑΝΟ ΠΡΟΣ ΒΟΗΘΕΙΑ
ΤΩΝ ΠΛΗΜΜΥΡΟΠΑΘΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Προς τους ευσεβείς Χριστιανούς
της καθ' ημάς Αγιοτάτης Εκκλησίας της Κύπρου.

Τέκνα εν Κυρίω αγαπητά,

Όλοι είμαστε αυτές τις μέρες μάρτυρες του ανείπωτου πόνου και της οδύνης των Ελλήνων αδελφών μας που προήλθε από τη φοβερή τραγωδία, την οποία προκάλεσαν στη Μητέρα Πατρίδα τόσο οι πολυάριθμες πυρκαγιές όσο και οι καταστροφικές πλημμυρες που έπληξαν κυρίως τη Θεσσαλία.

Οι εικόνες των καταστροφών είναι πράγματι συγκλονιστικές. Ασύλληπτο είναι το μέγεθος της συμφοράς. Εκτός από τους νεκρούς, τεράστιες και ανυπολόγιστες είναι οι καταστροφές, αφού ολόκληρα χωριά, φυτείες και ποιμνιοστάσια, εξαφανίστηκαν. Από την καταστροφή δεν χάθηκε μόνο η φετινή παραγωγή αλλά καταστράφηκε ολόκληρη η γεωργική και κτηνοτροφική υποδομή της περιοχής, ολόκληρου του Θεσσαλικού κάμπου, η οποία θα χρειαστεί τεράστιες πολυετείς προσπάθειες και έξοδα για να ξαναδημιουργηθεί.

Ομολογουμένως, βρισκόμαστε μπροστά σε μια μεγάλη εθνική τραγωδία και ένα βαρύτατο εθνικό πένθος. Και, όπως αντιλαμβάνεστε, ως Εκκλησία και ως Κυπριακός Ελληνισμός δεν μπορούμε, και δεν είναι δυνατό, να σταθούμε αδιάφοροι και απαθείς. Αντίθετα, έχουμε χριστιανικό, αλλά μαζί και εθνικό χρέος, να επιδείξουμε, για μια ακόμη φορά, την έμπρακτη αγάπη μας προς τη σκληρά δοκιμαζόμενη σήμερα Μητέρα Πατρίδα και να προσφέρουμε την

ολόψυχη βοήθεια και συμπαράστασή μας προς τους πληγέντες Έλληνες αδελφούς μας, οι οποίοι από τη μια στιγμή στην άλλη έχασαν τα σπίτια και τις περιουσίες τους.

Ως εκ τούτου, η Ιερά Σύνοδος της Αγιοτάτης Εκκλησίας της Κύπρου αποφάσισε, κατά τη Συνεδρία της στις 18 Σεπτεμβρίου, όπως προκηρύξει έρανο για τους πληγέντες, ο οποίος θα διεξαχθεί σε όλους τους ιερούς Ναούς της ελεύθερης Κύπρου, την Κυριακή 24 Σεπτεμβρίου 2023.

Δια τούτο και απευθυνόμεθα θερμά προς τα αισθήματα της φιλανθρωπίας όλων σας, όπως συνεισφέρετε από καρδιάς σε αυτόν τον έρανο, του οποίου τα συνολικά έσοδα, μαζί με τις συνεισφορές της Ιεράς Αρχιεπισκοπής και των Ιερών Μητροπόλεων θα αποσταλούν προς ενίσχυση των Ελλήνων αδελφών μας, οι οποίοι τούτες τις ώρες σηκώνουν το βάρος φοβερής τραγωδίας.

Είμαστε βέβαιοι ότι όλοι μας, για μια ακόμη φορά, θα επιδείξουμε έμπρακτα τα αισθήματα της απέραντης αγάπης μας προς τη Μητέρα Πατρίδα και προς τους πληγέντες, καταθέτοντας πρόθυμα και πλουσιοπάροχα τον οβολό της αγάπης μας στον δίσκο, που θα περιαχθεί σε λίγο.

Ευχόμαστε, όπως ο Θεός ευλογεί εσάς και τους οικείους σας, όπως προστατεύει την Ελλάδα και τον όπου γης Ελληνισμό από κάθε κακό και όπως ενισχύει και στηρίζει όλους τους σκληρά δοκιμαζόμενους από τις καταστροφές.

Ευχέτες προς Κύριον

†: Κύπρω Γιώργος

και άπαντα τα Μέλη της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας Κύπρου

Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου,
18 Σεπτεμβρίου 2023.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ
κ.κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΜΗΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗ
ΤΩΝ ΗΡΩΩΝ ΤΗΣ ΓΑΛΑΤΑΣ

ΚΥΡΙΑΚΗ, 22 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2023

Δυσχερέστατο, από κάθε άποψη, το έργο που ανέλαβα, να εγκωμιάσω, στο σημερινό μνημόσυνό τους, τους ήρωες της Γαλάτας, που έπεσαν στον βωμό της ελευθερίας της Κύπρου.

Οι δυσχέρειες δεν παρουσιάζονται μόνο σε μένα, αλλά ισχύουν και για τους ευφραδέστερους των ρητόρων, ακόμα και για τους σοφότερους των ανθρώπων. Κι η δικαιοσύνη επιβάλλει ο λόγος της αδυναμίας αυτής να αναζητηθεί όχι σ' όσους θα επιχειρούσαν να σκιαγραφήσουν την προσφορά και να εγκωμιάσουν τη θυσία τους, αλλά σ' αυτούς τους ίδιους τους ήρωες που με τον αγώνα και τη θυσία τους δημιούργησαν τεράστια απόσταση μεταξύ μας και μεταξύ τους.

Και πράγματι ποιος κάλαμος θα μπορούσε επάξια να εγκωμιάσει και ποια γλώσσα θα μπορούσε επάξια να αναφερθεί σ' έναν Χρύσανθο Μυλωνά, μνημόνων στην ΕΟΚΑ από τα μαθητικά του χρόνια, υπεύθυνο για τα πυρομαχικά και το μυστικό ταχυδρομείο της Οργάνωσης στην περιοχή, σ' έναν Ευαγόρα Παπαχριστοφόρου, συνεργάτη του Διγενή, του Λένα, του Αυξεντίου, σ' έναν Ανδρέα Γερούδη, τον δάσκαλο που έπεσε στην Πάφο αντιτασσόμενος στην Τουρκοανταρσία, και σ' έναν Ιάκωβο Γερούδη αδελφό του Αντρέα που έπεσε στην Κερύνεια το 1974, σ' έναν Πανίκο Αθανασίου, που έπεσε ηρωικά μαχόμενος στις 15 Αυγούστου 1974 δίνοντας κάλυψη στους συντρόφους του για να σωθούν και σ' ένα Γεώργιο Ζαχαρία που σκοτώθηκε εν ώρα καθήκοντος! **Ήταν όλοι τους πρότυπα Ελληνικής αρετής.**

Κατά την εκκλησιαστική μας γλώσσα είναι άξιον όλους «έν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι», κι όχι μόνο την ημέρα της τέλεσης του μνημοσύνου τους.

Σ' αυτό το ιστορικό χωριό, τη Γαλάτα, πλούσιο σε αξίες και ιδανικά, ανδρώθηκαν οι ήρωες που τιμούμε σήμερα. Εδώ οι αθάνατοι ήρωές μας,

αναπνέοντας Ιστορία και χνώτα προγόνων, αφουγκράζονταν φωνές του παρελθόντος. Ενωτιζόνταν συγκινημένοι το σάλπισμα του λυτρωμού από τη δουλεία αιώνων. Έβλεπαν να προβάλλουν ροδίζουσες ακτίνες μακρινής αυγής ελευθερίας.

Οι τιμώμενοι σήμερα ήρωες και πεσόντες, έζησαν, αγωνίστηκαν και θυσιάστηκαν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους της πρόσφατης Ιστορίας μας και έδωσαν τη ζωή τους κάτω από διαφορετικές συνθήκες, ο καθένας ξεχωριστά. Πάντα όμως, και όλοι τους για την ελευθερία της ιδιαίτερης Πατρίδας μας, της Κύπρου. Κάποιων η θυσία έγινε κάτω από τραγικές συνθήκες προδοσίας από συναγωνιστές, όπως στην περίπτωση των εξαδέλφων Χρύσανθου Μυλωνά και Ευαγόρα Παπαχριστοφόρου, που δολοφονήθηκαν άνανδρα από τον προδότη πρώην συναγωνιστή τους Μιχαήλ Ασσιώτη. Αυτό δεν μειώνει, αλλά αντίθετα μεγαλώνει την προσφορά τους. Άλλος, ο Γεώργιος Ζαχαρία, έχασε τη ζωή του σε δυστύχημα στον Πενταδάκτυλο, εν ώρα υπηρεσίας, αλλά βρέθηκε εκεί τη συγκεκριμένη στιγμή, από υπερβάλλοντα ζήλο και συνέπεια προς το καθήκον. Από την άλλη, ο Ανδρέας Γερούδης, αν και η ζωή ξεδιπλωνόταν μπροστά του, μόλις είχε τελειώσει την Παιδαγωγική Ακαδημία, δεν δίστασε και έλαβε μέρος στην μάχη του Κτήματος, το 1964, δίνοντας τη ζωή του πολεμώντας τον εχθρό. Οι Ιάκωβος Γερούδης και Πανίκος Αθανασίου, έπεσαν αγωνιζόμενοι εν ώρα μάχης, κατά τις τραγικές μέρες της εισβολής του Αττίλα στη νήσο μας. Είχαν την επιλογή να φύγουν και να επιζήσουν, αλλά δεν το έπραξαν. Ανατράφηκαν με το νέκταρ της ελευθερίας και μόνο το «μολών λαβέ» του Λεωνίδα μπορούσε να τους εκφράσει.

Όλοι τους εκπλήρωσαν απόλυτα, την προτροπή του Εθνομάρτυρα Αρχιεπισκόπου Κυπριανού, ενός άλλου μεγάλου της φυλής μας που έλεγε: «Θνήσκει υπέρ πίστεως καὶ μάχου υπέρ πατρίδος, καθότι οἱ υπέρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνιζόμενοι καὶ ὑπὸ Θεοῦ στεφανοῦνται καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐγκωμιάζονται». Δεν ολιγοψύχησαν, δεν φείσθηκαν κόπων, δεν προτίμησαν το βόλεμα και τις χαρές της πρόσκαιρης τούτης ζωής, ούτε και παρασύρθηκαν από τις σειρήνες του κόσμου τούτου για να επιδιώξουν την «πλατεῖαν πύλην καὶ τὴν εὐρύχωρον ὁδὸν» (Ματθ. 7,13) της ἐπι γης ευδαιμονίας, αλλά επέλεξαν συνειδητά την «στενὴν πύλην καὶ τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν» (Ματθ. 7,14), την οποία λίγοι ακολουθούν, που οδηγεί, όμως, στην ὄντως ζωή.

Με την ευγονία, τη βιολογική και την ψυχοπνευματική, με την οποία τους προίκισαν εκατόν αδιάλειπτες ελληνικές γενεές των προγόνων τους και οι πνευματικοί καθοδηγητές τους, εδώ στην περιοχή της Σολέας, οικοδόμησαν αδαμάντινο τον χαρακτήρα τους, καθαρὴ τη σκέψη τους, ἀτρωτο το ηθικό

ανάστημα, ηρωική την ψυχή τους. **Ανδρώθηκαν με το όραμα της ελευθερίας με το όραμα της Ελλάδας. Με τη θυσία τους τίμησαν τον Ελληνισμό ολόκληρο, καταξίωσαν την ελληνική τους ταυτότητα και δικαίωσαν τη χριστιανική τους πίστη.**

Οι Ήρωές, που τιμούμε σήμερα, ήξεραν από τη μακραίωνη Ιστορία μας ότι η ελευθερία αγοράζεται και ζυγίζεται με αίμα και πως είναι πάντα «απ' τα κόκκαλα βγαλμένη». Γι' αυτό κι ήσαν αποφασισμένοι για κάθε θυσία. Είχαν, ακόμα, συναίσθηση και της αριθμητικής αλλά και της πολεμικής μειονεξίας μας απέναντι στον κατακτητή. Ήξεραν όμως ότι χωρίς πίστη σε σκοπό, τα όπλα και τα πυρομαχικά είναι τα πιο άχρηστα σιδηρικά. Κι ότι εκείνο που μετρά ιδιαίτερα στους υπέρ ελευθερίας αγώνες είναι ο ηρωισμός και η αυτοθυσία.

Η Κύπρος, στη μακραίωνη Ιστορία της, βρέθηκε πολύ συχνά στο στόχαστρο κατακτητών που προέρχονταν άλλοτε από την Ανατολή και άλλοτε από τη Δύση. Δοκιμάστηκε από αλλεπάλληλες εισβολές και πολυκύμαντες κατοχές, πληγώθηκε με τρομερές λεηλασίες, αλλά άντεξε. Άντεξε γιατί οι πρόγονοί μας δεν σαγηνεύτηκαν από τις υποσχέσεις των κατακτητών, ούτε και κάμφθηκαν από τις απειλές τους. Έμειναν προσηλωμένοι, παρά τις κακουχίες και τους εξανδραποδισμούς, στις αξίες και στα ιδανικά της πίστης και της πατρίδας μας. Κράτησαν αναλλοίωτη την πολιτιστική τους φυσιογνωμία. Γιατί είναι αξίωμα αναντίλεκτο ότι λαοί που χάνουν την πολιτιστική τους φυσιογνωμία μοιραία οδηγούνται στην εξαφάνιση.

Είναι, πανθομολογούμενο, ότι η ελευθερία δεν δωρίζεται αλλά κατακτάται και ότι το μέλλον δεν διαγράφεται παθητικά, από την τύχη, αλλά διαμορφώνεται δυναμικά από κάθε λαό. Κάθε πατρίδα χαιρέται τόσην ελευθερία, όση αναλογεί στη σωφροσύνη των πολιτών της, στις αξίες τους, και στην αγωνιστική διάθεσή τους. Το ήξεραν καλά αυτό οι ήρωες που τιμούμε σήμερα. Και με τον αγώνα και τη θυσία τους υπέδειξαν τρόπο ζωής.

Ένα μνημόσυνο ανθρώπων, που βρίσκονται στο πάνθεον των αθανάτων, δεν εναρμονίζεται, ασφαλώς, με δάκρυα και θλίψη. Συνιστά αφορμή εντρυφήσης στο παράδειγμά τους και άντλησης διδαγμάτων για το παρόν και το μέλλον. Είναι ένα μάθημα αγάπης προς την πατρίδα και μια προτροπή προς αυτογνωσία. Το παράδειγμά τους είναι για μας ολόκληρη αποκάλυψη. Η αυταπάρνησή τους συνιστά ανεπανάληπτο μάθημα υπέρβασης των γηίνων. Η αγάπη τους προς την πατρίδα ήταν όντως απροσμέτρητη. Κι εδώ έγκειται η δική μας ευθύνη, η ευθύνη ημών που πρέπει να λάβουμε την σκυτάλη και να συνεχίσουμε τους αγώνες τόσων γενεών Ελλήνων προγόνων.

Δεν είμαστε υπερδύναμη για να αγνοήσουμε τους πάντες και τα πάντα, και το ξέρουμε. Επιβάλλεται, όμως, χωρίς να παραγνωρίζουμε την απαιτούμενη σύνεση στις κινήσεις και στις προσπάθειές μας, να αγνοήσουμε τις φωνές των λεγόμενων ρεαλιστών για «αμετακίνητα τετελεσμένα», οι οποίοι θεωρούν ως «εθνική αυτοκτονία» κάθε αντίσταση στα σχέδια του κατακτητή. Η εθνική αντίσταση δεν υπήρξε ποτέ και δεν είναι εθνική αυτοκτονία. Αντίθετα θα πρέπει να είναι η πρώτη προτεραιότητα της ζωής μας.

Πάντοτε, αλλά ιδιαίτερα στην κατάσταση που βρισκόμαστε σήμερα, επιβάλλεται μια αταλάντευτη διεκδίκηση των δικαίων μας, χωρίς παραφωνίες στο εσωτερικό μέτωπο. Με την κοινή βούληση όλων, ανεξαρτήτως κομματικής και ιδεολογικής τοποθέτησης, να καταστήσουμε σαφές ότι δεν είμαστε διατεθειμένοι να υποχωρήσουμε σε θέματα εθνικής αξιοπρέπειας, ούτε να δεχθούμε λύσεις που θα υποθηκεύουν το μέλλον μας στις ηγεμονικές και επεκτατικές αξιώσεις της Τουρκίας. Είναι καιρός, ή μάλλον έχει εξαντληθεί ο καιρός, και πρέπει να ανανήψουμε. Να κατανοήσουμε την κρισιμότητα των καιρών και να επαναχαράξουμε πορεία πλεύσης.

Αντί να κάνουμε νέες υποχωρήσεις πριν την έναρξη και να εκλιπαρούμε για συνομιλίες, αντί να ετοιμαζόμαστε για άλλες παραχωρήσεις μέχρι τη νέα διακοπή των συνομιλιών, θα πρέπει όλοι μαζί, από κοινού, να καθορίσουμε τους στόχους μας. Δεν πρόκειται για ένα θέμα ήσσονος σημασίας, που θα διεκπεραιωθεί από την Κυβέρνηση και από τη λύση του οποίου κάποια κόμματα μπορεί να προσδοκούν πολιτικά οφέλη. Είναι ζήτημα επιβίωσης όχι μόνον εθνικής αλλά και φυσικής, στη γη μας. Αντέχει κάποιος, κάποιο κόμμα ή πολιτικός σχηματισμός το βάρος να μας κρίνει σε λίγα χρόνια η Ιστορία ότι φανήκαμε ανεπαρκείς να διαχειριστούμε αποτελεσματικά και με ανιδιοτέλεια αυτή την κρίση;

Ακούμε μερικούς να προειδοποιούν, με αφορμή τα πρόσφατα γεγονότα στην Πύλα, ότι η ανυπαρξία διαπραγματευτικής διαδικασίας θα οδηγήσει σε νέα τετελεσμένα. Ποιος όμως αρνείται αυτή τη διαδικασία; Εμείς πάντα ήμασταν έτοιμοι για διάλογο. Μα κι οι διαπραγματεύσεις εμπόδισαν καμιά φορά την κατοική δύναμη να προωθήσει νέα τετελεσμένα όταν έκρινε ότι μπορούσε να το κάμει; Αυτή η ανακήρυξη του ψευδοκράτους δεν έγινε εν μέσω διαπραγματεύσεων;

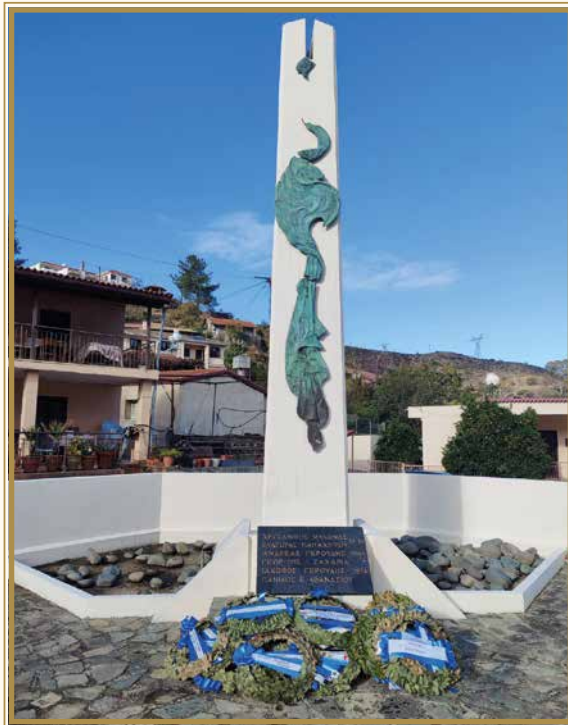
Δεν θα σταματήσω να επαναλαμβάνω, έστω κι αν γίνομαι, για μερικούς, ενοχλητικός ότι οι κοινές προσπάθειες Κύπρου και Ελλάδας, καθώς και των απανταχού της γης Ελλήνων, πρέπει να ξεκινήσουν με την αταλάντευτη διεκδίκηση των όσων απολαμβάνουν οι άλλοι Ευρωπαίοι και όλος ο ελεύθερος

κόσμος, και για τον λαό μας. Οι άλλοι Ευρωπαίοι δικαιούνται ελεύθερη διακίνηση σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. Εμείς γιατί δεν μπορούμε να απολαμβάνουμε κάτι τέτοιο στην πατρίδα μας; Οι άλλοι Ευρωπαίοι μπορούν να εγκαθίστανται όπου θέλουν στην Ευρώπη. Γιατί εμείς να μην μπορούμε να επιστρέψουμε στα σπίτια μας;

Πιστεύω πως, έστω και τώρα, αν Ελλάδα και Κύπρος, συντονίσουμε τις προσπάθειές μας, κι αν μείνουμε αμετακίνητοι σε θέσεις αρχών, είναι δυνατή η σωτηρία. **Ο Ελληνισμός, όταν ήταν έτοιμος για θυσίες κι όταν ομονούσε, πάντα πετύχαινε τους στόχους του.** Το καθήκον μας απέναντι στους προγόνους μας, απέναντι στη μνήμη των ηρωικών νεκρών μας που θυσιάστηκαν υπερασπιζόμενοι την πατρίδα, την τιμή και την αξιοπρέπειά μας, επιτάσσει αυτή την προσπάθεια.

Ας είναι αιώνια η μνήμη του Χρύσανθου Μυλωνά, του Ευαγόρα Παπαχριστοφόρου, του Ανδρέα Γερούδη, του Ιάκωβου Γερούδη, του Πανίκου Αθανασίου και του Γεωργίου Ζαχαρία.

Το ηρωικό παράδειγμά τους ας είναι καθοδηγητικό στη ζωή μας.

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΩΝ ΗΡΩΩΝ ΣΤΗ ΓΑΛΑΤΑ

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ
κ. κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΣΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΤΑΡΤΗ, 11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ - ΚΥΡΙΑΚΗ 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Με σχετική πρόσκληση του προς τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Κύπρου κ. Γεώργιο, την οποία μετέφεραν προσωπικώς οι Μητροπολίτες Χαλκίδος κ. Χρυσόστομος και Κορίνθου κ. Διονύσιος, καθώς και ο Διευθυντής του Επιστημονικού Περιοδικού «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» κ. Αλέξανδρος Κατσιάρας, ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών κ. Ιερώνυμος Β΄ τον κάλεσε όπως μετάσχει και προσφωνήσει το Επιστημονικό Συνέδριο, που θα πραγμα-

* ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΛΗΦΘΕΙΣΑ ΣΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΝΑΟ ΑΘΗΝΩΝ. ΑΡΙΣΤΕΡΑ Ο ΑΛΒΑΝΙΑΣ κ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΟΥ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ. ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΙΝΑΙ Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ ΚΑΙ ΔΕΞΙΑ Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ Β΄

τοποηθεί στην Αθήνα, μεταξύ 11^{ης} και 14^{ης} Οκτωβρίου 2023, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 100 ετών από την έκδοση και συνεχή κυκλοφορία του περιοδικού «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», με θέμα:

**«Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΕΝ ΠΟΡΕΙΑΙ ΣΤΗΝ
“ΑΪΛΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ” ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΗΣ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑΣ»**

Ο Μακαριώτατος απεδέχθη ασμένως την πρόσκληση του Αρχιεπισκόπου Αθηνών κ. Ιερωνύμου και δια τούτο μετέβη στην Αθήνα το πρωί της Τετάρτης, 11 Οκτωβρίου 2023, συνοδευόμενος από τον Διάκονό του, πατέρα Μιχαήλ Νικολάου.

Στο Συνέδριο παρέστησαν: ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος, ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής κ. Θεόδωρος, ο Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας κ. Αναστάσιος καθώς και εκπρόσωποι των Πατριαρχείων Αντιοχείας, Ιεροσολύμων, Σερβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας και Γεωργίας.

Η τελετή έναρξης των εργασιών του Συνεδρίου έγινε στον Ιερό Μητροπολιτικό Ναό Αθηνών, το απόγευμα της Τετάρτης, παρουσία της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίου, της Α.Ε. της Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Κατερίνας Σακελλαροπούλου, της Α.Μ. του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου και άλλων Προκαθημένων, Εκπροσώπων των Αυτοκεφάλων Εκκλησιών, της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, πολιτικών και στρατιωτικών Αρχών.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης με την προσφώνησή του κήρυξε και την έναρξη του Συνεδρίου. Στη συνέχεια, χαιρετισμό απήθυναν η Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και ο Διευθυντής συντάξεως του περιοδικού «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» κ. Αλέξανδρος Κατσιάρας.

Ακολούθησε ομιλία από τον καθηγητή του Α.Π.Θ. κ. Χρυσόστομο Σταμούλη με θέμα:

«ΑΠΟ ΤΟΝ ΥΛΙΚΟ ΣΤΟΝ ΑΪΛΟ ΚΟΣΜΟ: ΠΩΣ ΦΘΑΣΑΜΕ ΩΣ ΕΔΩ;».

Μετά το πέρας της τελετής, παρετέθη δείπνο στη Βουλιαγμένη.

Την επομένη, Πέμπτη, 12 Οκτωβρίου 2023, το Συνέδριο συνεχίστηκε στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, με τη συμμετοχή διακεκριμένων ομιλητών από όλο τον Ορθόδοξο κόσμο και όχι μόνο. Πριν από τις Επιστημονικές Συνεδρίες προσφώνησε το συνέδριο ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Κύπρου. Την προσφώνηση του Μακαριωτάτου δημοσιεύουμε στις σελ. του παρόντος τεύ-

χους. Το βράδυ πραγματοποιήθηκε Μουσική Εκδήλωση στο Μέγαρο Μουσικής για τα 100 χρόνια του περιοδικού Θεολογία και για τη 15ετή διακονία του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών κ. Ιερωνύμου Β΄, με τραγούδια από τον πλούτο της ελληνικής παράδοσης.

Μετά τη μουσική εκδήλωση ο Δήμαρχος Αθηναίων κ. Κώστας Μπακογιάννης διοργάνωσε επίσημο δείπνο, στο οποίο προσκάλεσε όλους τους Προκαθημένους και Εκπροσώπους των Ορθοδόξων Εκκλησιών καθώς και πολλούς επισήμους της Πολιτείας και της Εκκλησίας.

Προσφωνώντας τη σύναξη ο κ. Δήμαρχος εξέφρασε την ευαρέσκειά του δια τους πνευματικούς προβληματισμούς της Εκκλησίας και διά τους οραματισμούς της για το μέλλον του ποιμνίου της. Στη σύντομη προσφώνησή του επεσήμανε, επίσης, τη μεγάλη σημασία που έχει η άριστη συνεργασία Πολιτείας και Εκκλησίας τόσο διά την αγωγή του λαού μας και ιδιαίτερα των νέων μας, όσο και για μια καρποφόρα ιστορική πορεία του Ελληνισμού.

Εκ μέρους των Προκαθημένων αντιφώνησε ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Κύπρου, κ. Γεώργιος ειπών τα εξής:

*«Παναγιώτατε,
Μακαριώτατε,
κύριε Δήμαρχε,*

Πέρα από τη θερμή φιλοξενία και το πλούσιο δείπνο που απολαμβάνουμε, απόψε η σκέψη μας έχει τριπλή διαδρομή:

Ανασκοπεί πρώτα το θέμα του Συνεδρίου μας με τις πολλές πτυχές του, που μας θέτουν ενώπιον των ευθυνών μας τόσο ως ποιμένων όσο και ως πνευματικών ανθρώπων. Σκεπτόμαστε στο πώς θα διαχειριστούμε την τεράστια δύναμη της Τεχνολογίας επωφελώς. Να συνειδητοποιήσουμε τα όρια και τις δυνατότητές μας και έτσι να καθορίσουμε πορεία πλεύσης για τον κόσμο της αύριον, χρησιμοποιώντας την Τεχνολογία ως βοηθό στα τόσα προβλήματά μας: κοινωνικά, εθνικά, ηθικά. Και είναι, όντως, πολύτιμη η συνεισφορά των εισηγήσεων του Συνεδρίου.

Η σκέψη μας ανατρέχει κ. Δήμαρχε και στο ένδοξο παρελθόν της πόλης σας. Νιώθουμε ιδιαίτερη συγκίνηση πατώντας εκεί που πάτησαν ο Σωκράτης και ο Πλάτων, ο Περικλής και ο Θουκυδίδης και τόσοι άλλοι, χωρίς τη χειραγωγή των οποίων δύσκολα η ανθρωπότητα θα είχε τις αξίες και τον σημερινό πολιτισμό της.

Συνειδητοποιούμε, ταυτόχρονα, ότι ο τόπος αυτός είναι και αποστολοβάδι-στος και αγιοβάδιστος. Στον Απόστολο Παύλο και στους επιφανείς αγίους των Αθηνών και όλης της Ελλάδος ανατρέχουμε και σήμερα για ανεφοδιασμό και στερέωση στην πίστη και τα ιδανικά μας.

Η σκέψη μας έχει και τρίτη διαδρομή απόψε. Εξετάζει τα 15 και πλέον χρόνια της πρωθιεραρχίας του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερωνύμου. Είχα την ευκαιρία, Μακαριώτατε, να παραστώ ως Μητροπολίτης Πάφου, συνοδεύοντας τον μακαριστό Προκάτοχό μου, στην ενθρόνισή σας και θυμάμαι την προσδοκία όλων, τότε, για μια επιτυχή αρχιεπισκοπία, λόγω και της ευρείας πλειοψηφίας με την οποία είχατε εκλεγεί. Χαιρόμαστε, γιατί διαπιστώνουμε απόψε την επαλήθευση αυτής της προσδοκίας. **Κι ευχαριστούμε τον Θεό γιατί χάρη σε Σας παρουσιάστηκε μια δημιουργική σταθερότητα στην Εκκλησία της Ελλάδος και μια απρόσκοπτη συνεργασία με την πρωτόθρονη Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως, το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ευχόμαστε ο Θεός να σας χαρίζει χρόνια πολλά για το καλό της Εκκλησίας Του και του Ελληνικού λαού.**

Ευχαριστώ και πάλιν, εκ μέρους όλων, όλους εκείνους που είχαν την πρωτοβουλία και την ευθύνη της σύγκλησης του Επιστημονικού Συνεδρίου αυτού και που μας δίνουν την ευκαιρία να εξετάζουμε στο συνέδριό μας, το παρόν και το μέλλον, να αναπολούμε και να διδασκόμαστε από το παρελθόν, το οποίο δι-αλαλεί το εδώ περιβάλλον, και να τυγχάνουμε της ευλογίας του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου και του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος, του οποίου τα έτη «είησαν πολλά και εύλογημένα».

Την επόμενη ημέρα, Παρασκευή, 13 Οκτωβρίου, ο Προκαθήμενος της Εκκλησίας της Κύπρου είχε ιδιαίτερη συνάντηση με την Υπουργό Εσωτερικών κυρία Νίκη Κεραμέως, με την οποία συζήτησε διάφορα θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Ο Μακαριώτατος, όπως πάντα, αναφέρεται και στο χρονίζον εθνικό θέμα της Κύπρου, στους κινδύνους που ελλοχεύουν από μια νόθο λύση και επισημαίνει προς κάθε συνομιλητή του την επιτακτική ανάγκη μιας αγωνιστικής συμπόρευσης Ελλάδος και Κύπρου σε όλα τα εθνικά μας θέματα.

Ακολούθως, μετέβη στην Πρεσβεία της Κυπριακής Δημοκρατίας και τέλεσε Αγιασμό, με την ευκαιρία της αναλήψεως των καθηκόντων του νέου μας Πρέσβη κ. Σταύρου Αυγουστίδη, προς τον οποίο ευχήθηκε κάθε επιτυχία στο πολυεύθυνο έργο του για το καλό της ιδιαίτερής μας Πατρίδας και του Ελληνισμού.

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΟΥ κ.κ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ κ. ΝΙΚΗ ΚΕΡΑΜΕΩΣ

Μετά τον αγιασμό, ο Μακαριώτατος είχε ιδιαίτερες συναντήσεις με διακεκριμένες επιστημονικές και άλλες προσωπικότητες που κατάγονται από την Κύπρο και διαπρέπουν στην Αθήνα. Ήταν επόμενο ότι ζήτησε από όλους να βρίσκονται σε διαρκή πνευματική και εθνική εγρήγορση για το μέλλον της ιδιαίτερής μας πατρίδας Κύπρου, γιατί και στην Ελλάδα παρατηρείται μια χαλάρωση του πατριωτικού και αγωνιστικού σθένους, σε σχέση με τα εθνικά μας θέματα.

Το βράδυ της Παρασκευής, 13 Οκτωβρίου, έγινε πανηγυρική ανακήρυξη του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Κύπρου σε Πρεσβευτή του Ποντιακού Ελληνισμού από την Ένωση Ποντίων Αργυρούπολης. Αναλυτική περιγραφή της όλης τελετής δημοσιεύουμε σε ξεχωριστό άρθρο του παρόντος τεύχους.

Το Σάββατο, 14 Οκτωβρίου 2023, ο Μακαριώτατος συμμετέσχε στις επιστημονικές Συνεδρίες και στη λήξη των εργασιών του Συνεδρίου. Το βράδυ του Σαββάτου παρετέθη δείπνο στη Λέσχη Αξιωματικών.

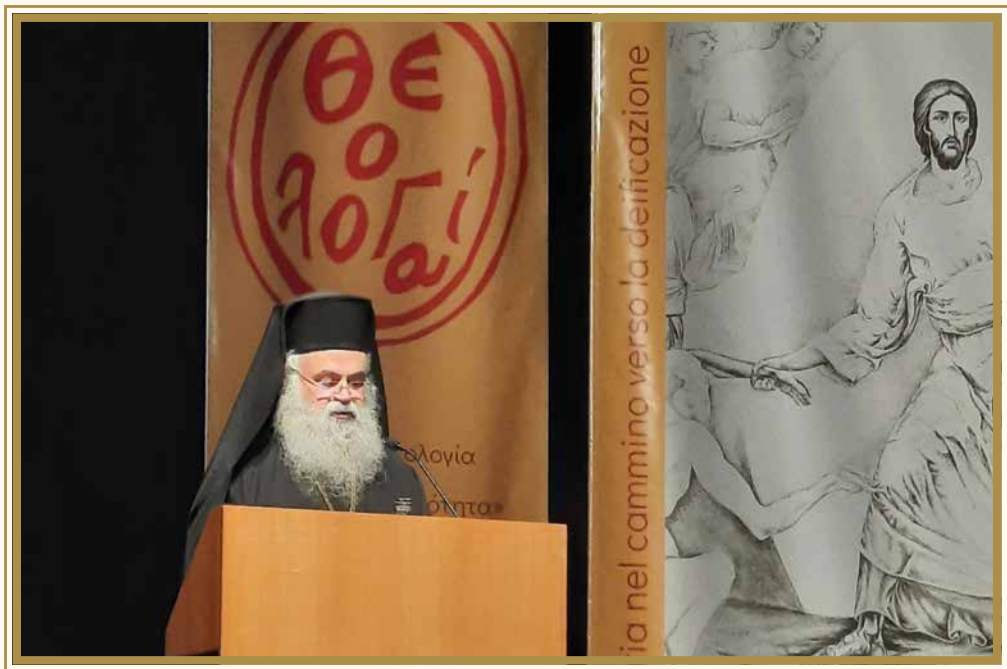
Την Κυριακή, 15 Οκτωβρίου 2023, ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Κύπρου συλλειτουργήσε με τον Μακαριώτατο Πάπα και Πατριάρχη Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής κ. Θεόδωρο, τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμο και λοιπούς Ιεράρχες στο πολυαρχιερατικό Συλλείτουργο, που τελέστηκε στον Μητροπολιτικό Ναό Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Αθηνών.

Το μεσημέρι της Κυριακής ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών παρέθεσε επίσημο γεύμα, το οποίο προσέφερε η Αποστολική Διακονία στο Οικοτροφείο της, στους Προκαθημένους και Εκπροσώπους των Αυτοκεφάλων Ορθοδόξων Εκκλησιών που συμμετείχαν στο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο. Κατά το επίσημο γεύμα έγινε ανταλλαγή αναμνηστικών δώρων. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών προσέφερε ένα εγκόλπιο στον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου, και ο Προκαθήμενος της Εκκλησίας της Κύπρου προσέφερε στον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών Σταυρό Αγιασμού, κυπριακής εκκλησιαστικής τεχνοτροπίας, ευχαριστώντας τον για την πρόσκληση και τη φιλοξενία.

Η Α.Μ. ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου αναχώρησε από την Αθήνα για την Κύπρο τη Δευτέρα, 16 Οκτωβρίου 2023.

Κάνοντας μια πολύ σύντομη κριτική αποτίμηση της επισκέψεως του Μακαριώτατου στην Αθήνα, μπορούμε ανενδοιάστως να πούμε ότι αυτή υπήρξε κατά πάντα επωφελής τόσο δια τον ίδιο όσο και δια το εθνικό μας θέμα. Σε όποιο βήμα και αν βρεθεί ο Μακαριώτατος είναι αδύνατο να μην αναφερθεί στο κυπριακό και να μην τονίσει τους κινδύνους που διατρέχει η Κύπρος σήμερα, και τις ευθύνες όλων μας για τη σωτηρία της.

Επίσης, ο χαιρετισμός του στο επιστημονικό Συνέδριο της Εκκλησίας της Ελλάδος μαρτυρεί τη ζωτικότητα της Κυπριακής Εκκλησίας καθώς και τους υγιείς προσανατολισμούς της στα σύγχρονα προβλήματα της Επιστήμης και της Κοινωνίας.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ κ.κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕ ΘΕΜΑ:
«Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΕΝ ΠΟΡΕΙΑ,
ΣΤΗΝ “ΑΪΛΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ”
ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΗΣ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑΣ»

ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΕ,
ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΙ,
ΑΓΙΟΙ ΕΝ ΚΥΡΙΩι ΑΔΕΛΦΟΙ,
ΕΥΤΕΝΕΙΣ ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟΙ

Αποτελεί ύψιστη τιμή για μένα, να συγκαταλέγομαι σ' αυτούς που προσφωνούν το επιστημονικό αυτό συνέδριο. Νιώθω ιδιαίτερη συγκίνηση ευρισκόμενος ανάμεσα στον πολίο αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος, τους διακεκριμένους εκπροσώπους των Ορθοδόξων Εκκλησιών καθώς και τους εκλεκτούς θεολόγους επιστήμονες που θα φωτίσουν με τις διαλέξεις τους πολλούς τομείς της επαφής της σύγχρονης πραγματικότητας με τη Θεολογία.

Χαίρομαι και για την αφορμή της διοργάνωσης του Επιστημονικού Συνεδρίου, που είναι η συμπλήρωση 100 χρόνων ζωής και κυκλοφορίας του περιοδικού «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», το οποίο αποτελεί, για έναν ολόκληρο αιώνα, τον δεσμό των απανταχού της γης Χριστιανών επιστημόνων και ιεραρχών, ιδιαίτερα των ελληνογλώσσων, και που μόρφωσε, μορφώνει και διαμορφώνει συνειδήσεις και στάσεις πολλών απέναντι σε πλείστα όσα χριστιανικά και γενικότερα θρησκευτικά θέματα.

Ευρισκόμενοι γι' αυτόν τον σκοπό στην Αθήνα, δεν διαφεύγει της προσοχής μας ότι πρώτοι οι Έλληνες οδήγησαν την ανθρωπότητα στην αυγή της· διέστειλαν τον άνθρωπο από τον Θεό, ξεχώρισαν το αντικείμενο από το υποκείμενο και τον θάνατο από τη ζωή, ξέμπλεξαν τον μύθο από τον λόγο, διέκριναν το ωραίο από το αγαθό.

Ούτε και μπορούμε να παραγράψουμε το ότι εδώ, πολύ κοντά στο σημείο που τώρα βρισκόμαστε, ο μέγας Παύλος αναζήτησε και βρήκε τα σημεία σύνδεσης του Χριστιανισμού με τον τότε πολιτισμό· δεν παραγνώρισε ούτε παραθεώρησε τις παλαιές δοξασίες και την προγονική ευσέβεια των Ελλήνων, αλλά στηριζόμενος σ' αυτά, χρησιμοποιώντας τα ως μέσο, πρόβαλε το νέο περιεχόμενο, εξέθεσε τη νέα σωστική διδασκαλία.

Οι έχοντες ελληνική καταγωγή σεμνυνόμαστε, επί πλέον, και όλοι οι άλλοι βέβαια το γνωρίζουν, ότι ο λόγος της νέας θρησκείας διατυπώθηκε πρωτίστως στη γλώσσα των Ελλήνων αλλά και η τέχνη της παρέμεινε βαθιά ελληνική. Και το περιβάλλον, λοιπόν, αλλά και η επέτειος παρέχουν το υπόβαθρο για να εξεταστούν επιτυχώς τα θέματα του συνεδρίου, την ανάπτυξη των οποίων αναμένουμε με πολλή ανυπομονησία.

Ο άνθρωπος από τη στιγμή της δημιουργίας του ερευνά τη φύση. Αναζητά βελτίωση των συνθηκών της ζωής του αλλά και απαντήσεις στα μεταφυσικά ερωτήματά του. Είναι τούτο εφαρμογή της εντολής «κατακυριεύσατε τῆς γῆς» (Γεν. Α. 28) και αποτέλεσμα της «κατ' εικόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» (Γεν. Α' 26) Θεού δημιουργίας του.

Όταν ο Παύλος έλεγε ότι «Ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦσι καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσι» (Α' Κορ. 1, 22) δεν αναφερόταν σε αιτήματα μιας ορισμένης εποχής ή μιας ορισμένης κατηγορίας ανθρώπων. Αυτά είναι πανανθρώπινα κατηγορήματα σκέψης και τρόπου προσέγγισης του θείου, επιδίωξης του «ὄντως ἀγαθοῦ» ή του νομιζόμενου από τους ανθρώπους ως τέτοιου αγαθού, σε κάθε εποχή.

Η αναζήτηση αυτή σε κάποιες εποχές, και από μερίδα της ανθρωπότητας, επιδιώχθηκε μακράν του Θεού και σε αντίθεση με αυτόν, κατά μίμηση του Εωσφόρου. Η πυργοποιΐα της Βαβέλ στο απώτατο παρελθόν, η θεοποίηση της λογικής τον 18ο αιώνα και της μηχανής τον 19ο είναι απλά παραδείγματα.

Η μεγάλη ανάπτυξη της Επιστήμης και της Τεχνολογίας τον 20ο αιώνα φάνηκε στην αρχή να δημιουργεί μian κρίση μεταξύ Θεολόγων και Επιστημόνων στη χριστιανική Ευρώπη, λόγω μιας ανεξήγητης εμμονής κάποιων Θεολόγων και Επιστημόνων, σε θέσεις και ορολογίες προηγούμενων εποχών. Αργότερα, όμως, διακεκριμένοι επιστήμονες και Θεολόγοι καθώς και φιλόσοφοι της Επιστήμης επεσήμαναν τις σημαντικές αλληλεπιδράσεις που υπάρχουν στους δύο αυτούς τομείς της ζωής όσο και την ανάγκη συμπόρευσής τους για αντιμετώπιση άλλων σημαντικών προβλημάτων στη ζωή των ανθρώπων.

Οι επιστήμονες διείδαν ότι οι πολλές εφαρμογές των ανακαλύψεών τους οδηγούσαν σε φοβερά διλήμματα τους ανθρώπους. Γι' αυτό και στράφηκαν προς τη Θρησκεία ζητώντας καθοδήγηση. Χριστιανισμός και Επιστήμη, κάτω από την πίεση της οικολογικής κρίσης και άλλων προβλημάτων συνεργάζονται στην αναζήτηση διεξόδων στα κρίσιμα αδιέξοδα.

Πολλοί επιστήμονες αντελήφθησαν ότι χωρίς τη Θρησκεία η Επιστήμη είναι εγκλωβισμένη μεταξύ του Big Bang, της Μεγάλης Έκρηξης, πριν από την οποία δεν υπήρχε τίποτα και του Big Crunch, της μεγάλης κατάρρευσης, ύστερα από την οποία δεν θα υπάρχει τίποτα. Ο Einstein γράφει για το θέμα αυτό ότι: «**Η Επιστήμη χωρίς τη Θρησκεία χωλαίνει**».

Μα και μεγάλοι θεολόγοι δέχονται πως ο Θεός αποκαλύπτει σήμερα το νόημα της δημιουργίας, μέσω της Επιστήμης, κατά τον ίδιο τρόπο που αποκάλυψε το θέλημά Του μέσω άλλων ενεργειών Του στην Ιστορία. Πιστεύουν επίσης ότι με την Επιστήμη, τις εφαρμογές και τις συνέπειές της, τα ατυχήματα τύπου Τσέρνομπιλ και την αδυναμία της πολλές φορές να τιθασεύσει τη Φύση, όπως πρόσφατα στη Θεσσαλία και τη Λιβύη, ο άνθρωπος έχει διδαχθεί ένα νέο μάθημα για τη μικρότητα και την ανεπάρκειά του, κατά τον ίδιο τρόπο που διδάχθηκε προηγουμένως από τη Γραφή. Και διακηρύττουν ότι τόσο η Επιστήμη όσο και η Τεχνολογία είναι όργανα δοσμένα από τον Θεό, που αν χρησιμοποιηθούν ορθά επεκτείνουν τις δυνατότητές μας για το καλό.

Κι ερχόμαστε στο σήμερα, στην «άυλη πραγματικότητα της ύστερης νεωτερικότητας», με τη θεαματική ανάπτυξη διαφόρων κλάδων της κυβερνητικής και άλλων επιστημονικών πεδίων και την προσπάθεια δημιουργίας νοούντων

υπολογιστικών συστημάτων που να αναπαράγουν την ανθρώπινη ευφυΐα και συμπεριφορά.

Μπροστά στην πλημμύρα των πληροφοριών βρεθήκαμε από καιρού. Ζήσαμε και πολλά μειονεκτήματα των νέων τεχνολογιών. Η αντικατάσταση πολλών ειδών και θέσεων εργασίας από τους υπολογιστές και άλλα προηγμένα μέσα των εφαρμοσμένων επιστημών, έθεσε στην ανεργία πολλούς ανθρώπους. Η απλή εκτέλεση διαταγών στη λειτουργία των μηχανών έθεσε εκτός λειτουργίας και την κρίση μας. Ο καταγιτισμός της διαφήμισης εξουδετέρωσε και την ελευθερία της επιλογής μας. Μπροστά στην πρόκληση των πολλών χρηστικών προϊόντων, επήλθε και ανατροπή της κλίμακας των αξιών μέσα μας. Υπερεκτιμούμε ασήμαντα πράγματα και υποτιμούμε αξίες και ιδανικά.

Ως Εκκλησία και ως Ποιμένες διερωτηθήκαμε πολλές φορές πόσο διευκολύνονται οι άνθρωποι, που κατά εκατομμύρια σήμερα πλοηγούνται στο ηλεκτρονικό σύμπαν, να ανακαλύψουν τα θαυμάσια του Θεού μέσω του διαδικτύου. Μήπως ανάμεσα στους άλλους κινδύνους και πειρασμούς της αλόγιστης χρήσης του κυβερνοχώρου ελλοχεύει και ο κίνδυνος να αναζητούμε τον Θεό και να προσπαθούμε να τον συναντήσουμε στην οθόνη του υπολογιστή και σε μαθηματικές εκφράσεις και όχι στην Εκκλησία και στο πρόσωπο του συνανθρώπου μας;

Είναι φανερό πως όσο μεγαλύτερη και εξειδικευμένη δύναμη συσσωρεύεται στα χέρια του ανθρώπου, τόσο αυξάνει και η ευθύνη του για ορθή χρήση της, αλλά και ο κίνδυνος για τον ίδιο ως πρόσωπο, καθώς και για την ανθρωπότητα. Από την άλλη, όμως, δεν είναι δυνατό ούτε και πρόπον να τίθενται φραγμοί στην πρόοδο, την επιστημονική και τεχνολογική ανακάλυψη. Κάθε εξωτερική απαγόρευση θα πυροδοτήσει τον πειρασμό της παρακοής. Σ' αυτή την κατάσταση πώς θα πρέπει να δράσουμε;

Στον άνθρωπο και τη θωράκισή του με αξίες θα πρέπει να στηριχτούμε. Η μηχανή, από μόνη της, δεν μπορεί να σκεφθεί. Ο άνθρωπος θα την τροφοδοτήσει και θα την προγραμματίσει με ιδέες και προτάσεις. Ο τρόπος εργασίας της θα εξαρτηθεί από την ανθρώπινη τροφοδοσία. Και υπάρχουν και θετικές και αρνητικές επιπτώσεις από τις εφαρμογές της. Η νέα τεχνική μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση δεδομένων, τον προγραμματισμό ρομποτικών συστημάτων, την πρόβλεψη και τη διαχείριση κρίσεων. Μπορεί, όμως, να επιφέρει και καταστροφές. Μπορεί με τηλεκατευθυνόμενους πυραύλους να καταστρέψει πόλεις, να θανατώσει πλήθος ανθρώπων. Πίσω όμως κι από

τις δύο περιπτώσεις υπάρχει ο ανθρώπινος προγραμματισμός. Εδώ έγκειται η ευθύνη μας.

Ο μεγάλος Χαλκηδόνος Μελίτων έλεγε, πολύ πριν ακόμα η τεχνική φτάσει στα σημερινά της επίπεδα, ότι ο άνθρωπος του Θεού αναγνωρίζει τον ηλεκτρονικό εγκέφαλο και υπολογιστή. Υπέρ αυτόν όμως θέτει τη γλαύκα και υπέρ τη γλαύκα την του Θεού Σοφία.

Ο νοήμων και θρησκευόμενος άνθρωπος ξέρει ότι οι διαπλανητικές του έρευνες, η σχεδόν θαυματουργική τελειοποίηση των ηλεκτρονικών υπολογιστών του, που έφτασαν στο σημείο να κρίνουν και να ελέγχουν τη λογική του και να προβλέπουν πέραν αυτής, δεν μπορούν να λύσουν τα προσωπικά του προβλήματα, να φτάσουν και να εισδύσουν στο μυστήριο της συνάντησής του με τον Θεό, να υπηρετήσουν τον απώτερο, τον τελικό προορισμό του.

Τα μέγιστα για τον άνθρωπο, η λύτρωση, η σωτηρία, εκτείνονται πέρα από τεχνητές νοημοσύνες και ευφυΐες.

Χρησιμοποιώντας ως εξωτερικό περίβλημα ό,τι προσφέρει η πρόοδος, η Επιστήμη και η Τεχνολογία, θα πρέπει να δώσουμε, όπως και ο Παύλος και οι Απόστολοι στην εποχή τους, το καθαρό μήνυμα του Χριστιανισμού και της Θεολογίας στον σύγχρονο κόσμο. Ταυτόχρονα σε δύο σημεία πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να εστιάσουμε ως Θεολόγοι και ως άνθρωποι της Εκκλησίας: **Να δοθεί μέγιστη προσοχή στις τυχόν παρενέργειες ή εκτροπές της νέας καλπάζουσας Τεχνολογίας από τη μια, και από την άλλη να δώσουμε στον κόσμο όλο να καταλάβει ότι τα προσωπικά προβλήματα και η λύτρωση του ανθρώπου, δεν μπορούν να επηρεασθούν ούτε και να εκφραστούν με οποιαδήποτε μορφή τεχνολογίας, ούτε και να κατανοηθούν έξω από τον εκκλησιαστικό περίβολο, μακριά από τη λειτουργική και μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας. Ακόμα και στην προνεωτερική και τη νεωτερική εποχή και όχι στη σημερινή μετανεωτερική, «ό λόγος ό του Σταυρου» έξω από την Εκκλησία γίνεται απλώς λογοτεχνία, ποίηση, θέατρο. Μέσα στην Εκκλησία προσλαμβάνει το πνευματικό του περιεχόμενο και γίνεται αποκάλυψη, αλήθεια, βίωμα, λύτρωση, η όντως Ζωή.**

Εκφράζω και πάλι τη χαρά μου για την παρουσία μου στο Επιστημονικό αυτό συνέδριο. Εύχομαι κάθε επιτυχία σ' αυτό. Θα περιμένουμε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τα πορίσματά του».

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ κ.κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ
ΩΣ ΠΡΕΣΒΕΥΤΟΥ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ ΠΟΝΤΙΩΝ ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 13 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2023

Μέσα σε συγκινητικό κλίμα, σε μια καθ' όλα σεμνή τελετή, το βράδυ της Παρασκευής, 13^{ης} Οκτωβρίου 2023, η Ένωση Ποντίων Αργυρούπολης ανακήρυξε τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Νέας Ιουστινιανής και πάσης Κύπρου κ.κ. Γεώργιο **ΠΡΕΣΒΕΥΤΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**.

Στον χαιρετισμό του ο Πρόεδρος της Ένωσης Ποντίων **κ. Ηλίας Ιορδανίδης**, ανέφερε τους λόγους για τους οποίους ο Σύλλογος Ποντίων αποφάσισε ομόφωνα την τιμητική αυτή διάκριση, η οποία, όπως τόνισε, αποτελεί ένα χρέος για την προσφορά του Μακαριωτάτου στο θέμα της διεθνούς αναγνώρισης της γενοκτονίας του Ποντιακού Ελληνισμού, και στην, με θερμή ψυχής προώθηση της Ιστορίας και της μνήμης των Ελλήνων του Πόντου.

Η προσωπικότητα του Μακαριωτάτου, τόνισε, αποτελεί παραδειγματική πηγή προς έμπνευση και μίμηση σε μια εποχή υλιστική που διακρίνεται για τον ατομικισμό και την κρίση αξιών.

Η μακρά φιλία που συνδέει τον Προκαθήμενο της Εκκλησίας της Κύπρου με την Ένωση Ποντίων Αργυρούπολης απορρέει τόσο από την αγάπη τους προς την Ελλάδα, τον Πόντο και την Κύπρο, όσο και από τη συνεργασία τους σε πολλές δραστηριότητες που ανέπτυξαν κατά τα τελευταία χρόνια. Στόχος αυτής της αγαστής συνεργασίας είναι η προαγωγή της πολιτισμικής κληρονομιάς και της ιστορικής συνειδήσεως μέσω της ενίσχυσης των διαχρονικών δεσμών του Κυπριακού και του Ποντιακού Ελληνισμού και της μεταλαμπαδεύσεως των πνευματικών και πολιτιστικών αξιών που καλλιέργησαν και ανέπτυξαν οι λαοί μας.

Την εκδήλωση χαιρέτισε και ο Δήμαρχος Ελληνικού – Αργυρούπολης, **κ. Ιωάννης Κωνσταντάτος**, ο οποίος επέδωσε στον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου το κλειδί της Αργυρούπολης.

Ο Σύνδεσμος προέβαλε σε ντοκιμαντέρ το έργο του Αρχιεπισκόπου Κύπρου, στο οποίο εμφανίζονται οι εθνικοί του οραματισμοί, ο πατριωτισμός και η φιλοπατρία του.

Ακολούθως, μετά την ανταλλαγή αναμνηστικών δώρων, ο Μακαριώτατος, με αισθήματα βαθύτατης συγκίνησης, ευχαρίστησε θερμά όλους όσους είχαν την ευγενική έμπνευση να του απονείμουν την τιμητική αυτή διάκριση, ειπών τα ακόλουθα:

Με συγκινεί ιδιαίτερα η απόφαση του Συλλόγου σας, της «ΕΝΩΣΗΣ ΠΟΝΤΙΩΝ ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗΣ», για την ανακήρυξή μου ως Πρεσβευτού του Ποντιακού Ελληνισμού για το 2023. Δεν νομίζω, ωστόσο, να έκαμα κάτι πέραν του καθήκοντός μου, που είναι και καθήκον κάθε Έλληνα, για έναν τόπο ακραιφνώς ελληνικό για τρεις χιλιάδες χρόνια και σ' ένα πολύπαθο τμήμα του Έθνους. Νιώθω το καθήκον να βαραίνει ιδιαίτερα εμένα που προέρχομαι από την Κύπρο, ένα εξίσου πολύπαθο μέρος του Ελληνισμού, που περνά σήμερα δύσκολες καταστάσεις, όπως κι εκείνες που έζησαν οι πρόγονοί σας πριν από 100 και πλέον χρόνια.

Ευχαριστώ όλους σας και ιδιαίτερα τον φίλο κ. Ηλία Ιορδανίδη και τον δήμαρχο κ. Ιωάννη Κωνσταντάτο για τα όσα επαινετικά είπαν για μένα. Τα λόγια τους με πήραν συνειρμικά πίσω, στο 2011, όταν, σε μια δεκαήμερη εκδρομή, επισκέφθηκα προσκυνηματικά τις πόλεις και τα χωριά του Πόντου,

τις περίφημες μονές και όλα τα σεβάσματά μας που διαλαλούν, με την εύλαλη σιωπή τους, τόσο τα μεγαλεία όσο και τα παθήματα της περιοχής. Μου θυμίζουν και τις κατ' έτος εκδηλώσεις, που για χρόνια πολλά διοργανώναμε στην Πάφο, όπου υπηρέτησα ως Μητροπολίτης, και με τις οποίες θέλαμε να διαβιβάσουμε στις νέες γενιές τις εμπειρίες και τη μνήμη των αλησμόνητων πατρίδων. Θυμάμαι και την εδώ παρουσία μου και τη συμμετοχή μου στις δικές σας εκδηλώσεις για απότιση φόρου τιμής σ' όσους, με τον ιδρώτα αλλά και το αίμα τους, πότισαν εκείνα τα ιερά χώματα και σ' όσους, με την ψυχή στο στόμα, μεταλαμπάδευσαν εκείνο τον υπέροχο πολιτισμό στη Δυτικά του Αιγαίου Ελλάδα.

Θεωρώ επιβεβλημένο καθήκον μου μπροστά σ' εσάς, τους απογόνους Εκείνων των οποίων τα οστά λιπαίνουν την αγαπημένη πατρική γη, να κάνω μια κατάδυση στο ελληνικό παρελθόν της περιοχής, με αναφορά και στις σημερινές μας υποχρεώσεις.

Στον Πόντο, η Ιστορία διέτρεξε όλη την κλίμακα, των περιπετειών και των θριάμβων. Εκεί ο Ιάσωνας με τους Αργοναύτες του, ο Ξενοφών με τους μυρίους του, ο Διογένης με τη στωική φιλοσοφία του, ο Πέτρος και ο Ανδρέας, οι κλεινοί απόστολοι, με το χριστιανικό κήρυγμα, ο Μέγας Βασίλειος και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, με τις δογματικές θέσεις τους, οι Κομνηνοί και τόσοι άλλοι διαλαλούν τον πέραν των τριών χιλιάδων χρόνων ελληνικό χαρακτήρα της περιοχής και τη διςχιλιόχρονη χριστιανική πορεία της. Μα κι οι δηώσεις, οι διωγμοί, οι εξισλαμισμοί, οι φόνοι, οι κατατρεγμοί και ο εκτοπισμός, περιγράφουν τα δεινά της, χαρακτηριστικό και του έθνους και της θρησκείας μας.

Επώδυνη η αναφορά μας σε τόπους βασανισμένους αλλά και πολυαγαπημένους. Έχει, εν τούτοις, τη σημασία της και η αναφορά σε επώδυνα γεγονότα και ιδιαίτερα στην ποντιακή Γενοκτονία. Πέραν της υπενθύμισης των ιστορικών γεγονότων, των δεινών και των οδυνών, των ταγμάτων εργασίας, των εμπρησμών, των εκτοπισμών και των απαγχονισμών, - **και η ιστορική μνήμη έχει πολύ μεγάλη σημασία για την επιβίωση του έθνους**, - αλλά και πέραν της απόδοσης τιμής σ' όσους αγωνίστηκαν και θυσιάστηκαν, εκφράζουν τη βούληση να μην επαναληφθεί η συμφορά. Να αντλήσουμε τα διδάγματα που πρέπει, για όσα συνέβησαν εκείνη την κρίσιμη περίοδο και για όσα προηγήθηκαν, για να προγραμματίσουμε σωστό το μέλλον.

Ίσως, οι νύξεις στις ψυχές σας να μην έχουν κλείσει ακόμα, ίσως και να μην κλείσουν ποτέ, καθώς οι διηγήσεις για τα χωριά και τις πόλεις που εγκατέλειψαν

οι πατέρες σας, οι αναφορές στις στιγμές ανείπωτης ευτυχίας και ευημερίας να επιστρέφουν πάλιν και πολλάκις, σταλάζοντας πάνω σας την πίκρα για το άδικο του πράγματος και τη νοσταλγία.

Η γη του Πόντου υπήρξε ο κατ' εξοχήν χώρος των μαρτυριών αλλά και των ηρωισμών του γένους μας. Στον ακραίο εκείνο γεωγραφικό χώρο, ο υπόδουλος Ελληνισμός αγωνίστηκε για ελευθερία μόνο με τις δικές του ηθικές και υλικές δυνάμεις. Το ελεύθερο Ελληνικό κράτος κράτησε αποστάσεις ασφαλείας, απ' όσα φρικτά και κατ' εξακολούθηση, για χρόνια πολλά, γίνονταν εκεί. Κώφευσε στις πολλές και αγωνιώδεις εκκλήσεις για στήριξη και ουσιαστική συμπαράσταση.

Και δεν μπορώ να αποφύγω τη σύγκριση: Όταν, κατά το απαισίας μνήμης καλοκαίρι του 1974, η Τουρκία εισέβαλλε στην Κύπρο, βίαζε, σκότωνε, κατακτούσε, προσέβαλλε την ελληνική αξιοπρέπεια μας, ακούσαμε από ελληνικά χείλη, πρωθυπουργικά, ότι «ή Κύπρος κείται μακράν». Κι ας είχε προηγηθεί ο Κίμων, από τον 5ο αιώνα π.Χ, με τριήρεις, ελευθερώνοντάς την από τους Πέρσες. **Αν η Κύπρος βρισκόταν μακριά, θα 'ταν πιο κοντά ο Πόντος;**

Οι διωγμοί και τα μαρτύρια του Ποντιακού Ελληνισμού ξεκίνησαν από πολύ νωρίς και εντάθηκαν από το 1914, με την έναρξη του Α' Παγκοσμίου πολέμου, έστω κι αν, συμβατικά, το 1919 θεωρείται ως το έτος που συντελέστηκε η γενοκτονία.

Η λέξη γενοκτονία σημαίνει την ολοκληρωτική εξόντωση μιας φυλετικής ομάδας, όχι γι' αυτά που διέπραξε, αλλά γι' αυτό που είναι. **Η γενοκτονία αποτελεί το βαρύτερο έγκλημα, για το οποίο, μάλιστα, δεν υπάρχει παραγραφή.**

Παρά τη σημασία της πράξης αυτής, το ιστορικό γεγονός της γενοκτονίας παραμένει στο περιθώριο της νεοελληνικής ιστοριογραφίας.

Πατί, όμως, υποβαθμίστηκε η γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού μέσα στη συλλογική μνήμη του Νεοελληνισμού; Πιστεύω πως αυτό έχει να κάνει με τη λανθασμένη προσέγγιση των γεγονότων στην Ελλάδα, και τον ελληνικό, γενικά, κόσμο, με βάση την ανταλλαγή των πληθυσμών. Αυτή, η πολιτικού τύπου ερμηνεία, σχετικοποίησε το έγκλημα. Επέβαλε, έτσι, για δεκαετίες πολλές, τη λήθη μέσα από μια λογική εξισορρόπησης: Ανταλλαγή τουρκικών πληθυσμών (ή έστω μουσουλμανικών) της Ελλάδας με τους ελληνικούς της Μικράς Ασίας.

Μα έτσι παρασιωπάται η αλήθεια, ότι δηλαδή, όταν υπεγράφη η Συνθήκη της Λωζάννης, το 1923, για την ανταλλαγή των πληθυσμών, ουδείς Πόντιος ευρισκόταν στον Πόντο. Είχαν ήδη όλοι εκτοπιστεί, είχαν εξολοθρευθεί. Όσοι δεν είχαν φύγει στην Ελλάδα ή στον Καύκασο, βρίσκονταν εκτοπισμένοι στα βάθη της Μ. Ασίας, αποδεκατιζόμενοι από τον τύφο και τις άλλες ασθένειες.

Πώς, όμως, ο βαθύρριζος ποντιακός Ελληνισμός οδηγήθηκε στο τραγικό αυτό τέλος; Ποια τα αίτια της μεγάλης τραγωδίας;

Για δυο χιλιετίες, μέχρι τον 11ο μ.Χ. αιώνα, τα πάντα απέπνεαν Ελλάδα στην ελληνική εκείνη γη. Όχι χωρίς περιπέτειες και χωρίς δηώσεις, καταστάσεις σύμφυτες με τον Ελληνισμό, χαρακτηριστικές όλων των Ελληνικών περιοχών. Το 1071, όμως, όπως είναι γνωστό, με τη μάχη στο Μαντζικέρτ, οι Τούρκοι νικούν τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου Ρωμανό Δ' Διογένη και καταλαμβάνουν την Τραπεζούντα και την επαρχία Χαλδίας. Ο Θεόδωρος Γαβράς, δούκας της Χαλδίας στη συνέχεια ελευθερώνει την Τραπεζούντα και κυβερνά ως ανεξάρτητος, από το Βυζάντιο, άρχοντας. Το 1098 ο Θεόδωρος απάγεται στο Ερζερούμ και μαρτυρεί υπέρ του Χριστιανισμού.

Το 1204, με την πτώση της Κωνσταντινούπολης στα χέρια των Φράγκων, οι αδελφοί Αλέξιος και Δαβίδ Κομνηνοί ιδρύουν την Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας, ως ελεύθερο κράτος. Η Αυτοκρατορία αυτή το 1461, οκτώ δηλαδή χρόνια μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, πέφτει στα χέρια των Τούρκων. Από τότε αρχίζει η μαρτυρική πορεία του Ποντιακού Ελληνισμού.

Τα σύμβολα της Αυτοκρατορίας τα κράτησε τότε η Εκκλησία και τα διατήρησε σ' όλους τους μαύρους αιώνες της σκλαβιάς. Μέσα σ' αυτούς τους φοβερούς αιώνες, αυτή στάθηκε το πνευματικό και εθνικό κέντρο των Ποντιών. Εναντίον των κληρικών, μητροπολιτών, ηγουμένων, ιερέων, μοναχών, ξεσπούσε κάθε φορά η μανία των κατακτητών. **Το ράσο έγινε πολλές φορές και εθνική σημαία αλλά και σκέπαστρο και καταφυγή των υποδούλων.**

Τα περίφημα μοναστήρια της περιοχής έγιναν, συχνά, με τα συσσίτιά τους, και κέντρα υλικής επιβίωσης του λαού. Και δεν ήταν επουσιώδες αυτό σ' εκείνες τις δύσκολες εποχές.

Η αντίστροφη μέτρηση για τον Ποντιακό Ελληνισμό, αλλά και όλους τους χριστιανούς της Μικράς Ασίας, σήμανε με την άνοδο των Νεοτούρκων στην εξουσία. Γρήγορα φάνηκε ότι ο βασικός τους στόχος ήταν η μετατροπή της πολυεθνικής οθωμανικής αυτοκρατορίας σε εθνικό τουρκικό κράτος, με

την εξόντωση ή τον εκτουρκισμό όλων των άλλων λαών. Η πραγματοποίηση του στόχου αυτού έγινε με διάφορους τρόπους.

Εκτός από τα πολιτικά - εθνικιστικά αυτά αίτια, υπήρχαν και τα οικονομικά συμφέροντα. Μεγάλο μέρος του εμπορίου και της βιομηχανίας είχε συγκεντρωθεί στα χέρια των Ελλήνων, γεγονός που εμπόδιζε τη Γερμανία να διεισδύσει οικονομικά στην απέραντη υπανάπτυκτη οθωμανική αυτοκρατορία.

Ως εκ τούτου, οι Γερμανοί στρατιωτικοί υπέδειξαν, κατά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο, τον εκτοπισμό των Ελλήνων, με σκοπό τη φυσική τους εξόντωση. Γερμανοί αξιωματικοί εκπονούσαν και εφάρμοζαν σχέδια εξόντωσης των χριστιανών.

Το ρεύμα των καιρών ήταν ξεκάθαρο ότι οδηγούσε σ' έναν άγριο εθνικισμό, που δύσκολα θα μπορούσε κάποιος να ανακόψει. Οι Έλληνες του Πόντου το αντελήφθησαν έγκαιρα. Κι ήσαν έτοιμοι να αγωνιστούν και για την τιμή και για τα εδάφη τους. Είχαν, μάλιστα, μέχρι τότε αποδείξει πολλές φορές τον ηρωισμό τους. Δεν αρκούσε, όμως, δυστυχώς, στις νέες συνθήκες, ο ηρωισμός τους. Χρειάζονταν τη συμπαράσταση τόσο του ελεύθερου ελληνικού κράτους, όσο και των συμμάχων με τους οποίους ο Ελληνισμός αγωνίστηκε για την ελευθερία των λαών.

Μα γρήγορα αντελήφθησαν ότι στην πολιτική τα συμφέροντα υπερτερούν και των ηθικών αξιών και των υποχρεώσεων. Τα ιδανικά των συμμάχων είχαν το μαύρο χρώμα του πετρελαίου και των δρόμων του εμπορίου, που πολύ απείχαν από το φωτεινό χρώμα της ελευθερίας. Κι αυτά τα συμφέροντα είχαν στομάσει τις μπούκες των κανονιών των πανίσχυρων συμμάχων. Συνειδητοποίησαν τότε, οι Πόντιοι πως ένα έθνος στους αγώνες για την επιβίωσή του δεν πρέπει να επαφίεται σε ελπίδες για ξένη βοήθεια. Πάντοτε ο ξένος βοηθά πρώτιστα τον εαυτό του και σε οποιαδήποτε στιγμή, αν το συμφέρον του κλίνει αλλού, δεν θα διστάσει να αποσυρθεί.

Ούτε, όμως, και από το εθνικό κέντρο βρήκαν ουσιαστική βοήθεια. Έχοντας ήδη ανοικτά πολλά μέτωπα, η εθνική κυβέρνηση πέρα από σπασμωδικές κινήσεις δεν υπερασπίστηκε τα εθνικά αισθήματα των Ποντίων. Τίποτα, εν τούτοις, καμιά απογοήτευση δεν μπόρεσε να αλλοιώσει ή να μειώσει κατ'ελάχιστο την εθνική φλόγα, την ελληνικότητά τους, που φύλαγαν μέσα τους οι Πόντιοι και που την έφεραν εκ γενετής. Κι αυτό γιατί η Ελληνικότητα δεν προερχόταν από μian εγκεφαλική τελετουργία πολιτικών υπολογισμών ή γεωστρατηγικών συμφερόντων. Ήταν η ζωή τους, το αίμα τους, το γονίδιό τους.

Ο ποντιακός Ελληνισμός εξακολούθησε σ' όλους τους αιώνες της δουλείας να έχει την ίδια εθνική συνειδησιακή υπόσταση. Παντοτινή και ακοίμητη στα στήθη του συντηρούσε τη φλόγα για την Ελλάδα. Δεν μπορούσαν οι Πόντιοι να αρνηθούν τον εαυτό τους. Ήξεραν ότι ήσαν λίγοι και μόνοι, αλλά έμειναν και αγωνίστηκαν και έγιναν ιστορικά μέγιστοι, μπροστά στους οποίους υποκλινόμαστε σήμερα.

Στο τέλος του 1914, οι Τούρκοι, θέτοντας σε εφαρμογή τα σχέδιά τους, κήρυξαν γενική επιστράτευση όλων των εθνοτήτων της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Τους Έλληνες τους κατέτασαν στα «τάγματα εργασίας» όπου οι συνθήκες ήταν εξοντωτικές με απώτερο στόχο τον αργό θάνατό τους.

Με πρόσχημα τη λιποταξία των Ποντίων από τα τάγματα εργασίας, οι Τούρκοι άρχισαν συστηματικά την εξόντωση όλων των Ελλήνων του Πόντου, λεηλατώντας και πυρπολώντας ολόκληρα χωριά.

Κορύφωση των τουρκικών μεθοδεύσεων υπήρξε η σχετική διαταγή των Εμβέρ Πασά και Ταλαάτ Μπέη, της 28ης Δεκεμβρίου 1916, που έλεγε ξεκάθαρα: «**Άμεση εξόντωση των ανδρών των πόλεων από 16-60 ετών. Γενική εξορία ανδρών και γυναικοπαίδων των χωριών στα ενδότερα της Ανατολίας, με πρόγραμμα σφαγής και θανάτου**».

Τα όσα ακολούθησαν δεν τα χωρεί ο νους του ανθρώπου. Μπροστά τους ωχριά κάθε είδος βαρβαρότητας. Σφαγές, λεηλασίες, αρπαγές, βιασμοί, πυρπολήσεις, εξορίες.

Νιώθω πως προκαλώ τα αισθήματά σας υπενθυμίζοντάς σας τις ατέλειωτες σειρές των προγόνων σας που βάδιζαν τον ατέλειωτο δρόμο προς την ενδοχώρα με μόνο προορισμό τον θάνατο, με τις ορδές των Τσετών - ληστοσυμμοριτών να επιδεικνύουν συνεχώς τα πρωτόγονα βάρβαρα ένστικτά τους. Γεγονότα ανατριχιαστικά, αριθμοί θυμάτων τεράστιοι, τρόποι θανάτωσης απίστευτοι. Είναι να διερωτάται κανείς πώς μπορεί να βρεθεί τέτοια απανθρωπιά, πώς μπορεί να δικαιολογηθεί τέτοια συμπεριφορά ανθρώπων, αν μπορούν τέτοια όντα να ονομαστούν άνθρωποι, προς συνανθρώπους τους.

Στο ευρύ Ελληνικό κοινό παραμένει άγνωστη η συστηματικά επεξεργασμένη και προμελετημένη πολιτική που άρχισε να εφαρμόζεται με την εξαφάνιση των ανδρών στα «τάγματα εργασίας», και συνεχίστηκε με τις μαζικές εκτοπίσεις και με τις σφαγές και τους απαγχονισμούς της πολιτικής και πνευματικής ηγεσίας των Ποντίων στην Αμάσεια. Πέραν των 350 χιλιάδων Ελλή-

νων του Πόντου, σε ένα σύνολο 750.000 εξολοθρεύτηκαν με τη μέθοδο των εκτοπίσεων και των σφαγών στο χρονικό διάστημα 1916-1923.

100 και πλέον χρόνια από τη μεγάλη εθνική τραγωδία, περισσότερο από το μέγεθος της καταστροφής μάς θλίβει το αδύνατον της αλλαγής της κατάστασης. Δεχτήκαμε, δυστυχώς, τα τετελεσμένα και υπογράψαμε τον τερματισμό της παρουσίας του Ελληνισμού στα χώματα εκείνα. Γι' αυτό κι είναι ανάγκη, όλα τα εφιαλτικά «γιατί», οι πληγές οι χαίνουσες και αιμάσσουσες, **να μεταλλαχθούν σε άλλο όραμα, σε μian άλλη στάση ζωής, σε δημιουργία.** Δεν υπάρχει, δυστυχώς, άλλη επιλογή· οι ρίζες μας είναι βαθιές και δεδομένες. Πάνω σ' αυτές τις ρίζες μπορούμε και πρέπει να στηρίζουμε την προοπτική του μέλλοντος του Γένους μας, τη συνέχεια της πορείας μας και της επιβιώσής μας μέσα σε περιβάλλον αντιξοοτήτων και δυσχερειών. **Και να μη ξεχνούμε ότι η Ελληνική ιδέα είναι πλατύτερη της ελληνικής γης· υπερβαίνει τα καθαρώς εθνικά όρια του Ελληνισμού. Αν εδαφικά ο ξεριζωμός από τον Πόντο και τη Μικρασία μάς συρρίκνωσε, ως Ιδέα ελληνική καλύπτουμε όλο το σύμπαν.**

Τελειώνω με μian αναφορά και στη δική μου, ιδιαίτερη πατρίδα, την Κύπρο. Κύπρος και Πόντος έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά: Πανάρχαιη ελληνική κοιτίδα ο Πόντος. Το ίδιο και η Κύπρος, σε εξίσου νευραλγικές γεωγραφικές θέσεις. Επήλυδες οι Τούρκοι και στις δύο περιοχές, πεισματικά αρνούμενοι τον οποιονδήποτε εκπολιτισμό, πλήττοντας διά του αριθμού και όχι διά της ποιότητάς τους. Αναλλοίωτα τα συμφέροντα των ξένων καθώς και η επιτηδειότητα των Τούρκων να τα εκμεταλλεύονται. Χωρίς προσχήματα ή οποιαδήποτε συγκάλυψη οι στόχοι της Τουρκίας και τότε και σήμερα. Επιδιώκουν σήμερα, μεθοδικά, τουρκοποίηση της Κύπρου, όπως το επεδίωξαν και το πέτυχαν, πριν εκατό χρόνια, στον Πόντο.

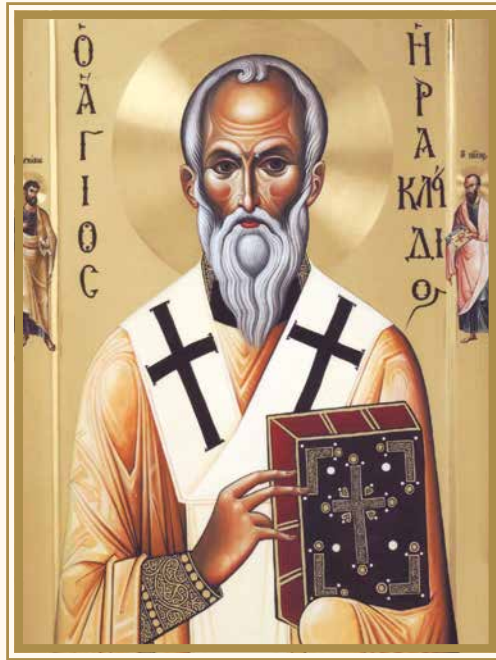
Και το χειρότερο: ο Ελληνισμός υπνώττει και σήμερα, χωρίς να μελετά στα σοβαρά τις μεθοδεύσεις της Τουρκίας, να παίρνει μαθήματα από το παρελθόν. Εξαντλείται σε προτάσεις καλής θέλησης, σαγηνεύεται από τις ψευδαισθήσεις καλής γειτονίας. Στρουθοκαμηλίζει μπροστά στον ξεκάθαρο προγραμματισμό των Τούρκων. Οφείλουμε να ανανήψουμε, να προγραμματιστούμε για να ανακόψουμε τις τουρκικές μεθοδεύσεις.

Είμαι και πάλιν υποχρεωμένος να εκφράσω ένα παράπονο· όχι για σας, τον υπέροχο Ελληνικό λαό, ούτε για την Εκκλησία του. Εσείς μας στηρίζατε πάντοτε, παντοιοτρόπως. Για πολλές ελληνικές κυβερνήσεις, όμως, έχουμε την αίσθηση ότι μας θεωρούν βάρος. Και σήμερα, νιώθουμε ότι επιδιώκεται

συνεννόηση σε όλα τα άλλα ελληνοτουρκικά θέματα, αφήνοντας το πρόβλημα της Κύπρου έξω. Αυτό επιδιώκει και η Τουρκία. Να αποτελείώσει πρώτα εμάς (μαζί με την Ελλάδα θα δυσκολευόταν) και ύστερα θα αρχίσει με το Αιγαίο, τη Θράκη, τα νησιά, τη Μακεδονία. Να το καταλάβουμε όλοι! **Η Κύπρος είναι το τελευταίο φυλάκιο του Ελληνισμού. Αλίμονο, αν πέσει.**

Ευχόμαστε, όπως ο Θεός φωτίσει όλους μας, λαό και ηγεσία, να συναγάγουμε τα σωστά συμπεράσματα από τη βάρβαρη Γενοκτονία που διέπραξαν οι Τούρκοι σε βάρος του Ποντιακού Ελληνισμού, και να αποφύγουμε όσα προγραμματίζουν για την Κύπρο, και άλλες ελληνικές περιοχές που δεν απέχουν, ποσώς, από εκείνη.

ΣΤ' ΗΡΑΚΛΕΪΔΙΑ

15-17 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2023

ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΜΑΣ

Ασφαλώς, η διοργάνωση του κάθε εκκλησιαστικού συνεδρίου αποτελεί έναν πνευματικό και ιστορικό σταθμό στην προσπάθεια της Εκκλησίας μας να καλλιεργήσει χριστιανικά το ποίμνιό της και να διανοίξει άγνωστους δρόμους της θεολογικής και ιστορικής αλήθειας, η οποία θα φωτίζει τους πιστούς. Αυτοί ήταν και οι βασικοί στόχοι του Στ' κατά σειρά συνεδρίου «ΤΑ ΗΡΑΚΛΕΪΔΙΑ», που με τόση επιμέλεια οργάνωσε ο Πανιερώτατος Μητροπολίτης Ταμασού και Ορεινής κ. Ησαΐας με τους εκλεκτούς συνεργάτες του.

Η παρουσία διακεκριμένων επιστημόνων και θεολόγων συντέλεσε, ώστε και οι δύο στόχοι να επιτευχθούν και να συμβάλουν στους υψηλόφρονες εκκλησιαστικούς οραματισμούς των πνευματικών μας ταγών.

Παράλληλα, με τα συνέδρια αυτά ζωογονείται η σπονδυλική στήλη της πατρίδας μας, που είναι η γεωργική και εργατική μας τάξη που κατοικεί στα προάστια της Λευκωσίας. Οι άνθρωποι της υπαίθρου αποκτούν συνείδηση του πολιτισμού που λάμπρυνε τους αποστολοβάδιστους χώρους στους

οποίους σήμερα έχουν την τιμή να κατοικούν και να συνεχίζουν την ιστορική και χριστιανική τους πορεία.

Πιο κάτω παραθέτουμε τους χαιρετισμούς του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Γεωργίου και του εμπνευστή του θεολογικού αυτού συνεδρίου Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Ταμασού και Ορεινής κ. Ησαΐου στους οποίους εμφανίζονται οι στοχοθεσίες του Συνεδρίου.

Ακολούθως, παραθέτουμε πολύ σύντομες περιλήψεις των εισηγήσεων του καθηγητή της Γλωσσολογίας κ. Γεωργίου Μπαμπινιώτη, του Μητροπολίτη Πάφου κ. Τυχικού και του Αρχιμανδρίτη κ. Φώτιου Ιωακείμ.

Χαιρετισμός
ΤΗΣ Α.Μ. ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ
κ.κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Χαιρετίζω με ιδιαίτερη ευχαρίστηση τη Θεολογική Ημερίδα με τίτλο:

«ΓΛΩΣΣΑ, ΠΙΣΤΗ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»,

η οποία πραγματοποιείται στα πλαίσια των ΣΤ' Ηρακλειδίων που διοργανώνει η Ιερά Μητρόπολη Ταμασού. Το θέμα της Ημερίδας, παρόλο που δεν φαίνεται να αντιστοιχεί στο περιεχόμενο των πλείστων εκ των εισηγήσεων, θίγει βασικούς παράγοντες με τους οποίους αναπτύσσεται η ζωή μας και εκδηλώνεται η εθνική και θρησκευτική αυτοσυνειδησία μας στην εσχατιά αυτή της Ανατολικής Μεσογείου. Συγχαίρω, ως εκ τούτου, την Ιερά Μητρόπολη Ταμασού για το μήνυμα που θέλει να δώσει. Εξάλλου, η παρουσία του κ. Γεωργίου Μπαμπινιώτη, κορυφαίου γλωσσολόγου, υπόσχεται ότι θα ικανοποιήσει πλήρως τις προσδοκίες μας, όπως γίνεται κάθε φορά που τον ακούμε, είτε ζωντανά είτε από ραδιοφώνου και τηλεοράσεως.

Η γλώσσα είναι ένας βασικός τρόπος με τον οποίο εκδηλώνεται, αλλά και βιώνεται η εθνική αυτοσυνειδησία κάθε λαού. Η ελληνική γλώσσα είναι ο αρραγής συνδετικός κρίκος της ιστορίας του έθνους μας, μιας ιστορίας 35 σχεδόν αιώνων. Είναι η ίδια γλώσσα του «Αἰὲν ἀριστεύειν», και του «Βασιλεῦ Οὐράνιε», του «Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων ... νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών» καὶ τοῦ «Ἄποτίναξέ τους, Πενταδάκτυλέ μου»· η γλώσσα του Ομήρου και του Σοφοκλή, αλλά και του Παλαιολόγου και του Ρήγα Φεραίου και του Γρηγόρη Αυξεντίου.

Η γλώσσα δεν είναι απλώς κώδικας επικοινωνίας. Τέτοιους χρησιμοποιούν και άλλα έμβια όντα. Ο άνθρωπος, όμως, είναι κτίσμα της «ἕκτης ἡμέρας» της Δημιουργίας. Έτσι η γλώσσα του συνυφαίνεται και συλλειτουργεί με τη

σκέψη. «Διάνοια καὶ λόγος ταῦτόν» αναφέρει ο Πλάτων. Ὅσο καλλιεργεῖται ἡ γλῶσσα τόσο ευρύνονται οἱ ορίζοντες τῆς σκέψης καὶ τῆς κριτικῆς ικανότητας τοῦ ἀνθρώπου. Ἀν δὲν κατέχεις καλὰ τὴ γλῶσσα, δὲν ἔχεις ἐργαλεῖο γιὰ νὰ σκεφτεῖς. Δὲν ἔχεις σχηματίσει τὶς κατάλληλες κατηγορίες γιὰ νὰ συνδέσεις τὶς ιδέες. Ἡ γλῶσσα ἀλλάζει τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο ὁ ἐγκέφαλος ὁργανώνει τὶς κατηγορίες με τὶς ὁποῖες ἐργάζεται.

Ἐκκλησία καὶ Ἑλληνισμὸς πορεύτηκαν μαζὶ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ποῦ οἱ πρόγονοί μας ἀποδέχτηκαν τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅταν λίγες μέρες πρὶν τὸ Πάθος Τοῦ, ζήτησαν νὰ δουν τὸν Χριστὸ κάποιος Ἕλληνας, πρόγονοί μας, αὐτοὶ ὁδηγήθηκαν ἀπὸ τοὺς δυο ἀποστόλους ποῦ εἶχαν ἐλληνικά ὀνόματα, τὸν Φίλιππο καὶ τὸν Ἀνδρέα, κοντὰ σ' Αὐτόν. Εἶναι τότε ποῦ ὁ Χριστὸς ἔκαμε ἐκεῖνη τὴ γνωστὴ ἐξαγγελία: «Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου» (Ἰωάν.12,23). Καὶ πράγματι ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς δοξάστηκαν διὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ λόγος τῆς νέας θρησκείας διατυπώθηκε στὴ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων. Ὅλα τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης γράφτηκαν στὰ Ἑλληνικά. Καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μᾶς διασώθηκε με τὴν ἐλληνικὴ μετάφραση τῶν εβδομήκοντα, ἀφοῦ τὰ εβραϊκά κείμενα χάθηκαν. Στὴν πατρίδα μας, ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας, ὄντες Εβραῖοι, κήρυξαν στὰ Ἑλληνικά τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ. Μα καὶ οἱ ὅροι ἐκφρασεως τῆς νέας πίστεως ἦσαν οἱ ἐλληνικοὶ φιλοσοφικοὶ ὅροι, ποῦ πῆραν, ἀσφαλῶς, νέο περιεχόμενο (πρόσωπον, οὐσία, φύσις, ὑπόστασις). Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, με τὴ θαυμαστὴ σαφήνεια καὶ τὴν ευελιξία τῆς ἐγίνε τὸ ὄχημα στο ὁποῖο ἐπιβιβάστηκε «ἡ ἄνωθεν σοφία» γιὰ νὰ πορευθεῖ «εἰς πάντα τὰ ἔθνη». Τὸ ἴδιο καὶ ἡ Τέχνη τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι Ἑλληνικὴ. Οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐξεικόνιζαν τὸ θεῖον, ὁ ἐλληνισμὸς τὸ ἐπράττε, ὁμῶς.

Μα καὶ ἡ Χριστιανικὴ μας πίστη, στὴν ὁποία βρίσκονται φυλαγμένες ὅλες οἱ ἀποκαλυφθεῖσες ἀλήθειες, περιβεβλημένες με τὸ ἐλληνικὸ ἐξωτερικὸ περίβλημα, πρόσφερε, με τὴ σειρά τῆς, πάρα πολλὰ στο ἔθνος καὶ στὸν λαὸ μας. Ὅλοι τὸ ἀναγνωρίζουν καὶ ὅλοι τὸ ὁμολογοῦν. Οἱ δεσμοὶ μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἀκατάλυτοι. Ἐδῶ καὶ δυο χιλιάδες χρόνια, οἱ δύο αὐτοὶ κόσμοι ἀναχωνεῦντηκαν σὲ ἓναν πολιτισμὸ, στὸν ὁποῖο ὁ ἐλληνισμὸς δάνεισε τὸ σύντομο, σχετικῶς, παρελθόν καὶ ὁ Χριστιανισμὸς τὸ ἀπέραντο μέλλον. Εἶναι, ἐκτοτε, κοινοὶ οἱ ἀγῶνες Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, κοινοὶ οἱ κίνδυνοι, κοινές οἱ δυσκολίες, κοινοὶ οἱ διωγμοί, κοινὰ τὰ παθήματα.

Ἡ Ἐκκλησία παραμένει καὶ σήμερα, σὲ καιροῦς ἐθνομηδενισμοῦ, τὸ τελευταῖο προπύργιο γιὰ τὴ διαφύλαξη τῆς γλῶσσας, τῆς ἐλληνομάθειας, τῆς πατρῴας εὐσέβειας καὶ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους. Ἡ λειτουργικὴ γλῶσσα τῆς

Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας μας εμπεδώνει με τις ιερουργίες της και με τον λόγο του κηρύγματός της έναν αξιόλογο πλούτο λέξεων και εννοιών στον ευσεβή λαό μας.

Ταυτόχρονα δημιουργεί κλίμα αυτοπεποίθησης και περηφάνειας στον λαό, καθιστώντας του σαφές ότι οι Έλληνες πρόγονοί μας έχουν προσφέρει στο παγκόσμιο σε μεγάλο ποσοστό τις βασικές πολιτικές, πολιτιστικές, επιστημονικές, καλλιτεχνικές και τεχνολογικές έννοιες. Πολιτική, θέατρο, μουσική, χορός, ποίηση, ηλεκτρονική, μικροηλεκτρονική, φυσική, μαθηματικά, ιατρική, όλα στηρίζονται σε ελληνικούς όρους, ή λατινικούς, που αποδίδουν αντίστοιχους ελληνικούς.

Το Ελληνικό πνεύμα επηρεάζει, και σήμερα, τον πολιτισμό με τη λογική, την έρευνα, την ελευθερία και την εφευρετικότητά του.

Αυτό τονίζει και την ευθύνη μας, σήμερα που η γλώσσα μας, στην οποία η Θεία Πρόνοια όρισε να λειτουργήσει ως παγκόσμια γλώσσα, του Μεγάλου Αλεξάνδρου και του Ευαγγελίου, κινδυνεύει να γίνει στην ίδια της την πατρίδα ξένη, γλώσσα μουσειακή.

Ο Ελληνισμός που δεν είχε καμιά φορά, κατά τη διάρκεια της μακραιώνης Ιστορίας του, την έννοια των αριθμών, θα πρέπει και σήμερα να βρει και να αισθανθεί την αυτογνωσία του μέσα από τις ρίζες του, τις πηγές της ζωής του, που είναι η πίστη του, η Ορθοδοξία του και η ιστορική ακτινοβολία του πολιτισμού του, η γλώσσα του και οι ηθικές αξίες του. Οι ρίζες του αυτές είναι ακατάλυτες και οδηγούν ευθέως σε ψυχική ανανέωση. Δημιουργούν επίσημα αξιοπιστία και οδηγούν τους άλλους στο να μας σέβονται ως Ελληνισμό.

Με αυτές τις σκέψεις συγχαίρω και πάλιν τον Πανιερώτατο Μητροπολίτη Ταμασού και όλους τους διοργανωτές του συνεδρίου και κηρύσσω την έναρξη των εργασιών του.

Χαιρετισμός

ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΤΑΜΑΣΟΥ ΚΑΙ ΟΡΕΙΝΗΣ κ. ΗΣΑΪΑ

Η διοργάνωση της ετήσιας Ημερίδας «**ΤΑ ΗΡΑΚΛΕΙΔΙΑ**» καθιερώθηκε ως θεσμός, εδώ και έξι χρόνια τώρα. Εκφράζω την ιδιαίτερη ικανοποίηση και χαρά μου και για την φετινή διοργάνωση της Επιστημονικής Ημερίδας των **ΣΤ' ΗΡΑΚΛΕΙΔΙΩΝ**.

Τα Στ' Ηρακλείδια συμπίπτουν με τη Θρονική Εορτή της Ιεράς Μητροπό-

λεώς μας, η οποία περιλαμβάνει πανηγυρικές και λατρευτικές εκδηλώσεις, καθώς και την παρούσα Επιστημονική Ημερίδα, η οποία στεγάζεται υπό τον τίτλο:

«ΓΛΩΣΣΑ – ΠΙΣΤΗ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

Επιθυμώ να εκφράσω τις εγκάρδιες ευχαριστίες μου στους εκλεκτούς προσκεκλημένους μας, οι οποίοι λαμπρύνουν με τις αξιόλογες εισηγήσεις τους το Συνέδριό μας. Τον κ. Γεώργιο Μπαμπινιώτη, τον Πανιερώτατο Μητροπολίτη Πάφου κ. Τυχικό, τον Πανοσιολογιώτατο Αρχιμανδρίτη κ. Γρηγόριο Ιωαννίδη, τον Πανοσιολογιώτατο Αρχιμανδρίτη κ. Βαρνάβα Κουσιάππα, τον Πανοσιολογιώτατο Αρχιμανδρίτη κ. Φώτιο Ιωακείμ, τον Πρωτοπρεσβύτερο κ. Δημήτριο Μαμπούρα και τον Πρωτοπρεσβύτερο κ. Κυπριανό Κουντούρη.

Οι ομιλητές, με τις έγκριτες εισηγήσεις τους, προσδίδουν έναν ιδιαίτερο επιστημονικό τόνο στις εορταστικές μας εκδηλώσεις, οι οποίες μας ανάγουν στα μεγαλεία της πίστεώς μας και αναδεικνύουν άγνωστες σε μας πνευματικές πηγές.

Ευχαριστώ, επίσης, όσους χαιρέτησαν την Ημερίδα μας, τον κ. Γεώργιο Καλαντζή, Γενικό Γραμματέα Θρησκευμάτων της Ελλάδος, και την κα Αθηνά Μιχαηλίδου, Υπουργό Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας της Κύπρου.

Ταυτόχρονα, θέλω να εξάρω την παρουσία του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου μας κ.κ. Γεωργίου, ο οποίος και λάμπρυνε με την παρουσία του την επιστημονική σύναξη, και με τον Χαιρετισμό του στην ημερίδα μας εκδηλώνει κατά τρόπο έντονο και πνευματικό το ενδιαφέρον του για τα εκκλησιαστικά δρώμενα και όχι μόνο, τα «ἐγγὺς καὶ τὰ μακράν».

Πιστεύω ότι οι σύνεδροι της Ημερίδας αυτής, οι αναγνώστες του εκκλησιαστικού μας περιοδικού «ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ» και οι μελετητές του εκδοθησομένου τόμου, πολλαπλώς θα ωφεληθούν και θα καλλιεργηθούν πνευματικά από τις πιο κάτω εισηγήσεις:

α) « Η συμβολή της ελληνικής γλώσσας στον πολιτισμό» του καθηγητή Γλωσσολογίας κ. Γεωργίου Μπαμπινιώτη,

β) «Τα ασκηταριά και τα σπήλαια της Μητροπολιτικής περιφέρειας Πάφου, του πανιερωτάτου Μητροπολίτου Πάφου κ. Τυχικού.

γ) «Ο βίος του Αγίου Ηρακλειδίου και η λειτουργική ζωή στην Επισκοπή Ταμασού» του Αρχιμανδρίτη κ. Γρηγορίου Ιωαννίδη, Πρωτοσύγκελλου Ιεράς Μητροπόλεως Τριμυθούντος,

δ) «Τα ασκητήρια των οσίων που βρίσκονται στην Μητροπολιτική περιφέρεια Ταμασού και Ορεινής» του Αρχιμανδρίτη κ. Βαρνάβα Κουσιάππα.

ε') Οι όσιοι και θεοφόροι ασκητές στη Μητροπολιτική Περιφέρεια Ταμασού της Κύπρου Ηλιόφωτος, Αυξουθένιος, Επαφρόδιτος και Ευσθένιος: Η αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας γύρω από τα πρόσωπα και τον βίο τους», του Αρχιμανδρίτη κ. Φώτιου Ιωακείμ.

Στ) «Η επικοινωνία ως βάση για την ανάπτυξη υγιών ανθρωπίνων σχέσεων», Πρωτοπρεσβύτερου κ. Δημήτριου Μαπούρα.

Ζ) «Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου 2015-2023. Δυνατότητες και προοπτικές». Πρωτοπρεσβύτερου κ. Κυπριανού Κουντούρη, Διευθυντή Θεολογικής Σχολής Εκκλησίας Κύπρου.

Για όσους γνωρίζουν ή και αγνοούν, η Ιερά Μητρόπολη Ταμασού και Ορεινής υπήρξε, απ' αρχής του Χριστιανισμού στην Κύπρο και μέχρι την κατάλυσή της από τους Λατίνους κατακτητές (1221), ένδοξη και παραγωγική στα εκκλησιαστικά, πολιτιστικά, κοινωνικά και εθνικά ζητήματα.

Η επίσκεψη των αποστόλων Βαρνάβα, Παύλου και Μάρκου στα χώματά της μαρτυρεί το πρόσφορο του πνευματικού, πολιτιστικού και οικονομικού μεγέθους της. Ακολούθως, καταφυγή μας υπάρχει στο πρόσωπο και στον ρόλο του πρώτου Επισκόπου του τόπου τούτου, του Ιερομάρτυρα Ηρακλείδου, του και πρώτου Αρχιεπισκόπου Κύπρου, του οποίου η μνήμη και η Ιερά Μονή του διακρατούνται στέρεα μέχρι των ημερών μας και προσαγορεύουν την ιστορική και εκκλησιαστική σημαντικότητα της περιοχής αυτής.

Και, αναμφίβολα, η αλήστου μνήμης προσωπικότητα του τελευταίου Επισκόπου της, οσίου Νείλου, ο οποίος διετέλεσε για 34 χρόνια ηγούμενος της Ιεράς Μονής Μαχαιρά (1175-1209) και 11 χρόνια Επίσκοπος Ταμασού, και πρώτος τη τάξει των Επισκόπων Κύπρου, και η για ένα χρονικό διάστημα τοποτηρητεία του στον Αρχιεπισκοπικό Θρόνο της Κύπρου, διαδηλώνουν το πολυσήμαντο της Επισκοπής αυτής.

Άλλωστε, έχει ειπωθεί, και αυτό τα γεγονότα συμμαρτυρούν, ότι κατά τη μακραίωνη δουλεία της Κύπρου, λατινική και τουρκική τρεις άγιες μορφές της Εκκλησίας της Κύπρου υπήρξαν καθοριστικές στα **«ξένα και δυσήκουστα δεινά»**, κατά τον άγιο Νεόφυτο, τα οποία έπληξαν τον τόπο μας: στο να διακρατήσουν τη φυσιολογία του λαού μας απαραχάρακτη, σε ό,τι αφορά **στη γλώσσα, την πίστη και τον πολιτισμό.**

Και αυτές οι άγιες και μεγάλες προσωπικότητες είναι των **οσίων Ησαΐα, κτίτορος της Ιεράς Μονής Κύκκου, του ημετέρου Νείλου και του Νεοφύτου του Εγκλείστου.**

Π' αυτό και η οφειλή μας, - και προς τούτο συνηγορεί ο θεσμός των ΗΡΑΚΛΕΙΔΙΩΝ, τα οποία κατ' έτος διοργανώνουμε-, προς αυτές τις άγιες μορφές παραμένει και πρέπει συνειδητά να διακρατείται απαρέγκλιτη, ιδιαίτερα στους δυσχείμερους καιρούς, στους οποίους διερχόμαστε, κατά τους οποίους η εκκλησιαστική, η εθνική και η πολιτισμική μας ταυτότητα υποσκάπτονται πολύ επικίνδυνα.

Ο τουρκικός Αττίλας από τη μια, με τις συνεχείς αυξανόμενες βουλιμίες του, αλλά και ο υλιστικός κοσμοπολιτισμός της Δύσης, με την ισοπεδωτική δυναμική του, δεν πρέπει να μας αφήνουν αδιάφορους. Και, επί του προκειμένου, υπάρχει ως παράδειγμα για μας το πάθημα των Συβαριτών της αρχαίας εποχής.

Τα όπλα μας, τα οποία δυναμικά μπορούμε και πρέπει να προτάξουμε, μπροστά στους καταλυτικούς αυτούς κινδύνους, που διατρέχουμε, **είναι η πίστη μας η ορθόδοξη, η γλώσσα μας η ελληνική και ο υπέροχος πολιτισμός μας.** Και, αν αυτό το πράξουμε, να είμαστε βέβαιοι, ότι θα έλθουν καλύτερες μέρες, τόσο στον τόπο μας όσο και προσωπικά στον καθένα μας.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Η εισήγηση επικεντρώθηκε α) στην προσφορά της ελληνικής γλώσσας στην ανάπτυξη του αλφαβήτου, ιδιαίτερα μέσα από τη χρήση, για πρώτη φορά, γραμμάτων που να αναπαριστούν φωνήεντα, πράγμα που επέτρεψε την ακριβή απόδοση του λόγου, β) στην εν γένει προσφορά της Ελληνικής στην ανάπτυξη των ιδεών και την καλλιέργεια της σκέψης, αφού γλώσσα και σκέψη είναι αλληλένδετες και αλληλοσυμπληρούμενες.

Αν οι Έλληνες δεν είχαν αναπτύξει εγκαίρως το ελληνικό αλφάβητο, ο ελληνικός πολιτισμός δεν θα ήταν γνωστός, ούτε η συμβολή του στην ανθρωπότητα θα ήταν τόσο σημαντική. Ο ελληνικός πολιτισμός υπήρξε ο πολιτισμός του γραπτού λόγου. Είναι ο πολιτισμός που νοείται μέσα από τα κείμενα του γραπτού λόγου.

Το ελληνικό αλφάβητο είναι απλό, πρακτικό και εύχρηστο. Με εξαίρεση τον Παρθενώνα και τα άλλα γλυπτά του, τίποτε άλλο δεν θα μπορούσε να αποδώσει την αξία του ελληνικού πολιτισμού, όσο τα γραπτά ελληνικά κείμενα. Ο Γαλιλαίος θεωρεί το ελληνικό αλφάβητο ως την μεγαλύτερη ανακάλυψη του ανθρώπου. Οι Έλληνες αντικατέστησαν ένα ατελές σύστημα γραφής και το υποκατέστησαν με το φοινικικό αλφάβητο, που το επεξεργάστηκαν και το

προσάρμοσαν στην ελληνική γλώσσα. **Αυτό δεν ήταν απλή αντιγραφή, αλλά απαιτούσε πνευματική εγρήγορση και μεγάλες ικανότητες.**

Η άμεση ανάγκη καταγραφής της ελληνικής γλώσσας στην επιστήμη, τη φιλοσοφία, τη λογοτεχνία, στο θέατρο, την ποίηση, στην εκπαίδευση, καθώς και στην ομαλή λειτουργία της δημοκρατίας, των δημόσιων εγγράφων, της νομοθεσίας κλπ. , ήταν παράγοντες που οδήγησαν στη δημιουργία της γραφής.

Χωρίς τον γραπτό λόγο, ο ελληνικός πολιτισμός δεν θα καταγραφόταν ούτε και θα σωζόταν στη διάρκεια των αιώνων. Έτσι ο ελληνικός γραπτός πολιτισμός πέρασε και στους Ρωμαίους και στην υπόλοιπη Ευρώπη, με την Αναγέννηση. Επίσης, με την ελληνική γλώσσα ο κόσμος γνώρισε την Αγία Γραφή, την πατερική μας παράδοση και γενικά τη χριστιανική θρησκεία.

Η δημιουργία των φωνηέντων είναι πολύ σημαντική στην πορεία της ελληνικής γλώσσας. Η ελληνική γλώσσα και γραφή είναι κατάκτηση του ελληνικού λαού, την αποδέκτηκε και την χρησιμοποίησε. Η γραφή και η ανάγνωση ήταν διαδομένη σε όλους και όχι σε μια ειδική τάξη του λαού. Το λατινικό, επίσης, αλφάβητο προήλθε από το ελληνικό, όπως και το κυριλλικό και πολλά άλλα αλφάβητα.

Η εμφάνιση του ελληνικού αλφαβήτου, κατά τον Χάβελок, έφερε την επανάσταση, η οποία δημιούργησε την ύπαρξη του πολιτισμού μας. Στην πραγματικότητα η επιγραφή του Διπύλου είναι η αρχαιότερη γραφή της Ευρώπης.

Καθοριστική υπήρξε η ελληνική γραφή στην ιστορία της γραπτής επικοινωνίας. Τα κείμενα των σπουδαίων Ελλήνων συγγραφέων είναι πολύ σημαντικά. Όπως λέγει ο Βιλάμοβιτς τα κείμενα του Ομήρου, του Αριστοτέλη, του Πλάτωνα, του Ησιόδου, του Θουκυδίδη, και των υπόλοιπων αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων είναι μόλις το 1/5 όλων των ελληνικών κειμένων.

Η συλλογή, αντιγραφή και διάσωση των κειμένων αυτών είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας των Ελλήνων μοναχών στις διάφορες μονές της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Οι μοναχοί αυτοί στην ουσία διέσωσαν τον ελληνικό πολιτισμό. Είναι μεγάλη η προσφορά της Εκκλησίας στη διάσωση της Ελληνικής γλώσσας και των κειμένων των αρχαίων ελλήνων συγγραφέων. 105 εκατομμύρια λέξεις υπάρχουν καταγραμμένες στα κείμενα που διασώθηκαν.

Επίσης η έκδοση των αρχαίων ελληνικών επιγραφών είναι πολύ σημαντική. Διασώθηκαν 150 χιλιάδες ελληνικές επιγραφές. Στην συγκέντρωση και έκδοση των ελληνικών επιγραφών συνέβαλαν πολύ διάφοροι Γερμανοί επι-

στήμονες, διότι θεωρούν ότι οι επιγραφές αυτές ανήκουν στον γενικότερο ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Μέσα από την καλλιέργεια της φιλοσοφίας, της Λογοτεχνίας, του Θεάτρου, των θεσμών, της Παιδείας, οι Έλληνες έφτασαν σε λεπτές και σύνθετες δημιουργίες. Οι δημιουργοί χρειάζονταν μια γλώσσα που να εκφράζει με λεπτομέρεια τα συναισθήματα και τις εννοιολογικές αντιλήψεις, με πλούσιο λεξιλόγιο και με ακριβή έκφραση στις έννοιες, συναισθήματα και πληροφορίες.

Γλώσσα, νόηση και κόσμος συνιστούν την τριαδικότητα της ανθρωπίνης ύπαρξης. Οι Έλληνες συνέλαβαν και συνέδεσαν τη γλώσσα με γραμματικές έννοιες, γνωστές ως «ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ». Η σύνδεση της γλώσσας με τα γραπτά κείμενα στηρίχτηκε στα γράμματα και ονομάζεται γραμματική. Πολύ σημαντική είναι αυτή η προσπάθεια για τη συστηματοποίηση της γλώσσας και είναι καθαρά ελληνικό επίτευγμα.

ΟΙ διαστάσεις της Ελληνικής γλώσσας είναι οικουμενικές. 30% των αγγλικών λέξεων είναι ελληνικές.

Οι Έλληνες έχουν δημιουργήσει λέξεις για τα πάντα. Είναι λάθος να χρησιμοποιούμε ξένες λέξεις, ενώ για όλα υπάρχουν οι αντίστοιχες ελληνικές. Η γλώσσα είναι κτήμα όλων. Να εκφράζουμε νέες έννοιες με ελληνικές λέξεις και να μην παρασυρόμαστε από την εύκολη χρήση των ξένων λέξεων. Εξ άλλου υπάρχουν πολλές ελληνικές λέξεις που είναι αντιδάνεια.

Η πνευματική ζωή της Ευρώπης στηρίζεται στην ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό, όπως τον μελετούμε μέσα από τα διασωθέντα κείμενα των αρχαίων Ελλήνων. Ο ελληνικός λαός από τον 8^ο π.Χ αιώνα μιλά και γράφει στην ίδια γλώσσα, δηλαδή η ελληνική γλώσσα ομιλείται και γράφεται για 2800 χρόνια. Είναι ενιαία και αδιάσπαστη, η δε εξέλιξή της απόλυτα φυσιολογική. Το πνευματικό της κάλλος διαλάμπει δια μέσου των αιώνων και εκπέμπει τα διαχρονικά, παιδαγωγικά και ανθρωπιστικά της μηνύματα.

ΤΑ ΑΣΚΗΤΑΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΣΠΗΛΑΙΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΑΦΟΥ

ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΠΑΦΟΥ κ. ΤΥΧΙΚΟΥ

Η εκκλησιαστική επαρχία Πάφου διακρίνεται δια την πληθώρα των Ασκηταριών και των Σπηλαίων της. Αυτά μπορεί να ήταν φυσικά, λόγω της μορφολογίας του εδάφους ή να λαξέφτηκαν κατά την Ελληνορωμαϊκή εποχή ως

λατρευτικοί χώροι ή ως υπόγειοι τάφοι. Άλλα δημιουργήθηκαν, καταλλήλως, λόγω της τιμής που ήθελαν να αποδώσουν οι πιστοί σ' έναν άγιο, ο οποίος ήταν συνδεδεμένος με την περιοχή τους. Χρησιμοποιήθηκαν δε από τους πιστούς Χριστιανούς σε καιρούς διωγμών στο νησί, για να τελούν τις λειτουργίες τους ή για να προφυλάγονται από τις διώξεις των ειδωλολατρών ή και για να ενταφιάζουν τους κεκοιμημένους τους. Κυρίως, όμως, στην πλειονότητά τους, χρησιμοποιήθηκαν από ασκητές και ερημίτες για να επιτύχουν εντός του σπηλαιού την κάθαρση, τον φωτισμό και τη Θέωση.

Αρκετά από αυτά τα σπήλαια ανήκουν σε γνωστούς αγίους της Πάφου που επέλεξαν αυτό τον τρόπο ζωής για να πετύχουν την αγιότητα και την ουράνια βασιλεία. Πάρα πολλά, όμως, ανήκουν σε άγνωστους ασκητές που έζησαν εκεί, «ύμνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Κύριον».

Πολλά Ασκηταριά και Σπήλαια παρέμειναν ως είχαν. Σε άλλα όμως προσαρθήθηκε ναός ή ακόμα και μικρή μονή. Κάποιες γνωστές και μεγάλες μονές της Πάφου, κτίστηκαν στον χώρο που παλαιότερα υπήρχε ένα τέτοιο ασκητήριο.

Πιστεύω ότι το βασικό γνώρισμα της Πάφου είναι η πληθύς των Ασκηταριών και των Σπηλαιών τα οποία προσδίδουν μια χριστιανική ευωδία και υποβάλλουν στον κάθε επισκέπτη τον πόθο να ζήσει τις πνευματικές ανατάσεις της μοναστικής ζωής με στόχο την ουράνια βασιλεία του Κυρίου.

**ΟΙ ΟΣΙΟΙ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΙ ΑΣΚΗΤΕΣ ΣΤΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΑΜΑΣΟΥ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΗΛΙΟΦΩΤΟΣ, ΑΥΞΟΥΘΕΝΙΟΣ, ΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΣ ΚΑΙ ΕΥΘΕΝΙΟΣ:
Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ
ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΒΙΟ ΤΟΥΣ**

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΦΩΤΙΟΣ ΙΩΑΚΕΙΜ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗΣ ΣΤΑ ΣΤ' ΗΡΑΚΛΕΙΔΙΑ

Οί ὄσιοι πατέρες μας, οί καλούμενοι συνοπτικῶς ἅγιοι *Ἡλιόφωτοι*, ἔλαβαν τὴν κοινὴ αὐτὴ ὀνομασία ἀπὸ τὸν Γέροντα καὶ προϊστάμενο τῆς τετράρθιμης αὐτῆς χορείας, ἅγιο *Ἡλιόφωτο*.

Πρέπει ἐξαρχῆς νὰ ἀναφέρουμε, ὅτι ὁ βίος τῶν ἁγίων τούτων (ὅπως ἄλλωστε καὶ ἀρκετῶν ἄλλων ἁγίων τῆς Κύπρου), ἔνεκα ποικίλων ἱστορικῶν λόγων, ἀλλοιώθηκε, σὺν τῷ χρόνῳ, σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε μέχρι πρόσφατα νὰ θεωροῦνται ὅτι ἄκμασαν ἀπὸ τὸ ἔτος 300 μ.Χ., μὲ τιμωρὸ τὸν διοικητὴ τῆς Κύπρου Antistius Sabinus (Σαβῖνο), γνωστὸ καὶ ἀπὸ τὰ *Μαρτύρια* τοῦ

άγιου ιερομάρτυρος Θεοδότου, επισκόπου Κυρηνείας, μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφοριῶν, κατὰ τὴν ὁποία ὑποτίθεται ἦλθαν καὶ ἀσκήτευσαν στὴν Κύπρο, γιὰ νὰ βροῦν μαρτυρικὸ ἐν τέλει τέλος ἀπὸ τὸν ἀνωτέρω Σαβίνο!

Σύμφωνα, ὅμως, μὲ τὰ νέα σημαντικώτατα ἱστορικὰ δεδομένα, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἄγνωστη μέχρι καὶ πρὶν λίγα ἔτη βυζαντινὴ ἀσματικὴ Ἀκολουθία τους, ποὺ ἐντοπίσθηκε σὲ Σιναϊτικὸ χειρόγραφο τοῦ 11ου αἰώνα (τὸν Κώδ. *Sin. Gr.* 627) καὶ τὴν ὁποία ὁ γράφων εἶχε τὴν εὐλογία νὰ ἐκδώσει μὲ ἐκτενὴ σχολιασμὸ τὸ 2004, (βλ. τὴ Βιβλιογραφία στὸ τέλος τοῦ παρόντος), ρίπτεται ἤδη ἄπλετο φῶς στὴ συγκεχυμένη εἰκόνα, ποὺ ἐπικρατοῦσε, καὶ ὁ βίος καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἀγίων *Ἡλιοφώτων* ἀποκαθίστανται στὴν ἱστορικὴ τους ἀλήθεια. Τὸν ἀποκατεστημένο πλέον βίο τοῦτο, βάσει τῆς ἐν λόγῳ ἔκδοσης, καθὼς καὶ τὰ σχετικὰ πορίσματα παρουσιάζουμε συνοπτικὰ στὴ συνέχεια.

Ὁ ὄσιος Ἡλιόφωτος, καθὼς καὶ οἱ συνασκητές του, ὅσοι Αὐξουθέσιος, Ἐπαφρόδιτος καὶ Εὐθέσιος, κατάγονταν ἀπὸ τὴ Φοινίκη τῆς Παλαιστίνης (σημ. Λίβανο), ἄκμασαν δὲ κατὰ τὸν 5ο αἰώνα μ.Χ. Ἄνδρειοι ὄντες καὶ ρωμαεοί, κατατάγηκαν στὸ στράτευμα τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β΄ τοῦ Μικροῦ (408-450). Ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία διεξήγαγε τότε μεγάλο πόλεμο ἐναντίον ποικίλων ἐχθρῶν της, στὸν ὁποῖο καὶ διέπρεψαν ὁ Ἡλιόφωτος μὲ τοὺς τρεῖς του συντρόφους, ἐπιτυγχάνοντας μεγάλες νίκες. Γι' αὐτὸ καὶ κλήθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἔτυχαν μεγάλων τιμῶν ἀπὸ τὸν βασιλέα, συνδιαιωόμενοι μαζί του στὰ ἀνάκτορα.

Ἀλλὰ ἐπειδὴ στὶς ψυχές τους ἦταν πολὺ ἔντονος ὁ πόθος τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Θεοδόσιο τὴν ἄδεια νὰ ἀκολουθήσουν τὴ μοναστικὴ ζωὴ. Διὰ τοῦτο καὶ διένειμαν τὴν περιουσία τους στοὺς πτωχοὺς καὶ λίγο μετὰ τὸ 447 μ.Χ. ἀπέπλευσαν γιὰ τὴν Κύπρο, μὲ τὴν ἀπόλυτη πεποίθηση ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖ ἰδεατὸ χῶρο γιὰ γιὰ μιὰ γόνιμη μοναστικὴ βιοτή.

Ἄφου ἦλθαν στὴν πατρίδα μας, μετέβησαν, στὴ συνέχεια, στὴν ἄγονη ἐρημικὴ περιοχὴ μεταξὺ τῶν σημερινῶν χωριῶν Μιτσεροῦ καὶ Κάτω Μονῆς, καὶ ἔστησαν τὴν ἀσκητικὴ τους παλαιστρα, σχολάζοντας μὲ νηστεία, ἀγρυπνία καὶ προσευχὴ στὰ ἐκεῖ δύσβατα ὄρη. Κατοικία τους εἶχαν δύο γεινιάζοντα σπήλαια, τὰ ὁποῖα, εἴτε προϋπῆρχαν ὡς ρωμαϊκοὶ τάφοι εἴτε λάξευσαν οἱ ἴδιοι στὸν βράχο. Ἐπειδὴ οἱ ὄσοι ὑπέφεραν ἀπὸ τὴ δίψα, λόγῳ ἔλλειψης στὴν περιοχὴ πόσιμου νεροῦ, παρακάλεσαν θερμῶς τὸν Κύριο καὶ ἀνέβλυσε ἀφθονοπάροχη πηγὴ δροσεροῦ νεροῦ, τὸ μετέπειτα θαυματουργὸ ἀγίασμα τους, τὸ ὁποῖο διατηρεῖται μέχρι καὶ σήμερα. Μετὰ λοιπὸν ἀπὸ πολυχρόνιους ἀσκητικὸς καμάτους, μὲ τοὺς ὁποίους πλουτίσθηκαν μὲ ἄφθονα χαρίσματα

τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κοιμήθηκαν ἐν εἰρήνῃ οἱ ὅσοι καὶ τάφηκαν στὰ δύο ἀσκητικά τους σπήλαια. Ἐνεκα τοῦ πλήθους τῶν θαυμάτων τους, οἰκοδομήθηκε μπροστὰ ἀπὸ τὰ σπήλαιά τους ναὸς πρὸς τιμὴ τους, ὅπου προσέτρεχαν στίφη πιστῶν καὶ ἀσθενῶν, λαμβάνοντας ὁ καθένας τὴν ποθοῦμενη δωρεά.

Ἀπὸ τὴ συλλογὴ θαυμάτων, ποὺ περιλάμβανε ὁ προφανῶς ἀπολεσθεὶς ἀρχαῖος *Βίος* τους (γραμμένος πιθανώτατα κατὰ τοὺς 60/70 αἰ.), διασώθηκαν ἐνδεικτικῶς ὀρισμένα θαύματα στὴν ἀνωτέρω βυζαντινὴ ἀσματικὴ Ἀκολουθία τους (7ος/9ος αἰ.), ποὺ ἀρύεται ἀμέσως ἀπὸ τὸν ἐν λόγῳ *Βίῳ*, ἀποτελώντας ἔτσι τὴ σπουδαιότερη, ἐγκυρότερη καὶ ἀρχαιότερη πηγὴ γιὰ τὴ ζωὴ τῶν *ἀγίων Ἡλιοφώτων*. Οἱ θαυματουργίες τους συνεχίσθηκαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, καὶ συνεχίζονται μέχρι καὶ τὶς μέρες μας.

Σήμερα, σώζεται μόνο τὸ ἓνα σπήλαιο μὲ τρεῖς τάφους τῶν ἀγίων, ἄγνωστο ποιῶν ἀκριβῶς ἀπ' αὐτοὺς, στὴν περιοχὴ Ἀχερᾶς τῆς Λευκωσίας, κοντὰ στὸ χωριὸ Κάτω Μονή. Ὁ σημερινὸς ἐκεῖ ναὸς τους, κτίστηκε ἐπὶ τουρκοκρατίας, εἶναι καμαροσκέπαστος, ἐπικοινωνεῖ δὲ μὲ τὸ ὡς ἄνω σπήλαιο τῶν ὁσίων μὲσῶ ἀνοιγματος στὸν βορειοδυτικὸ τοῖχο. Πέραν τῶν ἀπὸ τῶν 18^ο αἰ. φορητῶν εἰκόνων τῶν ὁσίων, πρόσφατα ἐντοπίσθηκε νωπογραφία τοῦ ἀγίου Ἡλιοφώτου στὸν μεσαιωνικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρονίκου τῆς Πόλης Χρυσοχοῦς, ποὺ χρονολογεῖται στὸν 16ο αἰ.

Ἡ μνήμη τους τελεῖται στὶς 13 Ἰουλίου ἤδη ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ περίοδο.

Βιβλιογραφία: Χαρίτωνος Μοναχοῦ Σταυροβουνιώτου (Ἀρχιμ. Φωτίου Ἰωακείμ), «Οἱ ἐν Κύπρῳ ὅσοι καὶ θεοφόροι ἀσκηταὶ Ἡλιόφωτος, Αὐξουθέnius, Ἐπαφρόδιτος καὶ Εὐθέnius: Ἡ βυζαντινὴ ἀσματικὴ Ἀκολουθία καὶ ὁ ἀπολεσθεὶς(;) *Βίος* αὐτῶν», *Κυπριακαὶ Σπουδαί*, 23^ς (2002), σσ. 43-107 (μὲ σχετικὲς εἰκόνες).

ΣΤ' ΗΡΑΚΛΕΙΔΙΑ:
ΓΛΩΣΣΑ - ΠΙΣΤΗ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡ. ΓΙΑΓΚΟΥ,
ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Οι έννοιες της **ΓΛΩΣΣΑΣ, ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**, που είχε ως θέμα το εκκλησιαστικό συνέδριο της Μητροπόλεως Ταμασού είναι αλληλένδετες και αποτελούν την ουσία και το μεγαλείο πάνω στο οποίο εδράζεται ο ελληνοχριστιανικός μας πολιτισμός πάνω στον οποίο οφείλουμε να θεμελιώσουμε και το ιστορικό μας μέλλον.

Αναλύοντας, περαιτέρω, τη σκέψη μου αυτή, επιθυμώ να την τεκμηριώσω με την επιστημονική εμβρίθεια και λαμπρότητα του λόγου διακεκριμένων επιστημόνων και θεολόγων:

Η αρχαία ελληνική γλώσσα μέσω της οποίας γράφτηκε, παραδόθηκε, ερμηνεύτηκε και διαδόθηκε η χριστιανική μας πίστη αποτελεί κατά τον αείμνηστο κλασικό φιλόλογο της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Κωνσταντίνο Βουρβέρη «τὸ θαῦμα τῶν θαυμάτων! Θαῦμα εὐκινησίας, εὐκαμψίας καὶ κομψότητος. Θαῦμα πλούτου, λεπτότητος καὶ ἐκφραστικῶν μορφῶν. Αὐτὴ καθ' αὐτὴν πνεῦμα καὶ συγχρόνως μέσον πνευματικόν, δυνάμενον νὰ ἐξυπηρετήσῃ ὅλας τὰς ἀποχρώσεις καὶ ὅλας τὰς νοοτροπίας, ὅλας τὰς πτυχὰς τῆς ψυχῆς καὶ ὅλας τὰς κινήσεις τοῦ πνεύματος μὲ πλαστικότητα καὶ γραφικότητα μοναδικήν»¹.

Και ὄντως· ἡ ουράνια χριστιανική μας πίστη με τις λεπτεπίλεπτες εννοιολογικές έννοιες, μόνο μέσω του ἀπύθμενου πλούτου «**τῆς γλώσσης τῶν Θεῶν**», δηλαδή της αρχαίας ελληνικής γλώσσας μπορούσε να καταγραφεί, να

¹ Κ. Βουρβέρης, *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἀρχαιογνωσίαν καὶ τὴν Κλασσικὴν Φιλολογίαν*, Ἀθήναι, 1975 σ. 43.

εκφραστεί και να διακηρυχθεί.

Και όταν ανεφύησαν – δυστυχώς – οι αιρέσεις και έπρεπε το χριστιανικό δόγμα να διατυπωθεί με απόλυτη ακρίβεια, μόνο η ελληνική γλώσσα διέθετε αυτόν τον ωκεάνιο πλούτο, ώστε να εκφράσει όλες τις υψηλόφρονες ουσιαστικές και δογματικές αλήθειες της πίστεώς μας, με ακρίβεια μοναδική.

Συνεπώς, πολύ ορθώς, ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Κύπρου κ. κ. Γεώργιος στον χαιρετισμό του διατύπωσε την άποψη ότι:

«Η Ελληνική γλώσσα, με τη θαυμαστή σαφήνεια και την ευελιξία της έγινε το όχημα στο οποίο επιβιβάστηκε «ή άνωθεν σοφία» για να πορευθεί «εις πάντα τὰ ἔθνη».

Και πολύ ουσιαστικά, ο εμπνευστής του συνεδρίου αυτού, Πανιερώτατος Μητροπολίτης Ταμασού κ. Ησαΐας τόνισε καταληκτικά και κατά τρόπο πολύ emphatic στον χαιρετισμό του:

«Τα όπλα μας, τα οποία δυναμικά μπορούμε και πρέπει να προτάξουμε, μπροστά στους καταλυτικούς αυτούς κινδύνους που διατρέχουμε, (υποδούλωση της ψυχής μας στον υλικό ευδαιμονισμό, επεκτατικές βλέψεις του Αττίλα) είναι η πίστη μας η ορθόδοξη, η γλώσσα μας η ελληνική και ο υπέροχος πολιτισμός μας».

Όπως ιδιαιτέρως χαίρω, διότι η Εκκλησία μας δια μέσου της ιστορικής της πορείας ακολουθεί την ίδια ακριβώς γραμμή, που χάραξε πρώτος ο Απόστολος Παύλος και ακολούθησαν οι μεγάλοι Πατέρες της Εκκλησίας μας, οι οποίοι ήταν εμπριθείς γνώστες της αρχαίας ελληνικής παιδείας.

Και πράγματι· πρώτος ο θείος «Παύλος εγκέντρισε τη χριστιανική αλήθεια στην ελληνική καλλιέλαιο. Και όπως συμβαίνει σε κάθε εμβολιασμό, ο νέος βλαστός, διατηρώντας τα χαρακτηριστικά του, τροφοδοτήθηκε από το παλαιό δένδρο και αυξήθηκε. Η χριστιανική διδαχή βρήκε στον Ελληνικό χώρο έδαφος καλά καλλιεργημένο από την αρχαία ελληνική φιλοσοφία και τον αρχαίο γενικά πολιτισμό. Η έξαρση από τους αρχαίους προγόνους μας, τους Έλληνες σοφούς, της αθανασίας της ψυχής, έστω και κατά τρόπον ελλιπή και υποτυπώδη καθώς και της αξίας της αρμονίας των αρετών στον άνθρωπο, αποτέ- λούσε άριστη προπαρασκευή².

² Μητροπολίτης Πάφου Γεώργιος, «Ο Απόστολος Παύλος και ο Ελληνισμός», Εκκλησιαστικό Περιοδικό «Απόστολος Βαρνάβας», τεύχος Μάιος – Ιούνιος 2016, σσ. 369-375

Ραφαήλ, Το κήρυγμα του Παύλου στην Αθήνα (1515), Victoria and Albert Museum, Λονδίνο

ΤΩ ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ

Σταθείς δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου πάγου ἔφη· ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δευσιδαιμονιστέρον ὑμᾶς θεωρῶ. Διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν εἶρον καὶ βωμῶν ἐν ᾧ ἐπετέτραπτο, ἀγνώστῳ Θεῷ. Ὅν οὖν ἄγνωστοντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν κατὰ πάντα.

Πράξεις Ἀποστόλων ΙΖ' στ. 22-25

Τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ ἐπίστευσαν, ἐν οἷς καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

Πράξεις Ἀποστόλων ΙΖ' στ. 34

Στάθηκε λοιπόν ο, Παῦλος στη μέση του Αρείου Πάγου και εἶπε: «Αθηναῖοι! Σας βλέπω ευλαβέστατους ἀπὸ κάθε ἀποψη. Πράγματι, ἐνὼ περιδιάβαζα την πόλη σας και ἔβλεπα τους ιεροῦς σας τόπους, βρήκα ἀνάμεσα σ' αὐτούς κι ἓνα βωμὸ με την ἐπιγραφή "στον Ἄγνωστο Θεό". Αὐτόν, λοιπόν, που εσῆς λατρεύετε, χωρίς να τον γνωρίζετε, αὐτόν ἐγὼ τώρα σας τον κάνω γνωστό. Εἶναι ο Θεός που δημιούργησε τον κόσμο κι ὅλα ὅσα υπάρχουν σ' αὐτόν. Ὡς Κύριος του οὐρανοῦ και της γῆς, δεν κατοικεῖ σε χειροποίητους ναοῦς, οὔτε υπηρετεῖται ἀπὸ χέρια ἀνθρώπινα σαν να εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κάτι, ἀφοῦ αὐτός εἶναι που δίνει σε ὅλα ζωὴ και πνοὴ και τα πάντα».

Μερικοί ὅμως ἄνδρες προσκολλήθηκαν σ' αὐτόν και πίστεψαν, ἀνάμεσα τους και ο Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης και μια γυναίκα που λεγόταν Δάμαρις, και ἄλλοι μαζί μ' αὐτούς.

Ακολουθούν οι τρεις Ιεράρχες μας, Βασίλειος ο Μέγας, Γρηγόριος ο Θεολόγος και Ιωάννης ο Χρυσόστομος.

Σταθμὸ καθοριστικὸ στη θεμελίωση και αρμονικὴ σύνθεση Ἑλληνισμοῦ και Χριστιανισμοῦ ἀποτελεῖ η ἐμβριθέστατη πραγματεία του Μεγάλου Βασιλείου «Παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων». Η παραίνεση αὐτὴ θεωρήθηκε ως ἀριστη συνηγορία υπέρ των κλασικῶν σπουδῶν των ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Για τον λόγο αὐτό και ἐξεδόθη εικοσάκις, κατὰ τους χρόνους της Αναγεννήσεως, ἀπὸ το 1459 μέχρι το 1500³.

³ Παναγιώτης Ι. Μπρατσιώτης, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου

Ο Μέγας Βασίλειος θέτει κατά τρόπο αντικειμενικό τις σχέσεις της χριστιανικής διδασκαλίας έναντι της κλασικής παιδείας. Επισημαίνει με διεισδυτική εμβρίθεια και λεπτότητα τις αποφευκτές ιδέες των αρχαίων ελληνικών συγγραμμάτων, λ.χ. Ολυμπιακό Δωδεκάθεο, εκατόμβες, οιωνοί, κ.λπ. Τονίζει, όμως, με παρρησία τον αξιολογικό χαρακτήρα της κλασικής παιδείας. Για την ποίηση του Ομήρου, λ.χ., γράφει: *πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τοῦ Ὀμήρου ἀρετῆς ἐστὶν ἔπαινος*⁴. Η εικονοπλασία του είναι πολύ παραστατική και διδακτική. *«Καὶ ὡς αἱ μέλισσαι οὔτε ἅπασι τοῖς ἄνθεσι παραπλησίως ἐπέρχονται οὔτε μὴν, οἷς ἂν ἐπιπτῶσιν, ὅλα φέρειν ἐπιχειροῦσιν, ἀλλ' ὅσον αὐτῶν ἐπιτήδειον πρὸς τὴν ἐργασίαν λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαίρειν ἀφήκαν, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καθάπερ τῆς ῥοδωνιάς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι, τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων, ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξώμεθα»*⁵.

Την ίδια στάση ακολουθεῖ και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, ο κατ' ἐξοχήν φιλολογικός εκ των Ελλήνων Πατέρων, συμφοιτητής του Μεγάλου Βασιλείου στη ρητορική Σχολή των Αθηνών, τις οποίες αποκαλεί «*χρυσᾶς ἐμοὶ καὶ τῶν καλῶν προξένους εἶπερ τινί*»⁶.

Στον περίφημο **Επιτάφιο λόγο του προς τον Μέγα Βασίλειο** γράφει και τα εξής: *«Οἶμαι δὲ πᾶσιν ἀνομολογεῖσθαι, τῶν νοῦν ἐχόντων, παιδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον· οὐ ταύτην μόνον τὴν εὐγενεστέραν καὶ ἡμετέραν (δηλαδή τὴν χριστιανικὴν), ἢ πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομψὸν ἀτιμάζουσα, μόνης ἔχεται τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἕξωθεν (δηλ. τὴν κλασικὴν), ἣν πολλοὶ τῶν χριστιανῶν διαπτύουσιν ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλερὰν καὶ θεοῦ πόρρω βάλλουσαν, κακῶς εἰδότες (...). Οὐκοῦν ἀτιμαστέον τὴν παιδείαν, ὅτι τοῦτο δοκεῖ τίσιν, ἀλλὰ σκαιοὺς καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας, οἱ βούλονται ἂν ἅπαντας εἶναι καθ' ἑαυτούς, ἵνα (... (τοὺς τῆς ἀπαιδευσίας ἐλέγχους διαδιδράσκωσιν»*⁷.

Ο δε Ιωάννης ο Χρυσόστομος, μολοντί δεν σπούδασε στην Αθήνα, γνώρισε τόσο βαθιά το κάλλος του αρχαίου ελληνικού λόγου και εκφράστηκε μέσω αυτού με τόση γλυκύτητα, γλαφυρότητα και θελκτικότητα, ώστε ο μέγας κλασικός φιλόλογος **Ulrich von Wilamowitz** έχει πει: «Εἶναι ένας γνήσιος

Αθηνῶν, τόμος ΙΣΤ', ἐν Ἀθήναις 1968, σσ. 296 – 323. Σημ. 2, σ. 319.

⁴ Π. Μπρατσιώτης, ὁ.π. (σημ. 2), σ. 297

⁵ *Patrologia Graeca* 31, σσ. 564-589.

⁶ Λόγος γγ'. Επιτάφιος εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον Ἐπίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας, 14.1.7.

⁷ Π. Μπρατσιώτης, ὁ.π. σημ. 2, σ.306, με παραπομπή, *Ἐπιτάφιος Λόγος Γρηγορίου Θεολόγου εἰς Μέγαν Βασίλειον, ια'.*

Αττικιστής [...]. Όλοι οι Έλληνες τής εποχής του, ακόμη και οι πιστοί οπαδοί τής Πλατωνικής Ακαδημίας και οι συνεχιστές τού Πλάτωνος, είναι βάρβαροι κακοτέχνες συγκρινόμενοι με αυτόν τον εκ Συρίας χριστιανό, ο οποίος περισσότερο από τον Αριστεΐδη αξίζει να συγκριθεί ως προς το ύφος με τον Δημοσθένη [...]. Πρέπει να παραβάλει κανείς [τις Ομιλίες τού Χρυσοστόμου] με τα Υπομνήματα τού Πρόκλου στον Πλάτωνα, για να αντιληφθεί ποιος είναι στην πραγματικότητα ο κληρονόμος του σωκρατικού πνεύματος [...]. **Το αττικό ύφος τού Χρυσοστόμου δεν είναι απλώς ένα μέσο που το διδάχτηκε, αλλά είναι η αρμονική έκφραση μιας αττικής ψυχής**⁸.

Και όντως· ο Χρυσόστομος μās έδειξε, και με το προσωπικό του παράδειγμα και μέσω του απαστράπτοντος γλαφυρότατου του λόγου, την παιδευτική αξία και της αρχαίας γλώσσας και του αρχαίου ελληνικού στοχασμού. Ο ίδιος χρησιμοποίησε στους λόγους του όχι μόνο ρητορικά σχήματα της θύραθεν ρητορείας και διαλεκτικής σε γλώσσα αττικίζουσα, αλλά και αρχαία φιλοσοφικά ρητά, τα οποία δανείστηκε από τον Όμηρο, τον Σοφοκλή, τον Θουκυδίδη, τον Σωκράτη, τον Πλάτωνα, τον Πυθαγόρα και άλλους, προκειμένου να αναπτύξει τις χριστιανικές του αλήθειες.

Συνεπώς, και οι τρεις κράτιστοι «ρήτῆρες τῶν λόγων καὶ πρηκτῆρες τῶν ἔργων» χρησιμοποίησαν την ελληνική παιδεία και ιδιαίτερα την αρχαία ελληνική γλώσσα ως θεραπεινίδα για να υπηρετήσει τη μεγάλη Δέσποινα δηλαδή τη χριστιανική μας πίστη, ως μέσο για να διατυπώσουν τα υψηλόφρονα δόγματα της Εκκλησίας μας, και ως έκφραση για την κατά Χριστό μόρφωση και αγωγή.

Την ίδια στάση τηρεί και ο εμβριθής γνώστης της αρχαίας ελληνικής παιδείας **Ιωάννης ο Δαμασκηνός**, περί τα μέσα του 8ου αιώνα, ο οποίος αναδείχτηκε στη συνείδηση της Εκκλησίας ως Ο ΠΑΤΗΡ ΤΗΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ. Στην περίφημη ρήτρα του «*ΕΚΔΟΣΙΣ ΤῆΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΙΣΤΕΩΣ*» (Δ' 94) γράφει: *Κρούσωμεν τοίνυν εἰς τὸν κάλλιστον παράδεισον τῶν Γραφῶν (...). Ἀρυσώμεθα ἐκ τῆς τούτου τοῦ παραδείσου πηγῆς ἀέναα καὶ καθαρῶτατα νάματα, ἀλλόμενα εἰς ζωὴν αἰώνιον (...). Εἰ δὲ καὶ παρὰ τῶν ἔξωθεν (δηλαδή τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων) καρπώσασθαι δυνηθῆμεν, οὐ τῶν ἀπηγορευμένων ἐστί. Γενώμεθα δόκιμοι τραπεζῖται, τὸ μὲν γνήσιον καὶ καθαρὸν χρυσίον σωρεύοντες, τὸ δὲ κίβδηλον παραιτούμενοι*⁹.

⁸ Γ. Δ. Μπαμπινιώτης, *Γλώσσα και Παιδεία στους τρεις Ιεράρχες*, σ. 19, με παραπομπή στον Die Griechische und Lateinische Literatur und Sprache, Berlin 1905, σ. 212).

⁹ Παναγιώτης Μπρατσιώτης, όπ.π. σὺμ.2 σ. 308

Πάνω στα ίδια μήκη κινείται και ο **μέγας Πατριάρχης Φώτιος** (858-867 και 877-886), ο οποίος αναδείχτηκε μια εμβληματική πνευματική, κλασική και εκκλησιαστική προσωπικότητα. Πολυταλαντούχος επιστήμονας όσο κανείς άλλος, εξόχως καλλιεργημένος «ἔν τε τοῖς θεολογικοῖς καὶ τοῖς θύραθεν γράμμασι» διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο και στη διάσωση και καλλιέργεια των κλασικῶν γραμμάτων και στη διαμόρφωση των εκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Επιγραμματικά, ἔγραψε ἕνα πολὺ περιεκτικὸ και ουσιαστικὸ εγκώμιο για τον αρχαῖο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ: *«Κλάδος εὐθαλῆς καρποὺς ὠραίους ἐνεγκῶν, περιήρηται. Ἄλλ' ἢ ρίζα μένει· οἷσει πάλιν οὐκ ἐλάττονα... Ἀπῆλθεν ἡ καλὴ καὶ θαυμασία τῆς ἀρετῆς εἰκῶν· ἀλλ' ὁ Γραφεὺς ἔτι τὴν χεῖρα κινεῖ, καὶ γράψει γε πάντως, ἔραστής ὢν τοῦ καλοῦ, οὐκέτι μίαν, ἀλλὰ καὶ πλείονας»*¹⁰.

Ο Πατριάρχης Φώτιος με τη **«Μυριόβιβλό»** του αναδείχτηκε στην Ιστορία *«ὁ... μεγαλοφυῖα καὶ σοφία, καὶ ἀρετῆ καὶ εὐσεβεία περικλεέστατος...»*. Αναδείχτηκε λογιότατος και αληθινὸς αναζωογονητῆς της κλασικῆς μας Παιδείας. Τὴν εμπνευσμένη γραμμὴ του Φωτίου ἀκολούθησε ὅλη ἡ χορεία των βυζαντινῶν θεολόγων, τὴν ὁποία ἐκλείσει ο τελευταῖος βυζαντινὸς και παράλληλα, πρῶτος Ἑλληνας θεολόγος της Τουρκοκρατίας Γεώργιος, ο γνωστὸς με τὸ μοναχικὸ του ὄνομα **Γεννάδιος ο Σχολάριος**.

Αλήθεια, πόσο δίκαιο εἶχε ο εμβριθέστερος Βυζαντινολόγος που ἀνέδειξε ο Ἑλληνισμὸς, ο **Σπυρίδων Ζαμπέλιος** ὅταν ἔγραφε στο περίφημο ἐκεῖνο ιστορικὸ του σύγγραμμα **«BYZANTINAI MEΛΕΤAI»** ὅτι:

*«Συνθήκη κοσμοσωτήριος Ἑλλάδος καὶ Χριστιανισμοῦ. Θεοκέλευστος συζυγία, τὸ μέλλον ἀμφοτέρων εἰς τοὺς αἰῶνας ἐξασφαλίζουσα! Ἡ μὲν Ἑλλάς παρέχει, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς οἰκουμένης, τῷ Χριστιανισμῷ παιδείαν, γλῶσσαν (...). Προσφέρει θυσίαν αἱματηρὰν καὶ ἀναίμακτον. Ὁ δὲ Σωτὴρ τοῦ κόσμου τίθησιν εἰς τὸν δάκτυλον τῆς μνηστῆς τὸν ἀρραβῶνα τῆς σωτηρίας»*¹¹.

Και ἀλήθεια! Με πόση ἐπιστημονικὴ διεισδυτικὴ ικανότητα ο μέγιστος των ἑλλήνων ιστορικῶν, ο εθνικὸς μας ιστορικὸς **Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος** διακηρύττει!

«Ὁ χριστιανισμὸς ἐπηγγέλλετο τὰ εὐγενέστατα τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν δογμάτων, ὅσα μέχρι σήμερον ἦλθον να ἐκπολιτίσωσι καὶ να παραμυθίσωσι τὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος· ὁ δὲ ἑλληνισμὸς εἶχε τὴν γλῶσσαν δι'

¹⁰ Φωτίου, Ἐπιστολὴ ΡΜΕ' -145 Γεωργίῳ Μητροπολίτῃ Νικομηδείας, EPISTOLARUM LIBER II, P.G. τόμος 102, στήλη 848.

¹¹ Σπ. Ζαμπέλιος, Βυζαντιναὶ Μελέται, Ἐν Ἀθήναις 1857, σσ. 40-44.

*ἥς καὶ μόνης τὰ δόγματα ταῦτα ἠδύναντο νὰ διαδοθῶσιν εἰς ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν, εἶχε τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, ἥτις μόνη ἠδύνατο ν' ἀρπάσῃ τὰς ψυχὰς καὶ νὰ πείσῃ τὰ πνεύματα, εἶχε τοὺς θεσμούς, δι' ὧν καὶ μόνον ἡ διδασκαλία ἐκείνη ἠδύνατο νὰ ὀργανωθῆ ὡς θρήσκευμα θετικόν. Ἄνευ τοῦ ἑλληνισμοῦ ὁ χριστιανισμὸς ἤθελε ἀσφυκτῆσαι ἐν τῇ πνιγερᾷ τῆς Ἰουδαίας ἀτμοσφαίρα· ἄνευ τοῦ χριστιανισμοῦ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δεν ἤθελε ἐπιπλεύσει ἐν τῷ κατακλυσμῷ ἐν ᾧ κατεποντώθη ἅπας ὁ λοιπὸς τῆς ἀρχαιότητος κόσμος (...)*¹².

Και ασφαλῶς, ἡ επιστημονικά και αρμονικά τεκμηριωμένη αὐτή συναυλία των χριστιανικῶν ιδεῶν δεν ἀνήκει μόνο στο ἀπώτερο ιστορικό παρελθόν.

Τις ίδιες ἀπόψεις ἐξέφρασε και ἡ Θεολογική Σχολή του Αθήνησι Πανεπιστημίου, διὰ του αειμνήστου κοσμήτορος αὐτῆς **Γεράσιμου Κονιδάρη**, σε ἐκτεταμένο ὑπόμνημά της προς τὴν ἐλληνική Κυβέρνηση, τον Φεβρουάριον του 1958:

«Ἡ καρποφόρος σύνθεσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπέδωκε πλουσίους καρπούς, διότι ἀνέπλασε τὰς δυνάμεις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἑλληνισμοῦ, αἵτινες μετεμόρφωσαν τὸ Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν Κράτος ἐν τῇ οὐσίᾳ του εἰς Ἑλληνικὸν, κυρίως διὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἐδημιούργησαν νέαν περίοδον ἀκμῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν γραμμάτων καὶ βάθους σκέψεως, συνδεδεμένης μετὰ σχετικῆς χάριτος τοῦ ἕλληνοσ λόγου.

Διὰ τῆς συζυγίας ταύτης ἀνεξωγογήθη ἡ ἀγωνιστικὴ ἰκανότης τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς. Αὕτη ἐπέτυχε, χάρις εἰς τὴν αὐτοθυσίαν τῶν Ἑλλήνων, νὰ κρατήσῃ τὸ Βυζαντινὸν Κράτος ἐπὶ 1000 καὶ πλέον ἔτη, διότι ἠγωνίσθη ὑπὲρ ιδεωδῶν, τὰ ὁποῖα συνυφάνθησαν μετὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως εἰς τοὺς σκληροὺς ἀγῶνας πρὸς Ἀνατολάς, πρὸς Βορρᾶν καὶ πολλακίς πρὸς σκληρὰν καὶ ἀσύνητον Δύσιν.

Ταῦτα δὲ ἐπετεύχθησαν, διότι τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἡ ἴδρυσις τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἐν ταῖς περιοχαῖς τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰσήγαγον εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων μίαν νέαν Θρησκείαν ἐξόχου πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ χαρακτήρος, μὲ κύριον χαρακτηριστικὸν τὴν ἐνότητα πίστεως – ἠθικῆς, ὡς καὶ λατρείας καὶ διοικήσεως κατὰ περιοχάς.

Τὸ μέγα τοῦτο εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ γεγονὸς δὲν εἶχεν ἀπλῶς ὡς εὐτυχὲς ἐπακόλουθον τὴν ἄμβλυνσιν τῶν ἀντιθέσεων καὶ τὴν σχετικὴν ἐλάττωσιν τῶν καταστρεπτικῶν συνεπειῶν τῆς ὑπερβολικῆς ἀτομοκρατίας παρ' Ἑλλησιν, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπέφερεν ἐνίσχυσιν τῆς ἐνότητος αὐτῶν.

¹² Κ. Παπαρρηγόπουλος, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*, Ἐκδοσις ἕκτη, τόμος δεῦτερος, μέρος πρῶτο, Ἀθῆναι 1932, (Πρόλογος). σ. ιβ'.

Ὅθεν, ἡ ἐνότης αὐτῶν, ἡ ἐπιτευχθεῖσα διὰ τῆς διαμορφώσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπέκτησε βάθος καὶ διὰ τοῦτο διάρκειαν καὶ ἀντοχήν. Εἶναι δὲ εὐτύχημα, ὅτι τὴν μεγίστην ταύτην καὶ μέχρι σήμερον πολύτιμον διὰ τὸ ἡμέτερον Ἔθνος ὑπηρεσίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἀνεγνώρισε καὶ ἐπισήμως ἡ πρὸς τὴν Βουλὴν τοῦ 1852 ἔκθεσις τῆς ὑπὸ τὸν **Θρασ. Ζαΐμην** ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν νομοσχεδίων, διακηρύξασα ὅτι: *«Αὕτη (τ.ε. ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία) διετήρησεν ἐν ταῖς περιπετειαῖς τῶν χρόνων τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἐνότητα τῶν Ἑλλήνων»*¹³.

Καὶ καταλήγω τὴν ἐπιστημονικὴν τεκμηρίωσή μου με τὶς ἀπόψεις ἐνὸς μεγάλου ἱεράρχη τῆς εποχῆς μας. **Του μέχρι πρότινος Αρχιεπισκόπου Αμερικῆς κυρίου Δημητρίου:**

Με γλαφυρότητα, «οὐ τὴν τυχοῦσαν» ἀξιολογεῖ αὐτὴ τὴ θαυμάσια ἀλληλοπροσφορὰ γλώσσας καὶ πίστεως, καρπὸς τῶν ὁποίων ἦταν ὁ ἐλληνοχριστιανικὸς μας πολιτισμὸς, ὡς ἐξῆς:

«Ὁ συνδυασμὸς {του Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας} εἶναι ιδεώδης. Ἀπὸ τῆς μίᾳ πλευρᾶς, τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο ἔχει προσφέρει τὸν ἀνθρώπινον λόγον σε μὴ ὄντως υπέρροχον ἔκφραση ὁμορφιάς, διαύγειας καὶ πληρότητος. Τα κείμενα λ.χ. τοῦ κλασικοῦ ἑλληνισμοῦ, εἴτε ὡς κείμενα λογοτεχνικά εἴτε ὡς φιλοσοφικά εἴτε ὡς ἐπιστημονικά, ἀποτελοῦν ἐξοχὰ προϊόντα τελειότητος τοῦ ἀνθρώπινου λόγου, προϊόντα ἐνδεικτικὰ τῶν ἀπεριόριστων δυνατοτήτων δημιουργίας κόσμων ἀφθαστῆς ωραιότητος μέσω τῆς ἀνθρώπινης γλώσσας. Με τὸν ἑλληνικὸν λόγον ἡ γλωσσικὴ ἔκφραση ἐφθασε ἐν ἐπίπεδον πρωτοφανοῦς κάλλους.

Ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρᾶς, ἡ Ὀρθοδοξία προσφέρει στὸν λόγον τὸ σπουδαιότατον χαρακτηριστικὸν τῆς ἱερότητος με τὸ νὰ τὸν παρουσιάζει ὡς λόγον τοῦ Θεοῦ, ὡς λόγον τῆς λατρείας καὶ ὡς λόγον τῆς ἀληθείας. Στὸν λόγον τῆς Ὀρθοδοξίας ἡ ὁμορφία καὶ ἡ τελειότητα τοῦ κλασικοῦ λόγου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐμφανίζεται ἐν μίᾳ καινούργιᾳ ἔκφραση. Ἡ νέα αὕτη ἔκφραση, ἐνῶ διατηρεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν ἐνὸς λόγου ἐκπληκτικῆς ωραιότητος καὶ διαύγειας, ὅπως τὸν βλέπουμε ἐν ταῖς κείμενα τῆς Γραφῆς, τῶν Συνόδων, τῶν Πατέρων καὶ τῶν Ὑμνογράφων, προσθέτει τὸ νέο στοιχεῖον τῆς ἱερότητος. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖον κἀνει τὸν λόγον τῆς Ὀρθοδοξίας λόγον τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ ἁγίου, λόγον βαθύτατον

¹³ Ἀρχιμ. Φιλ. Ἀπ. Βιτάλης, «Ὁ ἑλληνορθόδοξος χριστιανικὸς πολιτισμὸς καὶ τὰ ἐπιτεύγματά του», Τόμος ἀναμνηστικὸς ἐπὶ τῇ 50ετηρίδι τοῦ περιοδικοῦ «Ἀπόστολος Βαρνάβας» (1918-1968), Λευκωσία, 1975, σσ. 265 – 305, με παραπομπὴν ἐπὶ Πρακτικὰ Βουλῆς 1852, σελ. 220, Ὑπόμνημα Περὶ Παιδείας, σσ. 21-22).

ανθρώπινο και θείο, λόγο που αποκαλύπτει και ταυτόχρονα κρύβει το μυστήριο του Θεού και το μυστήριο του ανθρώπου.

Αυτός ο συνδυασμός ιερότητας και ομορφιάς που προβάλλουν ο Χριστιανισμός και ο Ελληνισμός, ως κύρια χαρακτηριστικά του λόγου, αποτελούν πολύτιμα στοιχεία της ζωής μας, στον αιώνα μας».

Συνεπώς, ύψιστο χρέος όλων των Ελλήνων και Χριστιανών που έχουμε την βαθύτατη τιμή να κατοικούμε σ' αυτή τη δακρύβρεκτη και αιματοποτισμένη Γη μας, που ονομάζεται Νήσος των Αγίων και των Μαρτύρων, είναι να ζούμε και να καλλιεργούμε εκείνα τα ιδανικά που η αγάπη του Θεού Ναζωραίου και των Αποστόλων του μάς δίδαξαν «λόγω τε καὶ ἔργω».

Και ας μη δυσφορούμε με τη δικαιολογία ότι ο η βάση του πολιτισμού μας εδράζεται πάνω στην αρχαία ελληνική γλώσσα και ότι δεν καταλαβαίνουμε τη γλώσσα της Αγίας Γραφής και της Θείας Λειτουργίας. Αρκεί, ως κατακλείδα της μικρής μου αυτής εργασίας, να αναφέρω την εξής θέση:

Όταν, ο τιμηθείς με το βραβείο **NOMΠΕΛ ΕΙΡΗΝΗΣ, 28^{ος} Πρόεδρος των Η.Π.Α. (1913–1920), THOMAS WOODROW WILSON** ρωτήθηκε, πού οφείλει το κάλλος των ανθρωπιστικών του ιδεών και την ικανότητά του να διατυπώνει τόσο έξοχα και με τόση ακρίβεια τις φωτεινές του ιδέες, απάντησε:

«Οφείλω τὸ πᾶν εἰς τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία πειθαρχεῖ εἰς τὴν σκέψιν, καθὼς καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας Συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους δὲν ἔπαυσα νὰ μελετῶ εἰς τὸ πρωτοτύπον. Αὐτοὶ εἶναι οἱ διδάσκαλοί μου, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλω τὸ πᾶν»¹⁴.

Ο Πατριάρχης Φώτιος ἔνθρονος σε δημόσια συζήτηση.
(Μικρογραφία ἀπὸ χειρόγραφο, Μανδρίτη, Εθνικὴ Βιβλιοθήκη).

¹⁴ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ «Η ΔΡΑΣΙΣ ΜΑΣ» ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ ΤΟΥ 1978, ΣΕΛ. 172. ΤΙΤΛΟΣ: ΑΠΟΦΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ. ΣΧΟΛΙΟΝ ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ.

Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΤΗΣ 28^Η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940 ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΜΑΣ

Η ιστορική μέρα της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 γιορτάστηκε με κάθε επισημότητα και με την επιβαλλόμενη εκκλησιαστική και εθνική μεγαλοπρέπεια σ' ολοκλήρη την ελεύθερη Κύπρο.

Επίκεντρο των εορτασμών ήταν βεβαίως η πρωτεύουσα. Η λαμπρή τελετή τελέστηκε στον επιβλητικό καθεδρικό ναό του Αποστόλου Βαρνάβα. Της Δοξολογίας προέστη η Αυτού Μακαριότης ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου κ.κ. Γεώργιος. Παρέστησαν ο Εξοχότατος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, κ. Νίκος Χριστοδουλίδης και η Εξοχότατη Πρόεδρος της Βουλής, κ. Αννίτα Δημητρίου. Παρόντες ήταν: η Υπουργός Παιδείας, κ. Αθηνά Μιχαηλίδου, Πρόεδροι ή Εκπρόσωποι των κομμάτων, των Εκπαιδευτικών Οργανώσεων, ο Δήμαρχος Λευκωσίας, κ. Κωνσταντίνος Γιωρκάτζης, ο υπαρχηγός της Εθνικής Φρουράς, αντιστράτηγος κ. Λουκάς Χατζημιχαήλ, ο Διοικητής της ΕΛΔΥΚ, κ. Παναγιώτης Κεραμιδάς, ο Αρχηγός της Αστυνομίας Κύπρου, κ. Στέλιος Παπαθεοδώρου, ο Πρόεδρος του ΣΙΜΑΕ, κ. Ανδρέας Μαϊμαρίδης και άλλες πολιτικές, στρατιωτικές και επιστημονικές προσωπικότητες του τόπου μας.

Η παρουσία των μαθητικών Συμβουλίων με τις ελληνικές σημαίες και τα λάβαρα των Σχολείων τους προσέδιδε ιδιαίτερη αίγλη στη Δοξολογία και γέμιζε τις ψυχές μας με ιδιαίτερα αισθήματα ελπίδων και πίστewος για το μέλλον του Ελληνισμού. Άλλωστε το ηρωικό έπος του απελευθερωτικού μας Αγώνα του 1955-59 είναι γραμμένο από τους ηρωικούς μας νέους. Μια επίσκεψη στο «ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ», στα Φυλακισμένα Μνήματα μας πείθει για του λόγου το αληθές. Συνεπώς, έχουμε κάθε δικαίωμα να εμπιστευόμαστε το μέλλον της Πατρίδας μας, στα άλκιμα νιάτα μας.

Τον εμπνευσμένο, πατριωτικό, γλαφυρό και πανηγυρικό λόγο του Εξοχωτάτου Πρέσβewος της Ελλάδος κ. Ιωάννη Παπαμελετίου παραθέτουμε πιο κάτω.

Εξοχώτατε Κύριε Πρόεδρε της Δημοκρατίας,
Μακαριώτατε,
Εξοχτάτη Κυρία Πρόεδρε της Βουλής των Αντιπροσώπων,
Κύριοι Βουλευτές,
Κύριοι Αρχηγοί και εκπρόσωποι Κομμάτων,
Κύριε Δήμαρχε,
Κύριε Υπαρχηγέ της Εθνικής Φρουράς,
Κύριε Διοικητά της ΕΛΔΥΚ,
Κύριοι Αρχηγοί της Αστυνομίας και των Σωμάτων Ασφαλείας
Ελληνίδες και Έλληνες της Κύπρου και εξ Ελλάδος,
«Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πατρὸς»,
«Μολὼν Λαβέ»,
«Οὐ περὶ χρημάτων τὸν ἀγῶνα ποιούμεθα, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς»,
«ΟΧΙ».

Τι κοινό έχουν αυτά τα λόγια; Συνοψίζουν τη διαχρονική στάση των Ελλήνων για εκείνα που έκριναν παλαιόθεν ως το σημαντικότερο αγαθό τους, την Ελευθερία.

Ποιος είναι ο πυρήνας της ελληνικής ψυχής που καθιστά αυτά τα λόγια τόσο ταιριαστά στους Έλληνες και τους αγώνες τους, από τα βάθη των αιώνων έως την εποχή μας; Είναι μία βαθιά, βαθύτατη αίσθηση αξιοπρέπειας που εκδηλώνεται με τον

πιο λαμπρό τρόπο στις κρίσιμες στιγμές της ιστορίας μας και χαρακτηρίζει αυτό το ξεχωριστό, το μοναδικό Έθνος, υπερήφανο, με ευγένεια ήθους, χωρίς έπαρση.

ΟΧΙ, τύραννε από την Ανατολή δεν παραχωρούμε «γῆ καὶ ὕδωρ». Διότι αν το κάναμε θα παραδίδαμε την ίδια την Ψυχή μας.

ΟΧΙ, κυβερνήτη από την Εσπερία, δεν δεχόμαστε χρηματική προσφορά, διότι για υπέρτατες αξίες αγωνιζόμαστε.

ΟΧΙ, εκπρόσωπε του Μουσολίνι δεν δεχόμαστε το τελεσίγραφο. Δεν δεχόμαστε να γίνουμε εθελοντές δούλοι. Θα αγωνιστούμε για την Ελευθερία, όποιο και αν είναι το τίμημα.

Η συνέχεια του ΟΧΙ της 28^{ης} Οκτωβρίου δεν ήταν καθόλου δεδομένη. Η Ελλάδα των επτά εκατομμυρίων ψυχών αντιπαρατάχθηκε στην Ιταλία των σαράντα τριών εκατομμυρίων. Μία χούφτα Έλληνες με πενιχρό εξοπλισμό πρόταξαν τα στήθη τους στις μεραρχίες του εισβολέα και την υπεροπλία των δυνάμεων του Άξονα. Και όχι μόνο αντιστάθηκαν, αλλά επικράτησαν και αντεπιτέθηκαν. Όχι μόνο δεν παρέδωσαν στον εχθρό ούτε μία σπιθαμή του πατριού εδάφους, αλλά τον έτρεψαν σε φυγή.

Ας αναλογιστούμε όμως τι συνέβαινε στην υπόλοιπη Ευρώπη την περίοδο εκείνη, ογδόντα τρία χρόνια πριν. Ένας από τους μεγάλους νικητές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, η Γαλλία, έχει ήδη πέσει. Η Δυτική και Κεντρική Ευρώπη βρίσκονται υπό τον έλεγχο των δυνάμεων του Άξονα. Η Μεγάλη Βρετανία ακόμη και το Λονδίνο βομβαρδίζονταν από τα σμήνη της Luftwaffe και ο Churchill με την ιστορική ομιλία του προετοιμάζε τον βρετανικό λαό ακόμη και για την εισβολή της ίδιας της Μεγάλης Βρετανίας από τις δυνάμεις του Χίτλερ.

Τη σκοτεινή εκείνη ώρα, τα θεριά έπεσαν πάνω στην Ελλάδα. Και οι ολίγοι αποφάσισαν να πεθάνουν παρά να παραδοθούν. Εχθροί και σύμμαχοι θαύμασαν το ελληνικό σθένος. Στο νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης ο αγώνας για την ελευθερία ενός έθνους περιτριγυρισμένου ενσάρκωσε τον πόθο για την αποτίναξη του ζυγού του Άξονα. Αναπτέρωσε το ηθικό των Συμμάχων. Ο Ελληνο-ιταλικός πόλεμος αποτέλεσε την πρώτη ήττα των δυνάμεων του Άξονα και κατέδειξε ότι η αντίσταση του Ελεύθερου Κόσμου δεν ήταν μία απέλπιδα προσπάθεια.

Το ξημέρωμα της Εικοστής Ογδός Οκτωβρίου του Χίλια Εννιακόσια Σαράντα βρήκε την Ελλάδα να πασχίζει ακόμη να επουλώσει τις πληγές της από τη Μικρασιατική Καταστροφή, τη διεθνή απομόνωση που ακολούθησε και την οικονομική κρίση που είχε πλήξει την υφήλιο. Το τέλος, όμως, του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου βρήκε την Ελλάδα και τους Έλληνες στο πλευρό των νικητών και στη σωστή

πλευρά της Ιστορίας, παρά το φρικτό τίμημα που πλήρωσε το Έθνος για αυτήν του την απόφαση.

Συγκίνηση προκαλεί σε όλους εμάς η εποποιία των προγόνων μας. Συγκίνηση, όμως, προκαλεί και η συγκλονιστική ανταπόκριση όλων των Κυπρίων που πολέμησαν πλάι στους Ελλαδίτες αδερφούς τους και έχυσαν το ίδιο αίμα στην ίδια λάσπη των βουνών της Πίνδου για την υπεράσπιση της ελευθερίας του Έθνους.

Επιτρέψτε μου να παραθέσω ένα απόσπασμα από το αποχαιρετιστήριο μήνυμα του Μητροπολίτη Κυρηνείας Μακαρίου, του εξόριστου στην Αθήνα πολιτευτή Νικολάου Λανίτη και του Αχιλλέα Κύρου, της οικογένειας που διηύθυνε την εφημερίδα Εστία, προς τους Κυπρίους Εθελοντές του Ελληνικού Στρατού:

«Η Κύπρος πυκνώνουσα και σήμερον, ὅπως εἰς κάθε στιγμὴν τῆς ζωῆς τοῦ Ἔθνους τὰς ἑλληνικὰς ἥρωικὰς φάλαγγας, δὲν συνεχίζει ἀπλῶς τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν τοῦ ἀμύνεσθαι περὶ Πάτρης, ἀλλ' ἀκολουθεῖ τὸν δρόμον τῆς αἰωνίας αὐτῆς προσηλώσεως καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἀθάνατον Μητέρα».

Οι λίγες αυτές γραμμές συνοψίζουν την ενότητα του Ελληνισμού και την προσφορά της Κύπρου στους αγώνες του Έθνους.

Δεν πρέπει άλλωστε να ξεχνάμε ότι οι Κύπριοι Εθελοντές του Ελληνικού Στρατού θα ήταν πολύ περισσότεροι, ωστόσο οι δισταγμοί της Αποικιοκρατικής Διοίκησης απέτρεψαν χιλιάδες Έλληνες της Κύπρου που διακαώς επιθυμούσαν να φτάσουν για να πολεμήσουν με τους αδερφούς τους στην Πίνδο. Ο άσβεστος αυτός πόθος, εξάλλου, οδήγησε στην κατάταξη περίπου 20.000 Κυπρίων εθελοντών, οι οποίοι στελέχωσαν το «Κυπριακό Σύνταγμα» και την «Κυπριακή Εθελοντική Δύναμη». Από αυτούς πολέμησαν στην Ελλάδα περίπου 4.000. Πάνω από τριακόσιοι Κύπριοι έδωσαν τη ζωή τους και είναι θαμμένοι σε στρατιωτικά κοιμητήρια στην Ελλάδα και ανά τον κόσμο. Τριάντα πέντε αιχμάλωτοι βασανίστηκαν και εξέπνευσαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης στην Ευρώπη.

Στον φόρο αίματος που κατέβαλε η μεγαλόνησος έρχεται να προστεθεί αναμφισβήτητα η αμέριστη οικονομική συμπαράσταση των Κυπρίων στον Αγώνα του Έθνους για ελευθερία και επιβίωση. **Καταλυτικός εδώ υπήρξε, όπως σε κάθε αγώνα του Έθνους, και ο ρόλος της Εκκλησίας της Κύπρου.** Ο τότε Τοποτηρητής του Αρχιεπισκοπικού Θρόνου Μητροπολίτης Πάφου Λεόντιος συνέστησε ήδη στις αρχές Νοεμβρίου του 1940 επιτροπές εράνων. Η ανταπόκριση του κυπριακού Ελληνισμού μόνο δέος μπορεί να προκαλέσει: η οικονομική συμβολή της Κύπρου προς την Ελλάδα υπολογίζεται σε τριακόσιες πενήντα χιλιάδες Λίρες Αγγλίας, ποσό δυσθεώρητο για την εποχή.

Όλους αυτούς τιμούμε σήμερα. Θυμόμαστε το θάρρος τους, την αυταπάρνησή τους. Στεκόμαστε μπροστά τους και τους ευχαριστούμε. Με τις πράξεις τους βρίσκονται άξια στο Πάνθεον των Ελλήνων που πολέμησαν μέχρι εσχάτων για την Ελευθερία τους. Δίπλα στον Λεωνίδα και τους τριακόσιους του. Πλάι στον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο και τους υπερασπιστές της Βασιλεύουσας. Αντάξιοι του Μάρκου Μπότσαρη, του Αθανασίου Διάκου και των άλλων αγωνιστών της Επανάστασης. Μαζί με εκείνους που αναπαύονται στη Μακεδονίτισσα και στα Φυλακισμένα Μνήματα. Μαζί με τις οκτακόσιες χιλιάδες Έλληνες αξιωματικούς, υπαξιωματικούς, οπλίτες και πολίτες που έχασαν τη ζωή τους στον Παγκόσμιο Πόλεμο, στο μέτωπο και στην αντίσταση, που εκτελέστηκαν, που πέθαναν από τις κακουχίες.

Ελάχιστο χρέος δικό μας απέναντί τους είναι να υπερασπιστούμε όσα με το αίμα τους κράτησαν και κέρδισαν. Αυτό οφείλουμε να πράξουμε και από κοινού να αντιμετωπίσουμε τις προκλήσεις του σήμερα, **ειδικά εδώ στην Κύπρο, αυτή τη λαβωμένη κιβωτό του Ελληνισμού**, όπου δεν πρόκειται να ησυχάσουμε μέχρι να δικαιωθεί ο αγώνας για τον τερματισμό της κατοχής και την επανένωση της Κύπρου.

Ζήτω η 28^η Οκτωβρίου!
Ζήτω το Έθνος!

"ΜΕΧΡΙΣ ΕΣΧΑΤΩΝ", ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗ.

Η ΚΟΣΜΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

(Λόγος πρὸς τοὺς Δικαστὰς καὶ Εἰσαγγελεῖς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου
Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, Μητρόπολη Ἀθηνῶν, 3-10-2023)

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΑΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Γ'

Ὅποια εἶναι αὐτὴ ἡ συνάντηση; Καὶ μάλιστα ἐξόχως σημαντικὴ, κοσμοϊστορικὴ. Ἦταν τὸ 51 μ.Χ., ὅταν ὁ μέγιστος τῶν Ἀποστόλων, ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος, ἦλθε εἰς τὰς «κλεινάς Ἀθήνας». Ὄταν, τότε, ὁ Παῦλος ἀντίκρυσε τὸ θαυμάσιο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς σμιλευμένο ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ σπουδαίου ἐκείνου καλλιτέχνου, τοῦ Φειδίου, καὶ ὅταν ἔστρεψε τὸ βλέμμα του καὶ εἶδε τὴν Πνύκα καὶ ἐνεθυμήθη ὅτι ἐκεῖ ἐβρόντα καὶ ἤστραπτε ὁ Περικλῆς, ὅτε ἐδημηγόρει, ὅπου ἐκεῖ καὶ ὁ Δημοσθένης ἐρητόρευε, ὁ μέγιστος τῶν Ἀθηναίων ρητόρων καὶ ὁ Ἰσοκράτης μέ τὴν καλλιπέπεια τοῦ λόγου του. Τότε ἦταν, πού ὁ Ἀπόστολος ἀναθεωροῦσε τὰ ἱερά, τὰ σεβάσματα τῶν Ἀθηναίων, δηλαδή πρόσεχε καὶ μελετοῦσε προσεκτικὰ τοὺς βωμούς καὶ τὰ ἱερά των. Τότε ἦταν, ὅταν ἀφοῦ εἶχε ἀντικρῦσει καὶ εἶχε στοχασθεῖ ἐκείνον τὸν βωμόν μέ τὴ χαρακτηριστικὴ ἐπιγραφή «τῷ Ἄγνώστῳ Θεῷ», ἦλθε ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ ἀνωτάτου ἀρχαίου δικαστηρίου καὶ μίλησε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Μίλησε ὑπογραμμίζοντας τὸ τοῦ Ἐπιμενίδου: «Ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν» καὶ τὸ τοῦ ποιητοῦ Ἀράτου: «Τοῦ γάρ καὶ γένος ἐσμέν» καὶ στή συνέχεια κήρυξε τὴν «καινὴ διδαχὴ», τὴν καινούργια διδασκαλία γιὰ τὸν Σταυρωθέντα καὶ Ἀναστάντα Κύριον.

Ἀκριβῶς, τότε, στὴν Ἀκρόπολη, συναντήθηκαν οἱ: Παῦλος, ὁ μέγας Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου.

Πρόκειται βέβαια γιὰ θεία συνάντηση, μυσταγωγικὴ συνάντηση. Ἐκεῖ συνηντήθηκαν οἱ καρδιές τους, οἱ ἐκλεκτές ψυχές τους. Καὶ συνέβη τοῦτο. Πραγματοποιήθηκε ἡ συνάντηση, τῆς «κατ' ἄνθρωπον φιλοσοφίας», τῆς σοφίας τοῦ κόσμου τούτου, τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Ὠραιότατα, ἐν προκειμένῳ, οἱ

«Πράξεις τῶν Ἀποστόλων» περιγράφουν τό πολυσήμαντο αὐτό γεγονός, ὅτι μετά τό κήρυγμα τοῦ Παύλου: «Τινές ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ ἐπίστευσαν, ἐν οἷς καί Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καί γυνή ὀνόματι Δάμαρις καί ἕτεροι σὺν αὐτοῖς» (Πράξ. 17,33). Ὡστόσο, τί σηματοδοτεῖ αὐτή ἡ συνάντηση; Ὀφείλουμε νά ὑπογραμμίσουμε ὅτι εἶναι ἀκριβῶς ἡ προσέγγιση τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος, τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος μέ τόν Χριστιανισμό. Πρόκειται γιά τήν εὐεργετική αὐτή σύνθεση πού ἔφερε ἀληθῆ πολιτισμό σ' ὅλη τήν ἀνθρωπότητα.

Εἰδικότερα, ὁ κλασσικός πολιτισμός μᾶς ἔδωσε καί κληροδότησε στίς γενιές τῶν ἀνθρώπων τίς ἔννοιες, σοφία, ἀνδρεία, κάλλος. Ὁ χριστιανισμός ἔφερε στήν ἀνθρωπότητα τίς ἄλλες μεγάλες ἔννοιες: Τή μετάνοια, τήν ἀγάπη, τήν Ἀνάσταση.

Ἔτσι ἡ σοφία ἐκφράστηκε μέ τόν λόγο, ἡ ἀνδρεία μέ τόν ἡρωϊσμό καί τό κάλλος μέ τό μέτρο καί τήν ἀρμονία. Γι' αὐτό καί εἶναι διαχρονικοί οἱ ρήτορες καί οἱ ποιητές καί οἱ ἱστοριογράφοι, πρότυπα οἱ ἥρωες στήν Τροία, στόν Μαραθῶνα, στήν Σαλαμίνα, στίς Θερμοπύλες καί ἀκόμη, ἀπαράμιλλα ἔργα ὑψίστης τέχνης, τά ἐπιτεύγματα τοῦ δωρικοῦ, ἰωνικοῦ καί κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τοῦ Σουνίου, τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ Ἐρεχθείου καί τῆς θόλου τῆς Ἐπιδαύρου. Εἰδικότερα, ἐν προκειμένῳ, μέ τή σημερινή ἑορτή καί σύναξη, στό περιεχόμενο τῆς σοφίας βρίσκεται καί ὁ νόμος, τό δίκαιον καί ἡ δικαιοσύνη.

Ἀπό τήν ἄλλη, ἡ χριστιανική διδασκαλία φανέρωσε ὅτι ὁ Θεός εἶναι «φίλος τῶν τελωνῶν καί ἀμαρτωλῶν» καί περιμένει τήν ἐπιστροφή τοῦ ἀσώτου. Ὁ Θεός συγχωρεῖ τόν μετανοοῦντα. Δέν ἐκδικεῖται. Ἀληθῶς ὁ Θεός εἶναι: «Οἰκτίρμων καί Ἐλεήμων, Μακρόθυμος καί Πολυέλεος», γιατί συνεχῶς ὁ Κύριος μᾶς προσκαλεῖ εἰς μετάνοια. «Μετανοεῖτε» λέγει. Καί ἡ Ἐκκλησία ἔρχεται, αἰῶνες τώρα καί διακονεῖ τόν ἀνθρωπο ὡς «ιατρεῖο ψυχῶν» μέ τό ἱερό μυστήριον τῆς μετάνοιας. Στή συνέχεια ἡ ἔννοια τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ πεμπτουσία τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ὁ Χριστιανισμός εἶναι ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης, γιατί ὁ ὀρισμός τῆς ἀγάπης ἀκούει στό: «Ὁ Θεός ἀγάπη ἐστί». Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ «ἀγαπάτε ἀλλήλους» εἶναι ἡ καινούργια θεϊκή ἐντολή. Καί ἔπειτα ὁ μέγας Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν ἔγραψε τόν πιό σπουδαῖο ὕμνον γιά τήν ἀγάπη. Ἡ τρίτη ἔννοια τῆς Ἀνάστασης εἶναι ἡ νίκη κατά τοῦ θανάτου. Ὁ Ἀναστάς Κύριος κατενίκησε τόν θάνατον. **«Θάνατος οὐκέτι πλέον κυριεῖ». Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ πλέον τήν ἀνατολή τῆς νέας ζωῆς, τήν ἀπαρχή τῆς αἰωνιότητος καί παρέχει καί σέ μᾶς τήν ἐπισημοτάτη ἐγγύηση καί τῆς δικῆς μας ἀναστάσεως.**

Σήμερα, λοιπόν, πού διαφαίνεται μία πνευματική νάρκωση, ήθικη παρακμή και απεμπόληση ιερών και όσιων, όπου επικρατεί μία άκριτη παγκοσμιοποίηση αλλά και παρουσιάζεται ένα φαινόμενο νεο-ειδωλατρίας και νεο-όρθολογισμού και ο άνθρωπος χάνει την ψυχική του υγεία και βυθίζεται στην απανθρωπία, είναι αδήριτη ανάγκη, ο λόγος του Παύλου του Αποστόλου και η μαρτυρία του Διονυσίου του Άρεοπαγίτου, νά έλθουν και νά νοηματοδοτήσουν την ζωή μας, τόν δημόσιο βίο, τό σκεπτικό μας, ώστε νά έχουμε, ένα «διά ταῦτα» άνυψωτικό γιά τόν άνθρωπο, μία προσέγγιση στό υπερβατικό και υπέρλογο μυστήριο. Δέν επιθυμοῦμε μία μηδενιστική οὔτε μετα-χριστιανική κοινωνία. Θέλουμε στή βιοτή μας τά νάματα τῆς έλληνικῆς σκέψης και τοῦ χριστιανικοῦ ἠθους. Σήμερα, έπακριβῶς, χρειαζόμεθα μία πνευματική τόνωση τῆς αὐτοσυνειδησίας μας, τήν συνειδητοποίηση ὅτι εἴμεθα πλασμένοι «κατ' εἰκόνα και καθ' ὁμοίωσιν» και ἔχουμε προοπτική αἰωνιότητας, τήν θέωση.

Τῷ ὄντι, ὁ Παῦλος και ὁ Διονύσιος συναντήθηκαν, μίλησαν οἱ καρδιές τους, συντονίστηκαν στόν έλληνικό και χριστιανικό ανθρωπισμό και αὐτές οἱ μεγάλες προσωπικότητες τοῦ 1^{ου} αἰῶνα, οἱ συνάδελφοι νομικοί, ἔλαβαν τόν άμαράντινον στέφανον τῆς δόξης. Ἐμεῖς τοῦ 21^{ου} αἰῶνα θά τοὺς ακολουθήσουμε; Ἡ ἐπιλογή εἶναι δική μας και καθημερινή.

Η ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ ΑΓΑΠΗΣ

ΠΡΩΤ. ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΣΚΟΥ

Στὸν στίχο 37 τοῦ 10^{ου} κεφαλαίου τοῦ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, μιλώντας ὁ Κύριος στοὺς Μαθητὲς Του, λέει τὴν ἀκόλουθη φράση: «Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος». Δηλαδή: Ὅποιος ἀγαπᾷ πατέρα ἢ μάνα περισσότερο ἀπὸ Ἐμένα δὲν εἶναι ἄξιος γιὰ μαθητὴς μου. Κι ὅποιος ἀγαπᾷ γιὸ ἢ θυγατέρα περισσότερο ἀπὸ Ἐμένα δὲν εἶναι ἄξιος γιὰ μαθητὴς μου.

Τὰ λόγια αὐτὰ φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξα λόγια. Διερωτᾶται κανεὶς: Μᾶς ζητᾷ μήπως ὁ Κύριος νὰ μὴν ἀγαποῦμε ὅσο πρέπει τοὺς γονεῖς μας καὶ τὰ παιδιὰ μας; Τὸ ρῆμα φιλῶ, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖται στὸν συγκεκριμένο στίχο, εἶναι συνώνυμο μὲ τὸ ρῆμα ἀγαπῶ, ἔχει ὅμως περισσότερο τὴν ἔννοια τῆς στοργῆς, γι' αὐτὸ καὶ ταιριάζει πιὸ πολὺ στὴ σχέση γονέων καὶ παιδιῶν. Γιὰ τὴν σχέση Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων χρησιμοποιεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικὰ τὸ ρῆμα ἀγαπῶ. Ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ οἱ ἄνθρωποι ὀφείλουν ν' ἀγαποῦν τὸν Θεό. Ὡστόσο, σὲ κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ ρῆμα φιλῶ γιὰ τὴν σχέση Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν σχέση Θεοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ Υἱοῦ. Λέει ἐπὶ παραδείγματι ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος γιὰ τὴν σχέση Θεοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ Υἱοῦ: «ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱὸν» (ε' 20), δηλαδή ὁ Θεὸς Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱό. Γιὰ τὴν σχέση Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων λέει καὶ πάλιν ὁ ἴδιος Εὐαγγελιστὴς: «αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε» (ιστ' 27), δηλαδή ὁ Θεὸς Πατέρας σᾶς ἀγαπᾷ, ἐπειδὴ ἐσεῖς Μὲ ἔχετε ἀγαπήσει. Ἐξάλλου, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἐρωτᾷ τρεῖς φορές τὸν Ἀπόστολο Πέτρο ἂν Τὸν ἀγαπᾷ, γιὰ νὰ τὸν ἀποκαταστήσει λόγῳ τῆς τριπλῆς ἀρνήσεώς Του κατὰ τὴν διάρκεια τῆς δίκης τοῦ Θεανθρώπου, χρησιμοποιεῖ δύο φορές τὸ ρῆμα ἀγαπῶ καὶ μία φορὰ τὸ ρῆμα φιλῶ, ἐνῶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος Τοῦ ἀπαντᾷ καὶ τίς τρεῖς φορές μὲ τὸ ρῆμα φιλῶ (Ἰω. κα' 15-17).

Λέγοντας αὐτὰ τὰ λόγια ὁ Κύριος σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν ἀρνεῖται τὴν ἀγάπη τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς ἢ τὴν ἀγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ

παιδιά. Κάθε άλλο. Ο σεβασμός και η αγάπη προς τους γονείς αποτελεί, όπως είναι σέ όλους μας γνωστό, μία από τις δέκα εντολές που έδωσε ο ίδιος ο Θεός στον Προφήτη Μωϋσή στο Όρος Σινά. Στην πέμπτη εντολή, που αναφέρεται στην τιμή προς τους γονείς, ο σεβασμός και η αγάπη προς τους γονείς θεωρείται ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ευτυχία και για τη μακροζωία επί της γης. «Τίμα τον πατέρα σου και την μητέρα σου, ίνα εὖ σοι γένηται και ίνα μακροχρόνιος γένη ἐπί τῆς γῆς τῆς ἀγαθῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι» (Ἐξ. κ' 12). Όμως, η αγάπη μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμη και αὐτή ἡ αγάπη τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς και τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιά, ἔχει ὅρια. Ἐνῶ ἡ αγάπη πρὸς τὸν Θεὸ δὲν ἔχει ὅρια. Ὅπως ἡ αγάπη τοῦ Θεοῦ για τὸν ἀνθρωπο εἶναι αγάπη χωρὶς ὄρους και ὅρια, ἔτσι και ἡ αγάπη τοῦ ἀνθρώπου για τὸν Θεὸ πρέπει νὰ εἶναι αγάπη χωρὶς ὄρους και ὅρια. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε με ἀπλὰ λόγια, ὅτι ὁ Κύριος δὲν ἀρνείται τὴν αγάπη τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς και τὴν αγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιά, ἀλλὰ ἱεραρχεῖ τὴν αγάπη αὐτὴ σὲ σχέση με τὴν αγάπη πρὸς τὸν Θεό. Προηγείται ἡ αγάπη πρὸς τὸν Θεὸ και ἔπεται ὁποιαδήποτε ἄλλη αγάπη, ὅσο δυνατὴ κι ἂν εἶναι αὐτή. Ἡ αγάπη πρὸς τὸν Θεὸ πρέπει νὰ εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν αγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀκόμη και ἀπὸ αὐτὴν τὴν φυσικὴ αγάπη και στοργὴ τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς τους και τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιά τους. Ἡ ἀναφορὰ στὴν αγάπη μεταξύ γονέων και παιδιῶν γίνεται για τὸν λόγο ὅτι αὐτὴ ἡ αγάπη εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση της ἡ πιὸ δυνατὴ αγάπη ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἀκόμη, λοιπόν, και αὐτὴ ἡ φυσικὴ αγάπη και στοργὴ μεταξύ γονέων και παιδιῶν μπαίνει σὲ δευτέρη μοίρα μπροστὰ στὴν αγάπη τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε καλύτερα τὴ σημασία τῶν λόγων τοῦ Κυρίου θὰ μπορούσαμε ν' ἀναφερθοῦμε σ' ἓνα ἀκραῖο παράδειγμα: Ὅταν οἱ γονεῖς μας ἢ τὰ παιδιά μας μᾶς ζητοῦν ν' ἀρνηθοῦμε τὴν πίστη μας στὸν ἀληθινὸ Θεό. Σ' αὐτὴ τὴν ἀκραία περίπτωση ἡ πίστη στὸν Θεὸ και ἡ αγάπη πρὸς Αὐτὸν προηγείται σαφῶς τῆς αγάπης και τῆς ὑπακοῆς πρὸς τοὺς γονεῖς. Ὅσο μεγάλη τιμὴ κι ἂν ὀφείλουμε πρὸς τοὺς γονεῖς μας, ὅμως ἡ τιμὴ αὐτὴ δὲν μπορεῖ ν' ἀποβεῖ εἰς βάρος τῆς σχέσεώς μας με τὸν Θεὸ καί, κατὰ συνέπεια, εἰς βάρος τῆς σωτηρίας μας. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες τῶν διωγμῶν εἶχαμε πλεῖστες ὅσες περιπτώσεις τέτοιων συγκρούσεων ἀνάμεσα στὴν αγάπη πρὸς τὸν Θεὸ και τὴν αγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς ἢ τὴν αγάπη πρὸς τὰ παιδιά. Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας, ἡ ὁποία ὄχι μόνο προτίμησε τὴν αγάπη τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν αγάπη και τὸν σεβασμὸ πρὸς τὸν πατέρα της, ἀλλὰ συνελήφθη και παρεδόθη

στὸν ἡγεμόνα γιὰ νὰ βασιανιστεῖ καὶ στὸ τέλος ἀποκεφαλίστηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πατέρα της.

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Κυρίου ἔχουν, ὅμως, καὶ μιὰν ἄλλη διάσταση. Φανερώνουν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Θεὸς ἀληθινός. Μόνο ὁ ἀληθινὸς Θεὸς θὰ μπορούσε νὰ ζητήσει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ Τὸν ἀγάπουν περισσότερο ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους καὶ τὰ παιδιά τους. Ἄν ὁ Κύριος μας Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἦταν ἀληθινὸς Θεός, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἔχει μιὰ τέτοια ἀπαιτήση ἀπὸ τοὺς Μαθητές Του καὶ ἀπὸ ὅλους ὅσοι θὰ Τὸν ἀκολουθήσουν. Ὅποιοσδήποτε διδάσκαλος ἢ προφήτης θὰ μπορούσε νὰ ζητήσει ἀπὸ τοὺς μαθητές του νὰ προτιμήσουν τὴν ἀλήθεια πού τοὺς δίδαξε ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῶν στενῶν συγγενῶν τους. Κανένας, ὅμως, δὲν θὰ μπορούσε νὰ τοὺς ζητήσει ν' ἀγαπήσουν τὸν ἴδιο ὡς πρόσωπο περισσότερο ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους καὶ τὰ παιδιά τους. Μόνο ὁ Θεὸς θὰ μπορούσε νὰ ζητήσει κάτι τέτοιο.

Ἡ θεότητα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ φανερώνεται καὶ ἀπὸ τοὺς στίχους πού ἀκολουθοῦν, στοὺς ὁποίους ζητᾶ ἀπὸ τοὺς Μαθητές Του καὶ ἀπὸ ὅλους ὅσοι θὰ Τὸν ἀκολουθήσουν κάτι ἀκόμη πιὸ σημαντικό. Ζητᾶ ὄχι μόνο τὴν ἀγάπη μας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωή μας. Γιατί ἡ ψυχὴ, γιὰ τὴν ὁποία κάνει λόγο στὸν στίχο 39 τοῦ ἰδίου κεφαλαίου, εἶναι ἡ ζωή. Ἡ λέξη ψυχὴ ἔχει διπλὴ ἔννοια. Σημαίνει τὸ πνευματικὸ στοιχεῖο στὸν ἄνθρωπο, τὴν πνοὴ τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο, πού εἶναι ἀθάνατη, σημαίνει ὅμως καὶ τὴ ζωή, τὴ δύναμη τῆς ζωῆς. Μ' αὐτὴν τὴ δευτέρη ἔννοια ψυχὴ ἔχουν καὶ τὰ ζῶα. Πρόκειται γιὰ τὴ δύναμη τῆς ζωῆς πού ὑπάρχει σ' αὐτά. Τὰ ζῶα δὲν ἔχουν ἀσφαλῶς ψυχὴ μὲ τὴν πρώτη ἔννοια, γι' αὐτὸ καὶ χάνονται ὀριστικά μὲ τὸν θάνατό τους. Μόνο ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ὀλόκληρη τὴν ὑλικὴ δημιουργία ἔχει ἀθάνατη ψυχὴ, γι' αὐτὸ καὶ ὅταν πεθαίνει, ὅταν δηλαδὴ χωρίζεται ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὸ σῶμα του, πεθαίνει μὲν τὸ σῶμα καὶ θάπτεται καὶ διαλύεται εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, ἡ ψυχὴ, ὅμως, συνεχίζει νὰ ζεῖ.

Στὸν στίχο 39 ὁ Κύριος χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη ψυχὴ καὶ μὲ τίς δύο ἔννοιές της, τόσο μὲ τὴν ἔννοια τῆς ζωῆς ὅσο καὶ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀθάνατης ψυχῆς. Λέει χαρακτηριστικά: «Ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτὴν, καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτὴν» Ἐκεῖνος, δηλαδὴ, πού θὰ προσπαθήσει νὰ σώσει τὴ ζωή του καὶ θ' ἀποφύγει τὸ μαρτύριο ἐν καιρῷ διωγμῶν θὰ χάσει τὴν ψυχὴ του, θὰ χάσει τὴν αἰώνια, τὴν ἀληθινὴ ζωή. Ἀντιθέτως, ὅποιος θυσιάσει τὴ ζωή Του, γιὰ νὰ μὴν ἀρνηθεῖ τὴν πίστη του στὸν ἀληθινὸ Θεό, γιὰ νὰ μὴν ἀρνηθεῖ τὴν πίστη του σ' Ἐμένα πού εἶμαι ὁ ἀληθινὸς Θεός, αὐτὸς θὰ κερδίσει τὴν ψυχὴ του, θὰ κερδίσει τὴν αἰώνια, τὴν ἀληθινὴ ζωή.

ΘΕΟΛΟΓΩΝΤΑΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΜΗΧΑΝΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΙΩ. ΚΑΤΣΙΑΡΑΣ,
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ»
ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ*

Με άφορμή τή συμπλήρωση 100 ἐτῶν ἀπὸ τὴν ἴδρυση καὶ τὴ συνεχῆ κυκλοφορία τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία*, ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διοργανῶνει Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο μετὶ τίτλου:

Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἐν πορείᾳ στὴν «Ἀΐλη Πραγματικότητα» τῆς ὕστερης νεωτερικότητος

μετὶ τὴ συμμετοχὴ διακεκριμένων ὁμιλητῶν ἀπὸ ὅλο τὸν ὀρθόδοξο, καὶ ὄχι μόνον, κόσμον.

Ἡ Θεολογία συνήθως περιγράφεται ὡς ὁ καρπὸς τῆς διαρκοῦς ἐργηγόρσεως καὶ τῆς μακρᾶς πάλης τῆς Ἐκκλησίας ἔναντι συγκεκριμένων αἰρετικῶν προκλήσεων καὶ ἀποκλίσεων. Ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρμηνεύσει, ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ, ἐν ἐκάστη ἐποχῇ, τὴν πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἐκδηλούμενη θεία Ἀποκάλυψη ὡς σωτηριώδη ἀλήθεια γιὰ σύνολη τὴν κτίση.

Ἡ ἀπώθηση τοῦ Θεοῦ στὸ ὑπερπέραν καὶ ἡ ὑποβάθμιση τοῦ ὑπεραισθητοῦ κόσμου, κατ' ἐξοχὴν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους (Διαφωτισμός), ἄφησε μετέωρο τὸν αἰσθητὸ κόσμον, μετὶ συνέπεια τὴ σύγχρονη ρευστότητα, καθ' ὅτι ὁ κόσμος αὐτὸς δὲν εἶναι αὐτοδημιούργητος. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν ἄβυσσον τῆς ρευστότητας ἀναζητώντας ἔρεισμα στὴ «μηχανοποίηση».

* ΤΟ ΠΙΟ ΠΑΝΩ ΚΕΙΜΕΝΟ ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΗΚΕ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΩΣ ΑΝΩ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ, ΤΟΥ ΟΠΟΙΟΥ Ο ΚΥΡΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΙΩ. ΚΑΤΣΙΑΡΑΣ ΗΤΑΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Οί επιστημονικές εξελίξεις, ή τεχνολογική πρόοδος, ή ψηφιακή πραγματικότητα, ή βιοτεχνολογία με τις διαρκώς προστιθέμενες εφαρμογές και δυνατότητές τους φαίνεται ότι ανακαθορίζουν τις ανθρωπολογικές και κοσμολογικές αντιλήψεις και παραμέτρους.

Έχει ήδη ανατείλει ή εποχή του μετα-σύμπαντος (metaverse), πού «υπόσχεται» την αποδόμηση και κατάργηση τών φυσικῶν περιορισμῶν του χωροχρόνου. Ἡ «επαυξημένη» πραγματικότητα, ὁ εἰκονικός κόσμος, τὰ τεχνητὰ περιβάλλοντα αποδιαρθρώνουν, ἀπειλοῦν και ὑποκαθιστοῦν μαζικά τὸ φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον.

Ἡ ἀνθρωπότητα ὁμως δείχνει ἀνυποψίαστη γιὰ τὸ μεταφυσικό ὑπόβαθρο τῆς τεχνολογίας ἐν γένει και τις βαθύτερες προεκτάσεις τῶν παρενεργειῶν της. Τὸ ὄλο ζήτημα τὸ περιορίζει σὲ ἐπίπεδο χρήσης. Ἀλλὰ ἡ ὀρθή χρήση τῆς τεχνολογίας δὲν ἀγγίζει τὸ μεταφυσικό ὑπόβαθρό της και βεβαίως δὲν λύνει τὸ πρόβλημα, διότι ποιά εἶναι ἡ καλή χρήση ἑνὸς ὄπλου; Ἐπιπλέον, «μεταπτωτικά» δὲν μπορούμε νὰ μιλάμε γιὰ «οὐδετερότητα» τῆς τεχνικῆς οὔτε νὰ ἐλπίζουμε στὴν ἀποκλειστικά καλή χρήση της, καθότι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀναμάρτητος.

Στὴ διήγηση τῆς *Γενέσεως*, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο προσεγγίζει ἡ ἀνθρωπότητα τὸ ξύλο τοῦ γινώσκειν καλὸν και πονηρόν (*Γεν. 2, 17*: «ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν και πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»), φανερώνει ὅτι ἀντιλαμβάνεται τις δυνατότητες ὀλόκληρης τῆς κτίσης ὑπερτιμημένα και ἐξωπραγματικά. Τὸ συγκεκριμένο «δένδρο» στὴν ἀρχὴ ἦταν ἀπαρατήρητο. Ἐπρεπε πρῶτα νὰ μεταβάλλει ἡ ἀνθρωπότητα τὴν ἀντίληψή της περὶ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὸ δένδρο μιὰ οἰονεὶ ὑπόσταση. Προηγείται, δηλαδή, ἡ ἀλλαγὴ τῆς σχέσης μὲ τὸν Θεό, ἀκολουθεῖ ἡ θέαση τοῦ δένδρου, ἡ παρατήρησή του, ἡ συζήτηση πάνω στις δυνατότητές του, και μετὰ ἡ χρήση – ἡ βρώση τῶν καρπῶν του. Πρῶτα ἀλλάζει ἡ περὶ Θεοῦ ἀντίληψη τοῦ ἀνθρώπου και ἔπεται ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἀντίληψης του ἀπέναντι στὴν κτίση, τὴν ὕλη και τὸ σῶμα. Μὲ ἄλλα λόγια, σὲ πρῶτο στάδιο ὁ ἄνθρωπος μετέβαλε τὴν ἀντίληψή του περὶ Θεοῦ, σὲ δεῦτερο στάδιο δοκίμασε τὸν καρπὸ τοῦ δένδρου και μετὰ ἀντιλήφθηκε ὅτι εἶναι γυμνός. Εἶδε τὸ σῶμα του γυμνὸ γιὰ πρώτη φορά. Πρὶν δοκιμάσει τὸν καρπὸ, πρὶν χρησιμοποιήσει τὸ «εἰδέναι καλὸν και πονηρόν», δὲν εἶχε ἐμπειρία τῆς γυμνότητάς του.

Δὲν γνωρίζουμε ἀκριβῶς πῶς θὰ ἦταν ἡ ἀνθρωπότητα, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιοῦσε τὴν ἐλευθερία του διαφορετικά. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

κάνουν όρισμένες ένδιαφέρουσες νύξεις, είναι όμως γεγονός ότι έκτοτε ή άνθρωπότητα εισήλθε στη φάση εκείνη, κατά την όποία κάθε έπιλογή της έξ όρισμού ένέχει αυτή τή διπολικότητα τής έμπειρίας του κακού και του αγαθού, και παράλληλα στη φάση πού ή τεχνολογία είναι αναπόφευκτη.

Η ουσία αυτής τής πρωταρχικής άλλοτριώσεως ήταν ή είσοδος τής άνθρωπότητας στο φάσμα τής αυτοαναφορικότητας, με συνέπειες σε πολλαπλά επίπεδα, και κυρίως σ' εκείνο του θανάτου. Έξ αίτίας αυτής τής άλλοτριώσεως-αυτοαναφορικότητας, ό άνθρωπος δέν μπόρεσε να λάβει τήν απαιτούμενη απόσταση από τον έαυτό του, ώστε να συνειδητοποιήσει ότι ή λύτρωσή του από τον φαύλο κύκλο τής έναλλαγής τής έμπειρίας του καλού και του κακού δέν έγκειται στην προσπάθειά του να άναιρέσει ό ίδιος, απ' ευθείας, τις συνέπειες τής έπιλογής του καθ' αυτές, αλλά στην επανεύρεση τής πρωταρχικής σχέσεώς του με τον Θεό.

Ο άνθρωπος είχε πλέον εισέλθει στο πεδίο τής έπιβίωσης, με τή γυμνότητα του να στέκεται άπειλητική και άποκαλυπτική. Προσπάθησε να τήν άντιμετωπίσει έργαλειακά, περιστασιακά, ράβοντας φύλλα. Άλλά απέφευγε να μπει στην ουσία του προβλήματός του, πού είναι ή αυτοαναφορικότητά του.

Ο Θεός γνωρίζει αυτήν τή νέα, παρείσακτη πραγματικότητα, τήν άποκαλύπτει, αλλά δέν προβαίνει στη «δαιμονοποίησή» της – άπεναντίας, άμέσως τήν όριοθετεί: *έν ιδρώτι του προσώπου σου φαγή τον άρτον σου (Γεν. 3, 19)· και έξαπέστειλεν αυτόν Κύριος ό Θεός ... έργάζεσθαι τήν γήν (Γεν. 3, 23)*. Άργότερα μάλιστα, θα δώσει και «τεχνικές οδηγίες» για τήν κατασκευή τής Κιβωτού του Νώε και τής Κιβωτού τής Διαθήκης, δηλαδή θα δωρήσει στον άνθρωπο τή γνώση και τις ικανότητες, αλλά μαζί με αυτές και τó όριο, τήν κατεύθυνση πού πρέπει να άκολουθήσει. Παρ' όλα αυτά, ό άνθρωπος έφτιαξε τον Πύργο τής Βαβέλ...

Άπό τήν άρχή, ό Θεός άναγγέλλει τον έρχομό, τήν άποστολή κάποιου, ό όποιος θα τηρήσει τήν κεφαλήν του όφεως και ό όφεις θα του τηρήσει τήν πτέρναν (Γεν. 3, 15). Άναζητά τή σύναψη μιās σχέσης με τον άνθρωπο σε επίπεδο όντολογικό, προκειμένου να ύπάρχει ή ανθρώπινη κατάφαση στην Ένανθρώπηση, στην επανόρθωση και θέωση τής ανθρώπινης φύσης.

Αυτήν τήν άποστολή φέρει εις πέρας ό Χριστός. Στο μεσοδιάστημα μεταξύ ιστορίας και έσχάτων ή πλειοψηφία τής άνθρωπότητας θα έπιμένει στην έργαλειακή άντιμετώπιση όχι μόνο των έκάστοτε αναπόφευκτων πρακτικών αναγκών αλλά και των όντολογικών «αναγκών», δηλαδή τής όντολογικής της

προοπτικῆς. Μιά ἄλλη μικρὴ μερίδα (ἡ Ἐκκλησία ὡς σῶμα Χριστοῦ) ἐπιλέγει τὴ ριζικὴ ἀντιμετώπιση τῶν συνεπειῶν διὰ τῆς προσέγγισης τῆς αἰτίας πού τις προκάλεσε, καὶ ἡ ὁποία συμπυκνώνεται στό: «ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. Μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον· ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει τὰ ἑαυτῆς» (Ματθ. 6, 33-34), φέροντας ὡς παράδειγμα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πού δὲν «ἐργάζονται» γιὰ τὴν τροφή ἢ γιὰ τὴν ἐνδυμασία τους, κι ὅμως ὁ Θεὸς μεριμνᾷ γι' αὐτά. «Ἐαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα».

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δυσκολεύεται νὰ ἀντιληφθεῖ ὅτι ἡ τεχνολογία στὴν οὐσία της εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὴ χρῆση τους. Ὅμως, φιλόσοφοι καὶ ἐπιστήμονες ἔχουν μιλήσει κι ἔχουν ἐπισημάνει αὐτὴ τὴ διαφορά. Ὁ Martin Heidegger (*Die Frage nach der Technik*, 1954) ἐδῶ καὶ δεκαετίες ἔχει προειδοποιήσει ὅτι: «ἡ οὐσία τῆς τεχνολογίας κατὰ κανένα τρόπο δὲν εἶναι κάτι τὸ τεχνικόν». Ἡ τεχνικὴ, ὅπως σημειώνει ὁ Σπ. Κυριαζόπουλος (*Ἡ καταγωγὴ τοῦ τεχνικοῦ πνεύματος*, 1965, σ. 15): «δὲν ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἐποχὴν μας ὡς ιδιότης ἀπλῶς καὶ μόνον τοῦ τεχνίτου, ἀλλ' εἶναι ἡ στάσις τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τοῦ κόσμου [...]. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ τεχνικὴ ἀπλῶς τὸ σύνολον τῶν μηχανικῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' ὁ τρόπος, διὰ τοῦ ὁποίου δημιουργοῦνται τὰ σύγχρονα προβλήματα καὶ ἡ μέθοδος τῆς λύσεώς των καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ προϋπόθεσις τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας. Ἴδου διατί ὁ λόγος περὶ τεχνικῆς δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ πράγματα ἀλλ' εἰς τὸν ἄνθρωπον· δὲν εἶναι λόγος περὶ τεχνικοῦ ἔργου, ἀλλὰ περὶ τεχνικοῦ πνεύματος». Ἐπομένως, τὰ τεχνολογικὰ ἐπιτεύγματα ἐνσαρκώνουν τὸ «τεχνικὸ πνεῦμα», ἀποτελοῦν συνέπεια καὶ ἔκφρασή του, ἀλλὰ δὲν ταυτίζονται μὲ αὐτό.

Πρέπει νὰ σκεφθοῦμε τὸ αὐτονόητο: ὅτι καμμία τεχνολογικὴ καινοτομία καὶ ἐξέλιξη δὲν εἶναι οὐδέτερη. Κάθε καινούργια τεχνολογία ἀνατρέπει τὴν προηγούμενη τάξη τῶν πραγμάτων. Δὲν ἔχει σημασία πῶς χρησιμοποιοῦμε ἓνα καινούριο μέσο. Ἀκόμα καὶ ἡ λεγόμενη «καλὴ» χρῆση του, ἀνατρέπει τὴν ἀντίληψη τοῦ κόσμου, πού εἴχαμε μέχρι ἐκείνη τὴ στιγμή. Ἡ συνείδησή μας, ἡ συμπεριφορά μας, ἡ σκέψη μας προσαρμόζονται στὶς δυνατότητες καὶ συνθίτουν στὶς εὐκολίες πού μᾶς παρέχει.

Θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος ὅτι ἡ βαθύτερη καὶ λανθάνουσα λειτουργία τῆς τεχνολογίας εἶναι νὰ κρύβει καὶ νὰ κρύβεται. Ἡ οὐσία της ἀναφέρεται στὸν σκοπὸ πού ἐνέχει τὸ ἐργαλεῖο. Κάθε ἐργαλεῖο ἐμπεριέχει ἓνα σκοπὸ πού ὑπαγορεύτηκε ἀπὸ τὴν ἀνάγκη γιὰ μιὰ λειτουργία. Καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἐργα-

λείου υπάρχει πέρα από τη χρήση του. Ἡ ἐστίαση στὴ χρήση ἀπομακρύνει τὴ συζήτηση ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς τεχνολογίας, πὺν ὀρίζεται ἀπὸ τὴ στάση τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὸν Θεὸ καὶ τὴ φύση. Ἡ χρήση δὲν ἐξαγιάζει τὸν σκοπὸ, ὅπως ὁ σκοπὸς δὲν ἐξαγιάζει τὸ ἐργαλεῖο (ἢ τὸ μέσον). Ἡ τεχνικὴ ὡς στάση ζωῆς δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐπακόλουθο, ἀλλὰ καὶ παράγοντας μιᾶς ἄλλης ἀντίληψης περὶ ἀνθρωπότητα, κόσμου καὶ Θεοῦ.

Ἡ «τεχνολογικοποίηση» τοῦ ἀνθρώπινου βίου εἶναι πλέον καθολικὴ καὶ λαμβάνει διαστάσεις σωτηριολογικές, ὑπαρξιακές, ὄντολογικές. Ἡ πίστη στὴν τεχνολογικὴ πρόοδο καὶ ἡ διευκόλυνση πὺν αὐτὴ παρέχει λαμβάνουν στὸ ἐδῶ καὶ τώρα διαστάσεις μεσσιανικοῦ χαρακτήρα, ἀποδυναμώνοντας καὶ ὑποσκάπτοντας κάθε παραδοσιακὴ ἔκφραση θρησκευτικότητας. Μὲ βάση τὰ προαναφερθέντα, προκύπτει ἕνα κρίσιμο ἐρώτημα: Κατὰ πόσον ἀλλοιώνεται ἡ θεολογικὴ μας ταυτότητα καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας συνείδηση ἀπὸ τὴ μεσολάβηση τῆς τεχνολογίας;

Μία ἀπὸ τὶς ἀντινομίες τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ ἔγκειται στὸ ὅτι ἀφ' ἑνὸς εἶναι ὑλιστικὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου προβάλλει ἕνα ἄυλο, εἰκονικὸ μοντέλο ζωῆς. Κατὰ βάθος ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς, ἀποδεσμευόμενος ἀπὸ τὴν ὕλη, ἐξαυλούμενος, ὑποτιμᾷ τὴν ὕλη σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε νὰ διερωτᾶται κανεὶς μήπως ἡ Σάρκωση καθίσταται «ἄνευ νοήματος» καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν μεταμόρφωση τῆς ὕλης ἀνέφικτη.

Ἐνώπιον αὐτῶν τῶν περίπλοκων ζητημάτων, ἡ Ὀρθόδοξη Θεολογία μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι οἱ ἀντινομίες δὲν θὰ ἀρθοῦν ἐντὸς τῆς ἱστορίας οὔτε ἐκ τῆς ἱστορίας. Αὐτὴ ἡ διακήρυξη ἔχει ὄντολογικὴ ἀξία. Ἡ Θεολογία δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ κατηγορεῖ, νὰ ἐπιτίθεται, ἀλλὰ γιὰ νὰ διακρίνει τὰ ὅρια τῶν ὄντων, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Τερτυλλιανὸς (*Ad Nationes, De carne Christi*, κ.ά.). Ἀκόμα καὶ τὰ ζιζάνια ἀφήνει νὰ ἀναπτύσσονται ἀνάμεσα στὶς ὕγιεις φύτες.

Σήμερα, καλεῖται νὰ ὀριοθετήσῃ κριτικὰ τὶς προϋποθέσεις τοῦ τεχνικοῦ πνεύματος ὡς στάσης ζωῆς, πὺν ἀναζητεῖ τὴ λύτρωση στὸ κτιστό, καὶ νὰ ἀναγγεῖλει μίαν αὐθεντικὴν πρόταση ζωῆς σὲ ἕναν πλανήτη πὺν κινδυνεύει μὲ ὀλοκληρωτικὴ καταστροφή. Καὶ ὁ θεολογικὸς λόγος τῆς Ἐκκλησίας καλεῖται, γιὰ ἀκόμη μίαν φορά, νὰ περισώσει καὶ νὰ ἀναδείξει τὴν ἀξία τῆς ὕλης καὶ τοῦ σώματος, «ὕπερ ὧν» ὁ Χριστὸς ἐτέθη, «ἀπέθανε» (*Ρωμ.* 5, 8) καὶ Ἄνεστη, ὀριοθετώντας τὴ ζωηφόρο ἀλήθεια τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ (1923) ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ,
ΚΟΣΜΗΤΟΡΑΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ,
ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Το έτος 2023 αποτελεί την επέτειο της εκατονταετίας από την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, που αποτύπωσε τις εξελίξεις, επισημοποίησε τις γεωπολιτικές και ανθρωπογεωγραφικές αλλαγές, και διαμόρφωσε το πλαίσιο εντός του οποίου έκτοτε κινείται ο Ελληνισμός, και σε σχέση με τους γείτονές του. Κι αυτό επειδή η Συνθήκη της Λωζάννης αφενός μεν παγίωσε τα σύνορα των κρατών της ευρύτερης περιοχής μας, αφετέρου δε με την ανταλλαγή των πληθυσμών που προέβλεπε επισημοποίησε και ολοκλήρωσε τις αλλαγές που είχαν επιφέρει οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος και η ατυχής Μικρασιατική Εκστρατεία της Ελλάδας, περιχαράκωνοντας τον ζωτικό χώρο του Ελληνισμού.

Όπως είναι ευρύτερα γνωστό, η Συνθήκη της Λωζάννης ήταν συνθήκη ειρήνης που έθεσε τα σύνορα και τα όρια της Τουρκίας, του εθνικού τουρκικού κράτους που αναδύθηκε μέσα από την οριστική διάλυση της πολυεθνικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Υπογράφηκε στη Λωζάννη της Ελβετίας στις 24 Ιουλίου 1923 από την Ελλάδα, την Τουρκία και τις χώρες που πολέμησαν στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919-1922) και είχαν υπογράψει τη Συνθήκη των Σεβρών, την οποία ουσιαστικά αναθεώρησε. Στις χώρες αυτές συμπεριλήφθηκε, λόγω των καταστάσεων που είχαν διαμορφωθεί, και η Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ), η οποία δεν συμμετείχε στην προηγούμενη συνθήκη.

Η συνθήκη προέκυψε από εντατικές και έντονες διαβουλεύσεις στο πλαίσιο σχετικής διάσκεψης (7 Νοεμβρίου 1922 κ. εξ.) μεταξύ των χωρών που παραπάνω αναφέραμε. Αρχικά οι διαπραγματευόμενοι κατέληξαν στην υπογρα-

φή της Σύμβασης της Λωζάννης (30 Ιανουαρίου 1923), που αποτελεί συντομότερο κείμενο και συμπεριλήφθηκε και στην τελική συνθήκη. Σύμφωνα με τα συμφωνημένα, η συνθήκη τέθηκε σε ισχύ από τις 6 Αυγούστου 1924.

Η Συνθήκη της Λωζάννης, που ρυθμίζει έκτοτε τις σχέσεις και τα όρια των κρατών στην ευρύτερη περιοχή μας, κατήργησε και αντικατέστησε την προηγούμενη Συνθήκη των Σεβρών που δεν είχε γίνει αποδεκτή από τη νέα κυβέρνηση της Τουρκίας, δεδομένου ότι η Μικρασιατική Καταστροφή την είχε καταστήσει ανεπίκαιρη, καθώς η αναθεώρησή της ήταν αναγκαία από τις νέες συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί. Έτσι, η διάσκεψη που οδήγησε στην υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης ξεκίνησε στις 20 Οκτωβρίου 1922, διακόπηκε μετά από έντονες διαμάχες στις 4 Φεβρουαρίου 1923, και ξανάρχισε στις 23 Απριλίου της ίδιας χρονιάς. Συνεπώς για την συνομολόγηση του τελικού κειμένου, που υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923, χρειάστηκαν επτά μήνες και δεκαπέντε μέρες έντονων διαβουλεύσεων.

Σύμφωνα με τους όρους της Συνθήκης, η Τουρκία ανέκτησε την Ανατολική Θράκη, την Ίμβρο και τη Τένεδο, μια λωρίδα γης κατά μήκος των συνόρων με τη Συρία, αλλά και την περιοχή της Σμύρνης και της Διεθνοποιημένης Ζώνης των Στενών του Βοσπόρου, η οποία προβλεπόταν να μείνει αποστρατιωτικοποιημένη, καθώς το τελικό καθεστώς της θα αποτελούσε αντικείμενο νέας διεθνούς διάσκεψης.

Παράλληλα, η Τουρκία παραχώρησε τα Δωδεκάνησα στην Ιταλία, όπως προέβλεπε και η συνθήκη των Σεβρών, αλλά χωρίς πρόβλεψη για δυνατότητα αυτοδιάθεσης. Επίσης ανέκτησε πλήρη κυριαρχικά δικαιώματα σε όλη της την επικράτεια, όσα είχε απωλέσει μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την υπαγωγή κάποιων περιοχών σε καθεστώς διασυμμαχικής κατοχής, και απέκτησε δικαιώματα στρατιωτικών εγκαταστάσεων σε όλη την επικράτειά της, εκτός της ζώνης των Στενών, όπως και παραπάνω αναφέρθηκε.

Καθώς η Τουρκία αξίωνε καταβολή πολεμικών αποζημιώσεων από την Ελλάδα, και εκείνη δήλωνε ότι αδυνατούσε να ανταποκριθεί, προβλέφθηκε η Τουρκία να πάρει το τρίγωνο του Κάραγατς, στην περιοχή της Αδριανούπολης, στην Ανατολική Θράκη, που αρχικά είχε παραχωρηθεί στην Ελλάδα, αντί αποζημιώσεων. Επίσης, τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος παραχωρήθηκαν στην Τουρκία με τον όρο ότι θα διοικούνταν με ευνοϊκούς όρους για τους Έλληνες, μια πρόβλεψη που το 1926 ακυρώθηκε μονομερώς από την τουρκική κυβέρνηση, με σχετική νομοθετική ρύθμιση. Τέλος, το Οικουμενικό Πατριαρ-

χείο τέθηκε υπό ειδικό διεθνές νομικό καθεστώς, ενώ με βάση το άρθρο 23, η Τουρκία εκχώρησε πλήρως τα κυριαρχικά της δικαιώματα επί της Κύπρου.

Αντιστοίχως, με βάση τις προβλέψεις της Συνθήκης, η Τουρκία παραιτήθηκε από όλες τις διεκδικήσεις της για περιοχές που παλαιότερα ανήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και πλέον βρισκόταν εκτός των συνόρων της, και εγγυήθηκε τα δικαιώματα των μειονοτήτων που διαβιούσαν στην Τουρκία. Εκείνο όμως που αποτέλεσε μια από τις κύριες προβλέψεις της Συνθήκης, από την εφαρμογή της οποίας προέκυψαν σημαντικές συνέπειες, για τις οποίες θα μιλήσουμε στη συνέχεια, ήταν το γεγονός ότι με ξεχωριστή συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας αποφασίστηκε η υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ των δύο χωρών.

Η αμοιβαία ανταλλαγή μειονοτικών πληθυσμών που αποφασίστηκε έτσι και πραγματοποιήθηκε ιδίως κατά το 1924, προκάλεσε μεγάλες πληθυσμιακές και πολιτισμικές αναστατώσεις στον ελλαδικό και στον μικρασιατικό χώρο. Μετακινήθηκαν από τη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη στην Ελλάδα 1.650.000 ελληνορθόδοξοι οθωμανοί υπήκοοι, και από την Ελλάδα στην Τουρκία 670.000 μουσουλμάνοι Έλληνες υπήκοοι. Η θρησκεία και όχι η εθνικότητα αποτέλεσε το βασικό κριτήριο για την ανταλλαγή, σύμφωνα με το άρθρο 2β της Συνθήκης, σύμφωνα και με το οθωμανικό σύστημα οργάνωσης και ταξινόμησης των κατοίκων της αυτοκρατορίας (μιλέτ).

Μεταξύ των ανταλλάξιμων περιλαμβάνονταν και τουρκόφωνοι ελληνορθόδοξοι πληθυσμοί, όπως τουρκόφωνοι Πόντιοι και Καραμανλήδες της Ανατολίας και προπάντων της Καππαδοκίας, αλλά και αντιστοίχως ελληνόφωνοι μουσουλμάνοι, όπως οι Τουρκοκρητικοί και οι Βαλαάδες της Δυτικής Μακεδονίας. Επίσης, μαζί με τους ελληνορθόδοξους κατοίκους της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, πέρασε στην Ελλάδα και αριθμός Αρμενίων και Συροχαλδαίων.

Εξαιρέθηκαν από την ανταλλαγή οι Ρωμιοί κάτοικοι της Νομαρχίας της Κωνσταντινούπολης: 125.000 μόνιμοι κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης, των Πριγκηποννήσων και των περιχώρων, οι οποίοι έπρεπε να ήταν εγκατεστημένοι πριν από τις 30 Οκτωβρίου του 1918, και οι κάτοικοι της Ίμβρου και της Τενέδου, συνολικά 6.000 κάτοικοι. Αντιστοίχως στην Ελλάδα παρέμειναν 110.000 μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης.

Από τα παραπάνω, εύκολα μπορεί κανείς να καταλάβει ότι η Συνθήκη της Λωζάννης υπήρξε η απαρχή του σύγχρονου πολιτικού, γεωστρατηγικού, αλλά

και οικονομικού και πολιτιστικού βίου της χώρας μας, αλλά και των λαών της ευρύτερης περιοχής μας. Τα σύνορα που χαράχθηκαν περιέκλεισαν πια τον ελληνικό λαό, που απέκτησε ένα σταθερό γεωγραφικό πλαίσιο εντός του οποίου ζούσε και αναπτυσσόταν. Παραλλήλως δε, οι πληθυσμοί που έφτασαν στην Ελλάδα, μαζί με αυτούς που υπό καθεστώς βίας και γενοκτονίας είχαν έρθει στον ελλαδικό χώρο από την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα, και ιδίως κατά τα γεγονότα της Μικρασιατικής Κατάστροφής του 1922, ολοκλήρωσαν τον ελληνικό πληθυσμό, βάζοντας τις βάσεις της νέας οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης του ελληνικού λαού, όπως αυτή διαμορφώθηκε κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου.

Όταν, κατά την δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα, ξεκίνησαν οι μεγάλες και εν πολλοίς βίαιες μετακινήσεις πληθυσμών στον ελλαδικό και τον μικρασιατικό χώρο, μέσα στη δίνη των πολεμικών συγκρούσεων της εποχής, ενασχόληση με τον λαϊκό πολιτισμό είχε ήδη απορριστεί ως επιστήμη, είχε συγκεκριμένη θεωρητική και μεθοδολογική βάση, είχε οργανωθεί και είχε επίσημα δικά της επιστημονικά εργαλεία και όργανα έκφρασης. Τόσο λοιπόν οι ποικίλες «προσφυγίες» που προηγήθηκαν του 1922, στα πλαίσια της Γενοκτονίας των Ελληνορθόδοξων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όσο και το προσφυγικό ρεύμα που ακολούθησε την Μικρασιατική Καταστροφή, αλλά και οι μετακινήσεις πληθυσμών με βάση τη Συνθήκη της Λωζάννης και τις ανταλλαγές πληθυσμών ανάμεσα στα κράτη της εποχής, βρήκαν την επιστήμη μας έτοιμη να ανταποκριθεί στο σκέλος των πολιτισμικών προκλήσεων των καιρών.

Παρά το γεγονός ότι ως τότε και υλικό είχε συλλεχθεί, και ορισμένες μελέτες είχαν ολοκληρωθεί και δημοσιευθεί για τον λαϊκό πολιτισμό του Μικρασιατικού Ελληνισμού, ήταν αναμφίβολα η Μικρασιατική Καταστροφή και η προσφυγοποίηση όσων διασώθηκαν από τις σφαγές, που έδωσαν νέα ώθηση στη μελέτη της καθημερινής ζωής και της παραδοσιακής καθημερινότητας του Μικρασιατικού Ελληνισμού. Και αυτό έγινε βεβαίως υπό το κράτος μιας ανάγκης, και όχι *in situ* και στα φυσιολογικά πλαίσια της επιτόπιας έρευνας και καταγραφής μέσα στις κοινότητες, στα λίκνα δηλαδή εντός των οποίων ο μικρασιατικός λαϊκός πολιτισμός είχε μορφοποιηθεί και αναπτυχθεί.

Ας μην ξεχνούμε ότι ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας, που υπέφερε τα πάνδεινα ήδη από την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα, βρέθηκε στη δίνη της σύγκρουσης απρόσωπων διεθνών συμφερόντων, και συνεθλίβη στις μυλόπετρες της διεθνούς πολιτικής, αλλά και του ελληνικού εσωτερικού διχασμού. Ως αποτέλεσμα, οι Μικρασιάτες Έλληνες σφαγιαστήκαν, βασανίστηκαν και

εκπατρίστηκαν, έχοντας επικεφαλής του μαρτυρικούς ιεράρχες τους, όπως πάντοτε συμβαίνει με το Γένος μας, που σε όλες τις μεγάλες στιγμές του, καλές ή κακές, έχει οδηγό, απαντοχή και στήριγμα την Ορθόδοξη Εκκλησία.

Αυτό που συνέβη στους Μικρασιάτες Έλληνες ήταν ένας πραγματικός και σχεδιασμένος, σκόπιμος διωγμός, μια γενοκτονία που δεν διώχθηκε, ούτε τιμωρήθηκε ποτέ και από κανένα διεθνές δικαστήριο, καθώς συχνά μεροληπτική και προσωποληπτική είναι η δικαιοσύνη των ανθρώπων. Οι Έλληνες χριστιανοί της Μικράς Ασίας εκδιώχθηκαν από τη γη των πατέρων τους συστηματικά, μεθοδικά και βίαια. Εκδιώχθηκαν από μια περιοχή της οποίας την ελληνικότητα και τη χριστιανικότητα μαρτυρούν η εκκλησιαστική και κοσμική ιστορία, τα αρχαιολογικά μνημεία, οι επιγραφές, οι ναοί και οι μονές, τα έργα τέχνης και οι μαρτυρίες αιώνων. Εκδιώχθηκαν από τόπους όπου επί δύο χιλιάδες χρόνια περίπου έλαμψαν οι λυχνίες των Εκκλησιών της Αποκαλύψεως, και φώτισαν τον κόσμο, όπου άνθισε και ακτινοβόλησε η πνευματικότητα της Ορθόδοξης Εκκλησίας, και όπου πλήθος αγίων, οσίων και μαρτύρων, ανδρών και γυναικών, κληρικών και ιεραρχών, ακόμη και των Τριών Οικουμενικών Διδασκάλων – Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Βασιλείου του μεγάλου και Γρηγορίου του Θεολόγου – έδωσαν αυθεντική μαρτυρία Χριστού.

Κομβική θέση στην κίνηση για την συλλογή, διάσωση και μελέτη της ελληνορθόδοξης παράδοσης του Μικρασιατικού Ελληνισμού έχει βεβαίως η ίδρυση του «Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών» και του «Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου» από το ζεύγος Μέλπωσ και Οκταβίου Μερλιέ, το 1930. Και στο πλαίσιο της εντάσσεται και η ίδρυση άλλων ανάλογων θεσμών της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, όπως η «Επιτροπή Καππαδοκικών Μελετών», η «Επιτροπή Ποντιακών Μελετών» (1927) και η «Εταιρεία Θρακικών Μελετών» (1933) ή το «Θρακικό Κέντρο» (1926) και η «Ένωση Συμυρναίων» (1936). Κοινός στόχος όλων ήταν να «ανασυντεθεί η θρυμματισμένη εικόνα του τελευταίου Ελληνισμού της Μικράς Ασίας», φιλοδοξία για την επίτευξη της οποίας η Λαογραφία, όπως άλλωστε και η Ιστορία και η Διαλεκτολογία, είχαν την πρώτη θέση.

Ξεκίνησε έτσι, πρωτίστως από το «Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών» - για να ακολουθηθεί από παράλληλες και ομόζυγες δράσεις και των υπολοίπων προσφυγικών ερευνητικών φορέων - μια μεγάλη προσπάθεια καταγραφής του υλικού, με ερευνητές και οργανωμένα μεθοδικά ερωτηματολόγια, με συγκεκριμένους στόχους και αυστηρή μέθοδο. Όπως η ίδια η Μερλιέ μας πληροφορεί έγινε σταθμισμένη έρευνα σε συμπαγείς και μη προσφυγικούς πληθυσμούς, μετά από προκαταρκτική αναλυτική χαρτογράφηση των τόπων

εγκατάστασης αλλά και των πληθυσμιακών ομάδων. Πληθυσμούς που άλλοι μεν είχαν έρθει κυνηγημένοι και άλλοι πιο ομαλά, με βάση τις προβλέψεις της Συνθήκης της Λωζάννης, όλοι όμως είχαν εκπατρισθεί αναγκαστικά, και είχαν αποκοπεί από την γη των προγόνων τους και τις πολιτισμικές ρίζες τους, ζώντας σε ένα πολιτισμικά ξένο γι' αυτούς περιβάλλον.

Ας μην ξεχνούμε ότι κατά την Μικρασιατική Καταστροφή και την ακόλουθη ιστορική συγκυρία κάηκαν χωριά, σφαγιάστηκαν αθώοι και άμαχοι, βιάστηκαν κοπέλες, ακρωτηριάστηκαν παιδιά, καταστράφηκαν ναοί, σχολεία, μονές και έργα πολιτισμού, εκδιώχθηκε ο χριστιανικός πληθυσμός της Μικράς Ασίας, διαδικασία που ολοκληρώθηκε το 1923-1924, με την ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, σύμφωνα με τη συνθήκη της Λωζάννης. Κι όμως το μικρασιατικό πνεύμα δεν έσβησε. Οι πρόσφυγες και οι απόγονοί τους, μέχρι σήμερα, ρίζωσαν στην Ελλάδα, θεράπευσαν τις σωματικές και ψυχικές πληγές τους και μεγαλούργησαν ξανά. Μεγάλο μέρος της μεταπολεμικής προόδου της Ελλάδας, τόσο στον οικονομικό, όσο και στον πνευματικό τομέα οφείλεται στους Μικρασιάτες και τη δράση τους.

Αναδημιούργησαν ακόμη και τα βασικά θρησκευτικά τους σεβάσματα, έχτισαν ναούς και μονές, έφεραν στην Ελλάδα τα βασικά θρησκευτικά τους παλλάδια, όπως η σεβάσμια και θαυματουργή εικόνα της Παναγίας Σουμελά, και δεν ξέχασαν ποτέ τη γη των προγόνων τους, την οποία συχνά πλέον προσκυνηματικά επισκέπτονται. Η πίστη που στήριξε τους Μικρασιάτες τις ώρες του διωγμού, που υπήρξε απαντοχή τους στον δύσκολο εγκλιματισμό τους στις νέες εγκαταστάσεις τους, αυτή μέχρι και σήμερα αποτελεί τον χρυσό και ακατάλυτο σύνδεσμό τους με τη γη και την παράδοση των προγόνων τους. Οι ναοί της Ελλάδος δέχθηκαν και φιλοξενούν περίπυστες και θαυματουργές ιερές εικόνες, ενώ ολόσωμα, άφθορα και θαυματουργά ιερά λείψανα, όπως εκείνα του αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου στην Νέα Καρβάλη της Καβάλας και του αγίου Ιωάννη του Ρώσου στο Προκόπι της Εύβοιας αγιάζουν πλέον τις νέες πατρίδες των προσφύγων.

Από τα παραπάνω είναι νομίζω απολύτως κατανοητό ότι η Μικρασιατική Καταστροφή και η επακόλουθη Συνθήκη της Λωζάννης, με τις νέες συνθήκες που δημιούργησαν και επέβαλαν, επέδρασαν άμεσα πάνω στην μορφή και το περιεχόμενο του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, αλλά και της ελληνικής πολιτισμικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής, ευρύτερα. Η άμεση και επιτακτική ανάγκη της καταγραφής του λαογραφικού υλικού, του οποίου οι πρόσφυγες της πρώτης κυρίως γενιάς ήταν φορείς, αναπροσανατόλισε την ελληνική λα-

ογραφική έρευνα, καθώς την έστρεψε σε ζητήματα σχετικά με το παρόν, ενίσχυσε την τάση μελέτης του υλικού πολιτισμού σε σχέση με τον άνθρωπο και τις τοπικές κοινωνίες, ανέδειξε την προτεραιότητα της επιτόπιας έρευνας και την αναγκαιότητα των σύνθετων συγκριτικών θεωρήσεων.

Παραλλήλως δε, έφερε στο προσκήνιο την πρακτική των τοπικών μονογραφιών, οι οποίες έβαλαν σε δεύτερη μοίρα τις επιστημονικές μονοθεματικές συνολικές μονογραφικές εργασίες, που μέχρι τότε κυριαρχούσαν στην ελληνική επιστημονική λαογραφική βιβλιογραφία. Και βέβαια η ανάγκη της διαχείρισης όλων αυτών των δεδομένων και της έμπρακτης διατήρησης της μνήμης οδήγησε στην ίδρυση και στην παγίωση της δράσης συλλόγων ειδικών, που μέχρι και σήμερα κυριαρχούν στην πολιτισμική ζωή των περιοχών όπου κατοικούν απόγονοι των πρώτων εκείνων προσφύγων του 1922 και του 1923.

ΜΕΤΑΝΘΡΩΠΟΣ: Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΧΗ ΤΟΥ HOMO SAPIENS ΣΕ HOMO DEUS

ΔΡ ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΑΤΖΗΧΑΜΠΗΣ,
ΒΙΟΛΟΓΟΣ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ,
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΥΚΠΙΕ

Πολλοί υποστηρίζουν ότι έχουμε ήδη διαβεί το κατώφλι της 4^{ης} βιομηχανικής επανάστασης της οποίας βασικά χαρακτηριστικά είναι η τεχνητή νοημοσύνη, η διασυνδεσιμότητα, η ευφυής αυτοματοποίηση, το διαδίκτυο των πραγμάτων και το διαδίκτυο των συστημάτων, τα οποία δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν χωρίς την ουσιαστική συμβολή της βιολογίας σε συνδυασμό με την πληροφορική και την τεχνολογία. Η ρομποτική χειρουργική από απόσταση, η αεροπορική, ακτοπλοϊκή και οδική διακίνηση με την απουσία οδηγών, τα βιονικά τεχνητά μέλη, η υπέρυθρη και υπεριώδης όραση, τα ευφυή φάρμακα είναι μερικά από τα παραδείγματα που διαμηνύουν τα θετικά επιτεύγματα της τεχνητής νοημοσύνης. Ήδη μιλάμε για τον μετανθρωπισμό ή διανθρωπισμό (*transhumanism*¹ ή/και *posthumanism*²), όπου επιχειρείται η βελτίωση των γνωστικών και άλλων δεξιοτήτων και ικανοτήτων του ανθρώπου, η γενετική μηχανική και η *in vivo* κλινική εφαρμογή του μοριακού ψαλιδιού CRISPR για την διόρθωση γονιδιακών λαθών ή ακόμα και τη γενετική βελτίωση του ανθρώπου σε Μετα-άνθρωπο (Μετάνθρωπο).

Μιλάμε ουσιαστικά για το τέλος του βιολογικού ανθρώπου, όπως τον γνωρίζουμε σήμερα, και τη μετάβαση σε ένα «βελτιωμένο» άνθρωπο όπου ξεπερνούνται τα γνωστά βιολογικά όριά του. Οι μετανθρωπιστές πιστεύουν ότι στο μέλλον θα δημιουργηθεί ο Μετάνθρωπος που θα «διορθώσει» το ατελές

¹ Huxley, J. (2015). Transhumanism. *Ethics in Progress*, 6(1), 12-16.

² Hassan, I. (1977). Prometheus as performer: Toward a posthumanist culture?. *The Georgia Review*, 31(4), 830-850.

και πεπερασμένο χωροχρονικά του ανθρώπου, για τη δημιουργία ενός υβριδικού ανθρώπου όπου η βιολογική μας υπόσταση θα συνδυάζεται με την τεχνολογία, δημιουργώντας αρχικά τον τεχνο-άνθρωπο ή *Homo technicus*³ δηλαδή ένα τεχνολογικά επαυξημένο άνθρωπο και στο τέλος δημιουργώντας τον άνθρωπο-θεό ή *Homo deus*⁴.

Με την ενσωμάτωση της τεχνητής νοημοσύνης στον Μετάνθρωπο αλλοιώνονται, επεκτείνονται ή αντικαθίστανται οι συνήθεις βιολογικές δεξιότητες, αισθήσεις και δυνατότητες του «πρωτόγονου» σοφού ανθρώπου (*Homo sapiens*) με τις «αυτοματοποιημένες», «αλάνθαστες» και «αδιάφθορες» τεχνολογίες διασύνδεσης. Η ανθρώπινη αυτή αναβάθμιση, σύμφωνα με τον καθηγητή Θ. Τάση, περιλαμβάνει τη σωματική, την ηθική, την αισθηματική και τη διανοητική αναβάθμιση. Κι όλες αυτές οι αναβαθμίσεις, στην προσπάθεια για τη δημιουργία ενός ανθρωπολογικού μοντέλου, ενός ανθρωποτύπου, που είναι σύμφωνος με τις θελήσεις και προσαγές των υπερεθνικών οντοτήτων που επικυριαρχούν στα έθνη-κράτη, όπως τα γνωρίζουμε μέχρι σήμερα, και οι οποίες δεν γνωρίζουν και δεν επηρεάζονται από θρησκείες, τοπικούς πολιτισμούς και κουλτούρες.

Πολλοί μετανθρωπιστές υποστηρίζουν ότι σήμερα παρατηρείται μια βιολογική ανισότητα μεταξύ των ανθρώπων, αφού μεταξύ μας υπάρχουν διαφορές ως προς τα γενετικά, σωματικά, ηθικά, αισθηματικά και διανοητικά χαρακτηριστικά μας. Ξεκινούμε δηλαδή από διαφορετικά σημεία εκκίνησης κάτι που διαιωνίζει τις ανισότητες μεταξύ των ανθρώπων⁵. Με τον «επαυξημένο» Μετάνθρωπο (*augmented human*) μέσα από γενετικές αλλαγές, βιονικές αντικαταστάσεις και τεχνητές, νανοειδείς νευρωνικές συνδέσεις, θα έχουμε όλοι οι άνθρωποι το ίδιο σημείο εκκίνησης όπως διατείνονται οι μετανθρωπιστές. Ωστόσο, η ανθρώπινη κρίση, σκέψη και νόηση αντικαθίσταται από την τεχνολογική κρίση, σκέψη και νόηση της τεχνητής νοημοσύνης, μέσω πλειάδας αλγορίθμων που κατασκεύασαν κάποιοι άνθρωποι. Κάποια στιγμή όμως θα επέλθει η ονομαζόμενη «Μοναδικότητα» (*singularity*)⁶, που υπολογίζεται από κάποιους γύρω στο 2046 μ.Χ., όπου οι αλγόριθμοι αυτοί θα αυτονομηθούν και

³ Marcinkiewicz-Wilk, A. (2016). *Homo technicus-a man in the information society. Edutainment, 1*(1).

⁴ Harari, Y. N. (2016). *Homo Deus: A brief history of tomorrow*. Random house.

⁵ Τάσης, Θ. (2022). Συνέντευξη στην εκπομπή «Στα άκρα», ΕΡΤ.

⁶ Kurzweil, R. (2005). The singularity is near. In *Ethics and emerging technologies* (pp. 393-406). London: Palgrave Macmillan UK.

θα επικυριαρχήσουν του ανθρώπου.

Πέραν από τους μετανθρωπιστές υπάρχουν και οι «βιοσυντηρητικοί», όπως χαρακτηρίζονται, οι οποίοι ελαύνονται από θρησκευτικές ή και όχι πεποιθήσεις, όπως ο φιλόσοφος Habermas⁷, που αρνούνται κάθε μορφής ανθρωπίνης αναβάθμισης και βελτίωσης⁸. Πολλοί υποστηρίζουν ότι ο ανθρωπίνος εγκέφαλος, ο οποίος έχει περίπου 86 δισεκατομμύρια νευρώνες, είναι δύσκολο να «αντικατασταθεί» από ευφύστερες τεχνολογίες. Επίσης, υποστηρίζεται ότι είναι δύσκολο να επιτευχθεί ο μετανθρωπισμός διότι παραγνωρίζουν τη ψυχή του ανθρώπου κατά την ορθόδοξη ανθρωπολογία και οντολογία⁹. Επιπρόσθετα, ο μετανθρωπισμός θεωρείται από μελετητές ότι είναι ένα κίνημα που προσλαμβάνει μια φιλοσοφική, ιδεολογική έως και θρησκευτική διάσταση¹⁰ προωθώντας, με εγωιστική αλαζονεία, τη θεοποίηση του ανθρώπου, θυμίζοντας το «Καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί...» (Γεν. 3,5).

Ποια είναι όμως μερικά βιο-ηθικά διλήμματα από μια τέτοια «μετεξέλιξη» του ανθρώπου;

Αρχικά, το δημιούργημα του Θεού, το βιολογικό και ψυχοσωματικό όν, ο άνθρωπος, *ο κατ' εικόνα Θεού* (Γεν. 1, 26), το ατελές κατά τους μετανθρωπιστές, θα αντικατασταθεί από τον δημιουργηθέντα από τον άνθρωπο «βελτιωμένο» Μετάνθρωπο. Χάνεται δηλαδή και αμφισβητείται η υπόσταση του Θεού ως δημιουργού και στη θέση του μπαίνει ο ίδιο ο άνθρωπος, που τώρα παίζει τον ρόλο του δημιουργού, ως *Homo deus*.

Επιπλέον, ο Μετάνθρωπος θα επιδιώξει την αθανασία του, μέσα από τη μεταφορά του συνόλου, όπως θεωρούν, της υπάρξεως του ανθρώπου, εννοώντας των εγκεφαλικών του διεργασιών, της μνήμης, της προσωπικότητας και της συνείδησης σε μεγάλους υπερ-υπολογιστές (clouds), μια νοόσφαιρα, οι οποίοι θα υπάρχουν και μετά τη βιολογική ζωή του κάθε ανθρώπου. Αναζητούν δηλαδή την αθανασία μέσα από την τεχνολογία. Αναζητούν μια αιώνια «τεχνο-ύπαρξη» που προσδίδει στον Μετάνθρωπο μια αλαζονική και ματαιόδοξη αιώ-

⁷ Habermas, J. (2014). *The future of human nature*. John Wiley & Sons.

⁸ Τάσης, Θ. (2022). *Φιλοσοφία της ανθρωπίνης αναβάθμισης*. Εκδόσεις Αρμός.

⁹ Πετρούλεας, Β. (2023). *Συνέντευξη στην εκπομπή «Ραδιοπαραμυθία». Ραδιοσταθμός Πειραιϊκή εκκλησία*.

¹⁰ Σκόντζου, Α. Κ. (2023). *Μετανθρωπισμός – Διανθρωπισμός – Τεχνητή Νοημοσύνη*. Ενωμένη Ρωμισούνη. (Διαθέσιμο μέσω: <https://enromiosini.gr/artthrografia/metanthropismos-dianthropismos-techniti-noimosyni/>) [Πρόσβαση 17-8-2023].

νια ύπαρξη. Σε αυτή τη βιο-τεχνολογική συνειδητότητα του Μεταθρώπου, ο άνθρωπος μεταφέρεται από την οργανική βιολογική οντότητα, με βάση το χημικό στοιχείο του άνθρακα, στην ανόργανη τεχνολογική οντότητα με βάση το πυρίτιο των τεχνολογιών της Τεχνητής Νοημοσύνης. Έτσι, ο Μετάνθρωπος, εκτός από δημιουργός, γίνεται και θάνατος όπως ο Θεός. **Φυσικά έτσι νομίζει ή ελπίζει. Κλασική περίπτωση ύβρεως. Αλλά, οι αρχαίοι Έλληνες μας διδάξαν ότι την ύβριν ακολουθεί η τίσις, η δίκαιη τιμωρία του Θεού.**

Καμία ωστόσο σκέψη, από τους μετανθρωπιστές, για τη ψυχική υπόσταση του ανθρώπου, για την ανθρώπινη ψυχή, το αυτεξούσιο και την εσχατολογική σωτηριολογική του προοπτική. Σύμφωνα με τον Πρωτοπρ. Πέτρο Χιρς, ο Θεάνθρωπος Χριστός αντικαθίσταται από έναν μετανθρωπιστικό «Ανθρωπόθεο»¹¹. Στην ίδια λογική, η αληθινή βασιλεία των ουρανών αντικαθίσταται από μια «επίγεια βασιλεία», έναν ουρανό επί της γης, έναν επίγειο παράδεισο.

Επιπλέον, ένας «αυτοματοποιημένος» και καλά προγραμματισμένος, μέσω αλγορίθμων Μετάνθρωπος, ποια ηθική ευθύνη έχει, σε μια κοινωνία αυτόματων και πλήρως εργαλειοποιημένων βιο-τεχνολογικών όντων; Επίσης, ποιες ευθύνες έχουν τα βιονικά όντα (με ενσωματωμένα τεχνητά μέλη) ή τα cyborgs (βιοκυβερνητικοί άνθρωποι); Μέχρι που είναι και πόσο άνθρωποι και πόσο μηχανές ή τεχνολογία;

Από πού ξεκινά και πού τελειώνει η ελευθερία του ανθρώπου; Πόσο επηρεάζεται η ελευθερία του ανθρώπου από αυτές τις προκλήσεις του μετανθρωπισμού; Πόσο θα μπορέσουν να ανταγωνιστούν οι «πρωτόγονοι» σημερινοί άνθρωποι *Homo sapiens*, που ενδεχομένως δεν θα αποδεχθούν τη «βελτίωσή» τους, με τους Μεταθρώπους; Μήπως οι μη «βελτιωμένοι» άνθρωποι θα βρεθούν σε μια κοινωνική περιθωριοποίηση; Μήπως με αυτό τον τρόπο θα δημιουργηθούν οι υπερέχοντες υπεράνθρωποι οι οποίοι θα επικυριαρχήσουν των «πρωτόγονων» ανθρώπων; Μήπως οι Μετάνθρωποι θα είναι η ανώτερη τάξη ελίτ εκείνων που έχουν την οικονομική δυνατότητα για μια τέτοια τεχνολογική «βελτίωση»;

Τέλος, έχουμε και την απομόνωση του ανθρώπου στον μικρόκοσμο ενός νέου οικοσυστήματος, του βιο-τεχνολογικού οικοσυστήματος, όπως μπορούν να χαρακτηριστούν οι σχέσεις και αλληλεπιδράσεις ανθρώπου και αλγορίθ-

¹¹ Χιρς, Π. (2023). Ομιλία «Το τέλος της θεωρίας της εξέλιξης. Μετανθρωπισμός και πορεία προς τον Αντίχριστο», Ημερίδα της Εστίας Πατερικών Μελετών: Μετανθρωπισμός: Απειλή για τον Άνθρωπο, Πολεμικό Μουσείο, 22 Ιανουαρίου 2023.

μων σε ένα μετα-σύμπαν (metaverse¹²). Σε αυτό το νέο βιο-τεχνολογικό οικοσύστημα, το ανθρώπινο είδος θα ανταγωνίζεται όχι μόνο με τα άλλα είδη και τη φύση, αλλά και με τους αλγορίθμους και την τεχνητή νοημοσύνη.

Από πού ξεκινούν και πού τελειώνουν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του Μετανθρώπου; Θα έχουν οι Μετάνθρωποι τα ίδια δικαιώματα με τους «πρωτόγονους» μη «βελτιωμένους» και επαυξημένους ανθρώπους; Από πού ξεκινούν τα δικαιώματα του ανθρώπου και από πού της τεχνολογίας και της μηχανής;

Οι αξίες του ανθρώπου δίνουν μορφή και κατεύθυνση στα συναισθήματα και τη θέληση του. Οι αξίες μας καθορίζουν τις επιδιώξεις, τα ενδιαφέροντα, τα συναισθήματα, τις πεποιθήσεις, τα ιδανικά, τα όνειρα και τις φιλοδοξίες των ανθρώπων. Ποιες προσωπικές, κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές, θρησκευτικές, πνευματικές και καθολικές αξίες θα διέπουν τους Μετανθρώπους; Ποιος και πώς θα καθορίσει αυτές τις αξίες;

Θα πρέπει να είμαστε καθολικά και απόλυτα αντίθετοι σε κάθε τέτοιου είδους τεχνολογίες ή προσπάθειες; Ίσως και όχι. Υπάρχουν περιπτώσεις ήδη χρήσης αυτών των τεχνολογιών σε ανθρώπους με σκοπό τη θεραπεία. Ήδη άνθρωποι έχουν αποκαταστήσει την όραση, την κίνηση και «αρτιμέλεια» τους με τέτοιου είδους τεχνολογίες που έχουν ενσωματωθεί σε ανθρώπους. Ήδη υπάρχουν άνθρωποι που αυτοαποκαλούνται ως **cyborgs**. Ωστόσο, δεν είναι εύκολο ορισμένες φορές να διακρίνει κανείς που ξεκινά και που τελειώνει η «θεραπεία». Αλλά τι είναι θεραπεία και μέχρι πότε κάτι θεωρείται θεραπεία;

Υπάρχουν ή θα πρέπει να τεθούν όρια στην ανθρώπινη αναβάθμιση; Ο Καθ. Θ. Τάσης επιχειρεί να θέσει κάποια όρια διακρίνοντας την αναβάθμιση σε «Ριζική», όπου κατ' αυτήν ξεπερνούνται τα βιολογικά όρια του ανθρώπου, (και την οποία απορρίπτει) και σε «Φρόνιμη» αναβάθμιση η οποία δεν ξεπερνά τα υπάρχοντα βιολογικά όρια του ανθρώπου (και την οποία αποδέχεται).¹³

Είναι σημαντικό να υπάρξουν έγκαιρα οι απαραίτητες ρυθμίσεις τόσο υπερεθνικά, μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης για παράδειγμα, όσο και εθνικά ως έθνη-κράτη, ώστε να προλάβουμε μια ανεξέλεγκτη και ακραία εφαρμογή τέτοιων τεχνολογιών με απροσδιόριστες επιπτώσεις, οι οποίες μπορεί να είναι χωρίς επιστροφή. Η σύσταση ειδικών Επιτροπών Βιοηθικής, τόσο εθνικές

¹² Stephenson, N. (2003). *Snow crash: A novel*. Spectra.

¹³ Τάσης, Θ. (2022). *Φιλοσοφία της ανθρώπινης αναβάθμισης*. Εκδόσεις Αρμός.

όσο και των κατά τόπους εκκλησιών, για τα θέματα αυτά έχουν πολλά να συνεισφέρουν τόσο για την έγκριση των ερευνητικών δραστηριοτήτων και των πειραμάτων όσο και για την ενδεχόμενη εφαρμογή τέτοιων τεχνολογιών στον άνθρωπο. Επείγει όσο ποτέ άλλοτε η δημιουργία των θεσμικών πλαισίων (π.χ. Παρατηρητήρια Μετανθρωπισμού και ανθρώπινης αναβάθμισης) για τη δεοντολογία, τους κώδικες ασφαλείας, τις στρατηγικές πρόληψης και τις διαδικασίες έγκαιρης προειδοποίησης με βάση τις αρχές της επαγρύπνησης και της πρόληψης, ώστε να χαραχθεί μια ολοκληρωμένη πολιτική γύρω από το θέμα με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση ότι η τεχνολογία και η μηχανή θα εξυπηρετούν τον άνθρωπο και όχι ο άνθρωπος να υποτάσσεται στην τεχνολογία και τη μηχανή.

Είναι αμφίβολο, σχεδόν απίθανο, αν στο μέλλον θα μπορέσει ο Μετάνθρωπος να βλέπει τη μοναδικότητα και την ιδιαιτερότητα του εαυτού του, **ως πρόσωπο, ως «είκόνα του Θεού»**, και την ιδιαιτερότητα του κόσμου, να βλέπει στον εαυτό του και σε κάθε δημιουργήμα τον «πανταχού» παρόντα Δημιουργό, τους Λόγους των Όντων, το άρρητο και υπερφύες θείο πυρ¹⁴. Θα μπορέσει ο Μετάνθρωπος, να ενδύεται το ένδυμα της ταπείνωσης, τη στολή της Θεότητας¹⁵ και να βλέπει τα πάθη του, τις ανάγκες του και τις προοπτικές του από την ορθή οπτική γωνία; **Την πίστη προς την Αιωνιότητα!** Θα ελπίζει ο Μετάνθρωπος να δει «Γῆν Καινήν καὶ Καινὸν Οὐρανόν»; (Αποκ. ΚΑ', 1-5).

Το πιθανότερο είναι ότι ο νέος αυτός «καινός άνθρωπος», ο Μετάνθρωπος, θα αδυνατεί να προσεύχεται, θα αδυνατεί να αγωνίζεται κατά Χριστόν, θα αδυνατεί να πιστεύει στον Θεό, τον οποίο ο ίδιος νόμισε ότι «σκότωσε».

Μα αυτή την ιδέα όχι μόνο την πίστεψαν πολλοί στο παρελθόν, αλλά και την διακήρυξαν πανηγυρικός. Ρωμαίοι αυτοκράτορες, Άρχοντες λαών και κρατών, φιλόσοφοι, κοινωνιολόγοι και πολλοί άλλοι... προφήτες, γνωστοί και άγνωστοι. Αλλά η Εκκλησία, ως ο «Χριστός παρατεινόμενος εις τούς αιώνας» συνεχίζει τη σωτηριολογική της πορεία και εξακολουθεί να επαναλαμβάνει διαχρονικός τους λόγους του Κυρίου μας: «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· 30 ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν ἐστιν» (Ματθ. ΙΑ, 28-29).

¹⁴ Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής, Περί διαφόρων αποριών, PG 91, 1285 – 1288.

¹⁵ Αββάς Ισαάκ ο Σύρος, Λόγος Κ, Φιλοκαλία, εκδ. ΕΠΕ, 8Α, 311-313.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1912

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΑΚΟΥΔΑΚΗΣ, ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ Ε. Α.
ΕΠΙΤΙΜΟΣ Α΄ ΥΠΑΡΧΗΓΟΣ ΓΕΣ, ΠΡΩΗΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΣΤΡΑΤΟΥ ΤΟΥ ΓΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΓΕΕΘΑ

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913 αποτελούν μια κορυφαία περίοδο της εθνικής μας πορείας, σηματοδοτώντας το τέλος μιας μακράιωνης συμβίωσης των λαών της Βαλκανικής Χερσονήσου και τον διπλασιασμό της Ελλάδας σε έκταση και πληθυσμό. Έλαβαν μέρος τα χριστιανικά κράτη της Βαλκανικής Χερσονήσου, Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία και Μαυροβούνιο εναντίον της Τουρκίας για την απελευθέρωση των υπόδουλων ομοεθνών τους.

Οι βαλκανικές χώρες δεν είχαν εκπονήσει κοινό σχέδιο επιχειρήσεων, ίσως, λόγω της αντίθεσης των βλέψεων και των επιδιώξεών τους. Απλώς, υπήρχε κοινός παρονομαστής, γιατί ενεργούσαν ταυτόχρονα και από διαφορετικές περιοχές εναντίον κοινού εχθρού. Έτσι, οι Βούλγαροι επιτέθηκαν προς Ανατ. Θράκη, οι Σέρβοι προς Σκόπια – Μοναστήρι, υποβοηθούμενοι από τους Μαυροβούνιους, και οι Έλληνες προς Μακεδονία (Θεσσαλονίκη - Μοναστήρι) και Ήπειρο. Έτσι, άρχισε Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος 5 Οκτ. 1912 και έληξε με τη Συνθήκη του Λονδίνου, 17 Μαΐου 1913 και με την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης 26 Οκτωβρίου 1912.

Οι δυνάμεις του Στρατού Ήρας είχαν προσανατολιστεί προς Θεσσαλία και Ήπειρο και είχαν οργανωθεί αντίστοιχα ο Στρατός Θεσσαλίας, δύναμης 100.000 ανδρών, με Αρχιστράτηγο τον τότε Διάδοχο Κωνσταντίνο και ο Στρατός Ηπείρου, δύναμης 10.500 ανδρών, με Διοικητή τον Αντιστράτηγο Κωνσταντίνο Σαπουντζάκη.

Ο Στρατός της Θεσσαλίας τις πρωινές ώρες της 5ης Οκτωβρίου 1912 πέρασε την οροθετική γραμμή και με θυελλώδη προέλαση, απελευθέρωσε την Ελασσόνα και τη Δεσκάτη και έφθασε στα Στενά του Σαρανταπόρου, όπου δόθηκε η ομώνυμη νικηφόρα μεγάλη μάχη, που χαλύβδωσε το ηθικό του στρατού και άνοιξε τις πύλες για την απελευθέρωση της Μακεδονίας.

Ο Ελληνικός Στρατός συνέχισε την προέλασή του και στις 10 Οκτωβρίου απελευθέρωσε τα Σέρβια και στις 11 την Κοζάνη. Μετά από τις επιτυχίες αυτές η Στρατιά Θεσσαλίας με επικεφαλής τον Αρχιστράτηγο Διάδοχο Κων/νο βρέθηκε ενώπιον ενός εξαιρετικά σοβαρού πολιτικοστρατιωτικού προβλήματος, αν η Στρατιά θα έπρεπε να προελάσει προς Βορρά, δηλαδή προς το Μοναστήρι ή να στραφεί προς Ανατολάς προς τη Θεσσαλονίκη.

Οι καθαρά στρατιωτικοί λόγοι επέβαλαν η κατεύθυνση να εξαρτηθεί από τις κινήσεις του κύριου όγκου τού υποχωρούντα εχθρού. Ο Αρχιστράτηγος Διάδοχος Κωνσταντίνος σκεπτόμενος με καθαρά στρατιωτικό πνεύμα σχεδίαζε να συνεχίσει τις επιχειρήσεις προς Φλώρινα - Μοναστήρι. «...Εγώ,» (Διάδοχος) έλεγε το τηλεγράφημα, «έχω καθήκον να στραφώ προς το Μοναστήριον, εκτός αν το απαγορεύσετε». Και του απάντησε (Βενιζέλος): «Σου το απαγορεύω». (Βουλή των Ελλήνων, Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Συνεδρίαση 20ή, 12 Αυγούστου 1917, σελ. 252). Όμως, οι καθαρά πολιτικοί λόγοι επέβαλαν τη στροφή της Στρατιάς προς τη Θεσσαλονίκη για να μην προλάβουν να την καταλάβουν οι Βούλγαροι με τις δυνάμεις που είχαν προσανατολίσει προς την κατεύθυνση αυτή. Έτσι, ο Βενιζέλος ως Πρωθυπουργός και Υπουργός των Στρατιωτικών, έστειλε στις 12 Οκτωβρίου στον Αρχιστράτηγο Διάδοχο Κωνσταντίνο το ακόλουθο τηλεγράφημα: «*Αρχηγόν Στρατού Θεσσαλίας, Αρ. 80099. Αναμένω να μοι γνωρίσητε την περαιτέρω διεύθυνσιν ην θα ακολουθήση η προέλασις του Στρατού Θεσσαλίας. Παρακαλώ μόνον να έχητε υπ' όψιν ότι σπουδαίοι πολιτικοί λόγοι επιβάλλουσιν να ευρεθώμεν μίαν ώραν ταχύτερον εις Θεσσαλονίκην. Αθήναι 12-X-1912 ώρα 10.20 Βενιζέλος*».

Επίσης, την ίδια μέρα, ο Υπουργός των Εξωτερικών Λάμπρος Κορομηλάς έστειλε προς τον Αρχιστράτηγο παρόμοιο τηλεγράφημα: «... Φρονώ ότι πρέπει κατά δυνατόν εντεινόμεν ημετέρας ενεργείας ώστε καταληφθεί όσον τάχιστα Θεσσαλονίκη, ίνα μη ημέτερα αποτελέσματα έλθωσιν πολύ ύστερον των στρατών των συμμάχων. Αθήναι 12-X-1912 ώρα 0335 μ.μ. Κορομηλάς».

Όταν όμως το Γενικό Στρατηγείο ενημερώθηκε πλήρως με νωπές πληροφορίες για την υποχώρηση του Οθωμανικού Στρατού προς Ανατολάς, εξέδωσε διαταγή στις 2100 ώρα της 13ης Οκτωβρίου για τη στροφή και προέλαση της Στρατιάς προς Θεσσαλονίκη την επομένη 14 Οκτωβρίου 1912.

Η μάχη που δόθηκε στη συνέχεια ήταν στις 16 Οκτ. όπου ο ΕΣ απελευθέρωσε Βέροια και Κατερίνη και των Γιαννιτσών, 19 και 20 Οκτωβρίου 1912, κυρίως, μέσα στην πόλη, και η νικηφόρα έκβασή της, άνοιξε στην κυριολεξία τον δρόμο προς τη Θεσσαλονίκη. Ευτυχώς, που η καθυστέρηση της προέλασης της Στρατιάς προς Θεσσαλονίκη δεν είχε τραγικές συνέπειες, δηλαδή να

προλάβουν την κατάληψή της οι Βούλγαροι.

Από τις 24 Οκτωβρίου, ο Ελληνικός Στρατός προελαύνει προς Θεσσαλονίκη. Το Γενικό Στρατηγείο που βρίσκεται στην έπαυλη Τοψίν (τότε, αγρόκτημα και έπαυλη οικογένειας Μοδιάνο), στο χωριό Γέφυρα Παννιτσών, όπου σήμερα στεγάζεται και λειτουργεί το **Στρατιωτικό Μουσείο Βαλκανικών Πολέμων**, δέχεται αντιπροσωπεία αποτελούμενη από τον Στρατηγό Σεφίκ Πασά και τους Προξένους των Μεγάλων Δυνάμεων για διαπραγματεύσεις και την παράδοση της Θεσσαλονίκης κάτω από ορισμένους όρους, οι οποίοι απορρίπτονται. Όμως, ο Αρχιστράτηγος του οθωμανικού στρατού Χασάν Ταχσίν Πασάς, αντιλαμβανόμενος την ασφυκτική πίεση του Ελληνικού Στρατού στα Δυτικά Προάστεια της Θεσσαλονίκης και το μάταιο του αγώνα, αποδέχεται τελικά τους ελληνικούς όρους και ενημερώνει σχετικά το Γενικό Στρατηγείο.

Στις 26 Οκτωβρίου 1912 στις 1900 ώρα, ο Αρχιστράτηγος Κωνσταντίνος έστειλε τον Συνταγματάρχη (ΜΧ) Βίκτωρα Δούσμανη, τον Λοχαγό (ΜΧ) Ιωάννη Μεταξά και τον πολιτικό σύμβουλο τού Γενικού Στρατηγείου Ίωνα Δραγούμη στο Στρατηγείο του Χασάν Ταχσίν Πασά, όπου και συνυπέγραψαν το σχετικό Πρωτόκολλο της παράδοσης της Θεσσαλονίκης, αποτελούμενο από 10 άρθρα στη γαλλική γλώσσα, **στις 0130 της 27 Οκτωβρίου 1912**. Ωστόσο, ως ημερομηνία του Πρωτοκόλλου συμφωνήθηκε και τέθηκε η 26 Οκτωβρίου για λόγους θρησκευτικούς και νομικούς, καθόσον ήδη είχαν εισέλθει τμήματα του Ελληνικού Στρατού και είχε σταλεί σχετική επιστολή προς τον Αρχιστράτηγο των Βουλγάρων, ότι ο ελληνικός στρατός είχε εισέλθει στη Θεσσαλονίκη (η VII Μερραρχία και το Απόσπασμα Ευζώνων Κωνσταντινούπολου). Συνολικά, παραδόθηκαν περίπου 1.000 αξιωματικοί και 25.000 οπλίτες, ενώ άφθονο πολεμικό υλικό περιήλθε στον Ελληνικό Στρατό, ο οποίος εισήλθε στη Θεσσαλονίκη τις μεσημβρινές ώρες της 28ης Οκτωβρίου με επικεφαλής τον Διάδοχο Αρχιστράτηγο Κωνσταντίνο, γενόμενος ενθουσιωδώς δεκτός από τον λαό με ελληνικές σημαίες. Στις 1030 της 29ης Οκτωβρίου έφτασε σιδηροδρομικώς στη Θεσσαλονίκη και ο Βασιλιάς Γεώργιος, όπου έγινε έπαρση της Σημαίας στον Λευκό Πύργο με 21 χαιρετιστήριες βολές, αποδίδοντας τιμές η I Μερραρχία μέσα σε πανηγυρική ατμόσφαιρα παρουσία των αρχών, με πλήθη λαού, ζητωκραυγές, ενθουσιασμό και χειροκροτήματα!

Στην πόλη παρέμειναν τρεις ελληνικές μεραρχίες, και ένα σύνταγμα ιππικού και άλλες δυνάμεις και η υπόλοιπη Ελληνική Στρατιά στράφηκε προς τη Δυτική Μακεδονία. Στις 7 Νοεμβρίου απελευθέρωσε τη Φλώρινα, στις 7 Δεκεμβρίου την Κορυτσά, χωρίς να προλάβει δυστυχώς να απελευθερώσει το Μοναστήρι, που το είχαν ήδη καταλάβει οι Σέρβοι (6 Νοεμβρίου 1912).

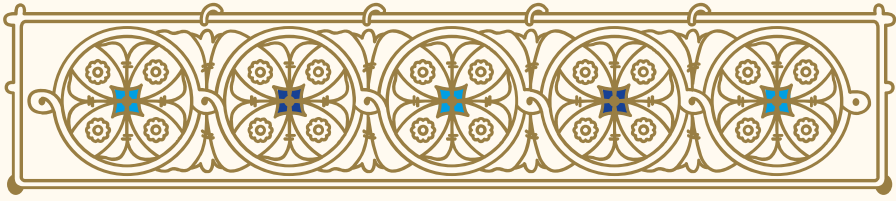
Ύστερα από αλληπάλληλες διαβουλεύσεις και παρακλήσεις του Βούλγαρου Στρατηγού Θεοδωρόφ δόθηκε η έγκριση στις 29 Οκτωβρίου να εισέλθουν στη Θεσσαλονίκη 2 βουλγαρικά τάγματα (τελικά ήταν σύνταγμα και), ως «φιλοξενούμενοι» του Ελληνικού Κράτους και παρήλασαν επίσης ενώπιον του Βασιλιά. Βέβαια, δεν έλειψαν τα προβλήματα και τα επεισόδια με τους Έλληνες, τα οποία τελικά λύθηκαν με τον Β' Βαλκανικό Πόλεμο και την αιχμαλωσία τους. Μάλιστα, ο Χασάν Ταχσίν Πασάς στον Βούλγαρο αξιωματικό, που τον είχε επισκεφτεί, για την παράδοση της πόλης στον Βουλγαρικό Στρατό, έδωσε την απάντηση, σύμφωνα με τα απομνημονεύματά του: «**μία Θεσσαλονίκη είχα και αυτήν παρέδωσα στον Ελληνικό Στρατό**» και συνεχίζει: «...ο αγών έληξε ούτως αδόξως και συντριπτικώς δι' ημάς και θριαμβευτικώς δια το αντίπαλον. Η Θεσσαλονίκη εχάθη μεν αλλά και εσώθη!»

Αξίζει να επισημάνω ότι ο Ελληνικός Στόλος κυριάρχησε απόλυτα στο Αιγαίο και απέκλεισε τις θαλάσσιες συγκοινωνίες των Τούρκων και τη μεταφορά των δυνάμεων, πλέον των 340.000 ανδρών, στο Θέατρο επιχειρήσεων καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου. Ο Τουρκικός Στόλος επιχείρησε δύο φορές να βγει από τα Στενά του Ελλησπόντου στο Αιγαίο, αλλά τον καταναυμάχησε ο Ελληνικός Στόλος στη Ναυμαχία της Έλλης (3 Δεκ. 1912) και στη Ναυμαχία της Λήμνου (5 Ιαν. 1913) και έκτοτε δεν τόλμησε έξοδο προς το Αιγαίο. Θρυλικό, έμεινε το κατόρθωμα του Τορπιλοβόλου «11» με κυβερνήτη τον Υδραίο Υποπλοίαρχο Ν. Βότση, όπου την Ν17/18 Οκτωβρίου μπήκε στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και βύθισε το θωρηκτό «Φετίχ-Μπουλέντ», που ήταν αγκυροβολημένο. Η Ελληνική Αεροπορία τότε με 4 αεροπλάνα ήταν ενταγμένη στο Στρατό και στο Ναυτικό και στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της κατά την περίοδο των επιχειρήσεων εκτέλεσε ριψοκίνδυνες πολεμικές αποστολές, αναγνωρίσεων, ρίψεως χειροβομβίδων και τροφίμων .

Ο Πρωθυπουργός και Υπουργός Στρατιωτικών Ελευθέριος Βενιζέλος, για την είσοδο του Ελληνικού Στρατού στη Θεσσαλονίκη, έστειλε το εξής τηλεγράφημα:

«Αρχηγόν Στρατού Θεσσαλονίκην. Βεβαιούμενος ... την είσοδον του ημετέρου στρατού εις την πρωτεύουσαν της Μακεδονίας, σπεύδω να διαβιβάσω υμίν και τω γενναίω στρατώ τα θερμά συγχαρητήρια της Κυβερνήσεως. Αθήναι 28-X-12 Μεσονύκτιον. Βενιζέλος».

Έτσι, η Θεσσαλονίκη, μετά από 482 χρόνια σκλαβιάς (1912-1430=482), απελευθερώθηκε ανήμερα της γιορτής του προστάτη της Αγίου Δημητρίου και παραμένει τεθληλία (ακμάζουσα) πρωτεύουσα της Μακεδονίας.

Ο ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΔΙΑΚΟΣΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Φέτος ο Ελληνισμός εορτάζει μια σημαντική επέτειο: τα διακόσια χρόνια της σύνθεσης του Εθνικού μας Ύμνου από τον μεγάλο ποιητή μας Διονύσιο Σολωμό.

Στον λόφο του Στράνη, στη Ζάκυνθο, ο 25 μόλις ετών μεγαλοφυής Ποιητής, μέσα σε ένα μήνα, τον Μάιο του 1823, συνθέτει τον Ύμνο με τον οποίο «δίδει όχι μόνο τον λυρικό του ενθουσιασμό, τα κυριώτερα στάδια της Επανάστασης κατά τα δύο πρώτα έτη, κατά ξηράν και κατά θάλασσαν, την εκπολιόρρηση της Τριπολιτσάς... την πολιορκίαν του Μεσολογγίου..., την θανάτωσιν του Πατριάρχου, τον κοινόν αγώνα της Ελλάδος – Ελευθερίας και της Θρησκείας, αλλά και νουθετεί τους μαχομένους Έλληνας κατά της επαράτου Διχονοίας», όπως γράφει ο αείμνηστος καθηγητής Ν.Β. Τωμαδάκης¹.

Και ο Κ.Θ. Δημαράς (1904-1992) σε ραδιοφωνική του ομιλία, στις 25 Μαρτίου 1946, είπε μεταξύ άλλων:

«Ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν του Σολωμού είναι – στην ποιητική περιοχή – μια γενναία πράξη, όμοια με τις πράξεις των συναδέλφων του στ' άρματα... Είναι έργο πηγαίο, ορμητικό, νεανικό – 25 χρονών ήταν τότε ο Σολωμός. Σαν να είχε ωριμάσει από καιρό μέσα του ξεπετά τώρα έτοιμο μονομιάς, όπως μονομιάς ξεπετά και αστράφτει εμπρός στα μάτια του σαν γνώριμη από καιρό η μορφή της Ελευθερίας:

Σε γνωρίζω από την κόψη
Του σπαθιού την τρομερή

¹ Ν.Β Τωμαδάκη «Σολωμού άπαντα», Εκδ. Γρηγόρη, σελ. 15

Σε γνωρίζω από την όψη
Που με βία μετράει τη γη»².

Ο Διονύσιος Σολωμός στον «ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ» είναι ο πρώτος που τονίζει τη συνέχεια του Ελληνισμού, από τους αρχαίους χρόνους έως τις ημέρες του, πριν από τους ιστορικούς Ζαμπέλιο και Παπαρρηγόπουλο. Σημειώνει ότι «εκφωνεί φιλελεύθερα τραγούδια σαν τον Πίνδαρο». Επικαλείται τους τριακόσιους του Λεωνίδα και τονίζει στην 78^η στροφή:

«Ω τρακόσιοι! Σηκωθήτε
Και ξανάλθετε σ' εμάς.
Τα παιδιά σας θέλ' ιδήτε
Πόσο μοιάζονε με σας».

Ο Τωμαδάκης στο ίδιο βιβλίο του γράφει, επίσης, ότι αυτή η στροφή για τους τριακόσιους του Λεωνίδα «περνά πέραν από την ποίησιν και εγγίζει την αλήθειαν της Ιστορίας, επικυρώνει την συνέχειαν του Ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι της Επαναστάσεως, γεγονός το οποίον ακόμη δεν είχε τότε αναγνωρισθή από τους Ευρωπαίους και από τους ιστορικούς, οι οποίοι ενόμιζον ότι με την πτώσιν της Ελλάδος υπό τους Ρωμαίους (146 π.Χ) υπετάγη και εχάθη ο Ελληνισμός»³.

Οι Έλληνες στη συνέχεια της ιστορικής πορείας τους, γράφει ο Σολωμός, αγκαλιάζουν τον Ιησού Χριστό, ως Λυτρωτή και συμπαραστάτη τους. Γράφει στην 97^η στροφή:

«Με φωνή που καταπείθει
Προχωρώντας ομιλείς,
Σήμερ' άπιστοι, εγεννήθη,
Ναι, του κόσμου ο Λυτρωτής».

Θυμωμένος από τη βαρβαρότητα των Τούρκων στην Κωνσταντινούπολη γράφει στις στροφές 113 και 114:

«Και εκεί πού 'ναι η Αγία Σοφία,
Μεσ' τους λόφους τους επτά,
Όλα τ' άψυχα κορμιά,
Βραχοσύντριφτα, γυμνά,

² Λίνου Πολίτη «Γύρω στον Σολωμό - Μελέτες και άρθρα 1938-1982», ΜΙΕΤ, Αθήνα, 1995, σελ. 384.

³ Αυτόθι, σελ. 15

Σωριασμένα να τα σπρώξη
 Η κατάρα του Θεού
 Κι' από κει να τα μαζώξη
 Ο αδελφός του φεγγαριού»⁴.

Αφού αναφέρει τα «περασμένα μεγαλεία» και τη μακροχρόνια σκλαβιά σημειώνει την εθνεγερτική «πολεμόκραχη φωνή του Ρήγα» στη στροφή 18 και τη θυσία του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε' με την έναρξη της Επανάστασης. Γράφει στην 135^η στροφή:

«Όλοι κλαύστε! Αποθαμένος
 Ο αρχηγός της Εκκλησίας,
 Κλαύστε, κλαύστε, κρεμασμένος
 Ωσάν να 'τανε φονιάς»...

Για τον Ρήγα και τον Σολωμό ο Λίνος Πολίτης σημειώνει πως «αν ο πρώτος οραματίζεται και προγραμματίζει την Ανάσταση του Γένους, ο δεύτερος ψάλλει και υμνεί την πραγματοποίησή της. Το ποίημα γραμμένο μέσα σε ένα μήνα, το Μάη του 1823, αντανακλά στον χαρμόσυνο και εμπνευσμένο τόνο του τα σύγχρονα μεγάλα γεγονότα...Ο Σολωμός, είκοσι πέντε χρόνων, καθιερώνεται εθνικός ποιητής»⁵.

Ο Σολωμός, γράφει ο Λίνος Πολίτης, «όσο περνούν τα χρόνια, τόσο και παίρνει η πίστη του ελληνικότερο χρώμα, αλλά και τόσο θεμελιώνεται και το ιδανικό της πατρίδας στη θρησκευτική αυτή πίστη και παίρνει από εκεί δύναμη και βάθος. Το πράμα αυτό εκφράζεται ποιητικά στον «Ύμνο εις την Ελευθερίαν», στις στροφές που περιγράφουν την πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου και που είναι ίσως το πραγματικό κορύφωμα του «Ύμνου» (στρ. 88-121)... Όταν τόσο σφικτά δεμένες είναι στη συνείδηση του Σολωμού αυτές οι δύο έννοιες της Πίστης και της Πατρίδας, φυσικό είναι το ποιητικό του ένστικτο να οδηγήσει μόνο του και σ' ένα όσο γίνεται πιο σφικτό εξωτερικό συνταίριασμά τους»⁶.

Ο φίλος του Σολωμού, ο οποίος μελοποίησε τον Εθνικό μας Ύμνο σπουδαίος συνθέτης και δάσκαλος Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος (1795-1872) έγραψε γι' αυτόν: «Αδιάφορος προς εξωτερικάς τινας πράξεις, αισθάνεται ζωηρώς την θρησκείαν, επειδή με τρεις έρωτας τρέφει την ψυχήν του: **του**

⁴ Ο ποιητής εννοεί τον Σουλτάνο.

⁵ Λίνου Πολίτη «Γύρω στον Σολωμό – Μελέτες και άρθρα (1938-1982)», Εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1995, σ. 168.

⁶ Αυτ. σελ. 104-105.

Θεού, του πλησίον και κάθε χριστιανικής αρετής»⁷. Ο Ιωάννης Ηλιούδης σε άρθρο του μνημονεύει τον καθηγητή Ν.Β. Τωμαδάκη, ο οποίος στο λήμμα για τον Διονύσιο Σολωμό της Θρησκευτικής και Ηθικής Εγκυκλοπαιδείας (Αθήναι, 1967, στ. 276) επισημαίνει ότι «πολλαί μαρτυρίες συγχρόνων του συμφωνούν ότι ο Σολωμός εμελέτα την Γραφήν, τους Πατέρας της Εκκλησίας και ότι έψαλλε τα κείμενα τής Ορθοδόξου Υμνογραφίας». Ο Ιωάν. Ηλιούδης προσθέτει ότι ο Σολωμός γνώριζε τη βυζαντινή μουσική και λαμβάνει το στιχουργικό πρότυπο του Ύμνου από την α΄ ωδή του κανόνος εις το Γενέσιον της Θεοτόκου του Ιωάννου του Δαμασκηνού: «Τῷ συντρίψαντι πολέμους».

Τῷ συντρίψαντι πολέμους/ ἐν βραχίονι αὐτοῦ

Σε γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη/ τοῦ σπαθίου τὴν τρομερή⁸.

Στὴν ἴδια σελίδα ὁ Ιωάν. Ηλιούδης ἀντιγράφει ἀπὸ τὸν Φάνη Μιχαλόπουλο τὰ ἀκόλουθα: «Μη ξεχνάμε ὅτι ἡ μουσικὴ τοῦ Μάντζαρου γράφτηκε μετὴν συνεργασία τοῦ ἴδιου τοῦ Σολωμοῦ, ποὺ παρακολουθοῦσε ἀπὸ κοντὰ τὴ μελοποίησιν τοῦ ἔργου του... Ὁ Σολωμὸς ἐξήρτα τὴν δύναμιν τοῦ ποιήματός του ἐκ τῆς μουσικῆς ἐκείνου καὶ ἀνελύετο εἰς δάκρυα ἐκ συγκινήσεως, διότι ὁ Μάντζαρος κατόρθωσε νὰ προσαρμόσῃ εἰς τὸ ὕψος τῆς ποιήσεώς του καὶ τὸ ὕψος τῆς εαυτοῦ μουσικῆς καὶ τὰ ἐξ ἐκείνης ἐγειρόμενα αἰσθήματα...»⁹.

Ένας ἀπὸ τοὺς ποιητὲς μας ποὺ θαύμαζε τὸ ταλέντο καὶ τὴ σκέψη τοῦ Σολωμοῦ ἦταν ὁ Γιώργος Σαραντάρης (1908-1941). Σε σκέψη τοῦ ποὺ δημοσιεύθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν γράφοντα ὁ Σαραντάρης μας καλεῖ «να ἀκολουθήσουμε τὸν Σολωμὸ στα ζωντανὰ τοῦ στοιχείᾳ ὅπου νὰ βρούμε πως τὸ πνεῦμα τοῦ κάνει ἓνα μετὸ λεγόμενον ἐλληνικὸ πνεῦμα καὶ πως τὸ τελευταῖο δὲν εἶναι μίᾳ χίμαιρα, ἐφόσον δὲν εἶναι χίμαιρα ἡ αἰσθητικὴ ἀξία τῆς σολωμικῆς ποίησης»¹⁰. Ἐπίσης σε κριτικὴ τοῦ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ἀναστασίου Δρίβα ὁ ἴδιος ὁ Σαραντάρης σημειώνει: «Δεν μπορεῖς νὰ νιώσεις τὴν πνοὴ τῆς σολωμικῆς ποίησης ἀν δὲν νιώσεις ταυτόχρονα τι σημαίνει γιὰ τὸν Ἕλληνα τὸ Μεσολόγγι»¹¹.

⁷ «Εἰσαγωγὴ στὴν ποίηση τοῦ Σολωμοῦ», Ἐπιμ. Γιώργος Κεχαγιόγλου, Πανεπ. Ἐκδ. Κρήτης, Ἡράκλειο, 1999, σελ. 22.

⁸ Ιωάννου Ηλιούδη «Τὸ ὑμνογραφικὸ πρότυπο (στιχουργικὸ καὶ μελωδικό) τοῦ «Ύμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Κληρονομίας» Πατρ. Ἰδρ. Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονικὴ 2002, Τόμος 32, τεύχη Α΄ - Β΄, 2000, σελ. 192.

⁹ Φάνη Μιχαλόπουλου «Οἱ ἐκδόσεις καὶ μελοποιήσεις τοῦ Ύμνου, Αθήνα, 1941, σελ. 24

¹⁰ Γ.Ν. Παπαθανασόπουλου «Γιώργος Σαραντάρης, ὁ ἄνθρωπος, ὁ ποιητὴς, ὁ διανοούμενος». Ἐκδ. Ἐκπληξῆ, 2011, σελ. 182).

¹¹ Αὐτ. σελ. 183

Μετά την έκδοση του Ύμνου στη Γαλλία από τον φιλέλληνα λαογράφο Κλωντ Φοριέλ, τυπώνεται και στο Μεσολόγγι, το 1825. Ο ιστορικός και, αργότερα πρωθυπουργός της Ελλάδος Σπυρίδων Τρικούπης διερωτάται: «Ενώ καθένα από τα φωτισμένα Έθνη της Ευρώπης διαβάζει εις την γλώσσαν του ποίημα του ομογενούς μας κυρίου Σολωμού, ενώ τα κάλλη αυτού του ποιήματος έθελξαν των ξένων αναγνωστών την καρδιαν και έπλεξαν φιλολογικόν στέφανον εις την κορυφήν του νέου ποιητού μας, είναι δίκαιον μοναχή η Ελλάς να μη γνωρίζη ό,τι δοξάζει το τέκνον της και όσα εγράφησαν δι' αυτήν την ιδίαν, ενώ μάλιστα είναι η τρίτη φορά οπού τώρα τυπώνεται;»¹².

Ο Σπ. Τρικούπης χωρίζει το ποίημα σε τμήματα. Ξεκινά με το βγάλισμο της Ελευθερίας από τα κόκκαλα των Ελλήνων τα ιερά και σπλίζει το χέρι της με κοφτερή μάχαιρα για να εκδικηθεί τα τόσων αιώνων ελληνικά αίματα και να ξεπλυθεί η ίδια από τον μολυσμό της δουλείας της. Μετά αναφέρεται με αισθήματα χαράς και ενθουσιασμού στις έως το 1823 που γράφεται ο Ύμνος, νίκες των Ελλήνων, στην άλωση της Τριπολιτσάς, στη μάχη στα Δερβενάκια και στην Κόρινθο, στις επιτυχίες των ναυτικών μας, στην Πίστη των Ελλήνων και τελειώνει προφητικά με την επισήμανση του πόσο επικίνδυνη είναι η διχόνοια, που την έβλεπε να επέρχεται και με την έκκληση προς τις Χριστιανικές Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης να βοηθήσουν την Ελλάδα, ώστε να νικήσει ο Σταυρός την Ημισέληνο.

Αναφέρουμε κάποιες από τις τελευταίες στροφές του Εθνικού μας Ύμνου, που όπως ξέρετε περιλαμβάνει 158 στροφές.

Για τη Διχόνοια, στροφές 144-147:

Η διχόνοια που βαστάει
Ένα σκήπτρο η δολερή,
Καθενός χαμογελάει
Πάρ' το, λέγοντας, και συ.

Από στόμα οπού φθονάει,
Παλληκάρια, ας μην 'πωθή,
Πως το χέρι σας κτυπάει
Του αδελφού την κεφαλή.

Κειό το σκήπτρο που σας δείχνει
Έχει αλήθεια ωραία θωριά.
Μην το πιάστε, γιατί ρίχνει
Εισέ δάκρυα θλιβερά.

Μην ειπούν στο στοχασμό τους
Τα ξένα έθνη αληθινά:
Εάν μισούνται ανάμεσό τους
Δεν τους πρέπει ελευθεριά.

Και οι τελευταίες στροφές για τους Χριστιανούς ηγεμόνες της Ευρώπης:

¹² Εισαγωγή στην ποίηση του Σολωμού ό.π. σελ. 11

Ω ακουσμένοι εις την ανδρείαν!...
Καταστήστε ένα Σταυρό
Και φωνάξετε με μία:
Βασιλείς, κοιτάξτ' εδώ.

Το σημείον που προσκυνάτε
Είναι τούτο, και γι' αυτό
Ματωμένους μας κοιτάτε
Στον αγώνα τον σκληρό.

Ακατάπαυστα το βρίζουν
Τα σκυλιά και το πατούν
Και τα τέκνα του αφανίζουν
Και την πίστη αναγελούν.

Εξ αιτίας του εσπάρθη, εχάθη
Αίμα αθώο χριστιανικό
Που φωνάζει από τα βάθη
νυκτός: Να 'κδικηθώ...

Τι θα κάμετε; Θ' αφήστε
Να αποκτήσωμεν εμείς
Λευθερίαν, ή θα την λύστε
Εξ αιτίας Πολιτικής;

Τούτο ανίσως μελετάτε
Ιδού, εμπρός σας τον Σταυρό.
Βασιλείς! Ελάτε, ελάτε
Και κτυπήστε κι εδώ.

Ο Σολωμός, ως ποιητής που βλέπει μακριά, επεσήμανε πολύ εύστοχα ότι η διχόνοια, που μας κατατρύχει έως και σήμερα, εγκυμονεί για τον Ελληνισμό πολύ μεγάλους κινδύνους, ως προς το πολυπόθητο αγαθό της Ελευθερίας, και μας έδωσε τις σοφές συμβουλές του, τις οποίες επιβάλλεται να τηρούμε με απόλυτη ευλάβεια. Προέβλεψε, βέβαια, και την πολιτική των Μεγάλων οι οποίες παραγνωρίζουν το Δίκαιο εν ονόματι των γεωπολιτικών συμφερόντων τους και τις κάλεσε να τιμήσουν τη χριστιανική τους ιδιότητα, διότι με τη στάση τους ουσιαστικά κτυπούν τον Σταυρό του Κυρίου μας και τη χριστιανική μας πίστη.

Αυτή την επονείδιστη πολιτική τους την βιώσαμε και τη βιώνουμε με πόνο στη Μεγαλόνησο Κύπρο μας, η οποία κατέχεται κατά 38% από τον βάρβαρο Ατίλα, ο οποίος ξερίζωσε κάθε τι το ελληνικό και το χριστιανικό. Αλλά το ζήσαμε έντονα και στην Ελλάδα, μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, όταν παρ' όλες τις μεγαλοστομίες τους και τις υποσχέσεις τους ότι «θα μοιραστούμε μαζί τα αγαθά της νίκης μας», μας πρόδωσαν κατά έναν επαίσχυντο τρόπο. Είναι, δυστυχώς, μια πολιτική που συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Και εσωτερικά, η Ιστορία μας, η Παράδοσή μας, οι αγώνες και οι θυσίες των Προγόνων μας, του Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε', του Αρχιεπισκόπου της Κύπρου Κυπριανού, τόσων άλλων Ιεραρχών και σεβαστών κληρικών, του Παπαφλέσσα, του Διάκου και μοναχών, ξεχνιούνται, παύουν να είναι μια ζωντανή και ζωφόρα πραγματικότητα, γίνονται μια άψυχη σελίδα στα βιβλία της Ιστορίας...

Ο εθνικός μας ύμνος είχε περιπέτεια έως ότου καθιερωθεί και, κατά μία

εκδοχή, ακόμη δεν έχει αποκτήσει τυπική αναγνώριση... Ο πρώτος βασιλιάς των Ελλήνων ο βαυαρός Όθωνας καθιέρωσε ως εθνικό ύμνο τον της πατρίδας του, που ήταν πανομοιότυπος με τον αγγλικό («God save the King»).

Με την έλευση του Γεωργίου του Α', το 1863, και την Ένωση της Επτανήσου με την ελεύθερη Ελλάδα, ο Υπουργός των Ναυτικών Δ. Μπουντούρης, στις 4 Αυγούστου 1865, απευθύνει έγγραφο στο Υπουργείο των Εξωτερικών, με το οποίο ζητεί να καθιερωθεί ως «επίσημον Εθνικόν άσμα» ο Ύμνος στην Ελευθερία του Διον. Σολωμού, σε μουσική Νικολάου Μαντζάρου. Ο Ύμνος ψάλλεται έκτοτε ντε φάκτο δια της επικρατήσεως της εθνικής συνειδήσεως, χωρίς να υπάρχει νομική ρύθμιση με βασιλικό ή προεδρικό διάταγμα, όπως, με επιφύλαξη πάντως, διατείνεται ο Γεώργιος Λαγανάς στη σχετική ενδιαφέρουσα μελέτη του, «ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ του Διονυσίου Σολωμού – Από τον στίχο στο μέλος», Εκδ. του Φοίνικα, σελ. 55-57. Αν, βέβαια, επί 160 χρόνια δεν έχει καθιερωθεί τυπικά και επίσημα, ο εθνικός μας ύμνος πιθανότατα να είναι παγκόσμια πρωτοτυπία, **όμως ταυτόχρονα δείχνει τη διαχρονική πίστη του λαού μας στον Εθνικό μας Ύμνο και σε ό, τι Αυτός συμβολίζει και εκφράζει...**

Περαίνω το κείμενό μου αναφέροντας μια ουσιαστική σκέψη του Μίκη Θεοδωράκη για τον Εθνικό μας Ύμνο:

«Πέρα από τη μέγιστη λογοτεχνική του αξία το συναρπαστικό ποίημα του Σολωμού... είναι από κάθε άποψη ένα από τα πιο προοδευτικά ποιητικά έργα που γράφτηκαν ποτέ στην ελληνική γλώσσα. Ως συνθέτης δε, θαυμάζω τον τρόπο με τον οποίο ο Μάντζαρος, ο οποίος είχε δώσει μαθήματα μουσικής στον Σολωμό, ανακάλυψε και έφερε στο φως την εσωτερική μουσική του ποιήματος, όταν το μελοποίησε για τετράφωνη ανδρική χορωδία και πιάνο...

Μπορεί να φανταστεί κανείς την ελληνική συνείδηση και την ελληνικότητα χωρίς αυτά τα λόγια του Σολωμού για την Ελευθερία να είναι κτήμα όλων των Ελλήνων εδώ και τόσες γενιές; Όχι. Ο Σολωμός και ο Μάντζαρος έβαλαν τη μεγάλη τους σφραγίδα στην έννοια και τη συνείδηση της ελληνικότητας. Η ποίηση και η μουσική, χέρι χέρι, στην πιο μεγάλη τους ώρα, ενέπνευσαν γενιές Ελλήνων να αγωνιστούν, τους έδειξαν και τους άνοιξαν τον δρόμο προς την Ελευθερία, όπως πάντοτε συμβαίνει...¹³.

¹³ Διονυσίου Σολωμού, «Ύμνος εις την Ελευθερίαν και οι Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», Εφημ. «Το ΒΗΜΑ», Αθήνα, 2014, Προλογικό σημείωμα Μίκη Θεοδωράκη, σελ. 12-13.

Ο ΤΙΜΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ *

ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ,
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΚΥΚΚΟΥ

Ο Τίμιος Σταυρός είναι για τον κυπριακό λαό βασικό ιερό σύμβολο και για τον λόγο αυτό προσέρχεται μαζικά στους ναούς, όποτε η Εκκλησία προβάλλει τον Σταυρό για προσκύνηση, όπως κατά τις μεγάλες γιορτές της Υψώσεως, στις 14 Σεπτεμβρίου, και της Σταυροπροσκύνησης, την Τρίτη Κυριακή των Νηστειών. Ο Σταυρός αποτελεί, άλλωστε, αναπόσπαστο στοιχείο της Χριστιανικής πίστης, καθώς υψώνεται στους τρούλους και στα κωδωνοστάσια των ναών και χρησιμοποιείται ως διακοσμητικό στοιχείο στα άμφια των ιερέων και σε κάθε αναγκαίο σκεύος για τη θεία λατρεία. Για τον ίδιο λόγο οι Χριστιανοί συνηθίζουν να φέρουν Σταυρό στον λαιμό, να κάνουν τον Σταυρό τους πριν κοιμηθούν και όταν ξυπνήσουν και πριν αρχίσουν οποιαδήποτε εργασία, πριν και μετά το φαγητό, όταν θέλουν να διαβεβαιώσουν για την αλήθεια κάποιου γεγονότος, ακούνε καμπάνα, ασπάζονται εικόνα ή διέρχονται από ναό ή προσκύνημα, συναντούν κηδεία, καθώς και σε πολλές άλλες περιπτώσεις, ομολογώντας με τον τρόπο αυτό την πίστη τους. Ακόμη, πολλές φορές ζητούν από τον ιερέα να τους σταυρώσει στο μέτωπο ή σε πονεμένο σημείο με βαμβάκι εμποτισμένο με λάδι από κανδήλι θαυματουργής εικόνας, ενέργεια που αποτελεί για τη λαϊκή συνείδηση σημαντική θεραπευτική πρακτική, αφού πιστεύουν ότι έτσι ενισχύονται από την υπερφυσική του δύναμη για να επιτευχθεί η επιθυμούμενη ίαση.

Η τιμή στον Τίμιο Σταυρό στην Κύπρο είναι άμεσα συνυφασμένη με την

¹ **Ομιλία** που έγινε στις 4 Μαΐου 2022, κατά το ΣΤ' Διεθνές Συνέδριο Κυπριακής Αγιολογίας, που διοργάνωσε η Ιερά Μητρόπολη Κωνσταντίας και Αμμοχώστου στο Παραλίμνι. Σε εκτενέστερη μορφή και με την απαραίτητη τεκμηρίωση θα δημοσιευτεί στα Πρακτικά του Συνεδρίου.

παράδοση, που αναφέρεται σε επίσκεψη της Αγίας Ελένης στο νησί και σε ανέγερση ναών, προς τους οποίους αφιέρωσε Τίμιο Ξύλο. Η ανωτέρω παράδοση καταγράφεται στις αρχές του 12ου αιώνα από τον Ρώσο προσκυνητή Δανιήλ, ο οποίος αναφέρει στο οδοιπορικό του ότι η Αγία Ελένη ύψωσε Σταυρό από κυπαρίσσι στη Μονή Σταυροβουνίου, στον οποίο τοποθέτησε τίμιο ήλο. Την ίδια παράδοση επαναλαμβάνουν ξένοι περιηγητές των χρόνων της Φραγκοκρατίας, οι οποίοι αναφέρονται στη βαθιά πεποίθηση του κυπριακού λαού για τη θαυματουργική δύναμη του Σταυρού της Μονής Σταυροβουνίου, που θεωρούν ότι πρόκειται γι' αυτόν του Καλού Ληστή.

Πολύ πιο εκτενής είναι η αναφορά στην ανωτέρω παράδοση του χρονικογράφου Λεόντιου Μαχαιρά, τον 15ο αιώνα, ο οποίος σημειώνει ότι κατά την παραμονή της Αγίας Ελένης στο νησί ανήγειρε τους ναούς του Σταυροβουνίου και της Τόχνης, όπου άφησε Τίμιο Ξύλο. Ο Μαχαιράς εξιστορεί επίσης τα σχετικά με την κλοπή του Τιμίου Σταυρού από την Τόχνη, το 1318, και την εύρεση του είκοσι δύο χρόνια αργότερα, οπότε ανηγέρθη, μεταξύ της Λευκωσίας και του προαστίου του Αγίου Δομετίου, η Μονή του Σταυρού του Φανερωμένου, όπου και θησαυρίστηκε. Αναφέρεται ακόμη στη θαυματουργική δύναμή του και στη συνήθεια των κατοίκων, όταν συνέβαινε θανατικό ή επιδρομή ακρίδας ή ανομβρία, να λιτανεύεται ο Σταυρός ο Φανερωμένος και να τελείται αγιασμός, στον οποίο εμβάπτιζαν τον Σταυρό και ακολούθως ράντιζαν κατά τον ουρανό, με άμεση ανταπόκριση στα αιτήματά τους.

Παρόμοιες αναφορές εντοπίζονται και σε κείμενα μεταγενέστερων συγγραφέων, με αποτέλεσμα η παράδοση για επίσκεψη της Αγίας Ελένης στο νησί να γνωρίσει ευρεία διάδοση. Ανάμεσά τους περιλαμβάνεται και ο Σιναΐτης μοναχός Νεόφυτος Ροδινός, ο οποίος σε βιβλίο που εξέδωσε το 1659, προσθέτει στους ναούς στους οποίους φυλασσόταν Τίμιο Ξύλο και αυτόν του Ομόδους, όπου, όπως σημειώνει, τη γιορτή της Υψώσεως γινόταν μεγάλη πανήγυρη με μαζική προσέλευση ασθενών, που θεραπεύονταν θαυματουργικά.

Ας σημειωθεί ότι το Τίμιο Ξύλο, που φυλασσόταν στους ανωτέρω ναούς, σύμφωνα με τους πρωτοπόρους καταγραφείς της λαϊκής παράδοσης του νησιού, θεωρείτο αυθεντικό, γι' αυτό και οι πιστοί του απέδιδαν ιδιαίτερη τιμή. Το ίδιο γνήσια εθεωρούντο και τα μικρά τεμάχια από Τίμιο Ξύλο, που πολλοί είχαν στο παρελθόν στην κατοχή τους και συνήθιζαν να τα φυλάσσουν σε βαμβάκι, που περιτύλιγαν σε επιχρισμένο με κερί ύφασμα και αναρτούσαν στον λαιμό τους για ευλογία.

Είναι αξιοσημείωτο ότι στην Κύπρο φυλάσσεται επίσης Τίμιος Κάνναβος, δηλαδή μέρος από το σχοινί με το οποίο δέθηκε ο Χριστός, η ύπαρξη του οποίου καταγράφεται στο Όμοδος από τον Ρώσο μοναχό Βασίλειο Μπάρσκυ, το 1735. Το σπουδαίο αυτό κειμήλιο αποτελούσε επίκεντρο των εκδηλώσεων λαϊκής ευσέβειας, αφού εθεωρείτο εφάμιλλο των θαυματουργικών εικόνων του Κύκκου και της Τροοδίτισσας, όπως διατυπώθηκε και στο λαϊκό άσμα: **«Τζυρά του Τζύκκου μια ένι / τζ' η άλλη του Τροόδου / τζι' ένας ο Τίμιος Σταυρός / ο Κάνναβις του Μόδου»**. Για παράδειγμα, την Τρίτη της Λαμπρής έπρεπε απαραίτητως ο ιερέας, φορτωμένος στον ώμο τον Σταυρό με τον Τίμιο Κάνναβο, μαζί με ψάλτη και παιδιά με εξαπτέρυγα, να επισκεφθεί τα σπίτια των κατοίκων, όπου γινόταν υποδοχή από την οικογένεια, που κάπνιζε και ράντιζε με ροδόσταγμα τον «Μεγάλο Αφέντη», όπως τον αποκαλούσαν. Ο Σταυρός με τον Τίμιο Κάνναβο λιτανευόταν επίσης περίξ του ναού και σε αρκετές άλλες γιορτές, με τον ιερέα να κουβαλά τον Σταυρό και να συμβολίζει τον Σίμωνα τον Κυρηναίο και να αναπαριστά την πορεία του Χριστού από το Πραιτώριο προς τον Γολγοθά. Ας αναφερθεί ότι παρόμοιο έθιμο περιφοράς του Σταυρού καταγράφεται και στα Λεύκαρα, κατά τη γιορτή της Υψώσεως, όπου επίσης φυλάσσεται Σταυρός με Τίμιο Ξύλο.

Η τιμή προς τον Τίμιο Σταυρό από τους κατοίκους του νησιού συνέτεινε ώστε αρκετοί ναοί να αφιερωθούν στη Χάρη του και ορισμένοι από αυτούς να διακοσμηθούν με τοιχογραφίες μοναδικής καλλιτεχνικής και θρησκευτικής αξίας, όπως του Πελενδριού που συγκαταλέγεται στα βυζαντινά μνημεία της Κύπρου, τα οποία ανήκουν στην Παγκόσμια Πολιτιστική Κληρονομιά της Ουνέσκο. Άλλοι πάλι αποτελούν τους κυρίως ναούς πολλών κοινοτήτων, με τους περισσότερους να συνδέονται με πλήθος λαϊκών εθίμων, όπως για παράδειγμα στα Λεύκαρα, όπου σε εποχές δίσεκτες, όπως λοιμού και επιδρομών ακρίδων, γινόταν λιτάνευση του Σταυρού με το Τίμιο Ξύλο, συνήθως από κοινού με τους κατοίκους των Κάτω Λευκάρων και του Κάτω Δρυ, και ακολουθούσε παράκληση για τη λήξη της δοκιμασίας. Ακόμη, στον Τίμιο Σταυρό αφιερώθηκαν Μονές του νησιού, όπως οι προαναφερθείσες του Σταυροβουνίου, του Σταυρού του Φανερωμένου, της Τόχνης και του Ομόδους, καθώς και αυτές της Μίνθας, του Αγιασμάτι, της Αρμίνους, της Επισκοπής Πάφου, του Σταυρού της Ψώκας, της Ανώγυρας και της Κουκάς.

Η λαϊκή ευσέβεια προς τον Τίμιο Σταυρό υπήρξε επίσης η αιτία, ώστε το όνομα Σταύρος και Σταυρούλα να δοθεί ως βαπτιστικό σε πολλά παιδιά. Από δε τα ανωτέρω βαπτιστικά ονόματα έχουν παραχθεί πλήθος επώνυμα, όπως

Σταύρου, Σταυρίδης, Παπασταύρου, Χατζησταύρου και άλλα.

Οι Κύπριοι των παλαιότερων χρόνων εξέφραζαν τον σεβασμό τους στον Τίμιο Σταυρό με ποικίλες εκδηλώσεις, ιδίως κατά τις μεγάλες γιορτές, που η Εκκλησία όρισε για να τιμάται. Η πρώτη από τις ανωτέρω, αυτή της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού, θεωρείται από τον λαό ως σταυρώσιμη, δηλαδή ότι είναι παρόμοια με τη Μεγάλη Παρασκευή. Γι' αυτό και ετηρείτο αυστηρή νηστεία, ενώ σε πολλά χωριά, για να τιμηθεί η μέρα, οι κάτοικοι συνήθιζαν να κάνουν το σχήμα του Σταυρού, συνήθως με αιθάλη από τη φλόγα κεριού, στο υπέρθυρο των οικιών τους.

Η ημέρα αυτή ήταν παλαιότερα η ευλογημένη αφετηρία της νέας γεωργικής χρονιάς, δηλαδή το ορόσημο για τις αγροτικές εργασίες. Για τον λόγο αυτό έπαιρναν στην εκκλησία λιγοστό σπόρο από το κάθε είδος που θα έσπερναν, όπως σιτάρι, κριθάρι, φακές και άλλα, που τοποθετούσαν κάτω από το τραπέζι, όπου βρισκόταν μέσα σε λουλούδια ο Σταυρός. Τον σπόρο αυτό, όταν επέστρεφαν στο σπίτι, αναμείγνυαν με τον υπόλοιπο, ώστε να μεταφερθεί η ευλογία στο σύνολό του.

Επίσης, τη μέρα της Υψώσεως τοποθετούσαν στον δίσκο με τον Σταυρό αρωματικά λουλούδια και κυρίως βασιλικό, το «σταυρολούλουδο», όπως το αποκαλούσαν, και αυτό γιατί, σύμφωνα με την παράδοση, όταν η Αγία Ελένη μετέβη στα Ιεροσόλυμα και ήταν σε αμηχανία ποιος από τους πολλούς σταυρούς, που είχε βρει, ήταν του Κυρίου, το κατάλαβε από τη μυρωδιά του βασιλικού, που είχε φυτρώσει δίπλα του. Ακολουθώντας, τα λουλούδια διανέμονταν για ευλογία στους πιστούς, οι οποίοι τα τοποθετούσαν είτε στο εικονοστάσι για το κάπνισμα, είτε τα χρησιμοποιούσαν, μαζί με τον αγιασμό της μέρας, για το νέο προζύμι. Τον δε αγιασμό τον αποκαλούσαν με την ονομασία «Υψωσις» και τον φύλαγαν στο εικονοστάσι για να τον δίνουν στους ασθενείς για θεραπεία. Επίσης, οι γεωργοί ράντιζαν με αυτόν τα δέντρα, τα αμπέλια και τις φυτείες τους, για να ευλογηθούν και να «γερατίσουν», όπως έλεγαν, δηλαδή να καρποφορήσουν άφθονα και να μην προσβληθούν από ασθένειες ή να επηρεαστούν από τις καιρικές συνθήκες.

Ταύτιζαν επίσης την ημέρα της Υψώσεως με την επικείμενη αλλαγή του καιρού και την έναρξη του χειμωνιάτικου κρύου, γι' αυτό και ελέγετο η παροιμία: «Του Σταυρού σταύρωσε τζ' έμπα 'σσω». Σε πολλά χωριά τη μέρα αυτή, λόγω ακριβώς και της μεταβατικότητας που τη χαρακτήριζε από το καλοκαίρι στο φθινόπωρο, συνήθιζαν να φυτεύουν διάφορα δέντρα, όπως

μερικούς στις παραποτάμιες περιοχές του χωριού Δαυλός για να συγκρατούν με τις ρίζες τους το έδαφος από τη διάβρωση, αφού πρώτα χαρασσόταν Σταυρός και στις δύο άκρες του φυτού, για να έχει τη δύναμή του από τη γιορτή της ημέρας.

Η ημέρα της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού ετιμάτο, επίσης, με υπαίθριες εμποροπανηγύρεις στους ναούς, που είναι αφιερωμένοι στον Τίμιο Σταυρό, όπως στο Όμοδος, την Τόχνη και αλλού. Οι εμποροπανηγύρεις αυτές αποτελούσαν ένα σημαντικό ετήσιο θεσμό με θρησκευτική, εμπορική και ψυχαγωγική διάσταση, και είχαν μαζική προσέλευση κατοίκων, για να προμηθευτούν κυρίως τρόφιμα και διάφορα γεωργικά αντικείμενα. Η σημαντικότερη ήταν η πανήγυρη του Ομόδους, στην οποία γινόταν επίσης αγοραπωλησία ζώων, η μεγαλύτερη στο νησί.

Οι γιορταστικές ημέρες των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς επίσης συνδέονταν με την τιμή που απέδιδαν οι πιστοί στον Τίμιο Σταυρό. Για παράδειγμα, στο χριστόψωμο οι νοικοκυρές μεριμνούσαν ώστε στη μέση να φτιαχτεί ένας μεγάλος σταυρός με πρόσθετη λωρίδα ζυμαριού. Σε πολλά χωριά, τα «σταυροκούλουρα», όπως ονομάζονταν, κρεμάζονταν, καθόλο το δωδεκαήμερο, στους τοίχους των σπιτιών και αποτελούσαν συμβολικό μέρος της διακόσμησης και απόδειξη της πίστης στη σωτήρια δύναμη του Σταυρού. Επίσης, ο Σταυρός διακοσμούσε και το λεγόμενο «ψωμί του Βασίλη», δηλαδή τη βασιλόπιττα, που παρασκεύαζαν για τη γιορτή της Πρωτοχρονιάς. Το κόψιμό του γινόταν από τον νοικοκύρη, ο οποίος το σταύρωνε πρώτα και ακολούθως το έκοβε σε όσα κομμάτια ήταν τα μέλη της οικογένειας και επιπλέον ένα για τον Χριστό και ένα για τον Άγιο Βασίλειο ή την Παναγία.

Ιδιαιτέρως, όμως, κατά τη γιορταστική αυτή περίοδο, ο Σταυρός συνδέεται με τη μέρα των Φώτων, αφού στους μεν παράλιους οικισμούς θα ριχθεί από τους ιερείς στη θάλασσα για να ευλογηθούν τα νερά, στους δε υπόλοιπους θα εμβαπτιστεί σε κολυμβήθρες. Το ρίζιμο του Σταυρού στη θάλασσα είναι από τα γραφικότερα λατρευτικά έθιμα, με τον αγιασμό των υδάτων να γίνεται πάντοτε με ευφρόσυνη διάθεση και με πολλούς πιστούς, κάθε ηλικίας και παρά το χειμωνιάτικο κρύο, να πέφτουν στα νερά για να πιάσουν τον Σταυρό, ώστε να έχουν την ευλογία του.

Στον εορτολογικό κύκλο του χρόνου ξεχωρίζει επίσης, για την τιμή προς τον Τίμιο Σταυρό, η γιορτή της Σταυροπροσκύνησης, την τρίτη Κυριακή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, η οποία συνδέεται από τον λαό, τόσο με τη

σταυρική πορεία του Θεανθρώπου, όσο και με την Ανάστασή Του. Γι' αυτό και προσλαμβάνει χαρμόσυνη διάσταση και εκλαμβάνεται ως μια ανοιξιάτικη γιορτή με μεταφορά λουλουδιών στην εκκλησία, όπως βιολέττων, μενεξέδων και κυρίως δεντρολίβανου, το γνωστό μας λασμαρί, που τοποθετούνται στον δίσκο με τον Σταυρό για να ευλογηθούν. Μοιράζονται δε από τον ιερέα, στους πιστούς, που τα μεταφέρουν στο σπίτι για να φυλαχθούν στο εικονοστάσιο και να χρησιμοποιηθούν, όταν αποξηρανθούν, για το κάπνισμα.

Έθιμα που σχετίζονται με τον Σταυρό έχουμε και την περίοδο του Πάσχα και αφορούν κυρίως τα παραδοσιακά ζυμώματα. Από σχετικές καταγραφές πληροφορούμαστε ότι στα περισσότερα χωριά του νησιού, όταν άρχιζαν να ζυμώνουν τη Μεγάλη Πέμπτη, έφτιαχναν πάντοτε με το πρώτο ζύωμα ένα «σταυροκούλουρο», όπως το αποκαλούσαν από τον μεγάλο σταυρό από κυλινδρικό ζυμάρι, που τοποθετούσαν στη μέση.

Ο εορτολογικός κύκλος κλείνει με τη γιορτή της Προόδου του Τιμίου Σταυρού, την 1η Αυγούστου, που η εθιμική της λαογραφία περιλαμβάνει σε ορισμένα χωριά, όπως στην Πάχνα της Λεμεσού, τον ραντισμό, με τον αγιασμό της μέρας, των δέντρων και των περιβολιών για να έχουν τη βοήθεια του Τιμίου Σταυρού για καρποφορία. Επίσης, τη μέρα αυτή, σε κοινότητες, στις οποίες υπήρχε ναός αφιερωμένος στην Πρόοδο του Τιμίου Σταυρού, όπως στην Ανώγυρα, γινόταν μεγάλο πανηγύρι στον περίβολό τους.

Ο Σταυρός, ως το κυριότερο διαδεδομένο ιερό σύμβολο της λαϊκής θρησκευτικής πρακτικής, απαντάται επίσης σε όλα σχεδόν τα έθιμα του νησιού και τις λαϊκές τελετουργίες θρησκευτικής συμπεριφοράς. Για παράδειγμα τα έθιμα του κύκλου της ζωής, γέννηση, γάμος και θάνατος, θα επισφραγίσει η χρήση του Σταυρού, ως μέσο ενδυνάμωσης της ζωής και νίκης κατά των πονηρών δυνάμεων και του θανάτου. Γι' αυτό και η μαμμού μόλις γεννιόταν το νεογνό θα το σταύρωνε για να έχει την προστασία του Σταυρού, όπως θα το σταυρώνει και η μητέρα του, κάθε φορά που το κοιμίζει ή όταν αυτό ξυπνούσε. Επίσης, όταν η μαμμού έδινε το μωρό στη μητέρα του, το σταύρωνε πάνω της και ζητούσε να του ευχηθούν. Ακόμη, μεριμνούσε ώστε να γίνουν τα λεγόμενα «σταυρώματα», δηλαδή τρεις, πέντε ή επτά ημέρες ύστερα από τη γέννηση, συνοδευόμενη από τη λεχώνα και κρατώντας το βρέφος, περιερχόταν το σπίτι και ζωγράφιζε, με κάρβουνο ή με καπνό από αναμμένη λαμπάδα, Σταυρό στη θύρα, στις γωνίες, στο ερμάρι και αλλού, για να έχει το νεογέννητο την προστασία του.

Απαραίτητος ήταν ο Σταυρός και στη βάπτιση του παιδιού, τελετή κατά την οποία η μητέρα παρέμενε στο σπίτι, αναμένοντας να της φέρουν το νεοφώτιστο εν πομπή, που ξεκινούσε από την εκκλησία και είχε επικεφαλής ένα παιδί που κρατούσε σταυρό, ενώ ακολουθούσε ο νεωκόρος με φανάρι, ο ιερέας, οι ψάλτες, ο ανάδοχος με το βρέφος αγκαλιά στο ένα χέρι και κερί αναμμένο στο άλλο, καθώς και οι συγγενείς και φίλοι. Όταν έφθαναν στο σπίτι η μητέρα έκανε τρεις μετάνοιες και το σημείο του Σταυρού, και αφού προσκυνούσε τον Σταυρό της εκκλησίας παραλάμβανε το παιδί από τα χέρια του ιερέα, που της έλεγε σχετική ευχή.

Πολύ πιο συμβολική ήταν η χρήση του συμβόλου του Σταυρού στα αρραβωνιάσματα, καθώς και στην προετοιμασία και την τελετή του γάμου. Για παράδειγμα, στο στρώσιμο του τραπέζιου για τους αρραβώνες τοποθετούσαν τα τραπεζομάντηλα σε σχήμα Σταυρού, ώστε να εξασφαλίσουν την άνωθεν ευλογία, ενώ πάνω στα δακτυλίδια του αρραβώνα τοποθετούσαν φύλλα ελιάς σε σχήμα Σταυρού. Το ίδιο συνέβαινε και κατά την τακτοποίηση των προικιών, που τοποθετούνταν σε τέσσερα πανέρια, τα οποία έβαζαν πάνω στο κρεβάτι σε σχήμα Σταυρού. Ακόμη, στα έθιμα του γάμου σχημάτιζαν σε διάφορες περιπτώσεις Σταυρό για να εξασφαλιστεί, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, η προστασία του για το στερέωμα του αντρογύνου, όπως στο ράψιμο του κρεβατιού, οπότε γίνονταν διάφορα διακοσμητικά σχέδια και απαραίτητως Σταυρός. Επίσης, στο ζώσιμο της νύμφης από τους γονείς της, που γινόταν με μαντίλα κεφαλής, σχημάτιζαν Σταυρό, όταν την τοποθετούσαν γύρω από τη μέση της κοπέλας, έτσι ώστε το σώμα της να αγιαστεί από τη δύναμή του.

Τέλος, ο Σταυρός συναντάται και στα έθιμα του θανάτου, με τον οποίο ολοκληρώνεται ο κύκλος της επίγειας ζωής. Σύμφωνα με την εθιμική λαογραφία, τα χέρια του νεκρού έπρεπε να σταυρωθούν και ακολούθως, ύστερα από την ταφή, να τοποθετηθεί στον τάφο ξύλινος Σταυρός, που θα αποτελούσε τη συντροφιά του σκηνώματος ως την ανάσταση των νεκρών, αφού ο Σταυρός είναι

*«ό φύλαξ πάσης της οίκουμένης.
Σταυρός, ή ωραιότης τῆς Ἐκκλησίας.
Σταυρός, βασιλέων τὸ κραταίωμα.
Σταυρός, πιστῶν τὸ στήριγμα.
Σταυρός, ἀγγέλων ἡ δόξα
καὶ τῶν δαιμόνων τὸ τραῦμα»
(Εξαποστειλάριον)*

ΑΓΙΟΣ ΝΕΟΦΥΤΟΣ, Ο ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΗΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Ὁ ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἐγκλειστος ἀποτελεῖ εὐκλεῆ καρπὸ τῆς ἀγιοτόκου Κύπρου. Μέγας ἀσκητῆς, αὐστηρὸς νηστευτῆς, σπηλαιώτης καὶ ἔγκλειστος -κατὰ μίμηση τῶν στυλιτῶν ἁγίων- καὶ τὴν ἴδια στιγμή ἡγούμενος μοναστηριοῦ καὶ πολυγραφοτάτος συγγραφέας, συγκέντρωνε στό πρόσωπό του αὐτὰ τὰ τόσο διαφορετικὰ χαρίσματα, συνδυάζοντας θαυμαστά τὴν κοινωνικότητα πρὸς τοὺς συναθρώπους του μέ τὴν ἠσυχία¹. Στὴν ἀναζήτηση «τῆς

¹ Βλ. ἀρχιμ. Νεοφύτου Ἐγκλειστριώτη, «Ποιμαντικὴ στά σύγχρονα προβλήματα: Ἡ στάση τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλειστοῦ», Ἐπετηρίδα Κέντρου Μελετῶν Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου 7 (2006), σελ. 267 καὶ Γέροντος Ἰωσήφ, Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἐγκλειστος, ἔκδ. Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς Βατοπεδίου, Ἅγιον Ὄρος 1998, σ. 12-13.

θεογνώστου ήσυχίας»² ὁ ἅγιος Νεόφυτος ἀνάλωσε ὅλες του τίς δυνάμεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σχεδὸν τῆς μοναχικῆς του ζωῆς καὶ πρὸς αὐτὴν ἀπέβλεπε, ὅταν ἐπέλεγε τὸν τραχὺ δρόμο τοῦ ἐγκλεισμοῦ στό «ἔρημον καὶ ἐράσμιον» σπήλαιο τῆς Πάφου³. Ἡ ἐκλογή τῆς «ἐγκλειστικῆς καὶ ήσυχίου ἀγωγῆς»⁴, πού μετὰ τὸ 1197 ἔγινε αὐστηρότερη, ἀποτέλεσε τὸ βασικὸ γνῶρισμα τῆς ἄσκησῆς του καὶ τοῦ προσέδωσε τὸν χαρακτηρισμὸ «Ἐγκλειστος».

Ὁ δρόμος τῆς ήσυχίας, ὅπως τὸν ἔζησε ὁ ἅγιος Νεόφυτος καὶ τόσοι ἄλλοι ἀσκητῆς μέσα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἔχει διπλὸ χαρακτῆρα, ἐξωτερικὸ καὶ ἐσωτερικὸ⁵. Ἡ ἐξωτερικὴ ήσυχία ἀπὸ τοὺς διάφορους θορύβους καὶ φροντίδες ἐξαρτᾶται κατὰ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὴ διαμονὴ σὲ τόπο ήσυχο, ὅπου καλλιιεργεῖται ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ ἀμεριμνία, «τό κάλλιστον τῆς ήσυχίας θεμέλιον»⁶. Καθὼς ὁ ἄνθρωπος καθαρίζει τὴν καρδιά του ἀπὸ τὰ ἁμαρτωλὰ πάθη μέσφ τῆς θερμῆς μετάνοιας, τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς νήψης, ζῶντας βίῳ σταυρωμένο κατὰ μίμηση Χριστοῦ, προχωρᾶ στὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ καλλιιεργεῖ ταπεινά τίς ἀρετές. Γνωρίζει, ἔτσι, τὴν καλὴ ἀλλοίωση καὶ φθάνει στὴν ἐσωτερικὴ ήσυχία, τὴν κατάπαυση τῶν λογισμῶν καὶ τὴν καρδιακὴ εἰρήνη καὶ ἀγάπη, ὅπου κοινωνεῖ καὶ ἐνώνεται μέ τὸν ζῶντα Τριαδικὸ Θεό⁷.

² Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλειστοῦ, Πανηγυρικὴ Α', *Συγγράμματα*, τόμος Γ', ἔκδ. Ἱεράς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, σελ. 301, στίχος 428. (Στὸ ἐξῆς μέ τὸν ὄρο *Συγγράμματα* ἐννοοῦνται τὰ κείμενα τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου, τὰ ὁποῖα ἐξέδωσε σὲ πεντάτομη κριτικὴ ἔκδοση τὸ μοναστήρι του στὴν Πάφο μετὰξὺ τῶν ἐτῶν 1996 -2005).

³ Τυπικὴ Διαθήκη, *Συγγράμματα*, τ. Β', σ. 32, στ. 23-24. Ἡ ἀπόφαση τοῦ ἁγίου Νεοφύτου νὰ ἀσκητέψει σὲ σπήλαιο στὴν τοποθεσία Μελισσόβουνο τῆς Πάφου, τὸν ἀνέδειξε μέ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ συνεχιστὴ τῆς μακραίωνης ήσυχαστικῆς παράδοσης τῆς Κύπρου. Εἶναι μαρτυρημένο ὅτι στό νησί ἀνθῆσε, μετὰ τὴν περίοδο τῶν πρώτων διωγμῶν, «ὄχι μόνο ὁ κοινοβιακὸς καὶ ἐρημητικὸς μοναχισμὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγκλειστος καὶ ὁ στυλιτικὸς βίος» κατ' ἐπίδραση καὶ σχεδὸν ταυτόχρονα μέ τὰ παραμεσόγεια μεγάλα μοναστικά κέντρα (Αἴγυπτος, Συρία, Φοινίκη καὶ Παλαιστίνη). Βλ. Ἀρχιμ. Φώτιου Ἰωακείμ, «Ὁ πρώτος Μοναχισμὸς-Ἀσκητισμὸς στὴν Κύπρο», περιοδικὸ Ἐνατενίσεις, τεῦχος 31, Ἰούλιος-Δεκέμβριος 2018, ἔκδ. Ἐκκλησιαστικῆς Διακονίας Ἱεράς Μητροπόλεως Κῦκου καὶ Τηλλυρίας, σ. 29-30.

⁴ Τυπικὴ Διαθήκη, *Συγγράμματα*, τ. Β', σ. 44, στ. 12-13.

⁵ Βλ. Ἰωάννου Σιναΐτου, Κλίμαξ, Λόγος ΚΖ', Ρ.Γ. 88, 1097Α καὶ Ἐπισκόπου Καρπασίας Χριστοφόρου, *Οἰκουμενικῆς Σύνοδοι Ἱστορία-Θεολογία-Πράξη*, ἔκδ. Ἱεράς Μονῆς Τροοδιτίσης, Στόπρος 2018, σ. 666-667.

⁶ Τυπικὴ Διαθήκη, *Συγγράμματα*, τ. Β', σ. 44, στ. 25-26.

⁷ Ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Νεοφύτου γιὰ τὸν ήσυχασμὸ διαποτίζει ὅλα τὰ κείμενά του. Ξεχωρίζουν, κατὰ τὴ γνῶμη μας, ἡ Ἐπιστολὴ πρὸς Εὐθύμιον μοναχὸν καὶ ἱερέαν τὸν Χρυσοστομίτην, πού διαπραγματεῦεται εἰδικὰ αὐτὸ τὸ θέμα, καθὼς καὶ τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ Ἐγκλειστοῦ, ἡ Βίβλος τῶν Κατηχήσεων καὶ ἡ Τυπικὴ Διαθήκη.

Ὁ ἅγιος Νεόφυτος, «ὡς Χριστοῦ μύστης καί μιμητής»⁸, συστήνει τὴν τήρηση τῆς ἡσυχίας μέ μέτρο καί ἀνάλογα μέ τίς δυνάμεις τοῦ καθενός, σύμφωνα μέ τό παράδειγμα τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ. «Ὁ Δεσπότης Χριστός μου ἔργω με ταῦτα ἐδίδαξεν, νῦν μέν ἀναχωρῶν εἰς ἔρημον τόπον, νῦν δέ τῇ οἰκουμένη περινοστών... ἵνα διδάξῃ ἐμέ σύμμετρον διαγωγὴν, καί μήτε τῷ πλήθει συμφύρεσθαι πάντοτε μήτε τῇ μονίᾳ διηνεκῶς διαμένειν, ἀλλά νῦν μέ τοῦτο, νῦν δέ ἐκεῖνο ὡς εἰς ἀρχέτυπον ὀρῶντες εἰκόνα τῆς αὐτοῦ θεανδρικής πολιτείας», γράφει σέ ἐπιστολή πρὸς τόν ἱερομόναχο Εὐθύμιο τόν Χρυσσοστομίτη⁹. Στὴν ἴδια ἐπιστολή τόν συμβουλεύει νά μὴν ἐπιδιώξῃ νά κτίσει ἄλλο κελλί πῶ ἡσυχο, μήπως γίνῃ «περισπασμοῦ ἀφορμὴ τῆς ἡσυχίας ἢ ἀρχή». Ἀντὶ αὐτοῦ, τοῦ προτείνει νά παραμείνῃ στό κελλί του καί ἀφοῦ ἀφαιρέσει ἀπ' αὐτό ὅ,τι δέν τοῦ εἶναι ἀπαραίτητο δίνοντας τό σ' αὐτοῦς πού ἔχουν ἀνάγκη, νά ὀρίσει τρεῖς μέρες τῆ βδομάδα κατὰ τίς ὁποῖες νά ἀναχωρεῖ σέ τόπο πῶ ἡσυχο, μελετῶντας γιά λίγο, προσευχόμενος, στενάζοντας «περὶ μνήμης θανάτου» καί ἐνεργώντας μέ ὅποιο τρόπο ἐνισχύσει ὁ Θεός τό ἀσθενές καί πῆλινο σῶμα, τὴν σκληρὴ καρδιά καί τόν ἄστατο νοῦ¹⁰.

Ἡ ἄσκηση τῆς ἡσυχίας ὀδηγεῖ τόν ἄνθρωπο στόν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν παθῶν καί ἐναντίον τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος ἀντιμάχεται τὴ σωτηρία του. Εἶναι συνήθεια τοῦ διαβόλου νά πειράζει τοὺς ἀνθρώπους γιά νά τοὺς παρεκκλίνει εἴτε δεξιά, εἴτε ἀριστερά ἀπὸ τὴ βασιλικὴ ὁδὸ, τὴ σύμμετρη διαγωγὴ. Ὑποβάλλει στόν ἄνθρωπο λογισμοὺς γιά νά τόν ὀδηγήσῃ σέ ἄμετρη ἀγρυπνία καί νηστεία, σέ αὐστηρὴ ἀναχώρηση, ὥστε νά τόν ρίξῃ στὴν ἀκηδία καί στὴν ἀμέλεια¹¹. Γι' αὐτό χρειάζεται ὀδηγὸς ἔμπειρος στόν πνευματικὸ ἀγῶνα, πού θά μυσταγωγῆσῃ τόν ἄνθρωπο στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Τό πρόσωπο αὐτό εἶναι ὁ πνευματικὸς πατέρας, ὁ ὁποῖος καλεῖται νά ποιμᾶνῃ «σωτηριωδῶς» κατὰ μίμηση Χριστοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ὑπακούοντας στόν πνευματικὸ πατέρα, ὑπακούει στόν ἴδιο τόν Χριστό¹². Μαθητεύει στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, καί μαθαίνει νά μὴν εἶναι «αὐτοδέσποτος καί αὐτοτίμητος»¹³, οὔτε νά ἐνεργεῖ μέ βάση τό «ἴδιον

⁸ Πανηγυρική Α', *Συγγράμματα*, τ. Γ', σ. 436, στ. 232.

⁹ *Συγγράμματα*, τ. Ε', σ. 442, στ. 97-107.

¹⁰ «Ἐξέρχου τό πρῶτῃ τῇ Δευτέρᾳ πρὸς ἡσυχώτερον τόπον, διατελών τὴν ἡμέραν ἐκεῖσε, ψάλλων μικρὸν νουνεχῶς, ἀναγινώσκων μικρὸν προσηνῶς, εὐχόμενος, μελετῶν, στενάζων περὶ μνήμης θανάτου, καί ἀπλῶς εἴ τι Θεός ἐνισχύσει τό σῶμα τότε τό γαιῶδες καί ἀσθενές καί τὴν σκληρὰν καρδίαν καί τόν ἄστατον νοῦν». Ὁ.π., σ. 441, στ. 63-88.

¹¹ Ὁ.π., σ. 443, στ. 113-119.

¹² Βίβλος τῶν Κατηγήσεων, *Συγγράμματα*, τ. Β', σ. 414, στ. 32-33.

¹³ Πεντηκοντακέφαλον, *Συγγράμματα*, τ. Α', σ. 337, στ. 30.

θέλημα», ὅπως διδάσκει ὁ Ἐγκλειστος.

Γιὰ τὴ βίωση τοῦ μυστηρίου τῆς ἡσυχίας εἶναι πολὺ σημαντικὴ ἡ ἐργασία τῆς νήψης, τῆς προσοχῆς τῶν λογισμῶν καὶ τῶν κινήσεων τῆς καρδίας¹⁴. Ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐγρήγορη, ὥστε νὰ διακρίνει ἀπὸ ποῦ προέρχονται οἱ λογισμοὶ καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ ἀπέχει ἀπὸ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀκάθαρτους λογισμοὺς καὶ νὰ φρονεῖ τὰ εὐσεβῆ, ἐργαζόμενος τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γιὰ νὰ τὸ κάνει αὐτὸ πιὸ σαφές, ὁ ἅγιος Νεόφυτος διακρίνει τοὺς λογισμοὺς σὲ τρεῖς κατηγορίες: σ' αὐτοὺς ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ εἶναι φίλαγνοι καὶ εὐσεβεῖς, σὲ ὅσους προέρχονται ἀπὸ τὸν μισόκαλο διάβολο καὶ εἶναι βλάσφημοι καὶ ἀκάθαρτοι καὶ σὲ ὅσους εἶναι «αὐτοκίνητα γεωργήματα» τῆς καρδιάς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸ αὐτεξούσιο. Τονίζει μάλιστα ὅτι ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν χρονίσει καὶ συνηθίσει εἴτε τὸ καλὸ εἴτε τὸ κακὸ, τότε κινεῖται πολλὰς φορές πρὸς αὐτὸ «αὐθορμήτως καὶ αὐτοκινήτως». Γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ καθαρῖσει τὴν καρδιά του, ὀφείλει νὰ ἐκδιώκει μαζί μὲ τὰ ὀλέθρια πάθη καὶ τίς ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίες¹⁵. Τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι καίριο καὶ σ' αὐτὸ ἐπανέρχεται συχνὰ ὁ Ἐγκλειστος ἀσκητῆς, διδάσκοντας ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀμαρτίας γίνεται μὲ τὴ συγκατάθεση τῆς ἐμπαθοῦς καρδίας στοὺς φιλήδονους λογισμοὺς. Πρῶτα, τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ «διὰ τῶν θυρίδων ἡμῶν αἰσθήσεων» εἰσδύουν στὴν καρδιά καὶ ἐνοχλοῦν τὸν ἄνθρωπο ἐσωτερικά. Ὄταν αὐτὸς ὑποκύψει στὴν πρώτη ἐπίθεση, τότε «βέλος ἐπιθυμίας τιτρώσκει σου τὴν καρδίαν, χαννοῦται σου ὁ λογισμὸς, μοιχεύεις ἐν τῇ καρδίᾳ, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος, συλλαμβάνεις εἰς ἐπιθυμίαν, ἡ δὲ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα φησί, τίκτει ἀμαρτίαν, ἡ δὲ ἀμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον», ἐρμηνεύει ὁ Ἐγκλειστος στὴ Βίβλο τῶν Κατηχήσεων¹⁶. Γνωρίζοντας ὁ ἄνθρωπος μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας τὸν τρόπο δημιουργίας τῆς ἀμαρτίας καὶ τῶν παθῶν, καλεῖται νὰ ἀγωνιστεῖ μέσῳ τῆς νήψης νὰ κρατήσῃ

¹⁴ «Καλὸν γὰρ καὶ βασιλεῖ καὶ ἄρχοντι καὶ ἡγουμένῳ καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ γρηγορεῖν καὶ προσέχειν τὰ τῆς καρδίας κινήματα καὶ φρονεῖν τὰ εὐσεβῆ καὶ μὴ ἐπαίρεσθαι δικαιοσύνην ἢ ἀρχὴν ἐν τῷ ὕψει τῶν ἡμερῶν τῆς τοιαύτης ἀρχῆς. Καλὸν τὸ διακρίνειν λογισμῶν καὶ νοημάτων ἀναστασίας, ποῖα μὲν Θεοῦ, ποῖα δὲ πονηροῦ βλάσφημα καὶ ὀλέθρια καὶ ἀκάθαρτα καὶ φιλήδονα, ποῖα δὲ καὶ αὐτοκίνητα καρδίας οικείας γεωργήματα. Καρδία γὰρ χρονίσασα ἐν τινι καὶ εἰς ἕξιν ἐλθοῦσα καλοῦ εἴτε κακοῦ καὶ αὐθορμήτως πρὸς τοῦτο καὶ αὐτοκινήτως κινεῖται πολλάκις, ὥστε τῶν νοημάτων τὰ μὲν εἰσιν ἐκ Θεοῦ, ὅσα φίλαγνα καὶ εὐσεβῆ, τὰ δὲ ἐκ τοῦ πονηροῦ, ὅσα λάγνα καὶ βλάσφημα, τὰ δὲ οἴκοθεν ἐκ τῆς καρδίας, ὅσα διὰ τὸ αὐτεξούσιον ἔνθεν καὶ ἔνθεν ῥαδίως μετακυβεύονται». Βίβλος τῶν Κατηχήσεων, *Συγγράμματα*, τόμος Β', σ. 421-422, στ. 127-139.

¹⁵ Πανηγυρικὴ Α', *Συγγράμματα*, τ. Γ', σ. 208-209, στ. 734-747.

¹⁶ *Συγγράμματα*, τ. Β', 242, στ. 97-101.

ἀπρόσιτο τόν νοῦ καί τήν καρδιά του ἀπό τίς ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίες. Γι' αὐτό καί προσέχει πρῶτα τίς αἰσθήσεις του, ἀπ' ὅπου ὁ ἐχθρός διάβολος προσπαθεῖ νά ἀλώσει τήν ψυχή του¹⁷.

Μέσα ἀπό τήν ὑπακοή και τή νήψη, ὁ ἄνθρωπος μυσταγωγεῖται στό μυστήριο τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς. Μέ τήν ἀληθινή προσευχή, πού γίνεται ταπεινά καί καρδιακά, ἀνοίγει ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου πρὸς δάκρυα καί κατάνυξη καί ἀνοίγει ὁ νοῦς του ὥστε νά βλέπει «τά μή ὀρώμενα»¹⁸, σημειώνει ὁ «πύκτης» τῶν νηπτικῶν ἀγώνων Νεόφυτος. Χρειάζεται ἰδιαίτερη φροντίδα γιά τό ἔργο τῆς προσευχῆς, γιατί μέσω αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος κοινωνεῖ καί ἐνώνεται μέ τόν Θεό. Στό ἐρώτημα πῶς μπορεῖ κάποιος χωρίς μόρφωση νά προσεύχεται, ὁ ἡσυχαστής Ἅγιος ξεκαθαρίζει ὅτι ἡ προσευχή δέν χρειάζεται πολύπλοκα λόγια, ἀλλά ἀπλότητα καί ταπείνωση καί διδάσκει μερικούς ἀπλούς τρόπους προσευχῆς, τούς ὁποίους μπορεῖ εὐκόλα νά ἀπομνημονεύσει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου καί νά προσεύχεται ἀδιάλειπτα «ἐν αἰσθήσει καρδίας», ὅποια ἐργασία κι ἂν κάνει¹⁹. Στό ἔργο «Περί τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν» ὁ Ἑγκλειστος προτείνει ὡς τρόπο συχνῆς προσευχῆς τήν ἰκεσία τοῦ ληστῆ πάνω στόν σταυρό, «Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθης ἐν τῇ βασιλείᾳ σου»²⁰. Σέ ἄλλο κείμενό του συστήνει ἕνα διαφορετικό τρόπο ἀδιάλειπτης μνήμης τοῦ Θεοῦ: «Καλόν δέ καί τό συχνῶς ἐνθυμεῖσθαι καί λέγειν πρὸς Θεόν· 'Κύριε, σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου'. Ἐάν γάρ συχνῶς μνημονεύωμεν τοῦ Θεοῦ, συχνῶς καί αὐτός μνημονεύει ἡμῶν καί καθαρίζει τόν νοῦν ἐξ ἀκαθάρτων ἐννοιῶν»²¹. Πρὸς αὐτό τόν σκοπό τῆς ἀδιάλειπτης μνήμης τοῦ Θεοῦ βοηθᾷ πολύ καί ἡ μελέτη τῆς

¹⁷ Βλ. ὁ.π., σ. 238-239, στ. 9-37. Πά τή διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου γιά τίς αἰσθήσεις βλ. Ἦγουμένου Dionysij Slenov, «Ἡ θέση τῆς αἰσθήσεως στήν ἀσκητική θεολογία τοῦ ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἑγκλειστοῦ», *Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου. Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἑγκλειστος*, ἔκδ. Ἱερᾶς Βασιλικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 2010, σ. 769-780.

¹⁸ Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν, *Συγγράμματα*, τ. Α', σ. 60, στ. 11-14.

¹⁹ «Τοιγαροῦν καί ἡμεῖς διδάξωμεν ἑαυτούς ἐν αἰσθήσει καρδίας συχνάκις λέγειν καθ' ἑαυτούς· 'Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθης ἐν τῇ βασιλείᾳ σου'. Κἂν γάρ ἄροτριᾷ τις, κἂν ποιμαίνει, κἂν ἀμπέλους ἢ κήπους φιλοκαλεῖ, κἂν χειροτέχνης ἐστίν, κἂν ἐπιβεβηκῶς ἐστίν ἵππῳ, κἂν πεζεύων ὁδοιοπορεῖ, δύναται λέγειν· 'Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθης ἐν τῇ βασιλείᾳ σου'». Ὁ.π., σ. 65, στ. 19-25.

²⁰ Βλ. ὁ.π., σ. 60-61 καί 65. Ὁ Ἀθανάσιος Γλᾶρος σημειώνει ὅτι ὁ ἅγιος Νεόφυτος «ἀπό τό πρῶτο του χρονολογικῶς ἔργο διδάσκει τή μονολόγιστη εὐχή, τήν ὅποια δέν θεωρεῖ πρόνομο μόνο τῶν μοναχῶν, ἀλλά τή συνιστᾶ σέ κάθε εὐσεβῆ» καί τόν κατατάσσει στούς νηπτικούς πατέρες τῆς ἐποχῆς του. Βλ. λήμμα «Νεόφυτος ὁ Ἑγκλειστος», *Μεγάλη Ὁρθόδοξη Χριστιανική Ἐγκυκλοπαίδεια*, σ. 461.

²¹ Περὶ ὑπακοῆς πρὸς τούς ἑαυτοῦ φοιτητᾶς, *Συγγράμματα*, τ. Ε', σ. 470, στ. 98-101.

Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν πατερικῶν κειμένων, καθὼς καί ἡ συνεχῆς μνήμη τῶν σωστικῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐγκλειστοῦ γιά τήν καρδιακή προσευχή στοιχεῖ μέ τήν προγενέστερη ἀσκητική καί νηπτική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καί ἀποτελεῖ προάγγελο τῆς μεγάλης ἡσυχαστικῆς ἀναγέννησης τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰώνα, πού ἐκφράσθηκε κυρίως ἀπό τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Σιναῖτη καί τόν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμά²².

Κοινό ἄξονα τῆς ἡσυχαστικῆς παράδοσης τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ ἡ σύνδεση τῆς καρδιακῆς, ἀδιάλειπτης προσευχῆς μέ τή μετοχή στή λειτουργική ζωή τῆς Ἐκκλησίας, ἰδιαίτερα στό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ἡ ἄσκηση τῆς ἡσυχίας καί τῆς προσευχῆς δέν αὐτονομεῖται στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ἀλληλοπεριχωρεῖται καί ἀλληλοσυμπληρώνεται μέ τή μέθεξη στή Θεία Εὐχαριστία²³. Αὐτό τό φιλοκαλικό, ἐκκλησιαστικό πνεῦμα διακατέχει καί τόν ἅγιο Νεόφυτο. Ἀπό τήν ἀρχή τοῦ ἐγκλεισμοῦ του ἔπηξε θυσιαστήριο στό ὄνομα τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ὥστε νά μήν ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τή Θεία Κοινωνία τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ²⁴. Μέ τό ἴδιο πνεῦμα, ὅταν προτρέπεται ἀπό τόν οἰκεῖο ἐπίσκοπο νά ἰδρύσει μοναστήρι, προκρίνει τή σύσταση κοινοβίου μοναστηριοῦ μέ κοινή ζωή καί κοινή λατρεία· στήν Τυπική Διαθήκη πού συντάσσει, παραγγέλλει στούς μοναχούς του νά μήν παραμελοῦν τίς θεῖες Λειτουργίες καί τίς κοινές ἀκολουθίες στόν ναό. Ἐπιπλέον, στά κείμενά του παροτρύνει τούς μαθητές του νά μετέχουν τῆς κοινωνίας τοῦ παναγίου Σώματος καί Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὄχι βέβαια ἀνάξια, ἀλλά προετοιμαζόμενοι μέ γνήσια καί ἔντονη μετάνοια. Συντέμνει, μάλιστα, τόν χρόνο τῶν ἐπιτιμιῶν γιά τή μετοχή στή Θεία Εὐχαριστία, γράφοντας ὅτι, ἐάν θελήσει ὁ ἄνθρωπος νά μετανοήσει γνήσια καί ἐξομολογηθεῖ μέ ταπείνωση, σέ τρεῖς μόνο μέρες ἀναδεικνύεται μέ τή χάρη τοῦ Χριστοῦ ἄξιος τῆς θείας Κοινωνίας²⁵. Ἡ οικονομία αὐτή τοῦ Ἐγκλειστοῦ, πού ἐπαναλαμβάνει τή γνώμη τοῦ ἀββᾶ Ποιμένα (4ος αἰώνας μ.Χ.)²⁶, δέν καταργεῖ τούς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά μιμεῖται

²² Βλ. Βενέδικτου (ἀρχιμ. Παύλου) Ἐγγλεζάκη, *Εἴκοσι μελέται διά τήν Ἐκκλησίαν Κύπρου (4^{ος} ἔως 20^{ος} αἰών)*, ἐκδ. Ἰδρύματος Α.Γ. Λεβέντη καί Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος Ἐθνικῆς Τραπέζης, Ἀθήναι 1996, σ. 225.

²³ Βλ. Ἀρχιμ. Νικοδήμου Σκρέττα, *Ἡ νοερά προσευχή ἔκφραση ἀληθοῦς λατρείας τοῦ Θεοῦ*, ἐκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 177.

²⁴ Βλ. Ἐπισκόπου πρῶην Ἐρζεγοβίνης Ἀθανασίου Πέβτις, «Ἡ Θεία Εὐχαριστία κατά τόν ἅγιο Νεόφυτο τόν Ἐγκλειστο», *Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου. Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἐγκλειστος*, ὁ.π., σ. 145.

²⁵ Βίβλος τῶν Κατηχήσεων, *Συγγράμματα*, τ. Β', σ. 215, στ. 116-118.

²⁶ Βλ. Ἀποφθέγματα Γερόντων, PG 65,325AB.

τή φιλάνθρωπη αγάπη τοῦ Θεοῦ, καί συμφωνεῖ μέ τό πνεῦμα τῆς παραβολῆς τοῦ Ἄσώτου²⁷.

Ἡ ἀσκητικολειτουργική ζωή τῆς Ἐκκλησίας φωτίζει καί ἀγιάζει τόν ἄνθρωπο, καί τόν ὀδηγεῖ στή θέωση, τήν ἐπιφάνεια τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται θεός κατά χάριν, μετέχει τοῦ αἰδίου φωτός καί καθορᾶ τό ἄρρητο καί ἀκήρατο κάλλος τοῦ Θεοῦ²⁸. Τό ἀνέσπερο καί ἀειφανές φῶς τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, πού καταυγάζει «ἐν μιᾷ φωτοχυσία τά σύμπαντα», φωτίζει τόν ἄνθρωπο, πού μετανοεῖ θερμά καί ἐργάζεται τά ἔργα τοῦ φωτός²⁹. «ὁ δέ τοιοῦτος ἔξει τό φῶς καί γενήσεται φῶς καί κληρώσεται τό ἀνέσπερον φῶς τῆς ἀθανάτου ζωῆς», ἀναφέρει χαρακτηριστικά ὁ ἡσυχαστής τῆς Ἐγκλείστρας³⁰. Τό φωτεινός περιεχόμενο τῶν συγγραμμάτων καί ὁλόκληρης τῆς ζωῆς τοῦ ἁγίου Νεοφύτου³¹ φανερώναται μέ ἐνάργεια σέ μιά ὠραία προσευχή, πού συγκεφαλαιώνει τήν ἡσυχαστική του διδασκαλία: «Φύλαξον δέ καί ἡμᾶς ἐκ τῶν σκανδάλων αὐτοῦ (τοῦ διαβόλου) τῷ ἀμετρήτῳ ἐλέει σου· σκέπασον ἡμᾶς ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερυγῶν» τῆς σῆς ἀγαθότητος· φωτί γνώσεως καί συνέσεως καί ἀσφαλείας καί ἐγρηγόρσεως τοὺς ὀφθαλμούς καί τὰς φρένας καί τὰς αἰσθήσεις καί τήν καρδίαν καί τήν διάνοιαν ἡμῶν καταφώτισον καί καταλάμπρυνον τῷ ἄρρητῳ φωτί τοῦ προσώπου σου, ὅπως μή ἀγνοῶμεν τὰς καθ' ἡμῶν κινουμένας μεθοδεῖας καί μηχανάς τοῦ ἀρχεκάκου ἐχθροῦ, ἀλλά μνούμεθα πόρρωθεν τὰς αὐτοῦ μεθοδεῖας καί προσβολάς καί τά θηριώδη ὀρμήματα καί καταγελῶντες αὐτοῦ πρὸς σέ καταφεύγομεν, πρὸς σέ ἀτενίζομεν καί πρὸς σέ πεποιθότες ἐπανατρέχομεν τόν ὄντως ὄντα Θεόν καί σωτήρα καί

²⁷ Βίβλος τῶν Κατηχήσεων, Συγγράμματα, τ. Β', σ. 216, στ. 152-155. Βλ. Ἐπ. Ἀθανασίου Πέβτις, ὁ.π., σ. 146-147.

²⁸ Πεντηκοντακέφαλον, Συγγράμματα, τ. Α', σ. 262, στ. 19-20.

²⁹ Ἐρμηνεία κανόνων Δεσποτικῶν ἑορτῶν, Συγγράμματα, τ. Ε', σ. 191, στ. 7 καί σ. 194, στ. 91-98.

³⁰ Ὁ.π., σ. 192, στ. 94-96.

³¹ Βλ. Ἰωάννη Τσικνοπούλλου, «Συγγραφική τέχνη καί γραφικός πλοῦτος Ἁγίου Νεοφύτου», *Κυπριακαὶ Σπουδαὶ ΚΓ'* (1959), σ. 64. Τό ἡσυχαστικό περιεχόμενο τῆς ζωῆς καί τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἐγκλείστου ἀποτυπώνεται με γλαφυρό τρόπο στοὺς ἕμνους τῶν τριῶν Ακολουθιῶν (ἑορτὴ τῆς Θεοσημείας στίς 24 Ἰανουαρίου, ἑορτὴ τῆς Κοίμησής του στίς 12 Ἀπριλίου καί ἑορτὴ τῆς Ανακομιδῆς τῶν λειψάνων του στίς 28 Σεπτεμβρίου), τοὺς ὁποίους συνέθεσαν πρὸς τιμὴ του μεγάλης ἐκκλησιαστικῆς προσωπικότητος τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου π.χ. Ἐφραίμ ὁ Ἀθηναῖος, ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός. Ἀπὸ τοὺς ἕμνους αὐτοὺς ἔχει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ὁ Κανόνας τῆς Θεοσημείας, ὁ ὁποῖος εἶναι ποίημα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἐγκλείστου καί ἡγουμένου στήν Ἱερά Μονὴ Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου στὸν Κουτσοβέντη Ἰωάννη Χρυσοστομίτη, ὅπως κατέδειξε ὁ ἀρχιμ. Γεώργιος Χριστοδοῦλου (Βλ. Κύπρια Μηναιά, Ἰανουάριος-Φεβρουάριος, τόμος Ε', σ. 85-86).

Δεσπότην τῶν ἀπάντων ὁμοῦ, τόν λιμένα, τό τεῖχος, τό τῆς σωτηρίας ὄχυρμα, τον ποιμένα, τήν θύρα, τήν ὁδόν τήν σωτήριον, δι' ἧς οἱ βαδίσαντες πρός τόν Πατέρα ἐβάδισαν, ἡ καταφυγή πάντων ἡμῶν, ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθῆτων, ἡ ἐλπίς τῶν ἀπελπισμένων καί λιμῆν τῶν χειμαζομένων καί ἀνάπαυσις πάντων ὁμοῦ τῶν σῶν θεραπόντων, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν· καί τύχωμεν σωτηρίας αἰωνίου ἐπί τῷ ὀνόματί σου τῷ ἁγίῳ, ᾧ πρέπει πάσα δόξα, τιμή καί προσκύνησις ἅμα τῷ πανταίῳ καί συνανάρχῳ Πατρί καί τῷ συναϊδίῳ καί ζωαρχικῷ καί παναγίῳ σου Πνεύματι νῦν καί αἰεὶ καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν»³².

Συνοψίζοντας, ὁ ἡσυχασμός, τόν ὁποῖο μέ τόση ἀφοσίωση ἀκολούθησε ὁ ἅγιος Νεόφυτος, ὁδηγεῖ τόν ἄνθρωπο στήν ἀληθινή προσευχή, πού τελεῖται ἀδιάλειπτα στόν χώρο τῆς καρδίας. Ἡ καρδιακή προσευχή δέν ἀποτελεῖ κατόρθωμα ἀτομικό, ἀλλά ἄθλημα ἐκκλησιαστικό, πού ζωογονεῖται ἐξάπαντος ἀπό τή λειτουργική ζωή τῆς Εκκλησίας, καί μυσταγωγεῖ στή μέθεξη καί κοινωνία μέ τόν ζῶντα Τριαδικό Θεό. Αὐτή ἡ φιλοκαλική παρακαταθήκη τοῦ Ἁγίου φωτίζει καί παρηγορεῖ τή σημερινή δύσκολη καί σκαιά ἐποχή καί γίνεται «πνευματική κολυμβήθρα»³³, ὅπου ἀναβαπτίζεται ὁ λαός τοῦ Θεοῦ γιά νά ἐπανεύρει τόν τρόπο πού «μετά Θεόν σώζει τόν ἄνθρωπο»³⁴.

³² Πανηγυρική Α', *Συγγράμματα*, τ. Γ', 158, στ. 462-483.

³³ Βλ. Νίκου Νικολαΐδη, «Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος Πατέρας καί διδάσκαλος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας», *Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου. Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἐγκλειστος*, ὁ.π., σ. 568.

³⁴ Τυπική Διαθήκη, *Συγγράμματα*, τ. Β', σ. 43, στ. 9.

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΟΛΕΒΑΣ

Τον Ιούνιο του 323 π.Χ. απεβίωσε ο Αλέξανδρος ο Μέγας. Ο Μακεδών βασιλεύς είχε φέρει τον στρατό, τη γλώσσα και τον πολιτισμό των Ελλήνων μέχρι τα βάθη της Ασίας. Θεωρείται πολύ πιθανόν ότι από τη Βαβυλώνα η σορός του μεταφέρθηκε στην Αίγυπτο όπου ο στρατηγός Πτολεμαίος ο Λάγου ανέλαβε να τον θάψει στην Αλεξάνδρεια. Την πρώτη και τη Μεγάλη. Την πιο σημαντική από τις πολλές Αλεξάνδρειες, τις οποίες ίδρυσε ο Μακεδών στρατηλάτης.

Δεν συμπληρώνεται φέτος κάποια επέτειος με αυστηρή μαθηματική λογική. Απλώς το 2023 θυμίζει το 323 και έτσι σκέφθηκα ότι αξίζει να γραφούν λίγα λόγια για το εκπολιτιστικό έργο του Μεγάλου Αλεξάνδρου και για την Κοινή Ελληνιστική, που είναι η γλώσσα των Ευαγγελίων.

Το βασίλειό του μοιράσθηκε μεταξύ των Διαδόχων και των Επιγόνων. Τα κυριότερα βασίλεια ήσαν εκείνα των Πτολεμαίων στην Αίγυπτο και των Σελευκιδών στη Συρία και στη Μικρά Ασία. Υπήρχε και το βασίλειο της Μακεδονίας, η Πέργαμος των Ατταλιδών κ.ά. Ο πολιτισμός των επομένων αιώνων ονομάσθηκε Ελληνιστικός. Διεθνώς γίνεται αποδεκτός αυτός ο όρος για να χαρακτηρίσει μία πολιτιστική ακμή, η οποία χρησιμοποιεί τη γλώσσα, τη γραμματεία, την πολιτική οργάνωση ("πόλις") και την τέχνη των Ελλήνων, σεβόμενη όμως τους τοπικούς πολιτισμούς.

Ορισμένοι ιστορικοί χρησιμοποιούν τον πληθυντικό για να μιλήσουν για τους τρεις αιώνες μετά τον Αλέξανδρο: Οι Ελληνιστικοί Κόσμοι (βλέπε το βιβλίο των Ph. Clancier, O Cologu, G. Gorre: Οι Ελληνιστικοί Κόσμοι- Από τον Νείλο στον Ινδό Ποταμό, εκδόσεις Gutenberg). Ίσως έχουν δίκιο. Διότι διαφέρει σημαντικά ο ελληνιστικός πολιτισμός της Αντιόχειας επί Ορόντου της Συρίας από τον ελληνο-ινδικό πολιτισμό της Βακτριανής. Μην ξεχνούμε και την Ατροπατηνή Μηδία, το σημερινό Αζερμπαϊτζάν, τα ελληνικά ερείπια των Μακεδόνων στη νήσο Φαϊλάκα του Κουβέιτ κ.ά.

Ο Αλέξανδρος κατά τον ποιητή Κωνσταντίνο Καβάφη δημιούργησε έναν καινούργιο κόσμο, ελληνικό αλλά και οικουμενικό. Ας θυμηθούμε ορισμένους στίχους από το ποίημα «Στα 200 π.Χ.» του ποιητή που γεννήθηκε και έζησε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου.

Κι απ' την θαυμάσια πανελλήνια εκστρατεία
 την νικηφόρα, την περιλάμπρη,
 την περιλάλητη, την δοξασμένη
 ως άλλη δεν δοξάσθηκε καμιά,
 την απaráμιλλη: **βγήκαμ' εμείς·
 ελληνικός καινούριος κόσμος, μέγας.**
 Εμείς· οι Αλεξανδρείς, οι Αντιοχείς,
 οι Σελευκείς, κι οι πολυάριθμοι
 επίλοιποι Έλληνες Αιγύπτου και Συρίας,
 κι οι εν Μηδία, κι οι εν Περσίδι, κι όσοι άλλοι.
 Με τες εκτεταμένες επικράτειες,
 με την ποικίλη δράση των στοχαστικών προσαρμογών.
 Και την Κοινήν Ελληνική Λαλιά
 ως μέσα στην Βακτριανή την πήγαμεν, ως τους Ινδούς.....

Η Κλεοπάτρα Ζ', η τελευταία βασίλισσα της Αιγύπτου, η οποία υπετάγη στους Ρωμαίους, ήταν Ελληνίδα με μακεδονική καταγωγή και όχι Αφρικανή γηγενής. Ήταν η τελευταία των Πτολεμαίων. Στη Ν.Α. Τουρκία σήμερα βλέπουμε πόλεις με αλεξανδρινή κληρονομιά. Αλεξανδρέττα (Ισκεντερούν), Αντιόχεια (Αντάκβα). Στην Ιορδανία επισκεπτόμαστε τα Γέρασα (Τζέρας), τα οποία ίδρυσε ο Μέγας Αλέξανδρος για να εγκαταστήσει τους απομάχους στρατιώτες του. Τα πάντα είναι ελληνικά εκεί. Και στην περίφημη Πέτρα της Ιορδανίας, το παλαιό βασίλειο των Ναβαταίων εμπόρων, βρίσκουμε επιγραφές για τον Μακεδόνα στρατηγό Λυσίμαχο. Άλλωστε στα χρόνια του Ιησού Χριστού υπάρχει η Μακεδονική Δεκάπολις στην περιοχή, η οποία σήμερα καλύπτεται από τη Συρία, το Ισραήλ και την Ιορδανία. Πόλεις με ελληνικά ονόματα και με ελληνικούς πληθυσμούς που ήλθαν κυρίως από τη Μακεδονία.

Η σημερινή Ορθόδοξη Μητρόπολις του Χαλεπίου της Συρίας ονομάζεται επισήμως Ιερά Μητρόπολις Βεροίας και Αλεξανδρέττας. Και τα δύο ονόματα παραπέμπουν στον Μέγα Αλέξανδρο και στους διαδόχους του. Θυμίζουν Ελληνική Μακεδονία. Άλλωστε η Ιερά Μητρόπολις Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας της Εκκλησίας της Ελλάδος έχει αδελφοποιηθεί με τη Βέροια-

Χαλέπι της Συρίας. Αρκετές Ορθόδοξες μοναχές από το Χαλέπι μονάζουν σήμερα κοντά στη Βέροια για να αποφύγουν τις ταλαιπωρίες των πολεμικών συγκρούσεων στην περιοχή τους.

Η παρουσία του Μεγάλου Αλεξάνδρου και των Μακεδόνων του (αλλά και των άλλων Ελλήνων όπως ο Κρητικός ναύαρχος Νέαρχος) δημιούργησε το υπόβαθρο ώστε να ομιλούν όλοι οι κατακτημένοι λαοί μία γλώσσα ελληνική, την Αλεξανδρινή Κοινή.

Τα Ευαγγέλια και γενικώς τα κείμενα της Καινής Διαθήκης εγράφησαν στην Αλεξανδρινή Κοινή, δηλαδή στην απλοποιημένη εξελικτική μορφή της αρχαίας αττικής διαλέκτου (με στοιχεία και από άλλες διαλέκτους), η οποία διαμορφώθηκε στα χρόνια του Μεγάλου Αλεξάνδρου και των Επιγόνων του. Στην ίδια γλωσσική μορφή μεταφράσθηκε από Ελληνιστές Εβραίους και η Παλαιά Διαθήκη. Αυτή η μετάφραση, γνωστή ως Μετάφραση των Ο (Εβδομήκοντα), χρησιμοποιήθηκε διεθνώς περισσότερο και από το Εβραϊκό πρωτότυπο.

Ο Μέγας Αλέξανδρος σεβάσθηκε τα ήθη και τα έθιμα των λαών της Ανατολής. Μετέδωσε τον ελληνικό πολιτισμό, αλλά δεν έδειξε προσβλητική συμπεριφορά προς τους λαούς, τους οποίους ενέταξε στην αυτοκρατορία του. Αν και προηγήθηκε, έδρασε όπως ακριβώς και οι Χριστιανοί Ιεραπόστολοι της Βυζαντινής περιόδου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν δύο Έλληνες Μακεδόνες, οι Θεσσαλονικείς αδελφοί Άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος. Εστάλησαν τον 9ο αιώνα από τον Πατριάρχη Φώτιο για να μεταδώσουν την Ορθόδοξη Πίστη στη Μεγάλη Μοραβία (Τσεχία) και γενικότερα θεωρούνται οι Φωτιστές των Σλαβικών λαών. Τους βοήθησαν να αποκτήσουν γραπτό αλφάβητο, το γνωστό σήμερα ως Κυριλλικό, βασισμένο στην ελληνική μεγαλογράμματο γραφή των Βυζαντινών, αλλά δεν τους επέβαλαν καταπιεστικά τα ήθη και έθιμα της Κωνσταντινουπόλεως.

Η Ελληνιστική περίοδος τυπικά λήγει το 31 π.Χ. με την υποταγή της Κλεοπάτρας Ζ' στους Ρωμαίους. Αλλά στη συνείδηση των Ελλήνων, των Αράβων, των Περσών, των Ινδών, των Αφγανών και άλλων λαών της περιοχής «ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος».

Η οικουμενική διάδοση της ελληνικής γλώσσας βοήθησε στη διάδοση του Ευαγγελίου.

ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΣΤΗΝ ΙΟΡΔΑΝΙΑ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

3-7 ΙΟΥΛΙΟΥ 2023

ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Υπό την αιγίδα του Τουριστικού Οργανισμού της Ιορδανίας, πενταμελής αντιπροσωπεία του Γραφείου Προσκυνηματικών Περιηγήσεων της Εκκλησίας της Κύπρου, επισκέφθηκε περιοχές της επικράτειας του Χασεμιτικού Βασιλείου της Ιορδανίας από την 3η έως την 7η Ιουλίου 2023. Ο σκοπός της επίσκεψης σε πρώτο στάδιο ήταν η γνωριμία και η εξοικείωση με τα ιστορικά, πολιτιστικά και προσκυνηματικά σημεία της χώρας και ακολούθως η προβολή και ανάδειξή τους στο κυπριακό κοινό.

Επικεφαλής της αντιπροσωπείας ήταν ο Θεοφιλέστατος Επίσκοπος Μεσαορίας κ. Γρηγόριος, Πρόεδρος του Γραφείου Προσκυνηματικών Περιηγήσεων της Εκκλησίας της Κύπρου. Τον συνόδευσαν ο Αρχιμανδρίτης π. Επιφάνιος Παπαντωνίου, εκπρόσωπος της Ιεράς Μητροπόλεως Κωνσταντίας και Αμμοχώστου, ο Πρωτοπρεσβύτερος π. Στέφανος Χρυσάνθου, εκπρόσωπος της Ιεράς Μητροπόλεως Ταμασού και Ορεινής, ο Διάκονος π. Ανδρέας Ματέι, εκπρόσωπος της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου και ο αρχαιολόγος κ. Κωνσταντίνος Θεοφάνους, Γραμματέας του Γραφείου Προσκυνηματικών Περιηγήσεων.

Καταγράφουμε συνοπτικά το χρονικό της επίσκεψης:

Το απόγευμα της Δευτέρας, 3 Ιουλίου 2023, η συνοδεία μας αφίχθη στο αεροδρόμιο «Βασίλισσα Αλία» (Queen Alia) της ιορδανικής πρωτεύουσας, Αμμάν. Μάς υποδέχθηκε ο ξεναγός κ. Σαλήμ Σμπιτάνι (Saleem Sbitani), άριστος γνώστης της ελληνικής γλώσσας, ο οποίος έκανε εξειδικευμένες σπουδές στην Ελλάδα.

Το ίδιο απόγευμα φτάσαμε στον πρώτο σταθμό, στην πόλη **Φχες (Fuheis)**, περίπου 13 χλμ. απόσταση από το Αμμάν. Πρόκειται για μια πόλη στην οποία η χριστιανική κοινότητα αποτελεί το δομικό στοιχείο της δημογραφικής σύνθεσης, υπερτερώντας σε πληθυσμό. Η πόλη έχει μια μεγάλη ποικιλία από εκκλησίες και άλλα θρησκευτικά κτίρια, καθιστώντας την ένα σημαντικό θρησκευτικό κέντρο στην περιοχή. Η κύρια θρησκεία της Ιορδανίας είναι το Ισλάμ, αλλά η Fuheis αποτελεί μια εξαίρεση σε αυτόν τον κανόνα, με μια σημαντική χριστιανική παρουσία.

Εκεί προσκυνήσαμε στην Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου. Μάς υποδέχθηκαν ο ηγούμενος της Μονής, Αρχιμανδρίτης Χριστοφόρος Χαντάντ, οι πατέρες Ρωμανός Σαμάουϊ και Φιλόθεος (από τη Ραμάλα), καθώς και ο Εξοχότατος Πρέσβης της Κύπρου στην Ιορδανία, κ. Μιχάλης Ιωάννου και η κα. Sana Za'arir, συντονιστής μάρκετινγκ σε θέματα θρησκευτικού τουρισμού του Συμβουλίου Τουρισμού της Ιορδανίας. Οι πατέρες καλωσόρισαν τον Θεοφιλέστατο και τη συνοδεία του στα ιερά χώματα της Ιορδανίας και αναφέρθηκαν γενικά στην ιστορία του τόπου. Ο Θεοφιλέστατος ευχαρίστησε για την υποδοχή, μίλησε σύντομα για την δισχιλιετή ιστορία του χριστιανισμού στην Κύπρο, τη διοικητική οργάνωση της Εκκλησίας της Κύπρου σήμερα. Στη συνέχεια παρουσίασε έντυπα του Γραφείου Προσκυνηματικών Περιηγήσεων, όπως π.χ. τον Παγκύπριο Χάρτη με κάποια από τα σημαντικότερα προσκυνήματα της Νήσου των Αγίων. Επίσης, η συνοδεία μας είχε την ευκαιρία να προσκυνήσει τμήμα του Τιμίου Σταυρού, το οποίο φυλάσσεται εντός του Ναού. Κατόπιν, προσκυνήσαμε στο παρεκκλήσι αφιερωμένο στους γονείς του Αγίου Γεωργίου, τους Αγίους Γερόντιο και Πολυχρονία.

Η μέρα ολοκληρώθηκε με δείπνο σε εστιατόριο πλησίον της Μονής Αγίου Γεωργίου στο Φχες. Κατά τη διάρκεια του δείπνου, που παρατέθηκε προς τιμή της αντιπροσωπείας μας, έγινε και ανταλλαγή δώρων.

Την επομένη, Τρίτη, 4 Ιουλίου 2023, είχαμε την ευλογία να επισκεφθούμε τη **Βηθανία, πέραν του Ιορδάνου** και τον τόπο όπου, σύμφωνα με τις υπάρχουσες πηγές, βαπτίστηκε ο Χριστός. Για πολλά χρόνια, λόγω στρατιωτικών περιορισμών, η περιοχή ήταν απρόσβατη για επισκέπτες, ακόμα και για αρχαιολόγους, μέχρι τη συνθήκη ειρήνης μεταξύ Ιορδανίας και Ισραήλ το 1994. Ωστόσο, το 1996, διάφορες ιορδανικές ομάδες ξεκίνησαν ανασκαφές ανακαλύπτοντας τον θησαυρό που κρυβόταν στην περιοχή. Η μία ανακάλυψη διαδέχτηκε την άλλη: εκκλησίες, βαπτιστήρια, σπήλαια όπου έζησαν μοναχοί, τάφοι και οικοδομές που αντιστοιχούσαν στις περιγραφές των προσκυνητών

ΒΗΘΑΝΙΑ ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΙΟΡΔΑΝΟΥ. ΤΟΠΟΣ ΒΑΠΤΙΣΗΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

της περιοχής κατά τους πρώτους αιώνες του Χριστιανισμού. Η «Βηθανία, πέραν του Ιορδάνου» (αραβικά=Al Maghtas), βρίσκεται περίπου 10 χλμ. βόρεια της Νεκράς Θάλασσας και περίπου 10 χλμ. ανατολικά της Ιεριχώ. Ο Ιορδάνης ποταμός αποτελεί φυσικό σύνορο μεταξύ Ιορδανίας και Παλαιστίνης (Ισραήλ). Για το λόγο αυτό, ακόμα υπάρχουν στρατιωτικές βάσεις στην περιοχή, εκατέρωθεν των πλευρών.

Η σημασία αυτού του βιβλικού χώρου δεν οφείλεται μόνο στο γεγονός της Βάπτισης του Κυρίου εδώ, αφού στην Παλαιά Διαθήκη παρατηρούμε ότι συμβαίνουν πολλά γεγονότα στην ανατολική πλευρά του Ιορδάνη. Εκεί κατοίκησε ο Λωτ αφού χώρισε από τον Αβραάμ. Από αυτό τον τόπο του Ιορδάνη, δηλαδή τη Βηθανία, φαίνεται να πέρασαν οι Εβραίοι, καθοδηγούμενοι από τον Ιησού του Ναυή, προς τη Χαναάν, τη γη της Επαγγελίας. Σε μικρή απόσταση από τον τόπο της Βάπτισης του Κυρίου, ανακαλύπτουμε το γοητευτικό Wadi al Kharrar, ένα πολυετές ρέμα όπου υψώνεται ο λεγόμενος λόφος του Ηλία (Tell Mar Elias). Η παράδοση λέει ότι μάλλον αυτός είναι ο τόπος από όπου ο Προφήτης Ηλίας ανελήφθη ζωντανός στους ουρανούς με ένα πύρινο άρμα.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι στην έρημο που εκτείνεται στην ανατολική περιοχή του ποταμού Ιορδάνη ασκήτησε για περίπου 47 χρόνια η Αγία Μαρία η Αιγυπτία. Υπάρχει ακόμα το σπήλαιο όπου, σύμφωνα με την παράδοση, έζησε η Οσία Μαρία.

Στην είσοδο του χώρου, προς τον τόπο της Βάπτισης, οι προσκυνητές μπορούν να επισκεφθούν την Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου του Πατριαρχείου

Ιεροσολύμων, καθώς και μουσείο με εκκλησιαστικά κειμήλια, όπως αρχιερατικά, ιερατικά και διακονικά άμφια, μανδύες, ιερά σκεύη, αντιμήνια, εικόνες, βιβλία κ.ά. Στην ευρύτερη περιοχή της Βηθανίας, πέραν του Ιορδάνου, εκτός τον Ορθόδοξο Ιερό Ναό του Τιμίου Προδρόμου, το οποίο οικοδόμησε το Ίδρυμα Νιάρχου, υπάρχουν σκορπισμένοι ναοί διάφορων χριστιανικών ομολογιών, καθώς και ένα τζαμί.

Επόμενος σταθμός, το **όρος Ναβαύ, ή Νεβώ (Nebo)**, το οποίο υψώνεται μεταξύ 700-800 μέτρων πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Παρόλο που έχει πολλές κορυφές, οι δύο πιο σημαντικές είναι η Siyagha (Μνημείο του Μωϋσή) στα 710 μέτρα και η Mukhayyat (Πόλη του Ναβαύ) στα 790 μέτρα. Αρκετά ρυάκια ρέουν κάτω από τις πλαγιές του βουνού. Το πιο γνωστό από αυτά είναι το Ayoun Musa (Πηγές του Μωϋσή). Το όνομα προέρχεται από την παράδοση ότι ο Μωϋσής έδωσε νερό στον λαό του εδώ, πριν από τον θάνατό του, μια παράδοση την οποία αναφέρει η προσκυνήτρια Εγερία κατά την επίσκεψή της στην περιοχή προς το τέλος του 4ου αιώνα μ.Χ. Από τον 4ο αιώνα μ.Χ., οι χριστιανοί έκτισαν πολλές εκκλησίες και μοναστήρια στην περιοχή εις ανάμνηση του σημαντικότερου γεγονότος που έλαβε χώρα εδώ: η κοίμηση του Μωϋσή αφού ο Θεός του επέτρεψε να αγναντέψει από μακριά τη Γη της Επαγγελίας, δηλ. τη Χαναάν, αλλά όχι να εισέλθει σ' αυτήν. Ο τόπος ταφής του παραμένει άγνωστος μέχρι σήμερα, σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη: «καί οὐκ εἶδεν οὐδείς τὴν ταφὴν αὐτοῦ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης» (Δευτ. λδ' 6). Το 1932 η αδελφότητα των Φραγκισκανών αγόρασε την κορυφή Siyagha όπου σήμερα βρίσκεται το Μνημείο του Μωϋσή και την Mukhayyat (Πόλη του Ναβαύ).

Πιθανότατα κατά το δεύτερο μισό του 4^{ου} αιώνα, οι Χριστιανοί της περιοχής Μαδηβά (Madaba) έκτισαν ένα ναό προς τιμήν του Προφήτη Μωϋσή στην κορυφή Siyagha. Ο τρίκλιτος ναός καταστράφηκε ξαφνικά από σεισμό και ξανακτίστηκε τα επόμενα χρόνια σύμφωνα με τον αρχαίο σχεδιασμό. Ο ναός είχε έναν προθάλαμο διακοσμημένο με ένα μεγάλο πλεγμένο σταυρό και δύο παρεκκλήσια στις δύο πλευρές όπου τελούνταν κηδείες. Τον Αύγουστο του 530, στη βόρεια πλευρά του ανοιχτού αιθρίου, χτίστηκε ένα διακονικό-βαπτιστήριο και διακοσμήθηκε με μωσαϊκό δάπεδο, ένα από τα αριστουργήματα της Μαδηβά.

Κατόπιν, πορευθήκαμε προς την **Εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στη Μαδηβά (Madaba)**. Το 1884 κατά τη διάρκεια εργασιών ανάμεσα στα συντρίμια της πόλης, Ελληνορθόδοξοι Χριστιανοί ανακάλυψαν ένα εξαιρετο μωσαϊκό χάρτη. Τα διασωθέντα τμήματα του μωσαϊκού επισκευάστηκαν και ενσωμα-

τῶθηκαν στο πάτωμα του καινούργιου Ναού του Αγίου Γεωργίου. Ο χάρτης της Μαδηβά δημιουργήθηκε τον 6ο αιώνα, πιθανότατα κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Αυτοκράτορα Ιουστινιανού (527-565). Ο Μωσαϊκός Χάρτης της Μαδηβά αποτελεί μία από τις κύριες πηγές για το χαρακτήρα και την τοπογραφία της Βυζαντινής Παλαιστίνης, δυτικά και ανατολικά του Ιορδάνη ποταμού και της Νεκράς Θάλασσας, όπως επίσης και της Αιγύπτου. Σύμφωνα με τις αρχαιολογικές έρευνες που έγιναν κατά τη διάρκεια των έργων αποκατάστασης το 1965, ο πρωτότυπος χάρτης υπολογιζόταν σε περίπου 15,60 μ. μήκος και 6,00 μ. σε πλάτος, δηλαδή 93 τετραγωνικά μέτρα. Η βασική πηγή για το χάρτη ήταν η Ιερά Βίβλος στην Ελληνική γλώσσα, η οποία χρησιμοποιήθηκε όχι τόσο ως πηγή λεπτομερειών, όσο για τη γενική ιδέα. Επίσης, ο δημιουργός χρησιμοποίησε το πιο παλιό γεωγραφικό λεξικό, το περίφημο «Περὶ των τοπικῶν ονομάτων», γραμμένο στην Ελληνική γλώσσα από τον Επίσκοπο Ευσέβιο Καισαρείας περίπου το 312/13 μ.Χ. και μεταφρασμένο στη Λατινική από τον Άγιο Ιερώνυμο πριν το 400 μ.Χ.

Επόμενος σταθμός το **φρούριο/κάστρο Μάχαιρα**, ο τόπος όπου ο Ηρώδης διέταξε τον αποκεφαλισμό του Τιμίου Προδρόμου. Τα ερείπια του φρουρίου Μάχαιρα (Mukawer) υψώνονται 700 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας σε ένα απομονωμένο λόφο με θέα τη Νεκρά Θάλασσα. Αν και στα ιερά Ευαγγέλια δεν αναφέρονται πληροφορίες για τον τόπο του αποκεφαλισμού του Ιωάννου του Βαπτιστού, ο Ιώσηπος προσφέρει λεπτομέρειες για τον τόπο. Ο Αλέξανδρος Ιανναίος (127-76 π.Χ.), βασιλιάς των Ασμοναίων, έχτισε για πρώτη φορά το φρούριο στα σύνορα με τους Άραβες Ναβαταίους της Πέτρας. Ο Ιανναίος είχε δύο υιούς: τον Υρκανό Β', ο οποίος έγινε αρχιερέας των Εβραίων και τον Αριστόβουλο Β', ο οποίος αυτοκηρύχθηκε βασιλιάς της Ιουδαίας και πολέμησε εναντίον του Αντίπατρου του Ιδουμαίου, πατέρα του Ηρώδη του Μεγάλου. Μέσα σε όλη τη διαμάχη για κυριαρχία, οι Ρωμαίοι κατέστρεψαν το φρούριο Μάχαιρα το 57 π.Χ. Ο Βασιλιάς Ηρώδης ο Μέγας ανοικοδόμησε το φρούριο. Όταν πέθανε, το φρούριο αποτελούσε ακόμα μέρος του βασιλείου του, υπό τον υιό του Ηρώδη Αντύπα, ο οποίος και αποκεφάλισε τον Τίμιο Πρόδρομο. Το 44 μ.Χ. το φρούριο τέθηκε υπό τον έλεγχο των Ρωμαίων, οι οποίοι το εγκατέλειψαν στα χέρια των Εβραίων μετά την εξέγερσή τους το 66 μ.Χ. Ο Λουκίλιος Μπάσους, λεγάτος του αυτοκράτορα Βεσπασιανού, κατέλαβε και κατέστρεψε το φρούριο το 72 μ.Χ. Από τότε το φρούριο δεν ξαναχτίστηκε, όμως κατά τη βυζαντινή περίοδο οι Χριστιανοί έκτισαν εκκλησίες σε έναν ανατολικό λόφο (όπου σήμερα υπάρχει ένα χωριό) και το ονόμασαν Μαχάμπερος (Machaberos).

Η μέρα της Τρίτης ολοκληρώθηκε με δείπνο στο ξενοδοχείο Marriott του Αμμάν, στο οποίο μαζί μας παρακάθησαν ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Κυριακούπόλεως κ. Χριστοφόρος, οι συνεργάτες του, Αρχιμανδρίτης Χριστοφόρος Χαντάντ και Διάκονος π. Σίλβεστρος, ο Εξοχότατος Πρέσβης της Κύπρου στην Ιορδανία, κ. Μιχάλης Ιωάννου, ο κ. Suhaib Albakheet και η κα. Sanaa Za'arir, εκπρόσωποι του Οργανισμού Τουρισμού της Ιορδανίας. Κατά τη διάρκεια του δείπνου δόθηκε η ευκαιρία για εποικοδομητικό διάλογο προς διαμόρφωση μιας στενότερης συνεργασίας, ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών με στόχο την προβολή των φυσικών και πνευματικών θησαυρών της Ιορδανίας στην Κύπρο.

Την Τετάρτη, 5 Ιουλίου 2023, επισκεφθήκαμε τον περικαλλή **Ιερό Ναό Αγίου Πνεύματος στο Ατζλούν (Ajloun)**. Εκεί μάς υποδέχθηκαν ο Αρχιμανδρίτης Σιλουανός και οι Ιερείς π. Γρηγόριος και π. Ιωάννης, οι οποίοι μάς έκαναν μια σύντομη παρουσίαση της ιστορίας του χώρου. Στο Ατζλούν υπάρχει το περίφημο κάστρο του Ajloun, το οποίο αποτελεί εντυπωσιακό παράδειγμα μεσαιωνικής ισλαμικής αρχιτεκτονικής, ευρισκόμενο στις κορυφές των βορείων ιορδανικών συνόρων. Το κάστρο χτίστηκε από τους Αγιουβίδες (μουσουλμανική δυναστεία κουρδικής καταγωγής) τον 12ο αιώνα και επεκτάθηκε από τους Μαμελούκους τον 13ο αιώνα. Το κάστρο στέκεται πάνω στα ερείπια ενός βυζαντινού μοναστηριού, ίχνη του οποίου ανακαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια αρχαιολογικών ανασκαφών.

Ακολούθως, πορευθήκαμε προς τον αρχαιολογικό χώρο **Mar Elyas**. Αρχαιολογικές ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν από το Τμήμα Αρχαιοτήτων στη θέση Mar Elyas το 1999 έχουν βγάλει στην επιφάνεια έναν μεγαλοπρεπή ναό που χρονολογείται στα τέλη του 6^{ου}, αρχές του 7^{ου} αιώνα μ.Χ. Η αναστήλωση του όλου χώρου πραγματοποιείται από το Υπουργείο Πολιτισμού της Ελλάδος. Η επιφάνεια που βγήκε στο φως είναι περίπου 1340 μ². Υπάρχουν ωραία πολύχρωμα ψηφιδωτά στο δάπεδο. Μια παλαιότερη εκκλησία ανακαλύφθηκε κοντά, η οποία είναι χτισμένη στα τέλη του 5^{ου} αιώνα με αρχές του 6^{ου} αιώνα μ.Χ. Η σημασία αυτού του χώρου έγκειται στο γεγονός ότι συνδέεται με τη βιβλική Θέσβη, όπου γεννήθηκε ο Προφήτης Ηλίας, γι' αυτό και η Εκκλησία που ανακαλύφθηκε είναι αφιερωμένη σε αυτόν, σύμφωνα με ελληνική επιγραφή η οποία αναφέρει: «Αυτό το δώρο, από έναν ηλικιωμένο ιερέα Σάββα και την γυναίκα του, αφιερώνεται στην ιερή εκκλησία του Προφήτη Ηλία».

Πορευόμενοι προς τη Νεκρά Θάλασσα, προτού εγκαταλείψουμε την περιοχή Ajloun, κάναμε στάση στο **σταθμό τηλεφερικ του Ajloun**, με το οποίο

ανεβήκαμε περίπου 1250 μέτρα, κοντά στο **Κάστρο Ajloun**, το οποίο είδαμε εξωτερικά. Κατόπιν, κάναμε σταθμό στη γυναικεία **Ιερά Μονή Ζωοδόχου Πηγής στην ορεινή περιοχή του Ντιμπίν**, κοντά από την ιστορική πόλη των Γερασών. Η Μονή εγκαινιάσθηκε το 1999, επί βασιλείας του Αμπντάλα Β΄, από τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων Διόδωρο Β΄. Ιδρυτής της Μονής ήταν ο Αρχιμανδρίτης Χριστοφόρος Αττάλα, ο νυν Αρχιεπίσκοπος Κυριακούπόλεως. Τον Θεοφιλέστατο Επίσκοπο Μεσαορίας κ. Γρηγόριο και τη συνοδεία του υποδέχθηκε η καθηγουμένη της Μονής Ειρηναία, μαζί με την Αδελφότητα της Μονής. Αφού προσκυνήσαμε στο Καθολικό της Μονής και τελέσαμε σύντομη δέηση, οι αδελφές της Μονής πρόσφεραν κέρασμα στην Τράπεζα, κατά τη διάρκεια του οποίου ο Θεοφιλέστατος απήρθυνε λόγο παρηγορητικό προς την αδελφότητα της Μονής και απάντησε σε ερωτήματα πνευματικού-θεολογικού περιεχομένου που του υποβλήθηκαν. Προτού αναχωρήσουμε επισκεφθήκαμε το υπό ανέγερση Ορθόδοξο Πνευματικό Κέντρο, όπου θα υπάρχουν χώροι για κατασκηνώσεις και άλλες νεανικές δραστηριότητες των Κατηχητικών Σχολείων του Πατριαρχείου, καθώς και υποδομές για διεξαγωγή Συνεδρίων. Ο θεμέλιος λίθος του Κέντρου τοποθετήθηκε το 2017, παρουσία του Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ιεροσολύμων κ. Θεοφίλου και του Πρίγκηπα Ghazi bin Muhammad, εξαδέλφου του Βασιλιά Αμπντάλα Β΄.

Τελευταίος προορισμός της ημέρας ήταν η **Νεκρά Θάλασσα**. Στα ανατολικά συνορεύει με την Ιορδανία ενώ στα δυτικά με το Ισραήλ. Η στάθμη της βρίσκεται περίπου 430 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, γι' αυτό αποτελεί το χαμηλότερο σημείο στην επιφάνεια της γης που δεν βρίσκεται υποθαλάσσια. Έχει περίπου 10 φορές περισσότερο αλάτι από το συνηθισμένο θαλασσινό νερό με αποτέλεσμα να μην επιβιώνουν σε αυτή ψάρια και φυτά. Η Νεκρά Θάλασσα, η οποία στην ουσία είναι λίμνη, πηγάζει από τον ποταμό Ιορδάνη. Το νερό και η λάσπη της Νεκράς Θάλασσας έχουν χρησιμοποιηθεί για θεραπευτικούς σκοπούς και σε καλλυντικά προϊόντα, καθώς πιστεύεται ότι διαθέτουν ιδιότητες που βελτιώνουν την επιδερμίδα και ανακουφίζουν από δερματολογικά προβλήματα.

Την Πέμπτη, 6 Ιουλίου, ξεκινήσαμε από τη Νεκρά Θάλασσα προς την **Πέτρα**, μια διαδρομή περίπου 200 χλμ. Η Πέτρα, που βρίσκεται στη νότια Ιορδανία, είναι ένα από τα πιο εντυπωσιακά αρχαιολογικά μνημεία του κόσμου. Στη Παλαιά Διαθήκη, και πιο συγκεκριμένα στο βιβλίο της Εξόδου, πληροφορούμαστε ότι κατά τον 13ο αιώνα π.Χ., τα εδάφη της περιοχής ήταν κατοικημένα από τους Εδωμίτες, που ήταν απόγονοι του Ησαύ, υιού του Πατριάρχη Ισαάκ. Μέχρι τον 7ο αιώνα π.Χ. οι Εδωμίτες κατοικούσαν σε όλη τη γύρω περιοχή,

γνωστή ως Εδώμ, έως ότου έκαναν την εμφάνισή τους οι Ναβαταίοι από την αραβική χερσόνησο. Υπήρξε η πρωτεύουσα του βασιλείου των Ναβαταίων. Στη συνέχεια, η πόλη πέρασε στα χέρια των Ρωμαίων και αργότερα των Βυζαντινών. Η Πέτρα χρησιμοποιήθηκε ως σημαντικό εμπορικό κέντρο, καθώς βρισκόταν στη διασταύρωση διάφορων εμπορικών δρόμων που ενώνουν την Ασία με τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική. Η πόλη έμεινε ανεξερευνητή για πολλούς αιώνες και ανακαλύφθηκε εκ νέου το 1812 από τον Ελβετό εξερευνητή Johann Ludwig Burckhardt. Σήμερα, η Πέτρα είναι ένα από τα πιο δημοφιλή τουριστικά αξιοθέατα στον κόσμο και έχει αναγνωριστεί ως Παγκόσμια Κληρονομιά της UNESCO από το 1985.

Διασχίσαμε τον δρόμο Σικ (Siq) και καταλήξαμε στο περίφημο Ελ Καζνέχ Φαραούν, το οποίο σημαίνει θησαυροφυλάκιο του Φαραά, λόγω μιας αρχαίας αντίληψης σύμφωνα με την οποία ο Φαραά της Παλαιάς Διαθήκης, που αρνιόταν να απελευθερώσει τον εβραϊκό λαό από την Αίγυπτο, έκρυψε στην Πέτρα έναν τεράστιο θησαυρό.

Τέλος, σε απόσταση 105 χλμ. προς τα νότια επισκεφθήκαμε την έρημο **Wadi Rum**. Αυτή η περιοχή έχει κατοικηθεί από διάφορους πολιτισμούς από προϊστορικούς χρόνους, συμπεριλαμβανομένων των Ναβαταίων, οι οποίοι έχουν αφήσει πετρογλυφικά, επιγραφές και ερείπια ναών. Η πλειοψηφία των σημερινών κατοίκων αποτελείται από τους Βεδουίνους της φυλής Ζαλαμπία, οι οποίοι έφτασαν στην περιοχή γύρω στο 1980.

Από τη Wadi Rum επιστρέψαμε προς την πρωτεύουσα της Ιορδανίας, το Αμμάν, διασχίζοντας τη χώρα από το Νότο προς τον Βορρά 310 χλμ.

Το πρωί της Παρασκευής, 7 Ιουλίου 2023, ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Χριστοφόρος μάς υποδέχθηκε στην έδρα της Αρχιεπισκοπής, όπου μαζί με τον Πρωτοσύγκελο Αρχιμανδρίτη π. Χριστοφόρο ξεναγηθήκαμε στους χώρους αυτής. Είχαμε την ευκαιρία να μετέχουμε για μερικές στιγμές στη Θεία Λειτουργία στον κοντινό Καθεδρικό Ναό της Υπαπαντής του Κυρίου. Ο προϊστάμενος του ναού π. Αβραάμ Νταμπούρ (θεολόγος, μεταφραστής πολλών θεολογικών, πατερικών κειμένων από τα ελληνικά στα αραβικά) παρουσίασε στο εκκλησίασμα τον Θεοφιλέστατο, ο οποίος κατόπιν προσκλήθηκε και έλαβε το λόγο. Ο Επίσκοπος Μεσαορίας αναφέρθηκε στην ιστορική και πνευματική διαδρομή των Αποστόλων στην Κύπρο και την ίδρυση της Εκκλησίας της Κύπρου, καθώς στις αδελφικές σχέσεις των Παλαιφάτων Εκκλησιών μας (Πατριαρχείο Ιεροσολύμων και Εκκλησία της Κύπρου).

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΨΗΦΙΔΩΤΩΝ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΝΑΚΑΡΙΑΣ*

ΜΑΡΙΑ ΡΙΤΖΑΛΕΟΥ, ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ

Σχεδόν μισό αιώνα μετά την **τουρκική εισβολή** η **Κύπρος** υποδέχεται ανέκδοτες φωτογραφίες από τα μοναδικής ιστορικής αξίας ψηφιδωτά της **εκκλησίας Παναγίας Κανακαρίας στη Λιθράγκωμη Καρπασίας**, που κλάπηκαν από ιερόσυλους, τεμαχίστηκαν και πουλήθηκαν σε **κυκλώματα αρχαιοκάπηλων**.

Τα ψηφιδωτά αυτά έχουν τεράστια σημασία, όχι μόνο για τον χριστιανικό κόσμο, αλλά και για την παγκόσμια ιστορία της τέχνης και την πολιτιστική

* Αναδημοσίευση από την οικονομική εφημερίδα VORIA.GR

κληρονομιά, καθώς αποτελούν ένα από τα ελάχιστα έργα που διέφυγαν της εικονομαχίας (726-843 μ.Χ.).

Διασώθηκαν, μέσω φωτογραφιών από ερευνητές του **ιδρύματος Dumbarton Oaks**, το οποίο ανήκει στο **πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ**, οι οποίοι τα συντήρησαν μεταξύ των ετών 1952-1970. Οι φωτογραφίες ανήκουν στο Χάρβαρντ και αποτελούν **το σημαντικότερο τεκμήριο για την Παναγία Κανακαριάς πριν την τουρκική εισβολή** και τη σύληση της εκκλησίας, ενώ βγαίνουν για πρώτη φορά για να παρουσιαστούν στην Κύπρο. Η έκθεση των φωτογραφιών εγκαινιάζεται την **Κυριακή 17 Σεπτεμβρίου** στην αίθουσα εκδηλώσεων Ανδρέα Αργυρού στον Άλωνα της επαρχίας Λευκωσίας και αποτελεί **γεγονός παγκόσμιας εμβέλειας** για μια σημαντική πτυχή της ιστορίας του Βυζαντίου.

«Η Παναγία Κανακαριάς, που **χρονολογείται στο 525 μ.Χ.**, έχει τεράστια σημασία για την παγκόσμια ιστορία της τέχνης, καθώς τα ψηφιδωτά της, μαζί με εκείνα της Μεταμόρφωσης του Χριστού στο Σινά, της Παναγίας Αγγελόκτιστης στο Κίτι της Λάρνακας και αυτά της Ραβέννας στην Ιταλία, προσφέρουν σημαντικές μαρτυρίες για την απεικόνιση των θείων προσώπων κατά τη βυζαντινή εποχή πριν τον 8ο αιώνα», δήλωσε στη **Voria, η ιστορικός τέχνης, Μαρία Παφίτη**, που δίνει έναν πολύχρονο αγώνα για την επιστροφή κλεμμένων αρχαιοτήτων στην Κύπρο.

Χάρη στις ενέργειές της το 2018 επέστρεψε στη μαρτυρική Μεγαλόνησο το **κλεμμένο ψηφιδωτό του Αποστόλου Ανδρέα**, το οποίο αποτελούσε μέρος της ψηφιδωτής σύνθεσης που κοσμούσε το ιερό βήμα της εκκλησίας Παναγίας Κανακαριάς και πλέον το σπάραγμα αυτό φιλοξενείται και εκτίθεται στο Βυζαντινό Μουσείο Κύπρου στη Λευκωσία.

Όπως προκύπτει από την έρευνα της κ. Παφίτη, το 1979 υπήρξε μαρτυρία από Άγγλο επισκέπτη, σύμφωνα με την οποία τα ψηφιδωτά είχαν αφαιρεθεί από την αψίδα της βασιλικής της Κανακαριάς και μετά από μερικά χρόνια, τα λεηλατημένα τμήματα άρχισαν να εμφανίζονται στην αγορά και πολύ αργότερα αποκαλύφθηκε ότι τη λεηλασία οργάνωσε ο **Τούρκος αρχαιοκάπηλος -ένας από τους μεγαλύτερους παγκοσμίως- Αϊντίν Ντικμέν** (Aydin Dikmen), μέσω του Μονάχου όπου ζούσε.

Ο ναός της Παναγίας Κανακαριάς, στα Κατεχόμενα της Κύπρου, είναι από τις πιο κραυγαλέες περιπτώσεις σύλησης της χριστιανικής πολιτιστικής κληρονομιάς για όλο το μαρτυρικό νησί. Τα अपαράμιλλης τέχνης ψηφιδωτά αποτοιχίστηκαν μεταξύ 1978-1979 από τον Αϊντίν Ντικμέν, μεταφέρθηκαν

στη Γερμανία και τμήματά τους πουλήθηκαν σε εμπόρους τέχνης, ενώ **σήμερα σώζεται σε κακή κατάσταση, μόνο μια τοιχογραφία της Παναγίας με τον Χριστό** πάνω από τη νότια είσοδο του ναού.

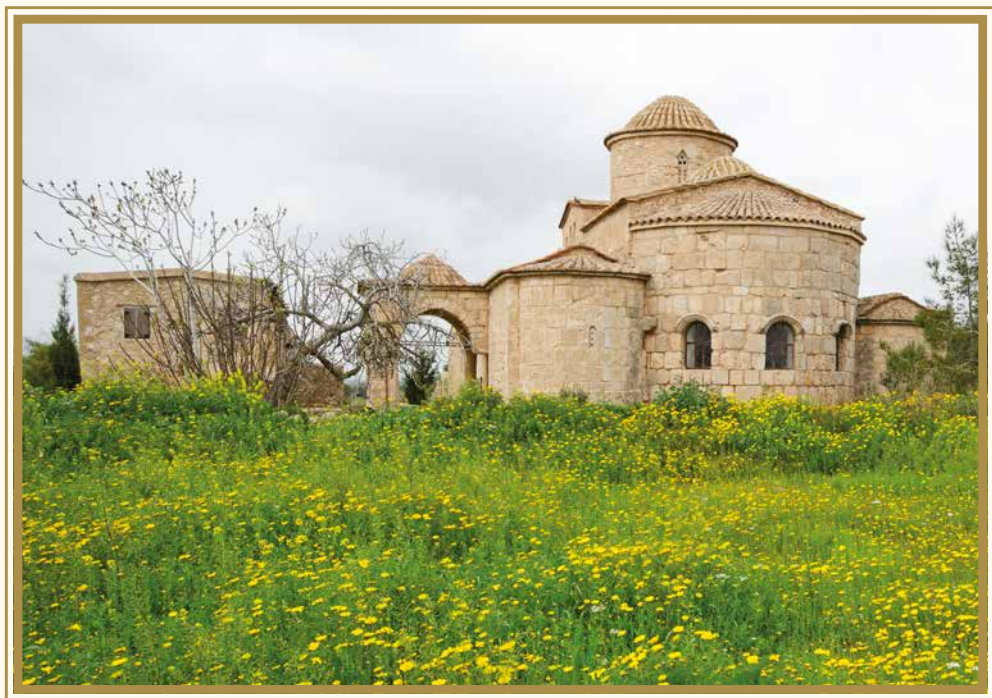
«Ο ψηφιδωτός διάκοσμος της εκκλησίας της Κανακαριάς έδειχνε την Παναγία ένθρονη να κρατά τον Χριστό, όχι ως βρέφος, αλλά ως μικρό αγόρι, **ΩΣ ΕΦΗΒΟΚΡΑΤΟΥΣΑ** πλαισιούμενη από ένα διάζωμα, το οποίο παρουσίαζε πορτρέτα των Αποστόλων μέσα σε μέταλλα. Το ψηφιδωτό χρονολογείται στον 6ον αιώνα μ.Χ. Συγκεκριμένα, ο Άγγλος Peter Megaw, ιστορικός Βυζαντινής Αρχιτεκτονικής, που διετέλεσε διευθυντής του Τμήματος Αρχαιοτήτων της Κύπρου (1935-1960), εξέφρασε την άποψη ότι τα ψηφιδωτά της Κανακαριάς φιλοτεχνήθηκαν από Κύπριους καλλιτέχνες την περίοδο 526-530 μ.Χ.», αναφέρει η κ. Παφίτη.

Η πιο εμπεριστατωμένη μελέτη για την εκκλησία της Παναγίας Κανακαριάς, καθώς και η συντήρηση του μνημείου πραγματοποιήθηκαν από τους Α.Η.Σ. «Peter» Megaw και Ε. J. W. Hawkins σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ. Οι εργασίες ολοκληρώθηκαν το 1970 και εκείνη τη χρονιά τραβήχτηκαν οι τελευταίες φωτογραφίες, που αποτελούν πολύτιμα τεκμήρια για την κατάσταση του ψηφιδωτού, αλλά και αδιάσειστες αποδείξεις για τη διεκδίκηση των σπαραγμάτων μετά τη σύλησή τους.

Η Κυπριακή Δημοκρατία και η Εκκλησία της Κύπρου έδωσαν έναν σκληρό δικαστικό αγώνα το 1989 στην Ιντιανάπολη κατά της Peg Goldberg για την επιστροφή τεσσάρων σπαραγμάτων που απεικόνιζαν το πάνω μέρος του σώματος του Χριστού, έναν αρχάγγελο και τους Αποστόλους Ιάκωβο και Ματθαίο. Η Peg Goldberg, που διατηρούσε γκαλερί στην Ιντιανάπολη, αγόρασε τα ψηφιδωτά μέσω του Ολλανδού αρχαιοκάπηλου Michel van Rijn για 1.080.000 δολάρια και στη συνέχεια τα πούλησε για 20.000.000 δολάρια στο μουσείο J. Paul Getty στην Καλιφόρνια. Αργότερα, και συγκεκριμένα το 2013 το Εφετείο του Μονάχου αποφάσισε την επιστροφή στην Κύπρο 173 έργων τέχνης που βρίσκονταν στην κατοχή του Ντικμέν. Μεταξύ αυτών ήταν και το ψηφιδωτό του Αποστόλου Θωμά, ενώ η μεγαλύτερη επιτυχία της Κύπρου ήταν η επιστροφή του ψηφιδωτού του Αποστόλου Ανδρέα το 2018, γεγονός που προσέλαβε διεθνείς διαστάσεις.

Το ψηφιδωτό ήταν στην κατοχή Ευρωπαϊού συλλέκτη και το συμβολικό ποσό της αποζημίωσης, συντήρησης, αλλά και μεταφοράς του στην Κύπρο, περίπου 64.000 ευρώ, πλήρωσαν δύο Κύπριοι επιχειρηματίες.

«Είναι ίσως μια από τις σπάνιες περιπτώσεις, αν όχι η μόνη, που η Κύπρος κατάφερε να ανακτήσει κλεμμένο έργο -και δη τόσο σημαντικό- με μηδενικό κόστος. Ούτε καν για τις νομικές υπηρεσίες δεν ξοδεύτηκαν χρήματα, αφού αυτές προσφέρθηκαν αφιλοκερδώς από τον δικηγόρο Μιχάλη Κορέλη», δήλωσε η Μαρία Παφίτη.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΚΑΝΑΚΑΡΙΑΣ

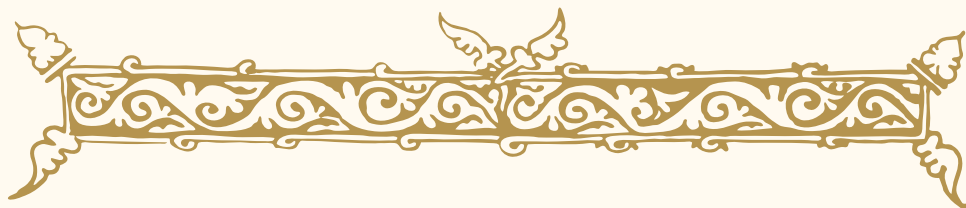
Ο ναός της Παναγίας Κανακαριάς στην πρώτη του μορφή ήταν μοναστηριακός, **σπάνιο δείγμα της τέχνης του 6ου μ.Χ. αιώνα**. Ανήκει στον τύπο της βασιλικής με τρούλο και, σύμφωνα με τους βυζαντινολόγους, η κεντρική αψίδα του είναι το μόνο τμήμα που σώζεται από την αρχική ξυλόστεγη βασιλική, η οποία καταστράφηκε τον 7ο αιώνα κατά τη διάρκεια των αραβικών επιδρομών. Ο ναός ξαναχτίστηκε πρώτα ως ξυλόστεγος και έπειτα ως καμαροσκεπής. Σε μεταγενέστερο στάδιο, σύμφωνα με το Τμήμα Αρχαιοτήτων της Κύπρου, προστέθηκε στο κτίσμα ασπιδόμορφος τρούλος πάνω από το ιερό βήμα και κατά τον 12ο αι. προστέθηκε τρούλος στο κεντρικό κλίτος.

Η κεντρική αψίδα του ναού, που χρονολογείται στη Μέση Βυζαντινή

περίοδο, ήταν διακοσμημένη με ψηφιδωτά από τον 6ο αι μ.Χ., που αποτελούν πολύ σημαντικά έργα τέχνης και από τα λιγοστά εναπομείναντα πρωτοχριστιανικά ψηφιδωτά παγκοσμίως. Σε αυτά εικονίζεται η Θεοτόκος ένθρονη περιβαλλόμενη από «φωτεινή δόξα», στοιχείο το οποίο συνήθως περιβάλλει τον Χριστό στις σκηνές της Μεταμόρφωσης και της Ανάληψης. Η Θεοτόκος κρατά στα γόνατά της τον Χριστό. Τη δόξα πλαισίωναν δύο φοινικόδεντρα και δύο αρχάγγελοι με σκήπτρο. Την παράσταση περιέβαλλε πλατιά ζώνη με γεωμετρικό και φυτικό διάκοσμο και με δεκατρία μετάλλια, όπου εικονίζονταν στηθαίοι ο Χριστός ή σταυρός και οι Δώδεκα Απόστολοι.

Εκτός από τα ψηφιδωτά, στον ναό υπήρχαν τοιχογραφίες του 12ου, του 14ου και του 16ου αιώνα. Η μόνη που διασώθηκε, αλλά «τραυματισμένη», είναι η τοιχογραφία της Παναγίας Κανακαριάς στο τυφλό τόξο πάνω από τη νότια είσοδο, που μπορεί να χρονολογηθεί στην τελευταία εποχή.

Όταν το Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου πληροφορήθηκε τη σύληση του ναού κατήγγειλε το γεγονός στην UNESCO, στο Συμβούλιο της Ευρώπης, στο Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM), στο Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Χώρων (ICOMOS), στην Europa Nostra, αλλά και στην πανεπιστημιακή κοινότητα Βυζαντινής Τέχνης παγκοσμίως.

ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΠΑΙΤΕΙ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΠΡΟΤΥΠΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΟΛΕΒΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Ολοι συζητούν για το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας. Οι γεννήσεις μειώνονται, η Ελλάδα γερνάει. Οι συνέπειες ήδη φαίνονται στον τομέα της στρατολογίας, της κοινωνικής ασφάλισης, της λειτουργίας των σχολείων. Τι λύσεις υπάρχουν;

Οι περισσότερες προτάσεις επικεντρώνονται στα οικονομικά κίνητρα. Συμφωνώ απολύτως ότι χρειάζονται, αλλά ας μην βασιστούμε μόνο σ' αυτά. Βεβαίως, τα νέα ζευγάρια χρειάζονται οικονομικές και νομοθετικές διευκολύνσεις, π.χ. επιδόματα, μεγαλύτερα ωράρια παιδικών σταθμών κ.ά. Αλλά, αν παρατηρήσει κάποιος τους πολυτέκνους στην κοινωνία μας θα δει ότι οι περισσότεροι δεν είναι εύποροι. Είναι οικογένειες με χαμηλό εισόδημα, αλλά με κίνητρα ηθικά και πνευματικά, όπως είναι η χριστιανική Πίστη. Τα οικονομικά προβλήματα δεν τους εμπόδισαν να αποκτήσουν παιδιά.

Μία άλλη πρόταση που ακούγεται προβάλλει τους μετανάστες ως λύση για αύξηση του πληθυσμού. Η ευρωπαϊκή εμπειρία αποδεικνύει ότι οι περισσότεροι μετανάστες δεν ενσωματώνονται. Έρχονται από χώρες με τεράστιες διαφορές στον πολιτιστικό, θρησκευτικό και κοινωνικό τομέα. Πρώτος το διαπίστωσε ο πρώην ηγέτης της Ιταλικής Αριστεράς Μάσιμο Ντ' Αλέμα λέγοντας: Οι συντηρητικοί έχουν δίκιο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών δεν ενσωματώνεται. Σήμερα το παραδέχονται και άλλοι Ευρωπαίοι πολιτικοί και μάλιστα από τον χώρο της Κεντροαριστεράς. Θυμίζω ότι πέρσι, η τότε Πρωθυπουργός της Σουηδίας Μαγκνταλένα Άντερσον, σοσιαλδημοκρατικής ιδεολογίας, παραιτήθηκε φωνάζοντας ότι η προσπάθεια ενσωμάτωσης των μεταναστών απέτυχε. Σήμερα ο Κεντροδεξιός Πρωθυπουργός της χώρας Ουλφ Κρίστενσον δηλώνει ότι η αποτυχία της μεταναστευτικής πολιτικής, ίσως, βγάλει τον στρατό στους δρόμους.

Πιστεύω ότι παράλληλα με τα οικονομικά κίνητρα πρέπει να δοθούν από τα παιδικά και τα σχολικά χρόνια τα σωστά πρότυπα. Να προβληθεί στα σχολικά βιβλία η πολύτεκνη οικογένεια, να βραβεύονται δημοσίως από την Κυβέρνηση πολύτεκνες οικογένειες, να προβάλλεται η παραδοσιακή μορφή οικογένειας μέσα από τα σχολικά βιβλία της Λογοτεχνίας, της Ιστορίας, των Θρησκευτικών.

Αυτόν τον μήνα γιορτάζουμε τις νίκες της Ελλάδας στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13. Η χώρα μας τότε είχε περάσει από την πτώχευση του 1893, τον ατυχή πόλεμο του 1897, τον βαρύτατο δανεισμό του 1898 και βρισκόταν κάτω από Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο. Παρά την προβληματική οικονομική κατάσταση της μέσης ελληνικής οικογένειας υπήρχε ελπίδα, υπήρχε όραμα, υπήρχε ενθουσιασμός. Οι οικογένειες αποκτούσαν πολλά παιδιά, στα σχολεία μιλούσαν για τη Μεγάλη Ιδέα, η οικονομική κρίση δεν οδήγησε σε γκρίνια και εθνική κατάθλιψη. Από την πτώχευση φτάσαμε γρήγορα στην Εθνική Αναγέννηση. Η πίστη του λαού στον Θεό και στη διαχρονική ιστορία του Ελληνισμού οδήγησε, παρά τα προβλήματα, στον θρίαμβο του 1912-13.

Αυτό είναι το μήνυμα και για την εποχή μας. Πρέπει να δώσουμε στους νέους μας ελπίδα για το μέλλον, αισιοδοξία για τις δυνατότητες της Ελλάδας. Να αναγνωρίσουμε τα προβλήματα, αλλά να μην ακούμε μόνο τους απαισιόδοξους. Το Δημογραφικό θα αντιμετωπισθεί, κυρίως, αν αποκτήσουμε εμπιστοσύνη στον τόπο μας και στις δυνάμεις μας. Το 1902, 10 χρόνια πριν από τον μεγάλο θρίαμβο του 1912, ο Κωστής Παλαμάς έγραφε: «Σβησμένες όλες οι φωτιές οι πλάστρες μεσ' στη χώρα». Αλλά ο ίδιος και πολλοί άλλοι διανοητές της εποχής του βοήθησαν να ανάψουν πάλι οι φωτιές, οι πλάστρες.

Ας δώσουμε ελπίδα στη νέα γενιά. Με Ελληνορθόδοξη Παιδεία και με επίγνωση της Ιστορίας μας!